

Chris Brink

*Anatomie van
'n omvormer*

*Saamgestel deur
Amanda Botha*

Chris Brink

Anatomie van 'n omvormer

Samesteller
Amanda Botha

Chris Brink: Anatomie van 'n omvormer

Uitgegee deur AFRICAN SUN MeDIA Edms. (Bpk.)
Ryneveldstraat, Stellenbosch 7600
www.africansunmedia.co.za
www.sun-e-shop.co.za

Omslagfoto: Met erkenning aan *Rapport*
Foto's: Met erkenning aan Anton Jordaan en Hennie Rudman, SSFD
Omslagontwerp: Ilse Roelofse
Konsepontwerp: Heloïse Davis
Ontwerp en bladuitleg: Ilse Roelofse

Alle regte voorbehou
Kopiereg © 2007 Universiteit Stellenbosch

Geen gedeelte van hierdie boek mag sonder die skriftelike verloop van die uitgewer gereproduseer of in enige vorm weergegee word deur enige elektroniese, fotografiese of meganiese middel nie, hetsy deur fotokopiëring, plaat-, band- of laserskyfopname, vermikrofilming, via die Internet of e-pos of enige ander stelsel van inligtingsbewaring of -ontsluiting.

ISBN: 978-1-920109-78-3

e-ISBN: 978-1-920689-36-0

DOI: 10.18820/9781920689360

INHOUDSOPGAWE

VOORWERK

i	Voorwoord: Elize Botha	iii
	Inleiding: Amanda Botha	vii
iii	Woord van die Raad: Edwin Hertzog	x
iv	Verkorte Curriculum Vitae: Chris Brink	xi
v	Universiteit Stellenbosch: Toekomstvisie 2012	xiii

DEEL I VYF JAAR VAN TRANSFORMASIE

1.1	Transformasie as demitologisering	3
1.2	Wat is 'n Afrikaanse universiteit?	15
1.3	Die stand van die Universiteit	27

DEEL II SLEUTELTOESPRAKE, SKRYWES EN MENINGS

2.1	Persoonlike visiestelling, 2001	41
2.1.1	Inleiding	41
2.1.2	Persoonlike visiestelling vir die Universiteit Stellenbosch	42
2.1.3	Reaksie	45
2.1.3.1	Maties kies 'n rektor en sê: "Ons is oop vir nuwe invloed" – Hanlie Retief (<i>Rapport</i> , 27 Mei 2001)	45
2.2	Persoonlike taalvisie: Ons weg deur die nuwe wêreld, 2001	48
2.2.1	Inleiding	48
2.2.2	Ons weg deur die nuwe wêreld	49
2.3	Standpunt oor ontgroening, 2001	52
2.3.1	Inleiding	52
2.3.2	My standpunt oor ontgroening	53
2.4	Akademie se opening, 2002	56
2.4.1	Inleiding	56
2.4.2	Akademie se opening van die Universiteit Stellenbosch, 2002	57
2.4.3	Reaksie	63
2.4.3.1	Plegtigheid – Tobeia Brink, Februarie 2002	63
2.4.3.2	Brink verander ingrypend – Malan Rietveld (<i>Die Matie</i> , 13 Februarie 2002)	64

2.5	Inhuldigingstoespraak, 2002	66
2.5.1	Inleiding	66
2.5.2	Inhuldigingstoespraak	67
2.6	HAU-rektore se standpunte oor taal, 2002	71
2.6.1	Inleiding	71
2.6.2	Standpunte oor Afrikaans deur die rektore van die HAU's	72
2.7	Tradisie en vernuwing, en die toekoms van die Universiteit Stellenbosch, 2002	73
2.7.1	Inleiding	73
2.7.2	Tradisie en vernuwing, en die toekoms van die Universiteit Stellenbosch	74
2.8	Gehalte het diversiteit nodig, 2003	82
2.8.1	Inleiding	82
2.8.2	Gehalte het diversiteit nodig	83
2.9	Wat gaan aan op Stellenbosch? 2003	89
2.9.1	Inleiding	89
2.9.2	Wat gaan aan op Stellenbosch?	90
2.10	Die besigheid van die Universiteit, 2004	99
2.10.1	Inleiding	99
2.10.2	Die besigheid van die Universiteit	100
2.11	Visie 2012: Hoe vorder ons? 2004	107
2.11.1	Inleiding	107
2.11.2	Visie 2012: Hoe vorder ons?	108
2.12	Wie se plek is dit hierdie? 2004	117
2.12.1	Inleiding	117
2.12.2	Wie se plek is dit hierdie?	118
2.13	Transformasie en gehalte, 2005	121
2.13.1	Inleiding	121
2.13.2	Oor Transformasie en gehalte by die Universiteit Stellenbosch	122
2.14	Voorwoord tot die US selfevalueringsverslag vir die HOGK, 2005	137
2.14.1	Inleiding	137
2.14.2	Voorwoord tot die US selfevalueringsverslag	138

2.15	Taal: Waaroor stem ons saam? 2005	147
2.15.1	Inleiding	147
2.15.2	Taal: Waaroor stem ons saam?	148
2.15.3	Reaksie	153
2.15.3.1	"Nie vir sissies" – Cornia Pretorius (<i>Die Burger</i> , 9 November 2005)	153
2.16	<i>No Lesser Place</i> – Taaldebat op Stellenbosch, 2006	157
2.16.1	Kernpunte	157
2.16.2	Nuwe name vir nuwe Afrikanergroepe – ZB du Toit (<i>Rapport Perspektief</i> , 26 Maart 2006)	158
2.17	Brief aan Senaat oor taalrisiko's, 2006	161
2.17.1	Inleiding	161
2.17.2	Brief aan Senaat oor taalrisiko's	162
2.18	Aankondiging van diensverlating, 2006	169
2.18.1	Inleiding	169
2.18.2	Aankondiging van Diensverlating	170
2.18.3	Reaksie	173
2.18.3.1	Maties verloor Rektor aan Britse universiteit – persverklaring deur die Raad van die Universiteit Stellenbosch	173
2.18.3.2	Brink verlore vir US – Zelda Jongbloed (<i>Die Burger</i> , 5 Julie 2006)	175
2.18.3.3	Chris Brink (<i>Die Burger</i> Hoofartikel, 6 Julie 2006)	177
2.18.3.4	Die bliksem in vir Brink – Adriaan Basson (<i>Die Matie</i> , 16 Augustus 2006)	178
2.18.3.5	In die smeltkroes van die Afrikanerdom – David McFarlane (<i>Mail & Guardian</i> , 11 tot 17 Augustus 2006)	180
2.18.3.6	Brink se idees sal bly – Carlyn Hector (<i>Die Burger: Menings van ons lesers</i> , 1 Augustus 2006)	182
2.18.3.7	Dankbaar vir Brink se rol – Nico Koopman (<i>Die Burger: Menings van ons lesers</i> , 5 Desember 2006)	184

DEEL III SÓ 'N MAN IS HY – SY BYDRAE

3.1	"Brinkmanship": Anatomie van 'n omvormer – Willie Esterhuysen	187
3.2	'n Leier van formaat – Edwin Hertzog	190
3.3	Stewige fundamente gelê met die oog op die toekoms – Gerhard van Niekerk	192
3.4	Te vroeg, te laat, betyds? – Mvula Yoyo	195
3.5	Greense verskuif, Stellenbosch word inklusief – David Piedt	197

3.6	Chris – of Janus? – Liesbeth Botha	199
3.7	Uniek in benadering en styl – Leopoldt van Huyssteen	203
3.8	Uitdagend en inspirerend – Tom Park	205
3.9	Skipper van hoop – Elna Mouton	207
3.10	Om Stellenbosch nie net te interpreteer nie, maar te verander – Anton van Niekerk	210
3.11	'n Vars koers van vernuwing – Jan du Toit	213
3.12	Oor grense heen – Edna van Harte	216
3.13	Onverskrokke visionêre strateeg – Tobie de Coning	220
3.14	Chris Brink en Stellenbosch se Afrikaansheid – Leon de Stadler	223
3.15	Die bereiking van 'n balanseerhandeling: Afrikaans in 'n meertalige konteks aan die Universiteit Stellenbosch – Marianna Visser	225
3.16	Voorstander van kritiese, individuele denke – Marike Groenewald	228
3.17	Samewerking en vennootskap bemagtig studente – Kobus Ehlers	231
3.18	Ontvanklik, inklusief – 'n man met 'n hart – Phumzile Malambile	233
3.19	Iemand wat deure oopmaak vir ander – Elize Julius	235
3.20	Hy lei van voor en skep geleentheid – Wynoma Michaels	237
3.21	Profetiese stem in ons midde – Nico Smith	239
3.22	Chris Brink, die brugbouer – Pat Williams	241
3.23	Wat as...? – Simon Adams	242
3.24	Leier in hoër onderwys – Nasima Badsha	243
3.25	Só onthou ons hom – In gesprek met Amanda Botha...	244
3.25.1	Oop gesprek – Sanel Barnardo	244
3.25.2	Individualisties – Adri Becker	245
3.25.3	Soliede fondament – Eddie Cupido	245
3.25.4	Medemenslik – Yvonne Cyster	246
3.25.5	Duidelike doelwitte – Francois de Koker	247
3.25.6	Regte man, regte plek – Lourens du Plessis	248
3.25.7	Meelewend – Bernard Heesen	249
3.25.8	Hy vat jou hand – George Johnstone	249
3.25.9	Almal dieselfde – Shirley Love	250
3.25.10	Innoverend en kreatief – Barbara Pool	250
3.25.11	Hy luister fyn – Lenie Siebritz	251
3.25.12	Om 'n verskil te maak – Martie van der Linde	251
3.25.13	Prioriteitsgerig – Johanna van Niekerk	252
3.25.14	Bring mense bymekaar – Moos van Niekerk	254
3.25.15	Hiervan hou ek – Rika Vollgraaff	254

DEEL IV STELLENBOSCH INKLUSIEF

"REINVENTING STELLENBOSCH"

4.1	Nouer skakeling tussen US en dorp nodig – Elsabé Retief (<i>Eikestadnuus</i> , 8 Februarie 2002)	257
4.2	<i>In ons bloed</i> – 'n Interaktiewe benadering tot geskiedskrywing – Amanda Botha	259
4.3	Prof Chris Brink se bydrae tot "Reinventing Stellenbosch" – Lauretta Maree	261
4.4	<i>Town and gown</i> streef na wêreldgehalte – Mark Swilling	263

DEEL V VYF JAAR OP STELLENBOSCH

5.1	Eerste onderhoud: Brink, die bouer, is hier – Lizette Rabe (<i>Insig</i> , Junie 2001)	269
5.2	Stellenbosch, <i>all but wrecked</i> – Lizette Rabe	274
5.3	Laaste onderhoud: Brink, vir die rekord – Lizette Rabe	281
5.4	Wat het met Chris gebeur? – Tobeá Brink	284
5.5	Ope brief aan Chris – Russel Botman	286

Voorwerk

VOORWOORD

Gerig op die toekoms

By die inhuldiging van prof Chris Brink as sewende Visekanselier en Rektor was 'n mens, soos gepas is by so 'n geleentheid, bewus van 'n baken wat gestel word in die geskiedenis van die Universiteit Stellenbosch. 'n Baken laat altyd die gedagte gaan na dit wat voorafgegaan het, die pad wat daartoe gelei het; terselfdertyd leef daar in so 'n moment 'n kragtige toekomsverwagting.

Die woorde van die bekende Engelse digter, TS Eliot, wat ook hierdie land meer as vyftig jaar gelede besoek het, is uiters gepas om 'n geskiedkundige gebeurtenis te probeer begryp:

Time present and time past

Are both perhaps present in time future.

And time future contained in time past...

And all is always now.

Eliot het in 'n essay ook die situasie beskryf van die man met groot individuele talent wat opgeroep word om sy plek in 'n hoogaangeskrewe tradisie in te neem:

He is not likely to know what is to be done unless he lives in what is not merely the present, but the present moment of the past, not of what is dead, but of what is already living.

Daar is 'n beeld vir ons gewaarwording van die meerdimensionele betekenis van 'n historiese geleentheid te vinde in een van die vroegste dokumente in die geskiedenis van ons alma mater: die *Gedenkboek van het Victoria Kollege*, gepubliseer in 1918, die jaar waarin die Universiteit Stellenbosch as volwaardige instituut vir hoër onderwys gestig is. Hierdie boek verskyn as terugblik op die vyftig jaar van die ou Kollege in die stigtingsjaar van die Universiteit wat daaruit gegroei het. Dit moet dus verstaan word, skryf die samestellers in die voorwoord van die *Gedenkboek*, as "die mymerende alleenspraak van die vyftigjarige", wat op die punt staan om iets nuuts en iets groots te aanvaar en onder die gewig en die verantwoordelikheid daarvan verkeer. Ons sien daarin die man, so skryf hulle, "wat voornemens is om oor 'n breë sloot te spring, en terugtree om aldus die nodige stoom of momentum op te doen, ten einde die lang sprong met sukses uit te voer". So word die man wat die verantwoordelikheid én die avontuur van die gevaarlike sprong na die nuwe aanvaar, voortgedra deur dit wat lewend is in geskiedenis en herinnering.

Prof Brink het diens aanvaar in uitdagende maar gunstige omstandighede. Die Universiteit Stellenbosch met sy ryk en voortreflike tradisie was by die aanvang van die nuwe millennium intens besig met prosesse van verandering, vernuwung en herevaluering van sy hulpbronne en potensiaal

om genoegsaam by te dra tot die welwees van die mense in ons land en kontinent, sowel as tot akademiese en wetenskaplike gemeenskappe in die buiteland. 'n Mens kan maar sê daar was 'n golf wat hom vorentoe gedra het in sy voorneme om hierdie prosesse te bespoedig.

Ons het dus met prof Brink se inhuldiging 'n oomblik van ewewig beleef tussen wat voorafgegaan het en wat moes kom.

Aan hom is die groot verantwoordelikheid opgedra om met sy bewese uitnemende gawes as akademikus en navorser, leierskap in tye van verandering te bring en sy bydrae tot die geskiedenis van die Universiteit te lewer. Hy kon die geleentheid te baat neem om die altyd gevaarlike, altyd avontuurlike sprong na die toekoms vry en met vertroue te maak.

Vernuwing was dwingend deel van sy taak. Die kreatiewe mens, die mens wat op geestelike groei ingestel is, gaan voortdurend herskeppend met sy lewe om. So ook 'n lewenskragtige instelling soos ons universiteit, wat skeppend én dienend op die toekoms gerig moet wees.

Vernuwing is nie 'n ydel bedryf nie. Dit het ook nie met ons blote oorlewing te make nie. In wese gaan dit om die noodsaak om ons grondliggende waardes telkens weer oop te dek en te eksamineer, om ons van verstarring, en dus van agteruitgang, miskien van dwaling, te vrywaar, om ons vry te stel om na hoër vlakke te strewe, om ons toekomsgerig te hou.

Die oop gesprek tussen die Universiteit en almal wat belang het by haar welsyn en strewe, wat die waarmerk van die proses was wat uitgeloop het op die Strategiese Raamwerk van 2000, is voortgesit. "Die oop gesprek" – dit is 'n begrip wat in Suid-Afrikaanse diskoerse sterk geassosieer word met die digter-filosof, NP van Wyk Louw. In sy opstelbundel *Maskers van die erns* (1955) beskryf hy die verskynsel as "gesprekke waarin jy oor alles kan praat, waar geen standpunt te gewaagd" is nie, waar jy alle vorms van lewe – tot die vreemdstes toe – "van alle kante benader, en waar die gesprek tog nooit tot belediging, twis, woede sou ontaard nie".

Op baie forums, veral in gesprekke binne die Universiteit, is hierdie ideaal gehandhaaf. Waarnemers van buite sou egter moes konstateer dat "beledigings, twis, woede" in die openbare domein nie uitgebly het nie.

Maar die gesprek, die proses om die opdragte uit die Strategiese Raamwerk werklikhede te maak, het voortgegaan, móés voortgaan – daartoe was die Universiteit verbind. Die Strategiese Raamwerk is saamgetrek in Toekomsvisie 2012. Die versameling opstelle wat hier byeengebring is, vertel grepe uit die verhaal van die Universiteit Stellenbosch se groeiende besef, onder leiding van prof Chris Brink die afgelope vyf jaar, van haar verbintenis "tot 'n uitwaartse rol binne Suid-Afrika, Afrika en globaal".

Die Universiteit en haar omgewing het in hierdie jare nie onveranderd gebly nie. Een van die kenmerke van ons veranderende wêreld is die toenemende besef van die bedreiging – selfs die afbraak – van morele waardes in ons samelewing.

Nogeens TS Eliot: Hy het die frase "The waste land" geskep as titel vir sy ontsagwekkende poëtiese visie van wat hy in 'n ander konteks "the immense panorama of futility and anarchy which is contemporary history" noem. Dit is 'n visie van 'n wêreld wat dors na betekenis en rigsoere, soos om te verlang na reën in 'n dorre landstreek.

In gesprek en geskrif, in 'n wêreld waar ontstuiwige, onsekere en gevaarlike dinge ons omgeef, hoor en lees ons dikwels van 'n versugting na 'n nuwe beseef van waardes – waardes wat vir ons koers kan aandui in wat ons groot Stellenbosse digter, DJ Opperman, op sy beurt die "gryslan" genoem het. Uit sy gedig "Negester en Stedelig" is die volgende reëls goed bekend – woorde van 'n vader aan sy kind:

Watter kaart of watter ster sal ek jou wys
Om veilig deur die gryslan heen te reis?

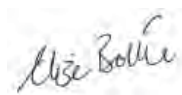
Die Universiteit Stellenbosch het in haar oënskynlik so ingeslote, landelike bestaan oorloë en gerugte van oorloë beleef; groot historiese verskuiwings wat meermale 'n verwarring van waardes gebring het. Deur al die dekades van haar bestaan moes daar gereeld intens besin word oor die beginsels waarvolgens die Universiteit haar doen en late sou rig, en dat ou waardes bevestig en ook opnuut geformuleer moes word.

Die Universiteit Stellenbosch het haar weer uitdruklik moes definieer as 'n waardegedrewe instelling. Ons "kaart en ster", die nege waardes – billikheid, deelnemendheid, deursigtigheid, diensbaarheid, verdraagsaamheid en onderlinge respek, toewyding, wetenskaplikheid, verantwoordelikheid en akademiese vryheid – waarop die Strategiese Raamwerk, Toekomstvisie 2012 gegrond is, moet gesien en beleef word in die formulering van ons aspirasies.

Wanneer ons prof Brink ná vyf jaar groet om sy pos as Visekanselier van die Universiteit van Newcastle in die Verenigde Koninkryk op te neem, staan ons weer voor 'n bakendag in die geskiedenis van ons Universiteit. Prof Brink gee die leisels? die aflosstok? oor aan prof Russel Botman. Ek kies vir 'n aflosstok. Nie een van my twee gewaardeerde vriende is drywers nie; hulle is in wese deelnemers: deelnemers, nie aan 'n resies al in die rondte nie, maar aan 'n reis op weg na altyd nuwe horisonne.

Ons dank prof Brink dat hy met toewyding en verantwoordelikheid, met voortreflikheid en bedagsaamheid die reis tot hiertoe vir die Universiteit Stellenbosch afgelê het.

Ons huldig hom vir die uitstekende wyse waarop hy sy verantwoordelikhede nagekom het in 'n veranderde en steeds veranderende samelewing, as bewaarder van die eeue oue waardes van die Universiteit Stellenbosch.

Elize Botha
Kanselier

INLEIDING

Dit is die gebruik van die Universiteit Stellenbosch om met die vertrek van 'n rektor 'n geleentheidspublikasie die lig te laat sien. Inhoudelik was hierdie publikasies in die verlede anekdoties van aard, met 'n verskeidenheid bydraes wat biografies 'n verloop aandui en van waardering getuig. In beginsel is hierdie publikasie 'n voortsetting van hierdie gebruik, maar inhoudelik verskuif die klem na 'n oorsig oor en verslag van gebeure wat prof Chris Brink se vyfjaartermyn as Visekanselier en Rektor gekenmerk het.

Op hierdie wyse word gepoog om 'n eietydse dokument daar te stel om as rekord van sy handeling te dien. Prof Brink was nie te vinde vir 'n publikasie wat die verloop van sy lewe aandui nie. Anders as vorige Rektore van die US tree hy nie uit nie, maar het hy net voor die aanvang van sy tweede termyn bedank om 'n buitelandse rektorspos te aanvaar.

Die inhoud van hierdie publikasie bied 'n verslag aan van die transformasieproses wat deur hom geïnisieer is, soos dit ook vergestalt word in sy sleuteltoesprake en -skrywes. Hierdie inligting is op die US se webblad gepubliseer soos dit gereeld verskyn het gedurende die jare 2002 tot 2006, terwyl die drie essays rondom transformasie as 'n oorsig oor sy termyn aangebied word.

Aangesien die brondokumente in openbare domein was, word dit onveranderd aangebied ten einde die outentisiteit daarvan te behou. Met die redigering is slegs tyds- en ander verwysings wat op die spesifieke geleentheid van toepassing was, en nie hier ter sake is nie, verwyder. (Voorbeelde hiervan is die verwydering van woorde soos "[g]oeienaand, dames en here"; "vanaand"; "gister" en die slotwoorde "[d]ankie" en "[b]aie dankie". Slegs een sin is uit 'n teks gelaat – in die dokument "Oor transformasie en gehalte", die rede gelewer by die verslagvergadering 2005 waar aangedui is dat die US-jaarverslae na afloop van die vergadering buite beskikbaar is.) Die teks is andersins onveranderd gelaat met slegs minimale veranderinge wat punktuasie betref.

Die bepaalde styl waarin prof Brink skryf, is gerespekteer. Op sy versoek is dit aan minimale teksversorging onderwerp.

Hier word ook genoem dat daar by geen van die ander bydraes enige beduidende stilistiese redigering was nie. Die keuse wat betref geslagsaanduiding waar daar na die Universiteit Stellenbosch verwys word, is aan die skrywers oorgelaat.

Om die sleuteltoesprake te kontekstualiseer, is elke bydrae van 'n kort inleiding deur prof Brink voorsien. In sommige gevalle was daar groot reaksie in die openbare en private domein. Daar is dus, ter wille van 'n historiese gang, ná sulke toesprake voorsiening gemaak vir mediareaksie.

'n Aantal uiteenlopende persone met wie prof Brink saamgewerk het, is genooi om in hulle persoonlike hoedanigheid hulle menings oor sy bydrae te gee. Die outentisiteit van dié bydraes is ook gerespekteer ten einde die skrywers toe te laat om hulle menings te lug sonder enige filters van redaksionele keuring. Slegs twee bydraes is verkort, terwyl Engelse bydraes in Afrikaans vertaal is. Die vertaalde bydraes word spesifiek aangedui.

Die dikwelse omstredenheid van hierdie termyn wat spesifiek rondom die persoon van prof Brink neerslag gevind het, word in prof Lizette Rabe se bydraes hanteer. Sy het die heel eerste onderhoud met prof Brink gevoer, kort ná sy aanstelling as sewende Visekanselier en Rektor. Dit is per e-pos gevoer; sy in Stellenbosch en hy in Wollongong, waar hy toe Viserektor was. Die artikel het in die maandblad *Insig* (Julie 2001) verskyn. Ter wille van kontinuïteit is sy genooi om 'n laaste onderhoud, ook in vraag-en-antwoordstyl, met hom te voer. In beide onderhoude is die antwoorde "vir die rekord" en word dit so aangebied. Prof Rabe se essay bind die twee gebeure – Brink se aanstelling in 2001 en sy vertrek in 2007. In die gees van rekordhouding word 'n skrywe van Tobeia Brink hierby opgeneem. Dit bied 'n binne-insig van haar gesin se ervaring op Stellenbosch.

Prof Brink se betrokkenheid by die gemeenskap van Stellenbosch was ook anders as dié van sy voorgangers. Hy het hom aktief beywer vir 'n inklusiewe gemeenskap en nouer samewerking tussen die Stadsraad van Stellenbosch en die Universiteit. Benewens die voorliggende voordele van so 'n vennootskap, was die gees waarin prof Brink die inisiatief geneem het, een van versoening met 'n verdeelde en dikwels pynlike verlede waar blanke bevoordeling ander rassegroepe na die kantlyn geskuif het.

Tydens prof Brink se termyn het ek slegs twee keer met hom kontak gehad. Die eerste was rondom 'n skildery van sy dogter Carmen deur Marjorie Wallace. Die tweede geleentheid was my uitnodiging aan hom om deel te neem aan die dokumentêre program, *Afrikaans: Taal van konflik, hartstaal* (SABC TV 2, September 2006), waarvan ek die regisseur was. Van die omstredenheid op Stellenbosch, veral rondom die Fisher-debat en die taaldebate, het ek slegs deur die media kennis geneem.

Chris Brink was dus aan my onbekend. Die persepsies en beriggewing in die media het ook vir my 'n beeld van hom geskep wat my, seker soos die meeste mense, oor sy bedoelinge met Stellenbosch laat wonder het.

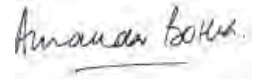
'n Ontdekking was juis die navorsing rondom die dokumentêre program vir televisie toe dit my opgeval het dat die brondokumente (op die US-webblad) 'n ander beeld skep as die afleiding wat uit mediaberigte en -briewe gemaak kon word. Baie van die afleidings strook nie met die inhoud van die sleuteltoesprake nie. Wat uit die toesprake afgelei kan word, is die konsekwenheid van Brink se visie en die diepgang van sy beredenerings om tot bepaalde gevolgtrekkings te kom. Dit lê verwyderd van die geniepsige skinderstories en persepsies – selfs in die Afrikaanse media – wat (ten onregte) rondom hom geweef is.

Wat ook insiggewend was, was die deurwerk van die elektroniese en ander korrespondensie wat die Rektorskantoor in die afgelope vyf jaar ontvang het. Hier het 'n ander beeld van hom ontvou. Dit is egter haas onmoontlik om binne die beperkinge van so 'n publikasie gestalte te gee aan die omvang en reikwydte van hierdie korrespondensie.

Benewens die geskrewe bydraes wat hierin opgeneem is om 'n beeld van Chris Brink te skep, is besluit om 'n meer persoonlike aanslag te probeer vind. 'n Aantal onderhoude is met 'n groep personeellede en studente gevoer – mense wat nie andersins hulle stemme in só 'n publikasie sou kon laat hoor nie – om 'n beeld van Chris Brink, die mens, te skep.

Ek erken graag met waardering die professionele toewyding van die redaksie wat die publikasie in Afrikaans en Engels in 'n uiters beperkte tyd moontlik gemaak het: Justa Niemand en haar span van AFRICAN SUN MeDIA verdien spesiale vermelding; spesiale erkenning ook aan die ondersteuning van die afdeling US Kommunikasie en Bemaking; en veral Johanna van Niekerk (PA van die Rektor).

Mag die publikasie gestalte en waardering gee aan wat Chris Brink in 'n kort tydjie op Stellenbosch vermag het.

Amanda Botha
Samesteller
Kaapstad, Mei 2007

WOORD VAN DIE RAAD

Soos wat die samesteller van hierdie boek dit in haar inleiding stel, is die boek 'n geleentheidspublikasie wat handel oor die termyn van prof Chris Brink as Visekanselier en Rektor van die Universiteit Stellenbosch vanaf 1 Januarie 2002 tot 21 Januarie 2007. Die menings hierin uitgespreek moet beskou word as die persoonlike menings van die onderskeie skrywers en verteenwoordig nie noodwendig die sienings of standpunte van die Raad of Bestuur van die Universiteit nie.

Dr Edwin de la H Hertzog

Voorsitter: US Raad

Stellenbosch, Mei 2007

VERKORTE CURRICULUM VITAE: CHRIS BRINK

Prof Chris Brink het vanaf Januarie 2002 tot Januarie 2007 as Rektor en Visekanselier van die Universiteit Stellenbosch gedien. As sulks was hy die akademiese en bestuurshoof van die Universiteit. Hy was Voorsitter van die Senaat en 'n aantal subkomitees daarvan, lid van die Raad van die Universiteit, en was persoonlik verantwoordelik vir die portefeuljes van strategiese beplanning en transformasie. Hy is in 2005 heraangestel vir 'n tweede termyn, maar het in 2007 Stellenbosch verlaat om Visekanselier van die Universiteit van Newcastle in Engeland te word.

Voordat hy die rektorskap aan die Universiteit Stellenbosch opgeneem het, was prof Brink Pro-Visekanselier (Navorsing) aan die Universiteit van Wollongong in Australië. Tydens sy diensteryn daar het hy die Universiteit se aktiwiteite ten opsigte van navorsing, innovasie en kommersialisering geherstruktureer. Buiten sy verpligtinge by die Universiteit, was hy ook direkteur van verskeie organisasies, insluitende 'n maatskappy in hoëspoedrekenaarwerk (by die Australian Technology Park in Sydney), die Streeksontwikkelingsraad en die interimdireksie van die nasionale Cooperative Research Centre for Smart Internet Technology.

Voordat hy Australië toe is, het prof Brink as Professor en Hoof van die Departement Wiskunde en Toegepaste Wiskunde aan die Universiteit van Kaapstad gedien. Na die eerste demokratiese verkiesing in Suid-Afrika in 1994 was hy betrokke by die herstrukturering van hierdie universiteit en het hy as die Universiteit se Koördineerder van Strategiese Beplanning gedien. Hy het ook onder andere in die tagtigerjare 'n Senior Navorsingsgenootskap aan die Australian National University beklee, vir 'n wyle in die VSA in die bedryf gewerk, sabbatsverlof by Oxford Universiteit deurgebring en vele besoeke aan Europese universiteite afgeleë.

Hy is 'n logikus met 'n PhD van Cambridge, 'n interdisiplinêre DPhil, meestersgrade in Filosofie en Wiskunde, en 'n B-graad in Rekenaarwetenskap. Sy navorsingsgebied sluit in wiskunde, logika, filosofie en rekenaarwetenskap, en sy akademiese publikasies strek oor al hierdie gebiede. Hy is 'n genoot van die Royal Society of South Africa, 'n gewese president van die Wiskundevereniging van Suid-Afrika en 'n stigterslid van die Academy of Science of South Africa. Voordat hy by universiteitsbestuur betrokke geraak het, het hy die gesogte A-evaluering van die Nasionale Navorsingstigting verwerf, wat hom as een van Suid-Afrika se toonaangewende wetenskaplikes bevestig het. Hy is bekend vir sy interdisiplinêre werk en het 'n internasionale profiel in navorsingsleierskap. Hy het uitgebreide ervaring in navorsing, onderrig en universiteitsadministrasie en het reeds in verskeie internasionale oorsig- of adviespanele vir universiteite gedien.

Op Stellenbosch het prof Brink 'n transformasie-agenda gelei wat nasionaal en internasionaal aandag getrek het. Kort na sy diensaanvaarding in 2002 het hy die Senior Bestuur geherstruktureer en dit kleiner en meer divers gemaak. Teen die einde van 2003 het die Universiteit 'n aantal ingrypende beplanningsinisiatiewe voltooi, soos die samestelling van die Navorsingsbestuursplan, die Onderrigbestuursplan, die Diversiteitsplan en die Taalplan. Al hierdie inisiatiewe het aangesluit by 'n kernagtige vyfpuntvisiestelling (Visie 2012). Dit is in 2004 opgevolg met 'n omvattende Sakeplan vir die Universiteit. Die implementering van die Sakeplan is gemonitor deur 'n aantal meetbare prestasie-

aanwysers wat almal uit Visie 2012 spruit. Teen 2006 kon prof Brink rapporteer dat die Universiteit Stellenbosch volgens agt van die standaardprestasië-aanwysers van akademiese gehalte onder die eerste drie universiteite in die land tel – en volgens vier daarvan eerste is.

Prof Brink het gedien as Voorsitter van die Adviesraad van die African Institute for Mathematical Sciences, as trustee van die South African Centre for Epidemiological Modelling and Analysis en as erekolonel van die Militêre Akademie van Suid-Afrika. Op plaaslike vlak het hy, in vennootskap met die Uitvoerende Burgemeester, 'n inisiatief met 'n streeksontwikkingsagenda begin, bekend as Reinventing Stellenbosch.

Chris Brink is gebore en het grootgeword op Upington. Hy is getroud met Tobeia Brink en hulle het drie kinders: Carmen (22), Hestia (8) en Peter (6).

UNIVERSITEIT STELLENBOSCH TOEKOMSVISIE 2012

Met hierdie toekomsvisie verbind die Universiteit Stellenbosch hom tot 'n uitwaartse rol binne Suid-Afrika, Afrika en globaal.

Die Universiteit Stellenbosch:

- Is 'n uitnemende akademiese instelling en gerespekteerde kennisvenoot.
- Bou aan die wetenskaplike, tegnologiese en intellektuele kapasiteit van Afrika.
- Is 'n aktiewe rolspeler in die ontwikkeling van die Suid-Afrikaanse samelewing.
- Het 'n kampuskultuur wat 'n diversiteit van mense en idees verwelkom.
- Bevorder Afrikaans as onderrig- en wetenskapstaal in 'n meertalige konteks.

STELLENBOSCH UNIVERSITY VISION STATEMENT 2012

With this vision statement Stellenbosch University commits itself to an outward-oriented role within South Africa, in Africa, and globally.

Stellenbosch University:

- Is an academic institution of excellence and a respected knowledge partner.
- Contributes towards building the scientific, technological and intellectual capacity of Africa.
- Is an active role player in the development of the South African society.
- Has a campus culture that welcomes a diversity of people and ideas.
- Promotes Afrikaans as a language of teaching and science in a multilingual context.

IYUNIVESITHI YASESTELLENBOSCH UMBONO 2012

Ngalo mbono iYunivesithi yaseStellenbosch iyazibophelela ngokunokwayo ekubambeni indima ephumele elubala kuMzantsi Afrika, e-Afrika naselizweni jikelele.

iYunivesithi yaseStellenbosch:

- Liziko lezemfundo eliphume izandla kunye neliliqabane elihlonitshwayo kwezolwazi.
- Ithi ifake igxalaba ekwakheni nasekukhuliseni izikhundla zobunzululwazi, ubugcisa nobungqondi e-Afrika.
- Iyinxalenye yabathathi-nxaxheba abanendima abayithathayo ekuphuhliseni uluntu loMzantsi Afrika.
- Inekhampasi enenkubeko eyamkela zonke iintlobo zabantu kunye nezimvo zabo.
- Iphakamisa umgangatho wolwimi lwesi-Afrikansi njengolwimi ekuhlahlwa ngalo noluno-kusetyenziswa kwezobunzululwazi kwimeko apho kusetyenziswa iilwimi ngeelwimi.

DEEL I

*Vyf jaar van
transformasie*

TRANSFORMASIE AS DEMITOLOGISERING

Vir my is die uitstaande kenmerk van die Universiteit Stellenbosch se ontwikkeling oor die jare 2002-2007 die opwinding en energie wat met die transformasie van die Universiteit gepaard gegaan het.

"Transformasie" was in die tyd wat ek op Stellenbosch as Rektor gedien het, seker een van die mees gebruikte en mins gedefinieerde woorde in hoër onderwys in Suid-Afrika. Dit beteken baie verskillende dinge vir verskillende mense, en in verskillende omgewings. Daar is byvoorbeeld die begrip van transformasie as sinoniem met "regstellende aksie", wat dikwels stomp geïnterpreteer word as "meer swart studente en personele". Dan is daar transformasie as "Afrikanisering", wat tipies op die omvorming van die kurrikulum dui. En daar is ook transformasie van die universiteitsektor, weg van die apartheidslandskap van wit en swart universiteite, soos wat inderdaad dan ook in die groot samesmeltings- en inkorporeringsoefening van 2003 geïmplementeer is. So is daar ook nog heelwat ander sieninge van wat wesentlike verandering aan 'n universiteit beteken. Wanneer al hierdie begrippe onder die versamelnaam "transformasie" deurmekaargegooi word, dien dit dikwels net om die idee van verandering verdag te maak, omdat enigiemand dan iets daarin kan vind waarvan hy of sy nie hou nie.

Aan die Universiteit Stellenbosch het ons egter 'n eenvoudige operasionele begrip van transformasie daargestel en, glo ek, konsekwent nagestreef. Dit is naamlik dat transformasie vir die US uit die proses van verwesenliking van ons Strategiese Raamwerk bestaan. Reeds in die laat negentigerjare het daar vanuit die akademiese gelede van die US 'n behoefte ontstaan dat die Universiteit sigself moet herdefinieer en doelgerig daaraan moet werk om 'n nasionale bate in die nuwe Suid-Afrika te wees. Hierdie gedagte het gekulmineer in die Strategiese Raamwerk van 2000, 'n omvattende en merkwaardige dokument wat gedurende my tyd op Stellenbosch die rigtinggewende aanwyser van die US se ideale was. Die Strategiese Raamwerk is op sy beurt weer gedurende 2003 saamgevat in 'n vyfpuntvisiestelling bekend as Visie 2012. Elk van die vyf visiepunte stel 'n kernbegrip en -doelwit aan die orde wat ons sou kon hoop om binne afsienbare tyd te verwesenlik: akademiese uitnemendheid, rolspeling in die samelewing, kapasiteitsbou in 'n Afrika-konteks, die uitbouing van diversiteit, en Afrikaans in 'n meertalige konteks.

Die definisie van transformasie as die proses van verwesenliking van Visie 2012 is om twee redes belangrik. Die eerste is die eenvoud daarvan. Elke student en personeelid aan die Universiteit kan die vyf kernbegrippe in die visiestelling maklik begryp, internaliseer en aan die nastrewing daarvan meewerk. Die tweede rede is dat Visie 2012 ons eie doelwitstelling verteenwoordig. Dat die Universiteit Stellenbosch op hierdie manier wil transformeer, is iets waarop die akademiese gemeenskap self besluit het, uit eie vrye wil. Transformasie is dus nie iets wat van buite af op ons afdedwing is nie, of 'n politieke stroom waarin ons teësinig meegesleur word nie. Transformasie was en is vir ons die verwesenliking van ons ambisie om 'n beter universiteit te wees. Die transformasie van die Universiteit Stellenbosch het 'n akademiese dryfveer – en dit is soos dit hoort.

Wat my eie siening betref, was die saak glashelder. In die persoonlike visiestelling wat ek in 2001 ten tyde van my aanstelling as Rektor aan die US Raad voorgelê het, het ek die doelwit wat ek vir myself sou stel, soos volg verwoord:

Die Universiteit van Stellenbosch lei die opbou en uitbou van 'n kennisekonomie vir Suid-Afrika.

In my inhuldigingstoespraak in April 2002 het ek dit nog meer kernagtig saamgevat: *Ons wil 'n top universiteit wees in die nuwe wêreld.* My eie doelwit as Rektor het dus perfek ingepas by die ambisies van die Strategiese Raamwerk. Dit het die pad vorentoe vir ons uitgespel: Ons moet alles doen wat nodig is om 'n goeie universiteit te wees, gegee die parameters van wat "goeie universiteit" in hierdie nuwe millennium beteken. Dit was vir my duidelik dat daar heelwat werk nodig was om hierdie doelwit te bereik, en Visie 2012 was die formulering van wat hierdie werk sou behels.

Die mate waarin ons tussen 2002 en 2007 met transformasie gevorder het, kan gemeet word aan die mate waarin ons gevorder het op die pad na Visie 2012. Hieroor doen ek verslag in die hoofstuk getiteld "Die stand van die Universiteit", waar ek feite en statistieke verskaf. In hierdie hoofstuk wil ek iets anders doen. Ek wil erkenning gee daaraan dat nie alle verandering meetbaar is nie. Dit is omdat ek glo dat transformasie in beginsel nie 'n getalospel is nie, maar 'n koppespel. Die getalospel slaag daarin om gevolge te meet, maar dit is die onmeetbare verandering in mense se koppe wat die oorsaak is van daardie gevolge.

Die manier om transformasie as 'n koppespel te bedryf, is soos volg: Poog in die eerste plek om die bewussyn te verander. Wanneer dit gebeur, begin gedrag ook verander. Soos wat die gedrag verander, ontstaan daar dan geleenthede om die getalle te verander.

Dit was van meet af aan vir my duidelik dat transformasie aan die Universiteit Stellenbosch op 'n verandering van bewussyn gebaseer sou moes word. Ek was getref deur die feit dat die Stellenbosch waarnatoe ek in 2002 teruggekeer het, in soveel opsigte, en spesifiek wat denkraamwerk en lewensuitkyk betref, nog baie dieselfde plek was as die Stellenbosch wat ek in 1985 verlaat het. Dit was asof die Universiteit in 'n Rip van Winkel-slaap was terwyl die res van die land die opwinding en turbulensie van die koms van demokrasie deurleef het.

Die Strategiese Raamwerk was 'n droom binne hierdie lang slaap. Om daardie droom te realiseer, sou ons nie daarmee kon volstaan om ons strategieë maar net binne die bestaande denkraamwerk te optimaliseer nie. Dit was die raamwerk self wat aangespreek en verander moes word. Om werklik akademies te vorder, sou ons tot die kern van wat Stellenbosch kan wees, moes deurdring – die potensiaal, eerder as die bestaande selfgekonstrueerde paradigma. Ons sou moes begin met die diepge wortelde idees wat Afrikaners, Afrikaanssprekendes en Suid-Afrikaners (in afnemende volgorde) oor die Universiteit het, en deurlopend daaraan moes werk. Ek noem hierdie diepge wortelde idees die mites van Stellenbosch.

'n Mite is nie noodwendig 'n leuen nie, maar dit is gewoonlik ook nie die strenge waarheid nie. Dit verteenwoordig 'n stel onbewuste kollektiewe aannames, en verwoord dikwels ook 'n kollektiewe behoefte. Die koppespel van transformasie sou dus daaruit bestaan dat mites uitgelig en aan die

werklikheid blootgestel moes word. En in aansluiting daarby moes ons aandag gee aan die metafore en kultuurfenomene wat so lank saamgehang het met die mites van Stellenbosch, en wat vir buitelanders so opvallend en vir binnelanders so onsigbaar is.

Seker die mees diepgewortelde idee van die Universiteit Stellenbosch is wat ek die mite van die paradys sou noem. Stellenbosch en sy omgewing is een van die pragtigste plekke in die wêreld, en daardie pragtigheid het 'n metafoor vir perfeksie en onaantasbaarheid geword. Vir 'n lang tyd het Afrikaners hier 'n eksklusiewe klein paradys gehad, beskut teen die struwelinge waardeur die res van die land gegaan het. Geslagte Afrikaners vertroetel die herinnering aan hulle studentejare op Stellenbosch as die mees kommervrye en idilliese tyd van hulle lewens. Dit is dus te verstane dat baie van hulle die begeerte koester dat Stellenbosch onaangetas moet bly, sodat daar iewers in die nuwe en robuuste Suid-Afrika darem nog 'n manifestasie moet oorbly van hoe dinge eens was. Ek het reeds tydens my inhuldiging in April 2002 hierdie mite van Stellenbosch uitgelig:

Stellenbosch is uniek – so sê mense vir my. Inderdaad is dit die een enkele frase wat ek die meeste gehoor het sedert ek my pos as Rektor opgeneem het 100 dae gelede – “Stellenbosch is uniek”. Hier, sê mense, is dinge nog georden. Van goeie kwaliteit. Alles werk. Alles is in plek. Alles is mooi.

But in that, itself, lies the danger. The danger is that we will slip into a comfortable metaphor of Stellenbosch as a small secluded paradise, behind the mountain range of our implicit assumptions, distant from the new world around us. The danger is that we will think of ourselves as the gatekeepers of paradise. The danger is that we will only open the gates, every now and then, ever so slightly, to let a few people in, on the assumption that they should then again close the gate behind them.

Daar is 'n hele aantal probleme wat uit die mite van die paradys spruit. Die eerste is die probleem van selfvoldaanheid. Die paradys is immers die perfekte woonplek van die uitverkorenes – verbetering is onmoontlik, en verandering kan niks anders as verslegting wees nie.

Tweedens is baie mense in die verlede uit die sogenaamde paradys uitgesluit en het hulle as gevolg daarvan deur baie lyding gegaan terwyl die idille van die waterstroom langs Coetzenburg voortgevloei het. Vir elke oud-Matie wat die herinnering aan Stellenbosch vertroetel, moet daar sekerlik vele ander wees vir wie Stellenbosch die geslote kring van bevoorregting verteenwoordig waartoe hulle nie toegang gehad het nie. Dit gee hierdie mense nie noodwendig plesier wanneer die paradysbeeld van Stellenbosch geprojekteer word nie.

Derdens is daar die probleem van volhoubaarheid. As die US nie verander nie, terwyl die res van die wêreld wel verander, gaan die Universiteit eenvoudig agterbly. Ek herinner my dat die bekroonde jong skrywer, Jackie Nagtegaal, 'n paar jaar gelede as student kom inskryf het, net om enkele weke later die Universiteit te verlaat met die kommentaar: “As dit die paradys is, dan is dit 'n fool's paradise.”

Ons moes die bewussyn begin verander – die idee dat net die uitverkorenes toegang kry tot die paradys. Een voorbeeld van vernuwing wat baie bygedra het in hierdie verband, is die totstandkoming van die Rektor se Uitstygtoekenning – The Rector's Award for Succeeding Against the Odds. Dit was

'n groot finansiële toekenning (aanvanklik ongeveer dubbel 'n gewone volle studiebeurs) aan studente wat bo moeilike omstandighede uitgestyg het. Die bedoeling was om erkenning te gee daaraan dat "meriete" nie 'n absolute parameter is nie, maar relatief tot omstandighede gemeet moet word. Ek het die saak destyds soos volg verduidelik:

In line with our Vision Statement, Stellenbosch University strives to be an academic institution of excellence, with a national profile and an international reputation. Quality must be our benchmark. If so, we have to ask a simple but serious question: How do you judge quality relative to context? Some of us take for granted an environment which for others are only a dream. If so, is it not the case that our performance, no matter how well-merited on the basis of our own efforts, also owes something to the environment within which we live and work?

Consider two hypothetical cases. One is a student whose parents are well-educated professional people, reasonably affluent, and who comes to us from one of the so-called "good schools", where she enjoyed every possible facility for sharpening the mind. The other is a student whose parents have had little formal education and who lives in poverty, who comes to us from a historically disadvantaged school in a gang-infested area. If the former student comes to Stellenbosch with a school-leaving mark of 90%, and the latter comes with a school-leaving mark of 70%, is it possible for us to say that the former is a better student than the latter? And if we do, would that be right?

Neem byvoorbeeld die geval van me Ella Davids – nie haar regte naam nie, maar 'n ware verhaal. Sy het op 'n klein plattelandse dorpie grootgeword, skoolgegaan, en in 1991 daar gematrikuleer met wat op Stellenbosch as heel middelmatige punte beskou sou word, onder omstandighede wat sy as "frustrerend" beskryf. "My kinderdom en verwagtinge het doodgegaan, en ek het gesweer om nooit weer 'n boek te lees of iets te leer nie." Na skool het sy jare lank as 'n vrugtepakker, in 'n kruidenierswinkel en as 'n kinderoppasser gewerk. Haar droom om te gaan leer het egter gaandeweg weer herlewe, onder andere deur haar deelname aan die organisasie Youth with a Mission. In Januarie 2002 het sy uiteindelik die moed bymekaar geskraap om met die plaaslike dominee te gaan praat. Hy het 'n vriend op Stellenbosch gebel, en 'n merkwaardige kettingreaksie het gevolg.

Twee weke later het Ella op Stellenbosch aangekom met "'n woord van die Here" en R200 in haar sak. Sy was 28 jaar oud. Sy het vir 'n graad in teologie ingeskryf, woonplek gekry in 'n agterplaas in Cloeteville en elke dag kampus toe gestap. Aan die einde van daardie jaar het sy dertien semesterkursusse suksesvol voltooi – nege daarvan met onderskeiding, onder andere Grieks I met 'n punt van 98%. In haar tweede jaar het dit nie heeltemal so goed gegaan nie, omdat sy meer werk moes aanneem om haar studiegelde te betaal – sy het vier assistentskappe tegelyk hanteer. Nietemin het sy weer die meeste van haar vakke met onderskeiding geslaag, onder andere Grieks II met 94%. Die Rektor se Uitsygingtoekenning, wat me Davids ontvang het, het haar in staat gestel om haar potensiaal te verwesenlik sonder om haar oor geld te bekommer. Sy het haar meestersgraad met lof verwerf en is tans besig met haar doktorsgraad.

Daar is dosyne soortgelyke verhale. Daar is die swart student wat in die troebel tagtigerjare in 'n sinkhuis in Khayelitsha grootgeword het, matriek onder polisiebewaking moes skryf, skelm trein gery het om by UWK uit te kom en uiteindelik 'n doktorsgraad in Fisika aan die US voltooi het. Daar is

die spastiese kwadrupleeg wat op pad is Oxford toe. Daar is die jong vrou van 'n klein dorpie wat na matriek haar gestremde pa verloor het, hoof van die huis geword het met 'n gestremde ma en gestremde suster, en nogtans Stellenbosch toe gekom het en haar graad met lof verwerf het.

Hulle is die uitstygerys, en hulle is 'n voorbeeld vir diegene wat uit die "goeie skole" kom en vir wie toegang tot die paradys vanselfsprekend is. Sedert 2003 word daar nie net elke jaar 'n aantal Uitstygertoekeennings gemaak nie, maar doen ons ook groot moeite om die toekeninghouers as rolmodelle aan ander studente voor te hou. Die weners van die Uitstygertoekeening word jaarliks by die akademiese opening voor 'n skare studente bekend gemaak in 'n seremonie wat dieselfde patroon volg as die toekening van eregrade. Dit is 'n ware bewussynsveranderingmoment.

Dit het my oor die jare groot plesier verskaf om die bewussynsverandering rakende swart, bruin en Indiërstudente te volg deur op die kampus rond te loop en my daaglikse toebroodjie in die Neelsie (die studentesentrum) te gaan koop. Vyf jaar gelede kon 'n mens sien hoe die wit en swart studente verkies om apart te sit. Daar was selfs 'n naam vir die area wat deur bruin en swart studente gebruik is: Die gedeelte links van die trap soos jy afgaan na die onderste vloer van die Neelsie was bekend as "Distrik Ses". Vandag is daardie aparte areas iets van die verlede. Wit, bruin en swart sit deurmekaar in die Neelsie, net soos hulle ongeërg en selfversekerd in gemengde groepe in Victoriastraat afstap.

Die Rektor se Uitstygertoekeening lig ook 'n ander mite uit wat saamhang met die mite van die paradys, maar meer op akademiese vlak figureer. Dit is die mite van uitnemendheid. Een van my eerste ervarings op Stellenbosch was die aanhoor van 'n senior personeelid se terloopse opmerking (duidelik volgens hom 'n feit) dat Stellenbosch die beste studente in die wêreld het. Hoe weet hy dit? het ek gewonder. Op watter gronde kan iemand wat nog nooit op enige ander plek gestudeer of gewerk het nie, so 'n stelling maak? Die antwoord, het ek mettertyd agtergekom, is dat die stelling nie 'n empiriese waarneming was nie, maar 'n geloofsartikel. Die geloof en grondliggende aanname is dat Stellenbosch een van die beste universiteite in die wêreld is.

Dit is 'n idee wat al van lankal af aankom. Reeds in die *Gedenkboek van het Victoria Kollege* (gepubliseer in 1918 tydens die oorgang van die Victoria Kollege na die Universiteit van Stellenbosch) vind 'n mens die idee van Stellenbosch as die "Athene" van die suide. Die verloklikheid van hierdie idee blyk duidelik uit die feit dat dit byna 100 jaar later steeds van tyd tot tyd opduik, soos ek tydens een Karnaval agtergekom het toe 'n koshuis op die punt was om die strate in te vaar met die tema van Stellenbosch as die "wit Athene van die suide".

'n Mens kan verstaan wat die analogie is. Dink aan die Athene van Perikles en Sokrates as 'n klein stadsgemeenskap wat politieke en intellektuele invloed buite verhouding tot sy grootte uitoefen, en dink dan aan 'n Stellenbosch wat homself daarop modelleer. Dink aan die oorspronklike olyfboorde van die Akademie, en vervang olyfboorde met wingerde. Dink aan die rustige intellektuele redevoering van filosofe, en vervang dit met die Stellenbosse idee van die "oop gesprek" as nastrewing van die Sokratiese dialoog. Dink aan Grieks, wat 'n taal vir die "hoër funksies" soos poësie, filosofie, wetenskap en wiskunde word, en dink dan aan die ontwikkeling van Afrikaans. Dink aan atlete wat meeding om die lourierkrans, en vervang dit met Coetzenburg, rugby en atletiek. Dink egter ook daaraan dat die demokrasie van Athene op die rug van stemlose slawe gebou is – en dink dan aan apartheid. Dink

aan Athene as 'n militêre moonheid, en dink aan diensplig en studente wat in die tagtigerjare in die Stellenbosch Kommando dril.

Die probleem met die mite van uitnemendheid is dat dit vir 'n groot deel van die US se bestaan eenvoudig nie die waarheid was nie. Mense se geloof in hierdie mite was helaas 'n beter aanduiding van die kleinheid van hulle wêreld as van die grootheid van Stellenbosch.

Stellenbosch is tans volgens objektiewe metings van akademiese prestasie een van die top drie universiteite in Suid-Afrika, en het 'n realistiese kans om voor 2012 die onbetwiste akademiese leier in die land te word. Die huidige prestasievlak van die US is egter die kulminasie van 'n lang en moeisame opwaartse trajek oor min of meer die afgelope twee dekades. As ons verder terugkyk na die "volksuniversiteit" van HB Thom in die sestiger- en sewentigerjare, sien ons nie 'n universiteit van akademiese uitnemendheid nie; ons sien 'n universiteit met die sentrale dryfveer om 'n Afrikaneridentiteit te bevorder, waar die akademie deur identiteitspolitiek ingeperk is.

Billikheidshalwe moet 'n mens opmerk dat die US selfs in die volksuniversiteitsdae sterk aandag gegee het aan onderrig. Die alumni van Stellenbosch is welbekend in verskeie professies, en daar is vele voorbeelde van uitstygery wat hier opgelei is. Die uitnemendheid van 'n universiteit gaan egter nie oor die bevordering van sosiopolitieke ideale nie, en ook nie net oor die opleiding van professionele mense nie. Die bestaansrede van 'n universiteit wentel om kennis, en die algemeen aanvaarde basis van vergelyking tussen universiteite is grotendeels toegespits op kennisskepping – dit wil sê navorsing. Op hierdie terrein was die volksuniversiteit kwalik 'n uitblinker. En dit is ook nie verbasend nie: Deel van die etos van 'n volksuniversiteit is die insulêre aard daarvan. 'n Identiteitsgedrewe instelling is geneig om homself volgens sy eie maatstawwe te meet en 'n lae prioriteit te gee aan objektiewe maatstawwe van vergelyking met ander instellings buite die identiteitskring.

Ouer akademici sal nog onthou watter onthutsing daar in 1982 op Stellenbosch was met die verskyning van een van die eerste vergelykende studies oor navorsing in die natuurwetenskappe aan Suid-Afrikaanse universiteite. EC Reynhardt, 'n professor in Fisika aan UNISA, het in 'n artikel in die *South African Journal of Science* die navorsingsuitsette van Suid-Afrikaanse universiteite met mekaar vergelyk, asook met dié van geïndustrialiseerde lande, met die internasionale *Science Citation Index* as verwysingsbron.

Reynhardt se werk is op velerlei maniere 'n fassinierende stukkie geskiedenis, maar ek noem net die gevolgtrekkings wat hier ter sake is. "Dosente aan Suid-Afrikaanse universiteite doen baie minder navorsing as dosente in geïndustrialiseerde lande," het Reynhardt berig. En verder: "Die Engelstalige universiteite oorskadu die Afrikaanstalige universiteite op navorsingsgebied." Onder die sewe destydse Afrikaanse universiteite (met UNISA en die Universiteit van Port Elizabeth daarby ingereken) was die US heel onder aan die lys ten opsigte van navorsingsproduktiwiteit. Op Stellenbosch het dit byvoorbeeld volgens Reynhardt se berekenings 5,9 persoonsjare geneem om een internasionaal erkende artikel in die natuurwetenskappe te publiseer. (By die Universiteit van Kaapstad, volgens dieselfde berekening, was dit 1,4 persoonsjare per artikel, by die Universiteit van die Witwatersrand 1,9, by die Potchefstroomse Universiteit vir CHO 4,2 en by die Universiteit van Pretoria 4,7.)

As 'n oorkoepelende numeriese maatstaf is 'n punt van 100 aan die gemiddelde navorsingsproduktiwiteit van 40 vergelykbare universiteite in ontwikkelde lande toegeken. Die besprekerende Suid-Afrikaanse universiteit (UK) het 'n punt van 59 behaal. Die besprekerende Afrikaanse universiteit was die UOVS, met 'n punt van 44. Die US was heel onder aan die lys van alle historiese universiteite, met 'n punt van 14.

Dieselfde tipe wekroep is enkele jare later deur die destydse Stigting vir Navorsingsontwikkeling (nou die Nasionale Navorsingstigting) uitgestuur toe die eerste landswye evaluering van navorsers gedoen is. Ten spyte van die US se selfpersepsie as 'n plek van uitnemendheid, het die Universiteit maar redelik bedroë daarvan afgekom.

Die positiewe kant van hierdie verwickelinge was dat die akademici van Stellenbosch daarna gaandeweg hulle sokkies in terme van navorsing begin optrek het. Die toenemende ontwikkeling van die US se navorsingsprofiel sedert die negentigerjare, veral oor die afgelope tien jaar, strek die Universiteit tot eer.

Uitnemendheid is dus iets waarna die US streef, nie iets waarop dit histories aanspraak kan maak nie. Dit is met goeie rede dat die eerste punt van Visie 2012 akademiese uitnemendheid is: Dit is iets wat ons kan konkretiseer as 'n doelwit wat binne die komende jare bereik kan word. Dat daar nog heelwat harde werk voorlê, is egter duidelik. Stellenbosch figureer byvoorbeeld nog steeds nie op die lys van die top 500 universiteite in die wêreld wat jaarliks deur die Instituut vir Hoër Onderwys van die Shanghai Jiao Tong Universiteit vrygestel word nie. Dit is iets wat die akademici van Stellenbosch tans baie goed verstaan, en wat 'n gemeenskaplike ambisie en spangees in die hand werk. Die ironie is dat terwyl die akademici daaraan werk om uitnemendheid te bereik, die mite van 'n vorige era van uitnemendheid wat nou verlore raak, buite die Universiteit voortleef.

Die derde mite wat ek aan die orde wil stel, is die mite van mag en outoriteit. Dit is die idee dat die uitoefening van mag en outoriteit 'n natuurlike en onafskeidbare deel van die funksionering van die Universiteit Stellenbosch is. Hierdie mite manifesteer op so baie terreine en maniere dat dit amper onsigbaar is vanweë die alomteenwoordigheid daarvan. Maar laat ek 'n paar voorbeelde noem.

Die groot debat aan die begin van my termyn as Rektor was die ontgroeningsdebat. In 2001, die jaar voor my aankoms, is die Universiteit geruk deur die dood van 'n student tydens 'n ontgroeningsritueel, en ek self het dit heel vroeg baie duidelik gemaak dat ek ontgroening as niks anders nie as strukturele geweld beskou. Uit die debat wat daarop gevolg het, het ek die waardevolle insig gekry dat dit vir baie mense doodnatuurlik en vanselfsprekend was dat senior studente in 'n mags- en outoriteitsposisie teenoor junior studente staan en behoort te staan. Vir diegene met hierdie opvatting was die saak eenvoudig: Ontgroening is slegs onaanvaarbaar indien seniors hulle mag oorskry. My siening was totaal anders. Die kernprobleem van ontgroening was nie dat dit 'n magspel was wat skeefgehoop het nie; die kernprobleem was dat dit 'n magspel was.

By ontgroening het die mites van die paradys en uitnemendheid met die mite van mag en outoriteit vervleg geraak. In een van ons koshuise het daar byvoorbeeld jare lank 'n ritueeljie afgespeel waar 'n eerstejaar vir 'n "oumeneer" sy sigaret moes aansteek. Die eerstejaar moes kniel en die volgende rympte opsê terwyl die vuurhoutjie getrek word:

O donderbalk, o bliksemstraal
Enigste lig in donker Afrika
Wat uitstraal van Stellenbosch
Die wit Athene van die suide.

Om hierdie tipe gedrag met reëls te probeer teenwerk, was na my mening futiel. Die ingewikkelde Studenteregulement wat oor baie jare ontwikkel het, was duidelik 'n reaktiewe dokument, in die sin dat elke brutale magsuitoefening wat bekend geword het, opgevolg is deur 'n nuwe reël wat dit verbied. Studente se vindingrykheid het egter altyd gesorg dat 'n nuwe manier gevind kon word om uiting te gee aan ou gedagtes. Wat ons moes doen, was om die bewussyn te verander sodat dit tot gedragsverandering kon lei.

Dit was op daardie stadium dat ons begin het om 'n onderskeid te maak tussen 'n reëlgedrewe en 'n waardegedrewe benadering, en onomwonde gekies het vir laasgenoemde. Die nuwe benadering was om drie eenvoudige waardes neer te lê:

- Geen dwang nie.
- Geen geheimhouding nie.
- Geen aantasting van menswaardigheid nie.

Hiermee kon ons in so 'n mate vordering maak dat die ontgroeningsetos gaandeweg uit die sisteem begin verdwyn het en dat "verwelkoming" minder eufemisme en meer werklikheid begin word het. Hierdie vordering was moontlik omdat ons, met die aktiewe medewerking van uitstekende studente-leiers, nie die simptome van ontgroening aangespreek het nie, maar die siekte self, naamlik die inkoop in die mite van mag. Daar was duidelik 'n behoefte aan groepsbinding en om dit te ignoreer, sou wees om wanpraktyke maar net ondergronds te dryf. Met die waardegedrewe benadering was dit moontlik om groepsbindingsaktiwiteite in 'n positiewe rigting te stuur. Dit was 'n besonder bevredigende oomblik van my Rektorstermyn toe twee van ons koshuise hulle hele eerstejaarsverwelkomings-program gestruktureer het rondom die groepsaktiwiteit om in Kayamandi te gaan huise bou.

Die mite van mag en outoriteit was ook op bestuursgebied prominent. Ek was aanvanklik verbaas om te sien watter lae vlakke van besluitneming na die rektor opgewentel is. (Een van die eerste besluite wat op my tafel beland het, was om 'n spyskaart goed te keur.) Dit het egter gou vir my duidelik geword dat die rektor se kantoor as 'n tipe bevel- en beheersentrum beskou is, en die rektor self as 'n argetipiese streng, maar regverdige patriarg wat alle besluite self neem. Dit het my glad nie gepas nie. Daar is sekerlik 'n rol vir bevel- en beheermeganismes, maar soos enige gesoute akademikus sal bevestig, is dit op akademiese terrein glad nie die beste strategie nie. As 'n mens wil hê dat die universiteit akademies moet vorder, en veral as 'n mens akademiese entrepreneurskap wil bevorder, moet jy mense vryheid gee om self besluite te neem.

Op hierdie terrein wil ek graag aan die Senaat krediet gee. Ek kan natuurlik nie kommentaar lewer op die wyse waarop die Senaat voor 2002 gefunksioneer het nie, maar in my vyf jaar as Voorsitter daarvan het die Senaat toenemend ingegroei in die rol van akademiese waghond en besluitnemer, soos dit behoort te wees. Een van die eerste klein maar betekenisvolle veranderinge wat by Senaatsvergaderings

plaasgevind het, was die instelling van 'n staande agenda-item getiteld "Ledesake". Dit het aan enige Senaatslid die reg gegee om enige item van akademiese belang vir debatvoering op die agenda te plaas – 'n prerogatief wat Senaatslede dan ook toenemend begin gebruik het.

Die mite van mag loop egter steeds diep in die openbare debatte oor die Universiteit – veral in die taaldebat. Toe die debat rondom die sogenaamde T-opsie in 2005 in die Afrikaanse pers vlamgevat het, is daar byvoorbeeld aanvanklik berig dat dosente "beveel" is om in Engels ook klas te gee. Dit terwyl die besluit om die T-opsie toe te pas, juis van die akademici self gekom het. Meer prominent nog het die mite van mag herhaaldelik gemanifesteer in die absolute oortuiging dat die Universiteit Stellenbosch gebuk gaan onder "druk van die Regering", spesifiek ten opsigte van Afrikaans. Baie mense het duidelik die illusie gehad dat die Minister van Onderwys (of die President?) elke nou en dan die rektor bel en hom aansê wat om te doen of nie te doen nie. Dalk het dit wel in die verlede gebeur, maar tydens my termyn het 'n minister my net een keer gebel – en toe het hy na die verkeerde universiteit deurgekom. Ek kan getuig dat ek in Suid-Afrika minder druk van die Regering ervaar het as in Australië, en ook minder as wat ek verwag om in Engeland te ervaar.

Die druk-van-die-Regering-mite hang waarskynlik saam met die diepgewortelde idee dat die Universiteit grotendeels van staatsubsidiëring afhanklik is, en dat subsidies aan universiteite as hefboom gebruik word om hulle te dwing om die Staat se wil uit te voer. Die realiteit is egter dat die Staat met verloop van tyd 'n minderheidsaandeelhouer in die Universiteit geword het, gemeet in terme van subsidie. Van die US se totale begroting vir 2006 was slegs ongeveer een derde afkomstig van die staatsubsidie, en die toekenning van daardie subsidie is grotendeels formule-gedrewe en nie diskresionêr nie. Die uiteindelige persentasie van die formule waarbinne die Staat moontlik druk sou kon uitoefen in terme van "regstellende aksie" vir studente, is maar 6% van die ongeoordeelde toekenning. Daar is geen meganisme binne die subsidieformule om direkte druk uit te oefen met betrekking tot die taalbeleid nie.

Dit is opvallend – ten minste vir die buitestander – watter groot rol metafore van mag en stryd in die debatte rondom die US speel. Dieselfde idee weerklink soos 'n refrein in verskillende metafore: Daar moet 'n streep in die sand getrek word, rug styfgemaak word, stem dikgemaak word. Die ergste belediging wat een Afrikaner 'n ander kan toeslinger, is om hom/haar van papbroekigheid, 'n knieval of ruggraatloosheid te beskuldig. Die openbare kritiek wat die Universiteit tydens my termyn in die Afrikaanse pers ontvang het, was dikwels gegrond op aantygings van kruiperige politiese korrektheid. Die moontlikheid dat die akademici self krities met die mites van Stellenbosch kan omgaan en self op transformatiewe stappe kan besluit, bloot om 'n beter universiteit na te streef, het duidelik nie in hierdie kritici se denkwêreld gefigureer nie. Om so 'n moontlikheid te begin raaksien, is ook deel van die proses van bewussynverandering.

Transformasie as demitologisering veroorsaak uit die aard van die saak openbare reaksie. As jy aan die gemaksones van mense se mites krap, krap jy hulle om. Maar ook hieruit kan 'n mens leer, omdat die progressie van openbare gesprekvoering 'n barometer is van die wyse waarop die bewussyn gaandeweg begin verander. As jy ten opsigte van 'n bepaalde saak eers van papbroekigheid beskuldig word, en later van onnoselheid, is dit progressie in die sin dat die aanvanklike hipotese dat jy voor 'n ander se besluit buig, plek gemaak het vir die nuwe hipotese dat jou eie besluit 'n dom een was.

'n Goeie toets vir sukses is wanneer dieselfde mense wat 'n verandering aanvanklik bitterlik teengestaan het, dit later as hulle eie idee begin verkoop. 'n Mens sal byvoorbeeld nou, in 2007, sukkel om enigiemand te vind wat ooit gedink het dat ontgroening 'n goeie idee was, en heelwat mense sal graag vertel hoe hulle lankal standpunt ingeneem het daarteen. Dieselfde geld die idee van 'n bestekopname. Ons het in 2002 die proses om 'n taalbeleid te formuleer, begin deur 'n wetenskaplike bestekopname te doen van die mate waarin die kampus Afrikaans is al dan nie. Ek het 'n hele aantal kwaai briewe en vermanings oor hierdie verregaande idee gekry. ("Stellenbosch is Afrikaans, en basta!" het een briefskrywer in *Die Burger* geraas.) Nou, vyf jaar later, word haas enige nuwe idee met die voorstel begroet dat daar eers 'n meningspeiling of bestekopname gedoen moet word.

'n Mens sou 'n hele tesis kon skryf oor die geleidelike demitologisering van Stellenbosch en die openbare debatte wat daarmee gepaard gegaan het. Dikwels is die mites juis mooi uitgelig deur die argwaan wat gevolg het op aksies wat daarteen indruis. Dink byvoorbeeld aan die debat rondom die toekenning van 'n postume eredoktorsgraad aan Bram Fischer in 2004. Die voorstel dat so 'n toekenning gemaak word, is op die gewone manier, in die gewone komitee en op die gewone jaarlikse skedule vir sulke besluite ontvang, bespreek en tot stemming gebring. Daarna is dit saam met die ander aanbevelings vir eregrade op die gewone manier aan die Senaat voorgelê, wat dit op hulle beurt weer ná 'n doodnormale stemming by die Raad aanbeveel het. Die Raad het dit na stemming aanvaar sonder om 'n oog te knip. By die bekendmaking van hierdie eerbetoon aan Fischer het daar egter 'n heftige polemieks in die Afrikaanse pers losgebars. Dit was duidelik vir baie mense net een te veel. Dat mense oor die meriete van so 'n toekenning of die meriete van die ontvanger kan verskil, is nie vreemd nie – en in soverre dit debatvoering oor die verlede stimuleer, waarskynlik ook 'n goeie ding. Maar 'n groot deel van die sogenaamde "Fischer-debat" was eenvoudig 'n woede-uitstorting in die trant van "hoe durf hulle!".

Waarom sou mense so heftig reageer? Omdat die besluit gekrap het aan nog een van die diepgewortelde aannames rondom Stellenbosch, naamlik dat die eienaarskap daarvan in 'n sekere gemeenskap lê, eerder as op die kampus. Soos die President van een van ons Oudstudenteverenigings by geleentheid vir my gesê het: "Jy moet net onthou, Professor, dis óns plek dié." Die mite van eienaarskap was dan ook die onderwerp van my boodskap aan die Konvokasie in November 2004, getiteld "Wie se plek is dit hierdie?".

'n Mens sou kon sê dat daar oor die afgelope paar jaar baie verskillende Stellenbosch-debatte was, byvoorbeeld die ontgroeningsdebat, die "wit mans"-debat, die Fischer-debat en natuurlik die taaldebat. In wese, dink ek, was daar egter die hele tyd net een debat, naamlik die transformasiedebat. Selfs die taaldebat val onder die opskrif van transformasie. Besinning oor die plek en rol van Afrikaans op Stellenbosch is deel van ons besinning oor hoe ons onself as 'n akademiese instelling vernuwe – nie andersom nie. Nietemin is die kwessie van Afrikaans op Stellenbosch 'n komplekse onderwerp wat op sy eie behandel behoort te word, en ek doen dit in die hoofstuk getiteld "Wat is 'n Afrikaanse universiteit?".

As ek nou terugkyk na die verloop van transformasie as demitologisering op Stellenbosch oor die afgelope vyf jaar, is my slotsom dat die akademiese bewussyn op die kampus heelwat vinniger

verander het as dié van die tradisionele Matiegemeenskap buite die kampus. Op die kampus het ons in baie opsigte reeds verby bewussynsverandering na gedragsverandering beweeg.

Daar is egter omgewings buite die kampus waar die proses van demitologisering nog maar kwalik begin het. In sommige opsigte begin ou kultuur-aannames en behoeftes juis nou eers weer na vore kom sedert dit ná 1994 versigtig onder die oppervlak gehou is. Dink maar aan die diepe versugting na die verskyning van Die Leier, en die geloof dat Die Vyand net oorkant die grense wat jy self getrek het, lê. Dink ewe-eens ook aan die behoefte aan waarborge en sekerhede. Mites kan natuurlik ook nuwe gestaltes aanneem, en op die pad vorentoe sal ons daarop bedag moet wees. Die mite van die paradys kan byvoorbeeld baie maklik transmuteer vanaf die beeld van Stellenbosch as 'n Afrikanerparadys na dié van 'n Afrikaanse paradys. Dít sou na my mening nie vordering wees nie. Die idee van die US as paradys vir 'n voorafgedefinieerde etniese of kulturele klas van uitverkorenes bly 'n gevaarlike mite, ongeag wie die uitverkorenes is.

My vyf jaar in die rektorstoel op Stellenbosch was die interessantste tyd wat ek nog beleef het. Ek het baie geleer, waarvoor ek dankbaar is, my bes gedoen om die taak waarvoor ek gekom het, uit te voer, en ek het my werk geniet. Dat daar stampe en stote met transformasie en demitologisering was, aanvaar ek as deel van die werk. Ek is egter beïndruk met die wyse waarop die studente, akademici en ondersteuningspersoneel van die Universiteit Stellenbosch die uitdagings van transformasie aanvaar en aangepak het, en ek is meer as tevrede dat ons aansienlike vordering gemaak het op die pad na Visie 2012. Ek is trots daarop dat die Universiteit Stellenbosch vandag aansienlik hoër op die akademiese rangleer staan as 'n paar jaar gelede, en inderdaad nou met rede kan begin sê: Stellenbosch lei die opbou en uitbou van 'n kenniseconomie vir Suid-Afrika.

WAT IS 'N AFRIKAANSE UNIVERSITEIT?

Tussen al die baie standpunte in die Stellenbosse taaldebate van die afgelope paar jaar is die belangrikste vraag juis die een wat die minste gevra is. Wanneer ons so maklik sê dat Stellenbosch 'n Afrikaanse universiteit is, of behoort te wees, wat bedoel ons daarmee? Wat is 'n Afrikaanse universiteit?

Dis altyd moeilik om te sê waaruit die wese van iets bestaan, omdat 'n essensialistiese beskrywing van enigiets uiteraard geneig is om die verskillende fasette daarvan mis te kyk. Nietemin is daar uit vele moontlike sieninge van wat 'n Afrikaanse universiteit is, twee wat ons met vrug met mekaar kan vergelyk.

Die een siening is dat 'n Afrikaanse universiteit in die eerste plek 'n *universiteit* is, en dat wat ook al aangaande Afrikaans besluit of gedoen word, bevorderlik vir die akademie moet wees. Ons kan dit die akademiese model van 'n Afrikaanse universiteit noem. Dit is waar die bevordering van Afrikaans 'n strategiese doelwit van die universiteit is, maar nie die enigste strategiese doelwit nie. In die besluitnemingsprosesse van die universiteit plaas die akademiese model Afrikaans in dieselfde posisie as byvoorbeeld die doelwit van gemeenskapsinteraksie: Dit is vervleg met akademiese besluitneming, maar nie dominant daarin nie. Die akademiese model van 'n Afrikaanse universiteit laat ruimte vir beleidsmaatreëls, aktiwiteite en strukture om Afrikaans te bevorder op dieselfde wyse as wat dit ruimte laat vir die bevordering van ander strategiese doelwitte.

Die ander siening van 'n Afrikaanse universiteit is dat dit in die eerste plek *Afrikaans* is, en dat wat ook al aangaande die akademie besluit of gedoen word, bevorderlik vir Afrikaans moet wees. Volgens hierdie siening is die eerste en belangrikste taak van die universiteit om as 'n instrument vir die behoud en beskerming van Afrikaans te dien. Oor die afgelope paar jaar het hierdie siening op 'n baie spesifieke wyse gemanifesteer, naamlik dat die akademiese bedryf van die universiteit 'n gevolg moet wees van die identiteit van die mense wat daar werk en studeer. Die idee is dat die universiteit 'n hekwagterfunksie moet verrig om te verseker dat die studente- en personeelkorps tot Afrikaanssprekendes beperk word en dat hulle dan die akademie in ooreenstemming met hulle bekwaamhede en belangstellings sal bedryf. Deelname aan die universiteit word dus nie bepaal deur die vraag "wat doen jy?" nie, maar deur die vraag "wie is jy?". Ons kan dit die identiteitsmodel van 'n Afrikaanse universiteit noem.

By die Universiteit Stellenbosch is die kernvraag nie óf ons 'n Afrikaanse universiteit wil wees nie, maar watter soort Afrikaanse universiteit ons wil wees. Is Afrikaans vir ons 'n strategiese doelwit, en ons bevordering van Afrikaans 'n gevolg van akademiese besluitneming? Of is Afrikaans 'n toestand waarin ons verkeer, en akademiese besluitneming die gevolg van ons Afrikaansheid? Moet Stellenbosch die akademiese of die identiteitsmodel van 'n Afrikaanse universiteit nastreef?

Binne die Universiteit is die antwoord maklik. Die Universiteit Stellenbosch het sedert die eeuwisseling deur sy normale kollegiale prosesse konsekwent die standpunt ingeneem dat die bevordering van Afrikaans 'n strategiese doelwit is. Dit kan gesien word in die Missiestelling en Strategiese Raamwerk van 2000, die formulering van Visie 2012, die rollende Sakeplan en die taalbeleid van die Universiteit.

Al hierdie beleidsdokumente spreek hulle uit ten gunste van 'n sterk verbintenis tot Afrikaans, sonder om Afrikaansheid as die dominante faktor aan die Universiteit te beskou. Inderdaad kom die spesifieke woorde "Afrikaanse universiteit" of die spesifieke aanspraak dat Stellenbosch in wese 'n Afrikaanse universiteit is, glad nie in enige van die genoemde dokumente voor nie. Die gees van daardie dokumente is nie dat Afrikaansheid 'n allesoorheersende kenmerk van die Universiteit Stellenbosch is nie, maar dat dit een van die eienskappe is wat ons van ander universiteite onderskei en wat ons graag wil behou en bevorder.

Die institusionele dokumente behandel dus die bevordering van Afrikaans op dieselfde wyse as die bevordering van ander strategiese doelwitte, byvoorbeeld akademiese uitnemendheid, wetenskaplikheid, diversiteit, gemeenskapsinteraksie en diensbillikheid. Dit reflekteer die feit dat daar binne die Universiteit, en spesifiek in die Senaat, gaandeweg 'n redelike mate van konsensus ontwikkel het oor die akademiese uitgangspunte aangaande Afrikaans.

Dit het gebeur met behoorlike en soms robuuste debatvoering in die normale forums van die Universiteit; dit is dus nie asof Gods water maar sommer net oor Gods akker geloop het nie. Die saak is ook nie finaal afgehandel, klaar en verby nie – by haas elke saak van besluitneming aan die Universiteit duik die vraag van Afrikaans telkens op en word daar weer daaraan aandag gegee. Na aanleiding van 'n debat oor 'n konseptuele raamwerk vir die hersiening van die taalbeleid, het die Senaat byvoorbeeld in 2006 op versoek van die betrokke Taakgroep duidelik standpunt ingeneem "... [om] die Senaatsbesluite van 2005 rakende die toepassing van die taalbeleid te herbevestig".¹ Die mense wat aandag behoort te gee aan die saak, naamlik die akademici van die Universiteit, doen dit dus wel.

Daar kan sekerlik geargumenteer word – soos wel gebeur – dat daar nie genoeg aandag gegee word aan die bevordering van Afrikaans as strategiese doelwit nie, dat dit nie effektief genoeg gedoen word nie, of dat daar nie genoeg bronne daarvoor beskikbaar gestel word nie. En daar sou waarheid in sodanige argumente steek, net soos daar ook waarheid sou steek in dieselfde soort klagtes oor die ander strategiese doelwitte. Universiteite beweeg stadig. Jare lank al predik beleidsdokumente (die Strategiese Raamwerk ingeslote) byvoorbeeld die belang van gemeenskapsinteraksie, maar dit is eers twee jaar gelede dat die nodige beleid en struktuur binne die Universiteit tot stand gebring is om hierdie spesifieke doelwit te bevorder. In beginsel kan ons altyd harder of vinniger of beter werk om enige doelwit te bevorder – die werklikheid is maar net dat jy nie altyd alles tegelykertyd beter kan doen nie.

Waaroor daar nie geargumenteer kan word nie, omdat die dokumentasie daarvan so duidelik is, is dat die Universiteit as 'n outonome akademiese liggaam reeds die akademiese model van 'n Afrikaanse universiteit aanvaar en begin implementeer het. Hierdie aanvaarding van die akademiese model het nie plaasgevind in onkunde omtrent die argumente van die identiteitsmodel nie; intendeel. Die sentrale idee van die identiteitsmodel is dat dit 'n toelatingsvereiste vir voornemende studente en akademici moet wees dat hulle óf Afrikaans magtig moet wees óf hulle bereid moet verklaar om Afrikaans magtig te word voordat hulle toegelaat sal word om hier te werk of te studeer.² Hierdie idee is in 2006 as 'n uitdruklike voorstel aangebied deur die Konvokasiebestuur. Die Senaat het deeglik oor die voorstel gedebatteer, daarvoor gestem en dit met 'n oorweldigende meerderheid verwerp.³

Met die normale prosesse van akademiese besluitneming wat hulle verloop neem, sou 'n mens kon hoop dat die taaldebate aangaande Afrikaansheid op Stellenbosch gaandeweg stoom sou verloor in erkentenis daarvan dat die Universiteit sy eie akademiese besluite kan en moet neem.

Dit is egter presies wat nie gebeur het nie. Die debat gaan naamlik nie net oor watter soort universiteit ons wil wees nie; dit gaan ook oor wie die reg het om so 'n besluit te neem. Deel van die dinamiek van die taaldebate is dat die aandrag op Stellenbosch as 'n identiteitsgedrewe Afrikaanse universiteit grotendeels van buite die akademiese gelede van die Universiteit kom en as 'n eksterne debat gedryf word. Dit is naamlik inherent aan die identiteitsmodel dat die voorstanders daarvan glo dat die Universiteit Stellenbosch nie net 'n akademiese instelling is nie, maar ook 'n kulturele instelling, dat dit, indien nie aan nie, dan tot 'n sekere kulturele gemeenskap behoort en dat die reg op besluitneming aangaande die plek en rol van Afrikaans aan die Universiteit minstens net soveel in hierdie gemeenskap setel as in die akademiese self. Openbare betoog en sosiale druk aangaande die taalbeleid op Stellenbosch is gevolglik deel van die aandrag op 'n identiteitsmodel.

Vir die voorstanders van die akademiese model geld die teenoorgestelde. Vir hulle is dit vanselfsprekend dat besluite aangaande die Universiteit intern geneem moet word en juis nie van buite af behoort te kom nie. Openbare debatvoering aangaande dit wat hulle as interne sake beskou, stuit baie akademiese teen die bors. Die gevolg is dat min akademiese, selfs diegene wat aktief sou deelneem aan die bespreking van beleidsake in hulle fakulteitsraad of die Senaat, hulle in 'n openbare taaldebate wil begewe, veral wanneer dit onverkwiklik raak. Dit verklaar die eensydigheid van die taaldebate.

Die idee van identiteit lê sterk in die geskiedenis van die Universiteit Stellenbosch, vanaf sy stigting as onafhanklike universiteit in 1918 tot die "volksuniversiteit" van HB Thom. Die US het egter oor die afgelope dekade of wat toenemend wegbeweeg van die idee van identiteitsgedreweheid, ongeag watter identiteit ter sprake is. (So poog die Universiteit byvoorbeeld ook glad nie om sigself as 'n "Christelike universiteit", of 'n "Wes-Kaapse universiteit" te posisioneer nie.) Enige aandrag daarop dat Stellenbosch as Afrikaanse universiteit op die identiteitsmodel geskoei moet word, verteenwoordig dus op hierdie stadium 'n radikale koersverandering. Dit verteenwoordig 'n terugkeer na die idee van identiteit as dryfveer van akademiese besluitneming.

Waar staan die US tans? Volgens feitlik enige maatstaf van akademiese uitnemendheid tel die Universiteit Stellenbosch tans onder die top drie universiteite in Suid-Afrika – en volgens 'n hele aantal maatstawwe is dit eerste. Twee opmerkings hieromtrent is ter sake.

Eerstens: Die huidige uitnemendheidsprofiel van die US is nie 'n vanselfsprekendheid nie, maar 'n swaarverworwe prestasie waarvoor die akademiese die krediet moet kry. Ek het reeds in my bydrae getiteld "Transformasie as demitologisering" die mite dat Stellenbosch nog altyd 'n universiteit van uitnemendheid was, uitgewys. Die volksuniversiteit van 40 jaar gelede was 'n onderriggebaseerde gemeenskapsinstelling waar min navorsing van belang gedoen is. Die hoë selfbeeld van die Universiteit van daardie tyd is binne 'n geslote gemeenskap gegeneer, sonder die toets van behoorlike oordeel van buite. Ouer akademiese sal nog onthou watter skok dit vir Stellenbosch se selfvoldaanheid was toe die eerste nasionale evaluering deur die Stigting vir Navorsingsontwikkeling in die tagtigerjare gedoen is.

Die Universiteit het egter sedertdien, en spesifiek oor die afgelope dekade of wat, sy akademiese sokkies begin optrek en 'n stygende profiel in akademiese uitnemendheid gehandhaaf.⁴

Tweedens: Hierdie geleidelike styging in die US se akademiese profiel het plaasgevind in dieselfde tyd, en min of meer teen dieselfde tempo, as wat die Universiteit begin wegbeweeg het van identiteitsgedreweheid. Akademiese uitnemendheid, gemeet volgens objektiewe maatstawwe en in vergelyking met ander universiteite, het toegeneem soos wat transformasie-inisiatiewe en die uitbouing van diversiteit behoorlik op dreef begin kom het. Een van die doemprefesieë wat met vervelende reëlmaat uitgespreek is by ontwikkelings om Stellenbosch 'n meer inklusiewe demografiese profiel te gee en van die Universiteit 'n nasionale bate eerder as 'n volksuniversiteit te maak, is dat "standaarde sal val". Die ironie is dat juis die teendeel oor die afgelope paar jaar gebeur het. Uitnemendheid en transformasie loop tot dusver hand aan hand.

Hierdie patroon, en die huidige akademiese stand van die Universiteit, word nou in gevaar gestel deur die aandrang op identiteitsgedreweheid.

Die uiteinde van die identiteitsmodel vir die Universiteit Stellenbosch kan niks anders wees nie as dat dit gaandeweg weer 'n onderriggebaseerde gemeenskapsinstelling sou word, met navorsing slegs in die nis-areas waarin die kundigheid toevallig onder Afrikaanssprekendes gevind kan word.

Die redes hiervoor het te make met beginsels sowel as met die praktyk. Die identiteitsmodel stel in beginsel die akademie, wat die kernbesigheid van die Universiteit is, ondergeskik aan iets anders, naamlik die handhawing en bevordering van 'n taalidentiteit. Daarmee word die wese van die Universiteit as 'n akademiese instelling in gevaar gestel. In die praktyk word die aard van die US as 'n breëbasis-, navorsingsintensiewe universiteit⁵ wat onder die top drie in die land tel, in gevaar gestel. Dit is nie moontlik om hierdie profiel, wat wêreldklas kundigheid oor 'n wye spektrum van gebiede vereis, te handhaaf of te verbeter deur net op die beperkte poel van Afrikaanssprekendes staat te maak nie.

Verwysings na voorbeelde van identiteitsgedrewe universiteite elders wat akademiese uitnemendheid oor 'n breë front bedryf, gaan ons nie help nie, behalwe in die sin dat dit aandui watter omstandighede juis nie aan die US geld nie. Die Åbo Akademi is 'n uitnemende universiteit wat die klein Sweedse minderheid in Finland bedien, maar dit het die steun van Sweeds as amptelike taal in 'n onafhanklike land net oorkant die grens. Die gerekende Katolieke Universiteit Leuven is sterk Vlaams, maar Vlaams-Brabant is nie net 'n taalgemeenskap in België nie; dit is vir alle praktiese doeleindes 'n onafhanklike politieke identiteit. Die Universiteit van Barcelona gee onderrig in Katalaans, maar Katalaans is so naby aan die wêreldtaal Spaans dat reseptiewe taalvaardighede in beide rigtings maklik aangeleer word. Die internasionale parallele vir 'n identiteitsgedrewe Afrikaanse universiteit op Stellenbosch lê nie by sulke universiteite nie. Dit is veel waarskynliker dat 'n identiteitsgedrewe Universiteit Stellenbosch die aard sal aanneem van kleiner instellings wat op die taal, kultuur en gemeenskapslewe van sekere minderheidsgroepe fokus.

Hier is dit belangrik om die volgende punt te maak: Daar is niks verkeerd met 'n onderriggebaseerde gemeenskapskollege wat poog om 'n taalidentiteit uit te dra nie. Nog minder is daar enigiets minderwaardig daaraan. Die meeste sodanige instellings werk met groot sorg en toewyding vir die bevordering van 'n spesifieke taal- of kulturele gemeenskap, en hulle verdien alle eer daarvoor. Maar

die keuse om dit te doen, sluit normaalweg ander keuses uit. Die vraag van toepassing op die US is nie of 'n toekoms as 'n identiteitsgedrewe, onderriggebaseerde gemeenskapsinstelling illegitiem of minderwaardig is nie. Die vraag is eerder: *Is dit wat ons wil hê?*

Daar is ongetwyfeld mense wat bereid is om so 'n afruiling te maak. Los dan liever die navorsingsuitnemendheid, sou hulle sê, solank my kind maar onderrig in Afrikaans kan kry. Goed en wel. Maar dan moet hulle so 'n besluit kan verantwoord in die volle wete van wat dit is wat hulle verlore laat gaan. Jy kan nie spog oor akademiese uitnemendheid in die volle sin van 'n breëbasis-, navorsingsintensiewe universiteit én aandring op identiteitsgedreweheid nie. As jy laasgenoemde wil hê, moet jy eersgenoemde prysgee.

Hoe sterker en strenger die identiteitsmodel van 'n Afrikaanse universiteit op Stellenbosch toegepas sou word, hoe meer sou die swaarverworwe akademiese uitnemendheid van die Universiteit in gevaar gestel word.

Ek staaf hierdie standpunt met vier argumente.

1. Die identiteitsmodel is 'n gevaar vir die akademiese profiel van die Universiteit omdat ons met die aanvaarding van hierdie model sou sukkel om goeie akademië na die US te lok, en gevaar sou loop om goeie akademië wat reeds aan die Universiteit verbonde is, te verloor. Om 'n breëbasis-, navorsingsintensiewe universiteit te handhaaf en uit te bou, verg hoogs gespesialiseerde kundigheid.

Neem byvoorbeeld die Nasionale Sentra van Uitnemendheid (waarvan drie uit die sewe tans op Stellenbosch gesetel is), waar die Universiteit onderneem om op 'n langtermynbasis op sekere onderwerpe te fokus. Om akademië vir hierdie sentra na Stellenbosch te lok, is al klaar moeilik genoeg. Daar is dikwels maar 'n handjievol mense wat op 'n bepaalde gebied werk en waaruit slegs die topkundiges gesoek word, en dan moet jy daarin slaag om so 'n persoon te oorreed om na 'n baie duur omgewing te verhuis, sonder om 'n fortuin vir sy/haar dienste te kan betaal. Om nou nog verder van so 'n persoon te verwag om te aanvaar dat hy/sy 'n universiteit betree wat in die eerste plek deur taalkwessies gedryf word, is om jou werwingspoging in die voet te skiet.⁶

Die beste akademië is dié vir wie die bedryf van hulle akademiese belangstelling die oorheersende dryfveer vir hulle loopbaan is. Ander belangstellings en aktiwiteite het hulle wel, en in ryke verskeidenheid, maar geen ander belangstelling of doelwit kan vir die ware akademië in die plek of pad van die bevordering van die akademie staan nie.

Oor die afgelope klompie jare het Stellenbosch heelwat top-akademië van buite gelok om aan te sluit by dié wat oor tyd hier ontwikkel het, deur doelgerig op akademiese uitnemendheid te fokus. Hierdie mense is in aanvraag en hulle dienste word – soos dié van sokkersterre – graag deur mededingers gekoop. As daar te veel aandag en energie aan identiteitskwessies gegee word, in so 'n mate dat dit meer energie begin opeis as wat in 'n akademiese omgewing geregverdig is, sal goeie akademië soos hierdie eenvoudig hulle skouers ophaal en van die US begin wegstap.

En hierdie verskynsel is onafhanklik van akademië se moedertaal. "Ek gaan nie in 'n taalghetto werk nie," het een van ons A-geëvalueerde navorsers, 'n Afrikaanse persoon, onlangs gewaarsku. Mense

soos hy gaan nie aan taaldebate of meningsopnames deelneem nie. Hulle gaan nie briewe aan *Die Burger* skryf nie. As hulle nie hou van wat aan die Universiteit gebeur nie, sal hulle mettertyd net stilweg verdwyn.

Wat daarop sal volg as ons goeie akademici verloor, of hulle nie meer kan werf nie, is dat ons gaandeweg ook goeie studente sal verloor – definitief nagraads aan die begin, maar op die lang duur ook voorgraads. Studente is baie bewus daarvan dat hulle tyd op universiteit 'n loopbaanvoorbereiding is, dat hulle loopbaanvooruitsigte direk verband hou met die akademiese reputasie van die instelling waar hulle hulle graad verwerf, en dat die akademiese reputasie van die instelling afhang van die akademici.

2. Die identiteitsmodel is 'n gevaar vir die akademiese profiel van die Universiteit omdat dit 'n risiko inhou vir ons akademiese vennootskappe. Die Universiteit se leuse is "Jou kennisvennoot", en dit verwoord beide 'n realiteit en 'n doelwit. Van die Universiteit se algehele jaarlikse begroting kom nie minder nie as 43% glad nie van die staatsubsidie of studentegelde af nie, maar op een of ander wyse van ons kennisvennote. Daardie geld vloei deur navorsingskontrakte, entrepreneuriese aktiwiteite, filantropie, konsultasiewerk, internasionale ooreenkomste en in die algemeen deur vennootskappe wat grotendeels staatmaak op die Universiteit se beeld in die buitewêreld en die vrye keuse van ons vennote om saam met ons te werk al dan nie.

Buiten vennootskappe soos bedryf deur individuele akademici of navorsingsgroepe, is die Universiteit in geheel ook in kontrak met verskillende liggame. Ons Fakulteit Krygskunde bestaan en funksioneer op grond van 'n kontrak met die Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag. Ons Fakulteit Gesondheidswetenskappe bestaan en funksioneer in 'n groot mate op grond van 'n kontrak met die Provinsiale Regering van die Wes-Kaap. Ons Fakulteit Teologie is in vennootskap met verskillende kerke. Ons Fakulteit Agriwetenskappe is 'n baanbreker ten opsigte van vennootskappe in Afrika. Hierdie verbintenisse, en ander soortgelykes, is onontbeerlik vir die Universiteit se akademiese profiel van uitnemendheid.

Kennisvennootskappe sluit glad nie die moontlikheid uit dat die Universiteit Afrikaans ook kan dien nie. Maar die betrokke ooreenkomste is aangegaan en word in stand gehou op grond van die veronderstelling dat die Universiteit Stellenbosch in die eerste plek 'n akademiese instelling is, nie dat dit in die eerste plek 'n Afrikaanse instelling is nie. 'n Doelbewuste toepassing van die identiteitsmodel op Stellenbosch sal lei tot die afskaling of verlies van vele sulke vennootskappe, en gevolglik tot die verskraling van die Universiteit se akademiese bedryf.⁷

3. Die identiteitsmodel is 'n gevaar vir die akademiese profiel van die Universiteit omdat dit 'n bedreiging vir akademiese vryheid is. Akademiese vryheid beteken dat die akademici die reg, vermoë en geleentheid moet hê om self oor akademiese sake te kan besluit. Volgens die akademiese model van 'n Afrikaanse universiteit tel die plek, rol en gebruik van Afrikaans as 'n akademiese saak en is dit dus iets waarvoor die akademici moet besluit. Om volgens die identiteitsmodel te argumenteer dat 'n "gemeenskap" buite die Universiteit in 'n besluitnemingsrol staan aangaande die aanwending van taal aan die Universiteit, is om akademiese vryheid te bedreig en die legitieme rol van die Senaat as akademiese besluitnemer te ondermyn.⁸

Die Universiteit is natuurlik nie los van sy omgewing nie. Dat ons dit beseft en dit vir ons 'n saak van erns is, is reeds as 'n visiestelling oor rolspeeling in die samelewing verwoord en vind neerslag in vele aktiwiteite van gemeenskapsinteraksie. Natuurlik moet die Universiteit, indien om geen ander rede nie dan ten minste uit 'n bemarkingsoogpunt, deeglik kennis neem van enige standpunte in die samelewing daar buite. Maar die Universiteit moet ook sy akademiese integriteit behou. Wat taal betref, word hierdie punt duidelik verwoord in die Wet op Hoër Onderwys, wat bepaal dat die Raad nie 'n taalbeleid kan aanvaar sonder die instemming van die Senaat nie.

Hieruit volg dat die taalbeleid van onder af behoort te groei, eerder as om van bo af bepaal te word, en definitief nie van buite af nie. Dit is die akademië wat daagliks die interaksie tussen taal, navorsing en onderrig beleef, en dit is dus hulle wat behoort te sê hoe hulle die saak wil bedryf. Verskeie voorstelle het reeds met verloop van tyd op hierdie wyse na vore gekom. Sommige daarvan is na debatvoering aanvaar; ander nie. 'n Interessante geval is die volgende voorstel wat op 28 Julie 2006 voor die Fakulteitsraad van Ingenieurswese gedien het:

Dat die taalbeleid van die Fakulteit Ingenieurswese gewysig word na een waar al die lesings in die eerste twee jaar van alle rigtings in parallel aangebied word (A/E-opsie), en in die laaste twee jare in Engels (E-opsie), maar met die volgende reëlings [*wat dan gelys word – CB*] om te verseker dat studente wat Afrikaanssprekend is, met gemak die program kan volg.

Daar is behoorlik oor hierdie voorstel gedebatteer by die Fakulteitsraadsvergadering, waarna daar oor die saak gestem is, met die volgende uitslag: 16 stemme ten gunste van die voorstel, en 21 daarteen. Hierdie voorbeeld illustreer 'n hele paar punte van belang. Eerstens is die voorsteller 'n gesiene (Afrikaanssprekende) akademikus wat nie voorheen of sedertdien op enige besondere wyse aan die openbare taaldebat deelgeneem het nie, en wat sy voorstel bloot op akademiese gronde gemaak het. Tweedens het die Universiteitsbestuur hoegenaamd geen aandeel in die saak gehad nie en is hulle eers na afloop van die debat deur die Dekaan hieromtrent ingelig. Derdens het die Fakulteitsraad die voorstel sonder enige openbare fanfare of gemeenskapsdeelname hanteer en 'n besluit daaromtrent geneem. Vierdens toon die stemming dat hoewel die voorstel nie aanvaar is nie, dit wel substansiële steun geniet. Nietemin was daar geen besondere emosie betrokke nie, en ook geen weifeling om die Fakulteitsraad se besluit te aanvaar nie. Hier het ons dus 'n paradigmatiese voorbeeld van hoe akademië verkies om taalbeleidsake te hanteer.

Dit is insiggewend dat die uitbreiding van die sogenaamde T-opsie na die derde studiejaar in die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte presies dieselfde pad gevolg het, behalwe dat dit deur die betrokke Fakulteitsraad ingestem en nie afgestem is nie. Daarna het die T-opsie egter in die openbare debat die beeld gekry van 'n radikale innovasie vanuit Bestuursgeledere. Hierdie verhaal verdien spesiale vermelding, omdat dit die punt illustreer aangaande die rol van openbare debatvoering volgens onderskeidelik die identiteits- en die akademiese model.

Die T-opsie ("T" vir "tweetaligheid") is niks meer of minder nie as 'n lisensie vir 'n dosent om Engels te gebruik in die aanbieding van 'n oorwegend Afrikaanse kursus. Dit kan op verskillende maniere gebeur: deur 'n afgebakende deel van 'n kursus in Engels aan te bied, deur vrae wat in Engels gestel word, in Engels te beantwoord, deur belangrike punte in Engels te herhaal of op te som, deur sekere tutoriale in Engels te hanteer, ensomeer. Wat die T-opsie nie is of behoort te wees nie, is

'n stomsinnige herhaling van elke woord wat in een taal gesê word in 'n ander taal. Dat dosente wel tweetaligheid in hulle onderrig gebruik, is niks vreemds of nuuts nie – dekades lank reeds het dosente studente in Engels tegemoet gekom, en dit is ook lank reeds die gebruik dat studente hulle take, toetse en eksamens in Engels kan voltooi.

Wat aanleiding gegee het tot die naamgewing van hierdie alledaagse gebruik in 2002 was die oproep dat Engelssprekendes nie toegelaat moet word om 'n "veto" op die gebruik van Afrikaans in die klas uit te oefen deur te vra dat antwoorde of inligting in Engels herhaal moet word nie. Of die terminologie van 'n "veto" hoegenaamd van toepassing is op so 'n doodnatuurlike situasie in die klaskamer is debatteerbaar,⁹ maar dit was duidelik 'n vreesfaktor en dus iets wat ons wou probeer aanspreek met die formulering van die taalbeleid. Om dosente te verbied om Engels te gebruik soos en wanneer hulle dit goeddink, sou indruis teen akademiese vryheid. Een van die hoekstene van akademiese vryheid is immers dat akademici self moet besluit oor die wyse waarop hulle onderrig wil gee. Die kompromie was om nie die gebruik van Engels te probeer verbied nie, maar om dit te probeer reguleer, deurdat die voorneme om Engels te gebruik en die voorstel hoe dit gedoen sal word, vooraf aangemeld en goedgekeur moet word.

Wat dus binne die Universiteit as redelik vanselfsprekend beskou is, het egter soos 'n draak uit die niet in die openbare domein verskyn – twee jaar nadat dit geformaliseer is. Dit was naamlik in die tweede helfte van 2005 dat 'n heftige openbare veldtog teen die T-opsie begin is nadat die Fakulteit Lettere besluit het om die gebruik daarvan na die derde studiejaar uit te brei vir die kohort van studente vir wie dit reeds in hulle eerste en tweede studiejaar gegeld het. Die uitstorting van woede en venyn teen die T-opsie kan kwalik as 'n debat beskou word, want dit was 'n besonder eensydige gesprek.

Die akademici het egter in reaksie op die openbare besware die saak weer ter tafel geneem. Die Fakulteitsraad van Lettere het weer besin en eenparig besluit om te staan by hulle aanbeveling. Die Senaat het debat gevoer daaroor en ten gunste van die aanbeveling besluit. Insgelyks het die Raad die saak daarna¹⁰ in heroorweging geneem en tot dieselfde slotsom gekom. En daarmee was die saak, wat hulle betref, afgehandel. Watter twyfel dus ook al oor die prosedurele korrektheid van die aanvanklike besluitneming mag bestaan het (en sodanige twyfel is wel uitgespreek), kan daar geen twyfel wees oor die legitimiteit van die T-opsie as 'n saak van akademiese besluitneming aan die einde van 2005 nie. Dit het egter nie die openbare veldtog teen die T-opsie afgesluit nie. Hierdie voortgesette veldtog is 'n goeie illustrasie van die punt dat die voorstanders van die identiteitsmodel inderdaad die stem van "die gemeenskap" as 'n veto op akademiese besluitnemingsbevoegdheid beskou.

4. Die identiteitsmodel is 'n gevaar vir die akademiese profiel van die Universiteit omdat dit ons in wese sal terugneem na die volksuniversiteitsprofiel van 40 jaar gelede, met al die negatiewe gevolge daarvan vir die akademie en die nasionale en internasionale beeld van die Universiteit. Die enigste verskil sou wees dat Stellenbosch volgens die identiteitsmodel 'n wit-en-bruin Afrikaanse universiteit sou wees in plaas van 'n wit Afrikaner-universiteit – en, op grond van die harde feite van deelnamekoerse, in die voorsienbare toekoms aansienlik meer wit as bruin.

Hierdie punt verdien om baie duidelik gestel te word. Dit sal wonderlik wees as wit en bruin mekaar uiteindelik kan vind, veral as dit Afrikaans is wat die instrument daartoe is. "Diversiteit deur Afrikaans" is 'n goeie idee. Maar as jy diversiteit nêr deur Afrikaans soek, lê jy jouself 'n groot beperking op. As daar in terme van diversiteit niks méér aan die Universiteit Stellenbosch verander as dat wit en bruin mekaar vind nie, eindig ons maar net met 'n klein variasie van die volksuniversiteit. 'n Afrikaanse universiteit wat geskoei is op die identiteitsmodel, is, indien nie rassisties nie, dan wel inherent rassig. Daar kan nie geargumenteer word dat 'n wit-en-bruin Afrikaanse universiteit nierassig is nie, omdat "nierassig" die betekenis dra van "sonder inagneming van ras", nie "twee rasse saam" nie.

So 'n inherente rassigheid is teenstrydig met die idee van die Universiteit as 'n nasionale bate, omdat 'n wit-en-bruin universiteit steeds identiteitsgedrewe is, al is die grense van die betrokke identiteit dan marginaal uitgebrei. Jy kan nie deur 'n minderheidsidentiteit gedryf word én te kenne gee dat jy 'n bate vir almal in die land is nie.

Dit beteken nie dat Afrikaans nie as 'n instrument van bemagtiging gebruik kan word nie; intendeel. Die noodsaak van bemagtiging van veral bruin Afrikaanssprekende plattelandse skoolverlaters word dikwels genoem – te meer so wanneer dit gekoppel word aan die noodsaak van 'n bydrae tot armoedeverligting. So 'n strewe vorm ook 'n natuurlike brug tussen die doelwitte van gemeenskapsinteraksie en die bevordering van Afrikaans.

Gemeenskapsinteraksie en/of armoedeverligting (hetsy in belang van behoeftige Afrikaanssprekende bruin mense al dan nie) is egter 'n gevolg van die akademiese funksie van die Universiteit, en nie die dryfveer daaragter nie. Dieselfde geld Afrikaans as instrument van bemagtiging. Om die akademie ondergeskik te stel aan 'n agenda van gemeenskapsinteraksie – hoe goed so 'n bemagtigingsagenda ook al bedoel mag word – is juis om diegene wat jy poog om te bemagtig, in die steek te laat, want dan verkwansel jy jou akademiese kapitaal.

Om die effek van die identiteitsmodel te verstaan, moet 'n mens verstaan dat identiteitspolitiek per definisie saamhang met sosiale uitsluitingsmeganismes, en dat sodanige meganismes weer 'n effek het op die samestelling en funksionering – en dus die prestasie – van die betrokke universiteit. Die identiteitsmodel van 'n Afrikaanse universiteit hang saam met die legitimering van sodanige uitsluitingsmeganismes. Nie almal is so kru soos die T-hemp wat sê "praat Afrikaans of hou jou bek" nie, maar almal het die boodskap "dis óns plek dié" in gemeen. Dit is iets wat die ingesetenes van Stellenbosch baie moeilik insien, maar wat "inkommers" en voorheen uitgeslotenes aan hulle lyf ervaar.

Een van die mees beskamende ervarings wat ek op Stellenbosch gehad het, was toe 'n gesiene bruin skoolhoof, 'n gebore en getoë Stellenbosser, mooi probeer het om aan 'n groepie senior wit Konvokasieledes te verduidelik hoe dit voel om 'n "stief-Matie" te wees, en dié bruske antwoord moes aanhoor: "Maar dan moet die stief-Maties hulleself maar net regruk!" Die voorstelle vir 'n identiteitsgedrewe Stellenbosch mag dalk poog om so 'n situasie te vermy – maar dan hoogstens vir bruin Afrikaanssprekendes. Die arrogansie van 'n gewaande eienaarskap sou eenvoudig 'n effense grensverskuiwing ondergaan. Die kerneienskap van die identiteitsmodel, naamlik dat dit gebaseer is op die uitsluitingsmeganisme om mense te vra "wie is jy?" eerder as "wat doen jy?", sou onveranderd voortduur.

Nou om op te som en af te sluit.

Hitte en emosie ten spyt, het ons oor die afgelope paar jaar wel vordering gemaak op die pad na realisme in die taaldebate – indien op geen ander manier nie, dan ten minste in ons begrip van wat 'n Afrikaanse universiteit nie is of behoort te wees nie. Ons het byvoorbeeld reeds die brug oorgesteek dat 'n Afrikaanse universiteit nie 'n Afrikaner-universiteit is, kan wees of behoort te wees nie. Ewe-eens is daar nou algemene konsensus dat wat dit ook al vir Stellenbosch mag beteken om 'n Afrikaanse universiteit te wees, dit nie enkeltalig-Afrikaans is of kan wees nie.

Engels is reeds onlosmaaklik deel van die bedryf van die Universiteit. Met verloop van tyd het sommige van die mites van Stellenbosch wat so maklik gebruik word om die ongekwalifiseerde en ondeurdagte begrip van 'n Afrikaanse universiteit te ondersteun, begin verkrummel – soveel so dat voorheen kontensieuse onderwerpe deel van die aanvaarde diskoers begin word het. 'n Skamele vyf jaar gelede nog is die idee van parallelmedium-onderrig op Stellenbosch byvoorbeeld as die grootste ewel denkbaar beskou. In teenstelling daarmee het die moontlike invoer daarvan sedert die 2005-debate oor die T-opsie amper as 'n soort reddingsdaad begin figureer.

Die verwickelings oor die afgelope vyf jaar aangaande taal aan die Universiteit gaan nie oor "druk van die Regering", pogings tot politiese korrektheid, die opeis van taalregte of 'n verengelsingagenda nie. Dit gaan oor die bedryf en bevordering van die akademie, en staan in die konteks van normale akademiese besluitneming. Die verdelingsl in Rotisie vooropstel en dié wat taalidentiteit voorop wil stel. Diegene wat die akademie vooropstel – soos wat Visie 2012 en die strategiese dokumente van die Universiteit van ons verg – het geen agenda om die US te verengels nie, eenvoudig omdat taligheid van watter aard ook al nie vir hulle 'n dryfveer is nie, maar 'n gevolg – die gevolg van akademiese besluitneming.

Die akademiese model van 'n Afrikaanse universiteit laat oorgenoeg ruimte vir die bevordering van Afrikaans, net soos dit ruimte laat vir die bevordering van gemeenskapsinteraksie, diensbillikheid, diversiteit en ander strategiese doelwitte. Dit laat ruimte vir die ontwikkeling van die ideaal van Stellenbosch as universiteit van eerste keuse vir alle Afrikaanssprekendes, want hulle sal kom om uitnemendheid na te streef, en sal die Afrikaansheid van die Universiteit deur hulle teenwoordigheid bestendig. Dit laat ruimte vir diegene vir wie 'n groepsidentiteit belangrik is, om so 'n identiteit uit te bou, sonder om hulle seggenskap te gee oor diegene vir wie dit nie belangrik is nie. Dit laat ruimte vir 'n hoër ambisie vir Afrikaans as om mense uit 'n nasionale bate uit te sluit.

Die kernvraag is: Gaan die Universiteit Afrikaans bedryf onder die vaandel van die akademie, of gaan dit die akademie probeer bedryf onder die vaandel van Afrikaans? In so 'n besluitneming is dit goed om alle moontlike oorvleuelings en kompromieë tussen die akademiese en die identiteitsmodel te oorweeg. Dit is goed om 'n "en-en"-benadering eerder as 'n "óf-óf"-benadering te volg. Maar die "en-en"-benadering het ook sy perke. Jy kan noord en oos stap. Of jy kan noord en wes stap. Maar jy kan nie noord en suid stap nie. Dit is waarom bostaande kernvraag aandag verdien.

Vir diegene wat die identiteitsmodel voorstaan, en veral ook vir diegene wat saamstap met so 'n agenda sonder om te dink aan wat dit eintlik behels, moet 'n mens sê: Wees versigtig waarvoor jy wens. Vra jou af wat Afrikaans meer tot eer sou strek: om die besitter van 'n onderrigbaseerde

gemeenskapskollege te wees, of om 'n spesiale plek te hê in 'n breëbasis-, navorsingsintensiewe universiteit van uitnemendheid?

'n Afrikaanse universiteit van uitnemendheid op Stellenbosch is moontlik – en wenslik. Maar dan moet die Afrikaansheid daarvan deel wees van die universiteitswees daarvan, nie omgekeerd nie – anders verloën ons nie net die Universiteit nie, maar ook Afrikaans.

ENDNOTAS

- ¹ Hierdie mosie is by die Senaatsvergadering van 2 Junie 2006 aanvaar met 'n stemming van 113 ten gunste daarvan, 13 daarteen en 25 buite stemming.
- ² Sien byvoorbeeld die aanhaling van prof Hermann Giliomee, een van die voorste taalstryders, in die *Financial Mail* van Februarie 2006: "The point is this: Are students obliged to learn Afrikaans in order to study here, or not?"
- ³ Senaatsvergadering van 2 Junie 2006. Die voorstel rakende verpligte Afrikaansmagtigheid vir studente kon slegs 5 ja-stemme verwerf, teenoor 115 nee-stemme. Die soortgelyke voorstel rakende dosente het nog swakker gevaar: 3 ja-stemme teenoor 115 nee-stemme. In beide gevalle was daar Senaatslede wat buite stemming gebly het: 40 vir die eerste voorstel en 42 vir die tweede.
- ⁴ Die mees onlangse staving hiervan is die verslag van die Viserektor (Navorsing) aan die Raad in Junie 2006, wat data verskaf om die stygende prestasielyne oor die afgelope paar jaar aan te toon.
- ⁵ Soos gedefinieer in die US se voorlegging aan die Hoër Onderwys Gehaltekomitee ten tyde van die amptelike oudit van die Universiteit in 2006. "Breëbasis" beteken dat die Universiteit die volle spektrum van akademiese dissiplines dek, insluitende Gesondheidswetenskappe en Ingenieurswese. (Daar is net vyf sodanige universiteite in Suid-Afrika.) "Navorsingsintensief" ("*research-led*") in die Engelse voorlegging) beteken dat uitnemendheid in navorsing die vertrekpunt van ons akademiese beplanning is.
- ⁶ Hierdie punt is onlangs gemaak deur prof Steven Chown, 'n A-geëvalueerde navorser en Direkteur van die Sentrum vir Indringerbiologie ('n nasionale Sentrum van Uitnemendheid), in 'n ledesaak wat op 29 November 2006 voor die Senaat gedien het.
- ⁷ Ek het 'n aantal spesifieke gevolge uitgespel in 'n risiko-analise vir die Ouditkomitee van die Raad, en daarna in my brief van 29 Mei 2006 aan die Senaat, in voorbereiding op die debat aangaande die Konvokasievoorstelle hierbo gemeld. Dié brief verskyn elders in hierdie bundel.
- ⁸ Ek het reeds in my bydrae "Transformasie as demitologisering" die mite uitgewys dat die Universiteit Stellenbosch onder voortdurende en volgehoue "druk van die Regering" staan, spesifiek ten opsigte van taal. My ervaring is dat daar minder regeringsdruk op universiteite in Suid-Afrika is (Stellenbosch ingeslote) as in Australië, en my verwagting is om in Engeland ook weer meer regeringsdruk te ervaar. My ervaring is ook dat die Afrikaanse pers en die voorstanders van die identiteitsmodel meer druk op die Universiteit uitoefen ten opsigte van taal as die Regering.
- ⁹ My eie siening is dat daar geen sodanige vetoreg aan die kant van 'n student bestaan nie, maar wel 'n verantwoordelikheid aan die kant van die dosent. Reeds in Julie 2001 het ek in 'n onderhoud met *Insig* gesê: "In 'n klas waar party studente nie 'n Afrikaanse verduideliking kan volg nie en vra dat dit in Engels herhaal word, het die dosent die verantwoordelikheid om die student tegemoet te kom." In die Konvokasievergadering van November 2002 het ek dit herhaal: "Daar is geen sodanige vetoreg nie. Wat egter wel waar is, is dat hierdie hipotetiese student soos enige ander student 'n billike verwagting het dat sy/haar leerervaring maksimaal aangehelp sal word."
- ¹⁰ By die Raadsvergadering van Desember 2005.

DIE STAND VAN DIE UNIVERSITEIT

'n Rektor doen gereeld verslag oor die stand van die Universiteit. Dit was altyd vir my 'n aangename taak, aangesien daar soveel vordering was om te rapporteer. Party van my verslaglewering verskyn onveranderd in hierdie bundel, en die amptelike jaarverslae van die Universiteit gee ook 'n goeie oorsig oor die jare 2002-2007. My openbare jaarverslag wat in Julie 2005 gelewer is, was spesifiek aan die onderwerp van transformasie en gehalte gewy. Later in 2005 was dit ons beurt om die omvattende institusionele oudit van die nasionale Hoër Onderwys Gehaltekomitee (HOGK) deur te maak, en die voorwoord wat ek in ons Selfevalueringsverslag geskryf het verskyn elders in hierdie volume. So is daar ook in ander bydraes gereelde verwysings na vordering op verskillende terreine. In hierdie hoofstuk poog ek om sonder te veel duplisering van ander materiaal 'n feitelike oorsig te gee oor die stand van die Universiteit aan die einde van my termyn in Januarie 2007.

'n Mens kan begin met die definisie wat in ons Selfevalueringsverslag van 2005 verskyn het: Die Universiteit Stellenbosch is 'n breëbasis-, mediumgrootte, navorsingsintensiewe universiteit. "Breëbasis" beteken dat ons al vier die breë velde van die akademie dek: die humaniora, natuurwetenskappe, ingenieurswese en geneeskunde. Buiten Stellenbosch is daar net vier ander universiteite in Suid-Afrika wat "breëbasis" is in hierdie sin, en hulle is dan ook ons natuurlike eweknieë en mededingers. "Mediumgrootte" gee ag daarop dat Stellenbosch 'n klassieke universiteitsdorp is, dat ons graag hierdie karakter wil behou en dat ons dus nie uitermate behoort te groei in terme van studentegetalle nie. En "navorsingsintensief" (*research-led*) beteken dat die ander twee kernfunksies van die Universiteit, te wete onderrig en gemeenskapsinteraksie, in die vaarwater van ons navorsingsagenda gerig en bestuur word.

Vir die doeleindes van hierdie hoofstuk help dit om ook te begryp hoe die Universiteit sy sake bedryf. Universiteite is berug, veral onder sakemense, vir hulle ingewikkelde konsultatiewe besluitnemingsprosesse, en in hierdie opsig is Stellenbosch geen uitsondering nie. Nietemin het ons sedert 2002 'n aansienlik meer vaartbelynde besluitnemingspatroon ontwikkel wat volgens 'n jaarlikse siklus van inligting, beplanning, monitering en begroting werk. Elke jaar in Februarie begin ons met 'n bosberaad, bekend as die Institusionele Beplanningsforum. Elkeen van die tien fakulteite, sowel as die Universiteit as geheel, het 'n driejaarsakeplan wat jaarliks opgedateer word in die lig van die jongste bestuursinligting en finansiële omstandighede, en die Beplanningsforum is waar al hierdie sakeplanne met mekaar in verband gebring word.

Om vordering te meet, het ons 'n moniteringsmetode ontwikkel wat al as die "beste praktyk" in die land beskryf is. Visie 2012 word naamlik vertaal na 'n aantal meetbare prestasie-aanwysers, en ons karteer dan elke fakulteit en elke departement op 'n tweedimensionele assestelsel, met strategiese doelwitte op die een as en finansiële prestasie op die ander. Op hierdie wyse is dit met een oogopslag duidelik hoe die verskillende akademiese terreine van die Universiteit met mekaar vergelyk. In die sakewêreld is so iets nie buitengewoon nie, maar vir 'n universiteit om sy sake op hierdie wyse te begin bedryf, was 'n deurbraak. Voor 2003 het ons byvoorbeeld geen manier gehad om te bepaal of 'n akademiese departement 'n wins of verlies maak nie.

Die Universiteit is nie 'n besigheid nie, in die sin dat ons nie in die eerste plek deur 'n winsmotief gedryf word nie. Nietemin is goeie sakebeginsels en finansiële bestuur 'n noodsaaklike voorvereiste vir goeie akademiese prestasie en die bereiking van Visie 2012. Baie van die vordering in hierdie verband het begin met wat mettertyd as die "wakkerwoordbrief" van Desember 2003 bekend geword het. In hierdie brief, gerig aan alle personeellede, het ek twee sake aangeroer. Die korttermynsaak was dat ons ons jaarlikse subsidietoekenning toe pas van die Staat ontvang het, en dat dit R18,5 miljoen minder was as waarvoor ons begroot het – 'n reële daling van bykans 3% per voltyds-ekwivalente student. Die langtermynsaak was dat dit 'n patroon van dalende staatsubsidie oor die voorafgaande agt jaar bevestig het. Dit was tyd om hierdie saak daadwerklik aan te spreek, en dit was die begin van die Universiteit se oorkoepelende Sakeplan. Soos ek dit in die "wakkerwoordbrief" gestel het:

Ons sakeplan moet die instrument word waarmee ons ons visie kan waar maak, waarmee ons ons universiteit só struktureer dat ons kan konsentreer op ons sterk punte, op daardie dinge wat ons goed kan doen en waarmee ons ons mededingende posisie in die hoërondewysomgewing kan versterk.

Die Sakeplan is geskoei op die beginsel van "snoei om te groei", en die daaropvolgende herontwerp van ons strukture en prosesse het feitlik geen afdeling van die Universiteit onaangeraak gelaat nie. Presies wat alles gedoen is en hoe alles uitgewerk het, is 'n verhaal op sy eie – en die verhaal duur natuurlik nog voort. Drie jaar later kon ons Uitvoerende Direkteur (Finansies) egter by die aanbieding en afhandeling van ons begroting vir 2007 rapporteer dat die Sakeplan ons op die weg van finansiële volhoubaarheid geplaas het. Ons kon 2006 met 'n stewige surplus afsluit en 2007 binnegaan met 'n verhoging van 7,5% in die personeelvergoedingsrekening, terwyl studentegelde vasgepen is op 0% reële styging. Ons het 'n Strategiese Fonds opgebou wat nou jaarliks meer as 2,5% van die inkomste uit subsidie en studentegelde bedra, en waaruit ons byvoorbeeld 'n groot investering in die Fakulteite Agriwetenskappe, Natuurwetenskappe, Ingenieurswese en Geneeskunde kon maak. Ons kon ook 'n Gebeurlikheidsfonds van ongeveer 0,7% van hierdie inkomste opbou vir onvoorsiene gebeurtenisse. Toe die Wes-Kaap byvoorbeeld in 2006 deur kragonderbrekings geteister is, het ons die middele tot ons beskikking gehad om die Universiteit onverwyld van rugsteunkragopwekking te voorsien sodat ons die gemoedsrus kon hê dat ons lesings, eksamens en laboratoria nie aan risiko's blootgestel sou word nie.

Die bestuur van die Universiteit is egter nie 'n doel op sigself nie, maar 'n middel tot 'n doel. Ons doel is om 'n top-universiteit te wees, en die kaart en kompas hiervoor is die Strategiese Raamwerk en Visie 2012. By die skrywe van hierdie hoofstuk is dit alreeds drie jaar sedert ons die vyf punte van Visie 2012 geformuleer het. Ons kan dus reeds begin vra: Waar staan ons nou?

Wat akademiese uitnemendheid betref, is die antwoord onomwonde: Dit gaan beter as ooit met die akademie aan die Universiteit Stellenbosch – nie alleen vergeleke met ons eie vorige prestasie nie, maar ook relatief tot ander universiteite in die land. Die Viserektor (Navorsing) kon in 2006 aan die Raad rapporteer dat die US volgens die jongste syfers meer navorsingspublikasies per akademiese personeellid per jaar gelewer het as enige ander universiteit in die land. Die gemiddelde getal navorsingsartikels per personeellid per jaar was 0,95, gerieflik meer as die naasbeste met 0,83. Selfs wanneer daar net gekyk word na vaktydskrifte wat in die internasionale *Science Citation Index*

verskyn, loop die US en die Universiteit van Kaapstad kop-aan-kop bo-aan die lys met 0,26 artikels per akademiese personeellid per jaar – weer gerieflik voor die naasbeste met 0,21. As 'n mens terugdink aan die Reynhardt-verslag van 1982, is die ommekeer merkwaardig.

Insgelyks lewer die US volgens die Viserektor (Navorsing) se verslag ook meer doktorsgrade per akademiese personeellid as enige ander universiteit in die land – en weereens is dit die resultaat van 'n sterk groeipatroon. Vir die akademiese jaar 2000 (met ander woorde tot en met die April-gradeplegtigheid van 2001) het die US 83 doktorsgrade gelewer; teen 2005 het daardie getal met 50% gegroei tot 127. Dit is dus geen wonder nie dat die Viserektor (Navorsing) se verslag aangetoon het dat die US volgens die maatstaf van sogenaamde "beswaarde navorsingsuitsette" (met ander woorde wanneer 'n aantal faktore soos publikasies en tesse saam geweeg word) kop en skouers bo die ander universiteite in die land uitgestaan het, met 'n geweegde punt van 2,17 per personeellid, teenoor 1,73 vir die naasbeste universiteit.

Ander prestasies kan op spesifieke terreine gelys word, eerder as gemiddeld oor die hele Universiteit. Van die eerste sewe nasionale Sentra van Uitnemendheid is drie op Stellenbosch gevestig (een in samewerking met Wits). In die eerste rondte van toekennings van nasionale Navorsingsprofessorate is vier uit 15 aan personeellede van die US toegeken. Stellenbosch het die eerste Instituut vir Gevorderde Navorsing in Afrika gestig, gemodelleer op die bekende Institute of Advanced Studies by Princeton, en 'n kontanttoekenning van R22 miljoen van die Wallenberg-Stigting in Swede verwerf om 'n gebou vir hierdie doel op te rig. Die nuwe Nasionale Sentrum vir Teoretiese Fisika sal op Stellenbosch gehuisves word. Ons Bestuurskool het volle EQUIS-akkreditasie verwerf – een van net 92 sodanige Bestuurskole wêreldwyd. Die eerste nasionale Oppenheimer-toekenning is deur 'n Stellenbosse akademikus verwerf. En so kan 'n mens voortgaan.

Dieselfde groeipatroon kan gesien word met betrekking tot die doelwit van rolspeeling in die samelewing. Hierdie is 'n baie breë kategorie, en vele fasette van die Universiteit kan aan die idee van rolspeeling gekoppel word – soos dit ook hoort. Een aspek van rolspeeling waaraan ons egter oor die afgelope paar jaar besondere aandag gegee het, is ons rol in die opbou en uitbou van die kennisekonomie in Suid-Afrika. 'n Goeie maatstaf hiervoor is die sogenaamde THRIP-toekennings (vir die Technology in Human Resources Programme), afkomstig van die Departement van Wetenskap en Tegnologie, waarin Stellenbosch oor die afgelope jare kumulatief beter as enige ander universiteit in die land gevaar het. Hierdie toekennings stel staatsgeld vir navorsingsprojekte beskikbaar na gelang van die hoeveelheid geld wat vennote uit die nywerheid en sakesektor in die betrokke projekte belê. Dit is 'n indirekte maar betroubare manier om te staaf dat ons leuse van "Jou kennisvennoot" nie net 'n slagspreuk is nie, maar 'n realiteit.

Een van die hoogtepunte van my termyn was toe Stellenbosch in 2005 as die "Tegnologies Mees Innoverende Universiteit" in Suid-Afrika aangewys is. Deel van die herstrukturering van die US-bestuur in 2002 was juis om Innovasie en Kommersialisering as 'n bestuursportefeulje te vestig. Die US was die eerste universiteit in die land om dit te doen, en dit was goed om te sien hoe hierdie strategie vrugte afwerp. In 2005 was Stellenbosch ook eerste in die Nasionale Innovasiekompetisie vir Studente – net om in 2006 daarop te verbeter deur die eerste én tweede plek te verwerf.

In navolging van ons Strategiese Raamwerk het die tradisionele portefeulje van "gemeenskapsdiens" 'n gedaanteverwisseling ondergaan na wat ons nou "gemeenskapsinteraksie" noem. Sonder om afbreuk te doen aan die rol van die Universiteit as weldoener, gee dit erkenning aan die feit dat interaksie met die gemeenskap net soveel tot voordeel van die Universiteit is as tot voordeel van die gemeenskap. In 2005 het ons 'n Afdeling Gemeenskapsinteraksie gestig wat onder die jurisdiksie van 'n Viserektor val, net soos die ander twee kernfunksies van onderrig en navorsing ook elk onder 'n Viserektor val. Daardeur kan die velerlei wyses waarop die Universiteit sy plek in die gemeenskap vol staan, gekoördineer en verbeter word. So byvoorbeeld het ons twee jaar gelede met 'n Vennootskoleprojek begin, waar ons in direkte en deurlopende kontak is met ongeveer twintig histories benadeelde skole in die Stellenbosse omgewing, met die doel om die toetrede tot die Universiteit vanuit hierdie skole te verhoog. (Voor 2005 was die gemiddelde getal nuwe studente vanuit hierdie skole minder as twee dosyn per jaar.)

'n Projek wat my persoonlik na aan die hart gelê het, was die geskiedskrywing van Die Vlake, Stellenbosch se eie Distrik Ses. Ons Departement Geskiedenis het in 'n ondersteunende hoedanigheid opgetree vir 'n aantal gemeenskapsleiers van Idasvallei en Cloetesville wat in 2006 'n treffende publikasie van vertellings, getiteld *In ons bloed*, die lig laat sien het, en wat ons in 'n katarsismoment vanuit die HB Thomteater geloods het. Hierdie projek was deel van 'n meer omvattende samewerkingsprogram, bekend as Reinventing Stellenbosch, wat op sy beurt 'n uitvloeisel was van die maandelikse Rektor/Burgemeesterforum waarmee ek en die destydse Burgemeester, mnr Willie Ortell, in 2004 begin het.

Ek kan nie nalaat om ook iets oor die rol van sport op Stellenbosch te sê nie. Dit was van die begin af vir my duidelik dat sport 'n besondere strategiese bate vir die Universiteit en die Stellenbosse gemeenskap kan wees, maar dat 'n beslissende bewussynsverandering eers nodig was. 'n Hele paar van die groot sportkodes was vasgevang in 'n goeie-ou-dae-sindroom, met min begrip vir die moontlikhede van entrepreneurskap en geen beter plan vir die toekoms nie as: "Die Universiteit moet meer bronne beskikbaar maak."

Aan die ander kant was daar reeds 'n paar klinkende suksesverhale aan die ontwikkel. Die Hokkieklub het byvoorbeeld onder inspirerende leierskap van krag tot krag gegaan, sonder om bakhand te staan by die Universiteit. In hulle mees onlangse sukses het hierdie klub op grond van 'n weldeurdagte sakeplan 'n waterbasishokkiebaan laat bou wat met die beste in die wêreld kan kers vashou. Dit het nie alleen verseker dat ander nasionale spanne gereed op Coetzenburg teen Suid-Afrika speel nie, maar ook dat oorsese spanne se oefenkampe 'n bron van inkomste is. Gaandeweg kon ons met sulke voorbeelde die institusionele sportkultuur begin verander. Teen die einde van 2006 het die Universiteit sy eie Sportmaatskappy in plek gehad, is die akademiese fasiliteite van sportwetenskap met die aktiwiteite van die onderskeie sportklubs geïntegreer, en het ons 'n privaat koshuis van meer as 100 beddens langs die Eersterivier aangekoop en vir die gebruik van die Sportmaatskappy gereserveer.

In 'n mate oorvleuel die visiepunt van rolspeeling met dié van kapasiteitsbou in Afrika: Laasgenoemde is rolspeeling op 'n breër terrein, en met die spesifieke doelstelling om ons Afrika-verbondenheid uit te bou. Daar is pragtige verhale van vernuwing en vordering in hierdie verband oor die afgelope vyf jaar, waarvan elkeen 'n storie op sy eie is – te veel om almal te vertel.

Ek wil egter graag spesiale melding maak van ons Fakulteit Agriwetenskappe, wat op verbeeldingryke wyse daarin slaag om navorsing en entrepreneurskap saam te smelt met hulle gemeenskapsinteraksie-inisiatiewe in Afrika. 'n Goeie voorbeeld hiervan is die inisiatief bekend as ASNAPP – Agribusiness in Sustainable Natural African Plant Products. ASNAPP fokus op die ontwikkeling en bemagtiging van kleinboere wat plantprodukte soos kruietee, speserye, olies en medisinale plante verbou. Dit is aktief in Suid-Afrika, Ghana, Rwanda, Senegal en Zambië, met 'n netwerk van meer as 2 000 voorsiensers. As 'n mens in gedagte hou dat elke kleinboer gemiddeld 'n gesin van ses onderhou, is die sosiale en ekonomiese impak van hierdie aktiwiteite aansienlik. ASNAPP het ook vennootskappe met 15 tersiêre en navorsingsinstansies in Suid-Afrika, die res van Afrika en Amerika – insluitende die hoogaangeskrewe Rutgers Universiteit in New Jersey. Filantropiese hulp van USAID is onlangs tot 2008 verleng. Dit is 'n suksesverhaal wat die ASNAPP-bestuur soos volg opsom:

To date, ASNAPP has laid a solid foundation from which to build its work in future. It aims to achieve a continuous increase in the number of successful enterprises on the back of its market-orientated strategy and sound scientific and technological interventions. The project hopes to serve as model for sustainable development and successful rural entrepreneurship – not only across Africa but also in the rest of the developing world where agriculture is so closely linked to food security and poverty alleviation.

Teen 2006 het alle fakulteite reeds 'n aantal Afrika-inisiatiewe geloods. In die Fakulteit Ekonomiese en Bestuurswetenskappe vind 'n mens byvoorbeeld die Afrika-sentrum vir die Bestuur van MIV/vigs in die Werkplek, wat in 2003 tot stand gekom het met die aanbieding van 'n nagraadse diploma in MIV/vigsbestuur as primêre fokus. (Die kursusaanbod is later uitgebrei om ook 'n meestersgraad in te sluit.) Hierdie akademiese program het reeds 1 732 afgestudeerdes gelewer, waaronder 64 magisterstudente. Die Sentrum is ook aktief betrokke by navorsingsaktiwiteite en gemeenskapsmobilisering, onder meer deur opvoedkundige teater. Die demografiese profiel van studente in die Afrika-sentrum lyk heelwat anders as die gemiddelde Matieklas. In 2006/2007 was die studente uit 21 lande afkomstig, waarvan 15 in Afrika is. Hulle verteenwoordig 84 beroepe en praat 56 tale. Hulle gemiddelde ouderdom is 43 jaar, 99% van die studente is swart en 82% is vroue. Die werkplekke waaruit die studente kom, verteenwoordig sowat 6 miljoen mense, wat opwindende moontlikhede skep vir die impak wat die kursus buite die akademiese wêreld kan (en moet) hê. Die Sentrum het ook pas 'n satellietafdeling in Ghana gestig.

Dieselfde tipe verhale kan ook op ander terreine vertel word. In die Network of African Congregational Theology (NetAct) is die Stellenbosse Fakulteit Teologie die sentrale punt in Afrika. Die US is 'n kernlid van die African Institute for Mathematical Sciences (AIMS) en verskaf ook al die administratiewe en finansiële dienste daarvoor. Die Desmond Tutu Sentrum vir Tuberkulose is aktief besig met navorsing en gemeenskapsinteraksie in Zambië. En so kan die Universiteit Stellenbosch op hierdie stadium reeds vele voorbeelde toon van aktiewe samewerking in ander Afrikalande.

Die visiepoint van "n diversiteit van mense en idees" is een wat ek deurlopend in vele skrywes en toesprake aangespreek het, waarvan sommige in hierdie bundel verskyn. In hierdie hoofstuk beperk ek my dus net tot 'n paar stelle syfers. Wat diversiteit van studente betref, is die boodskap eenvoudig: Die getal bruin, swart en Indiërstudente aan die Universiteit Stellenbosch het binne vyf jaar met ongeveer

70% vermeerder. As 'n persentasie van die totale studentetal was daar 'n verhoging van ongeveer 44%. Die groeipatroon word in die volgende tabel aangetoon:

UNIVERSITEIT STELLENBOSCH KONTAKONDERRIGSTUDENTE VOLGENS VLAK VAN STUDIE EN RAS VIR 2001 TOT 2006¹

JAAR	2001	2002	2003	2004	2005	2006
VOORGRAADS						
Aantal	12228	12698	13416	13446	13863	14173
Ras						
Wit	10525	10704	10947	10909	11088	11167
Bruin	1346	1518	1776	1890	2036	2195
Swart	234	336	504	471	550	617
Indiër	123	140	189	176	189	194
Persentasie Bruin, Swart & Indiër	13.9%	15.7%	18.4%	18.9%	20.0%	21.2%
NAGRAADS						
Aantal	6031	6160	6341	6857	7244	7420
Ras						
Wit	4132	4091	4124	4172	4213	4315
Bruin	663	656	662	860	1017	1042
Swart	1050	1160	1289	1586	1782	1838
Indiër	186	253	266	239	232	225
Persentasie Bruin, Swart & Indiër	31.5%	33.6%	35.0%	39.2%	41.8%	41.8%
ALLE STUDENTE						
Aantal	18259	18858	19757	20303	21107	21593
Ras						
Wit	14657	14795	15071	15081	15301	15482
Bruin	2009	2174	2438	2750	3053	3237
Swart	1284	1496	1793	2057	2332	2455
Indiër	309	393	455	415	421	419
Persentasie Bruin, Swart & Indiër	19.7%	21.5%	23.7%	25.7%	27.5%	28.3%

¹Spesiale studente uitgesluit

'n Mens sien heel eerste dat die US in terme van totale studentegetalle vanaf 2001 tot 2006 slegs matig gegroei het, naamlik vanaf 18 259 tot 21 593 studente. Dit beteken 'n persentasiegroei van 18,3% oor die hele tydperk, of net meer as 3% per jaar gemiddeld. Oor dieselfde periode het die totale getal bruin, swart en Indiërstudente egter vanaf 3 602 tot 6 111 gegroei, dus met ongeveer 70% in totaal, of 11,6% per jaar gemiddeld. Die groeikoers van wit studente oor dieselfde tydperk was 5,6% in totaal, of minder as 1% per jaar gemiddeld. Nagraads is meer as 40% van studente nou bruin, swart of Indiër, en voorgraads meer as 20%.

Die verbetering in die diversiteitsprofiel van studente is egter nie net belangrik in terme van inname of teenwoordigheid nie, maar ook in terme van sukses. In ons Fakulteit Gesondheidswetenskappe, byvoorbeeld, was meer as 50% van nuwe studente vir die MB ChB-graad reeds in 2005 vanuit bruin, swart en Indiërgeledere. Die Fakulteit volg 'n keuringsbeleid wat nie net op skoolverlatingspunte konsentreer nie, maar poog om 'n meer gelyke speelveld te skep deur omgewingsfaktore en

ekstrakurrikulêre aktiwiteite ook in ag te neem. Tot dusver dui al die tekens daarop dat studente vanuit voorheen benadeelde omgewings wat op hierdie wyse tot die Fakulteit toegelaat word, net so goed presteer as diegene wat dalk hoër punte behaal het in die bevoorregte skole. Dit staaf die gedagte om prestasie relatief tot konteks te meet, soos wat ook in die Rektor se Uitstygtoekenning gedoen word.

Aan die ander kant is dit baie duidelik dat die gemiddelde uitvalsyfer vir bruin, swart en Indiërstudente universiteitswyd baie hoër is as dié van wit studente, veral in die eerste studiejaar. Dit was juis hierdie kommerwekkende verskynsel wat aanleiding gegee het tot die stigting van die Eerstejaarsakademie in 2006.

Wat akademiese personeel betref, is die vordering ten opsigte van diversiteit nie besonder indrukwekkend nie. In 2002 was slegs 8,8% van die akademiese personeel nie wit nie, en teen 2006 het daardie persentasie tot 13,8% gestyg. 'n Mens kan natuurlik somme maak en sê dat dit in relatiewe terme goeie groei is (56%), maar die feit bly dat die verteenwoordiging van bruin, swart en Indiërakademici in absolute getalle steeds baie laag is. Die prentjie lyk nog swakker as 'n mens kyk na die senior akademiese range soos dit byvoorbeeld in die Senaat verteenwoordig word. In 2002 was 4,9% van Senaatslede nie wit nie, en teen 2006 het daardie persentasie net met 'n fraksie na 7,1% vermeerder.

Daar is darem wel 'n paar ligpunte. Die senior bestuurders van die Universiteit – die sogenaamde Algemene Bestuurdersvergadering – het aan die begin van 2002 slegs een enkele lid gehad wat nie 'n wit man was nie, maar is nou aansienlik meer divers. Die verteenwoordiging van vroue in die Senaat het ook goed gestyg: In 2002 was slegs 8% van die Senaatslede vroue, maar teen 2006 het dit meer as verdubbel na 17,6%.

Wat die visiepunt aangaande Afrikaans betref, begin 'n mens met 'n paradoks. Om enigsins méér Afrikaans in Stellenbosch in te voer as wat daar reeds voor 2002 was, sou wees om Stellenbosch as 'n Afrikaanse enklave te bevestig – en dit sou direk indruis teen ons ander visiepunte en strategiese doelwitte, soos ek in die bydrae “Wat is 'n Afrikaanse universiteit?” argumenteer. Die doelwit wat ons vir onself gestel het, is dat Afrikaans teen 2012 steeds as onderrig- en wetenskapstaal op Stellenbosch gebruik moet word. Om dit reg te kry, sou die bevordering van Afrikaans in terme van 'n bewussynsverandering oor die plek en rol van die taal in Suid-Afrika moes geskied, eerder as met 'n getallevanandering ten opsigte van die teenwoordigheid daarvan op Stellenbosch. Hierdie punt het ek uitgespel in die taalvisie wat ek in 2001 vir die Raad aangebied het:

Hoe sal Afrikaans kan groei? Dit sal groei as dit voortdurend uitdagings die hoof moet bied. Dit sal groei as die Afrikaanses self werk daarmee en daarvoor. Dit sal groei as ons taalvenootskappe sluit. Dit sal groei deur prestasie en dienslewering. Afrikaans sal egter nie groei nie solank die Afrikaanses nie uitreik na ander nie. Dit sal nie groei nie solank ons “regte” probeer opeis wat ons nie aan ander tale gun nie. Dit sal nie groei in die taal-ekwivalent van 'n Orania nie.

In 'n sekere sin was die bewussyn aangaande Afrikaans wat ek in 2002 op Stellenbosch aangetref het, vergelykbaar met die gedagtegang waarin sportkodes soos rugby en atletiek vasgevang was, met 'n onvermoë om die uitdagings en geleenthede van vandag op enige ander wyse te sien as die agteruitgang van 'n vroeëre glorietydperk, sonder kritiese bevraagtekening van die omstandighede van daardie tyd, of nugtere oorweging van die moontlikhede wat binne die huidige tyd bestaan.

Ek self kon nooit die vreesbevangenheid oor die "oorlewing" van Afrikaans wat voortvloei uit hierdie goeie-ou-dae-sindroom deel nie. Om die toekoms van die taal te probeer rig in terme van wat die stand van Afrikaans was toe politieke mag deur Afrikaners beheer is, is na my mening futiel. Om die idee van 'n Afrikaanse universiteit op 'n identiteitsmodel te skoei, en hierdie model dan tot 'n "laaste loopgraaf"-status te verhef, is om 'n hele paar van die foute wat vroeër in die naam van Afrikanerskap gemaak is, weer van voor af te maak in die naam van Afrikaans.

Die eerste en beste manier waarop Stellenbosch die legitimiteit van Afrikaans in die nasionale en internasionale oog kan verhoog, het ek nog altyd geglo, is om akademies uit te styg as 'n top-universiteit, en daardeur die skeptici in die buitewêreld te wys waartoe 'n akademiesgedrewe Afrikaanse universiteit in staat is. Die aanduidings dat ons goed gevorder het met die bereiking van hierdie doelwit het ek reeds hierbo uiteengesit. Die ironie is egter dat baie van die ou Stellenbosse gemeenskap hierdie vordering glad nie kon raaksien nie, aangesien Stellenbosch in hulle oë reeds die versinnebeelding van uitnemendheid was, soos ek in my bydrae oor "Transformasie as demitologisering" uitgewys het.

Waarom kan ons dan die stand van die Universiteit meet in terme van die visiepunt aangaande Afrikaans? Hier is drie voorbeelde.

Eerstens moet ons kan sê wat Stellenbosch doen vir die bevordering van Afrikaans as akademiese bate. Die US se Departement Afrikaans en Nederlands is die grootste in die land (hoewel ons verreweg nie die grootste universiteit is nie), en is bekend vir inisiatiewe soos skryflaboratoria, slypskole vir die taalprofessies, simposia oor verskillende aspekte van taal en letterkunde, en die Meestersgraad in Kreatiewe Afrikaanse Skryfkunde. Stellenbosch is 'n gerekende sentrum vir gevorderde navorsing in die leksikografie, ook Afrikaanse leksikografie. Van Afrikaans se belangrikste woordeboeke is geskryf of ontwikkel deur akademici van die Universiteit en die (onafhanklike) Woordeboek van die Afrikaanse Taal, wat by die Universiteit gehuisves word.

Een van die suksesverhale oor die afgelope vyf jaar is die stigting van die Taalsentrum in 2002 en die wyse waarop dit sedertdien Afrikaans en meertaligheid bevorder. Om vir 'n oomblik na die analogie met sport terug te keer: Net soos die Hokkieklub self die hand uit die mou gesteek het, het die Taalsentrum uit die staanspoor die beste eienskappe van akademiese entrepreneurskap getoon. Die Universiteit bly hierdie sentrum se grootste finansiële rugsteun, maar dit genereer ook 'n stewige deel van sy eie inkomste deur verskeie dienslewingsaktiwiteite. Die bekende jaarlikse Woordfees is eweneens 'n pragtige voorbeeld van entrepreneurskap. Die Universiteit bly een van die hoofborge, maar die Woordfees sou nie naastenby die omvang en diepte waarvoor dit nou bekend is, kon bereik as dit nie op professionele wyse befonds en bestuur is nie.

Die gesamentlike uitwerking van akademiese en kulturele aktiwiteite in en vir Afrikaans het ook 'n hoë mate van oorvlueing met ons gemeenskapsinteraksie. Ek het reeds die Vennootskoleprojek genoem; 'n ander voorbeeld is die WOW-projek (Woorde open Wêreld), wat elke jaar duisende skoliere bereik.

Tweedens praat Visie 2012 van die bevordering van Afrikaans *in die konteks van meertaligheid* – en meertaligheid was nie 'n sterk eienskap van die Stellenbosch wat ek in 2002 aangetref het nie. Waar ons nou staan, is dat ons in ons Taalsentrum en Departement Afrikatale goeie vordering gemaak het met die idee van drietaligheid soos wat dit toenemend 'n realiteit is in die Wes-Kaap. Ons openbare seremonies, byvoorbeeld gradeplegtighede, is nie meer enkeltalig Afrikaans nie, hoewel dit nog maar sukkel om 'n bietjie basiese isiXhosa by te werk. Ons Senaatsvergaderings word van intydse tolkdienste bedien, sodat almal die debatte daar kan volg en daaraan kan deelneem. Ons kampus se aanwysingsborde is gaandeweg besig om drietalig te word. Hierdie is almal klein maar beduidende inisiatiewe. Die welwillendheid teenoor die Universiteit (en Afrikaans) wat daaruit voortvloei, is 'n enorme dividend op 'n klein belegging. Vir besoekers beteken dit baie, maar vir ons eie studente en personeel wat nie Afrikaanssprekend of selfs Afrikaans magtig is nie, beteken dit nog meer.

Dit is belangrik om te besef dat daar noodwendig studente en personeel aan die US is en moet wees wat nie Afrikaans magtig is nie. Ons het 'n hele aantal aktiwiteite wat glad nie sou kon plaasvind indien dit nie in Engels bedryf word nie. So byvoorbeeld is die bestaan van ons Fakulteit Krygskunde by die Militêre Akademie op Saldanha gegrond op 'n kontrak tussen die Universiteit en die Suid-Afrikaanse Weermag. Die Weermag is enkeltalig Engels, en gevolglik bedryf ons die Fakulteit Krygskunde en al hulle sake in Engels. Ewe-eens word ons internasionale skakeling natuurlik in Engels bedryf. Baie nagraadse studente kan net in Engels kommunikeer, heelwat van ons gedoseerde meestersgrade word in Engels aangebied, ensomeer. Enige akademiese program wat aan die US beskikbaar is, maar nêrens anders in die land nie, word ook in Engels aangebied – Bosbou is 'n bekende voorbeeld hiervan. Sonder al hierdie en soortgelyke aktiwiteite sou die US akademies armer wees. Wanneer ons dus streef na die ontwikkeling van koppelvlakke van meertaligheid, doen ons dit ook ter bevordering van die akademie.

Dit val op dat die belangstelling in Afrikaanse taalvaardigheidskursusse toeneem.¹ Daar word steeds meer versoeke vir kredietdraende kursusse ontvang, ook van buitepartye, en 'n groeiende getal internasionale studente wil (via die Internasionale Kantoor) sulke kursusse volg. Wat isiXhosa betref, kan 'n mens twee dinge noem wat regtig spesiaal is. Een is die terminologie-ontwikkelingsprojek, waarin tegniese vakterminologie in isiXhosa gepubliseer word. Dit is iets wat hoog aangeskryf word deur ander universiteite by die kongresse waar ons akademici al daarvoor gerapporteer het. Die ander noemenswaardigheid is 'n sterk groeiende vraag na basiese taalvaardigheidskursusse in isiXhosa, soveel so dat die Universiteit selfs al kapasiteitsprobleme in hierdie verband begin ondervind. Hierdie kursusse word nie net op kampus aangebied nie, maar ook vir buiteklënte, byvoorbeeld vir hospitaalpersoneel in die groter Wes-Kaapse gebied.

Derdens poog ons om Stellenbosch as die universiteit van eerste keuse vir alle Afrikaanssprekendes te vestig. (Dit was ook 'n persoonlike doelwit in my visiestelling van 2001.) Om dit reg te kry, moet ons vra: Wat is dit wat Afrikaanssprekendes na Stellenbosch sal lok? Die refleks-antwoord hierop is "Afrikaans" – maar soos met baie refleksie is dit nie noodwendig die korrekte respons nie. In 'n omvangryke studie wat in 2005 oor die aard en waarde van die US-handelsmerk gedoen is en waarna daar verwys word in

die Voorwoord van die Selfevalueringsverslag wat ons aan die HOGK gelewer het, het dit baie duidelik geblyk dat die enkele grootste faktor wat studente na Stellenbosch lok, akademiese uitnemendheid is. Die feit dat klasse in Afrikaans beskikbaar is, was slegs vierde op die lys van redes wat voornemende studente aangevoer het waarom hulle Stellenbosch toe wil kom. Op 'n soortgelyke vraag aan huidige studente oor Stellenbosch se positiewe eienskappe is "Afrikaans as primêre onderrigtaal" slegs as die sewende belangrikste eienskap genoem.

Hierdie terugvoer word gestaaf deur die feit dat vele Afrikaanssprekende studente kies om aan die Universiteit van Kaapstad of Wes-Kaapland te studeer, waar onderrig feitlik uitsluitlik in Engels plaasvind. In 2005 was daar byvoorbeeld 23% meer bruin Afrikaanssprekende studente by UWK as by Stellenbosch. (In totaal was daar op daardie stadium 2,5 maal soveel bruin studente by UWK as by Stellenbosch – en selfs by die Universiteit van Kaapstad was daar 6% meer bruin studente as op Stellenbosch.) Onderrig in Afrikaans bly nie 'n groot trekpleister vir universiteitstudie te wees nie. Veelse ander faktore figureer hoër op die lys. Vir diegene wat arm is, is studiegelde, die beskikbaarheid van beurse, die bereikbaarheid van die kampus en/of die beskikbaarheid van akkommodasie van kritieke belang. Vir diegene wat genoeg geld het, dra hedonistiese faktore soos "kwaliteit van studentelewe" of "aard van die omgewing" weer meer gewig. Maar sonder uitsondering is die enkele belangrikste oorweging die kwaliteit van die akademie.

Dit is egter ook so dat daar 'n verband is tussen die teenwoordigheid van Afrikaanse studente op die kampus en die keuse wat Afrikaanssprekende voornemende studente uitoefen om hierheen te kom of nie. Dit was dus belangrik om daarop te let of die trekpleisters van goeie akademie, goeie omgewing en al die ander faktore in ons werwingstrategie steeds daarin slaag om 'n beduidende teenwoordigheid van Afrikaanssprekende studente te handhaaf. Die syfers wys dat ons goed in hierdie doelwit geslaag het. Die persentasie Afrikaanssprekende studente aan die US het oor die afgelope vyf jaar met slegs enkele persentasiepunte gedaal. In 2002 was 70,8% van studente aan die US Afrikaanssprekend, en in 2006 was dit 68,2%. Selfs in die Fakulteit Lettere, wat in die brandpunt van vrese en openbare debatvoering rondom die T-opsie gestaan het, het die persentasie Afrikaanssprekende studente min gewissel: van 63,9% in 2002 tot 61,8% in 2005.

Wat die T-opsie self betref: Ek het reeds in die bydrae getiteld "Wat is 'n Afrikaanse Universiteit?" verduidelik dat die T-opsie niks meer of minder is nie as 'n lisensie om Engels te gebruik in die aanbieding van 'n oorwegend Afrikaanstalige module. Wat die T-opsie nié is nie, is 'n stompsinnige herhaling van alles wat in een taal gesê word in 'n tweede taal. Dit was egter juis na aanleiding van hierdie foutiewe aanname dat allerhande syferspeletjies in die pers opgeduik het waarin die getal onderrigmodules wat in die T-opsie aangebied word, as 'n maatstaf van die "verengelsing" van die Universiteit beskou is.

Dit is nie 'n sinvolle maatstaf nie, om twee redes. Die eerste en eenvoudigste rede is dat modules grootliks verskil in lengte en studentegetalle. 'n "Module" kan enigiets wees van 'n aanbieding van 24 lesings vir 'n paar studente tot 120 lesings vir honderde studente. Die ander en meer fundamentele rede is dat modules ook grootliks verskil in aanbiedingswyse, vanaf passiewe dosent-na-student-kennisoordrag tot aktiewe en individuele studenteleerprosesse. Agter die debat rondom die T-opsie en selfs agter die taaldebate self lê daar inderdaad 'n hele aantal verouderde aannames oor wat "onderrig"

nou eintlik behels. Die balans lê toenemend meer aan die kant van aktiewe leer as aan dié van passiewe ontvangs van onderrig. Hieromtrent het ek reeds geskryf in die US se amptelike jaarverslag vir 2005:

Die tyd is lank verby dat onderrig op universiteit bestaan het uit 'n man in 'n wit jas wat met wit kryt notas op 'n swartbord neerskryf. 'n Groot deel van onderrig aan ons universiteit vind deesdae plaas op 'n tegnologies-gemedieerde wyse, byvoorbeeld deur gebruikmaking van 'n sagteware-pakket genaamd Web-CT. Hierdie is 'n interaktiewe medium wat die onderrigproses in die klaskamer steun deur tutoriale, geselsgroepe, werkstukke, assessering en terugvoering alles in die virtuele ruimte te bedryf. Geen wonder dus nie dat studente deesdae waarskynlik meer tyd voor die rekenaar deurbring as in die klaskamer nie. Vir diegene wat nie hul eie rekenars kan bekostig nie, bied die Universiteit 'n hele aantal rekenaarlaboratoria, wat dikwels tot laat snags deeglik benut word. Gaandeweg het ons aansienlik meer klem begin plaas op leer, en minder klem op onderrig, om die realiteit te reflekteer dat die opvoeding van studente, en hul kompetendheid in die arbeidsmark, meer te make het met studente se vermoë om self te leer as met hul vermoë om onderrig te absorbeer.

Dit is nie die plek om 'n betoog te lewer oor die stand van Afrikaans in die algemeen nie, maar ek kan nie nalaat om te sê dat ek dink dat Afrikaans glad nie sleg vaar in die demokratiese Suid-Afrika nie. Feeste soos die KKNK, Aardklop en die Woordfees gedy. Die Afrikaanse pers floreer. Die Afrikaanse letterkunde het geen tekort aan nuwe skrywers nie. Afrikaanse gesprekvoering in die kuberruim floreer. Elke aand sit die land vasgenael voor *Sewende Laan* op TV. Om in hierdie nuwe gedagte-wêreld die ideaal van akademiese uitnemendheid op Stellenbosch ter wille van 'n identiteitsmodel in gevaar te stel, is na my mening om 'n lae ambisie vir Afrikaans te stel. Ek herhaal wat ek reeds in my taalvisie van 2001 gesê het:

Ons taak is nie om reëls en regulasies te maak vir die "beskerming" van Afrikaans nie. Ons taak is om 'n atmosfeer te skep waarin kreatiwiteit en deelname kan floreer. Ons moet ons so gedra dat mense graag by ons wil aansluit, dat hulle tuis voel, dat ons gemaklik kommunikeer. Dit is deel van die taak van 'n universiteit om studente (en personeel) bloot te stel aan uitdagings waarvoor hulle in die werklike lewe te staan sal kom. En in die werklike lewe moet ons met selfvertroue kan kommunikeer oor baie grense heen. In soverre as die "oorlewing" van Afrikaans ter sprake is, glo ek dat dit sal afhang daarvan of al die Afrikaanses vrede kan maak met, en deelnemers word aan, die post-1994-bedeling in Suid-Afrika. Dit is ons nuwe wêreld. ...

Waarvoor sou ons bang wees? Om ons weg deur die nuwe wêreld te vind, moet ons eers, met geloof in onself, volledig binne die nuwe wêreld kan staan. En daar, glo ek, sal ons veel vind om te doen, veel om te verrig, veel tot ons voordeel, en veel om te geniet.

Ten slotte, om op te som: As akademikus met meer as 30 jaar ervaring op vier kontinente, as onderriggewer, navorser en bestuurder is ek op professionele gronde van twee dinge oortuig wat betref die stand van die Universiteit Stellenbosch. Die een is dat die US nou akademies beter vaar as ooit tevore. Die ander is dat indien die groeipatroon van die afgelope paar jaar voortgesit kan word, Stellenbosch 'n realistiese kans het om onteenseglik die top-universiteit in Suid-Afrika te word. My hoop is dat die Universiteit Stellenbosch sal voortgaan om hierdie ambisie te verweselik.

ENDNOTA

- ¹ Ek bedank graag prof Leon de Stadler, Direkteur van die Taalsentrum, vir die inligting in hierdie paragraaf.

DEEL II

*Sleuteltoesprake,
skrywes en menings*

INLEIDING TOT PERSOONLIKE VISIESTELLING

Maart 2001

Toe ek in 2001 gevra is om aansoek te doen vir die rektorspos op Stellenbosch, moes ek mooi dink oor hoe ek die toekoms van die Universiteit sien. Wat hier volg, is die visiestelling wat ek toe aangebied het, en op grond waarvan ek aangestel is. By die herlees daarvan ses jaar later is ek tevrede dat die analise wat ek toe gegee het, geldig was, dat die doelwitte wat ek gestel, het mooi ingepas het by die gedagtes wat reeds aan die Universiteit vaardig was, en dat ons sedertdien beduidende vordering gemaak het om daardie doelwitte te bereik.

"Ek sien Stellenbosch as 'n instituut gewy aan die opbou van intellektuele kapitaal vir die bevordering van 'n kenniseconomie in Suid-Afrika." Dit is hoe ek destyds die Universiteit se toekoms van ver af uitgebeeld het. Hierdie siening huldig ek steeds, hoewel dit natuurlik meer genuanseerd geword het.

Persoonlike visiestelling vir die Universiteit Stellenbosch

Maart 2001

My toekomsvisie is dit:

Die Universiteit van Stellenbosch lei die opbou en uitbou van 'n kennisekonomie vir Suid- Afrika.

Agtergrond

Die universiteitswese beleef tans wêreldwyd 'n proses van verandering. In hierdie proses onderskei ek vier kragte aan die werk:

- **Die veranderende verhouding tussen die staat en die universiteit.** Baie aannames oor die rol van die staat in tersiêre onderrig is oor die afgelope dekade aansienlik gewysig. Vanaf 'n situasie waar die staat min ingemeng en vir veel betaal het, beweeg ons nou in die teenoorgestelde rigting, waar groter ingryping vanaf staatsweë juis gepaard gaan met dalende bydraes tot universiteitsbefondsing. Die rasionalisering hiervan is gewoonlik gegrond op 'n sekere analise van watter verantwoordelikhede die staat het (sosiale regverdigheid, werkskepping, kwaliteitsbeheer, ensomeer), en watter pligte die universiteit moet onderneem (inkomste deur studentegelde, interaksie met die industrie en besigheidswêreld, die benutting van intellektuele eiendomsregte, ensomeer). Daar is 'n sterk siening dat hoër onderrig en navorsing sleutelfaktore in die nuwe kennisekonomie sal wees, maar min duidelikheid oor hoe die voordele hiervan na die universiteite sal terugvloei.
- **Die veranderende demografie van studente.** Die gemiddelde student is nie noodwendig meer 'n jong persoon wat onmiddellik na skool universiteit toe kom vir 'n ononderbroke periode van drie of vier jaar nie. Toenemend word voor- of nagraadse studie onderneem in onderbroke fases, met tussenposes. Studente kan enige ouderdom wees, het gewoonlik minstens 'n deeltydse werk, en woon nie noodwendig op dieselfde plek waar hul studeer nie. Sommige studies is steeds gerig daarop om agtergrond te verbreed of kennis in te win, maar baie ander is doelgerigte pogings om spesifieke vaardighede te verwerf vir 'n spesifieke arbeidsmark.
- **Die tempo van ontwikkeling in informasie- en kommunikasietegnologie (IKT).** Onderrig, navorsing en die bedryf van universiteite moet toenemend aangepas word by die snelle ontwikkeling van IKT. Ons beplanningshorisonne kom dus al vinniger nader, en die nodigheid vir aanpasbaarheid word al groter. Vanweë die groeiende beskikbaarheid van die internet, en die elektroniese kennisontploffing, kan universiteite nie meer gesien word as die enigste, of selfs die natuurlike, basis van gevorderde kennis nie.
- **Globalisering.** Mense, goedere, kapitaal en inligting vloei toenemend oor die wêreld heen sonder veel ag op nasionale grense. Studente kan dus met rede verwag dat hul opleiding hulle op enige

plek mededingend moet maak, navorsers moet op internasionale vlak kan beweeg, en enige universiteit moet verwag om vergelyk te word met instansies in ander wêrelddele.

Manifestering op Stellenbosch

Hierdie vier kragte manifesteer hulself op verskillende maniere op verskillende plekke, na gelang van plaaslike omstandighede. My indruk (van ver af) is dat die volgende op Stellenbosch geld:

- Met die nuwe politieke bestel (sedert 1994) het die Universiteit se verhouding tot die politieke magsbasis in die land van binnestaander na buitestaander verander. Vanuit hierdie nuwe posisie moet die Universiteit reageer op die Staat se eise van regstellende aksie, groter aandrag op gemeenskapsdeelname, en dalende vlakke van staatsbefondsing.
- Demografiese verandering op Stellenbosch blyk duidelik uit 'n breër verspreiding van die studentekorps oor die kleur- en taalspektrum heen, binne die bestek van 'n paar jaar.
- Een manifestering van die rol van IKT op Stellenbosch is die toetrede tot afstandsonderrig – en dan ook die daarmee gepaardgaande verandering in studentedemografie. Die volgende stap, neem ek aan, sal 'n parallelle klem wees op *flexible delivery* – die beskikbaarstelling van die voordele van IKT-gedrewe onderrig ook aan studente wat wel toegang tot die kampus het.
- Dat mense oor landsgrense heen wil en kan beweeg, is maar te duidelik in Suid-Afrika. Die diaspora van (nou ook Afrikaanssprekende) Suid-Afrikaners is egter nie, na my mening, uitsluitlik verbind aan die sosio-politieke situasie in die land nie – dit is ewe veel 'n manifestering van die nuwe grenslose globale gemeenskap. Ek sou raai dat daar min studente op Stellenbosch is wat nie die moontlikheid van 'n periode in Londen of New York in gedagte het nie, en heelwat personelede wat soms dink dat 'n salaris in ponde of dollars nie 'n slegte idee sou wees nie.

Wat is dan die pad vorentoe vir Stellenbosch?

Wat ons nodig het, in die eerste plek, is 'n weldeurdagte, verstaanbare en gemeenskaplike intellektuele platform. Ons moet onself kan plaas binne die bestek van die universiteitswese – watter soort universiteit is Stellenbosch? Ons moet 'n profiel hê in die internasionale gemeenskap – waarvoor is Stellenbosch bekend? Ons moet kan sê wat ons intellektuele, kulturele en funksionele rol binne die kompleksiteit van die Suid-Afrikaanse sosiale organisme is – waarvoor staan Stellenbosch? En ons moet verstaan waar ons inpas in die landseconomie – watter bydrae lewer Stellenbosch?

Ek sien Stellenbosch as 'n instituut gewy aan die opbou van "intellektuele kapitaal" vir die bevordering van 'n kenniseconomie in Suid-Afrika. Onder 'intellektuele kapitaal' verstaan ek die kennis, vaardighede en insigte wat voortspruit uit intellektuele arbeid, en die koppeling daarvan aan die openbare belang. Onder "kenniseconomie" verstaan ek 'n ekonomiese bestel met intellektuele kapitaal as grondslag. Onder die "opbou" van intellektuele kapitaal verstaan ek die bevordering van daardie soort ondernemende gees en innoverende krag wat steeds nuwe idees voortbring.

Ek sien Stellenbosch leiding neem in die opbou en uitbou van 'n kenniseconomie in Suid-Afrika. Om dit te kan doen, moet Stellenbosch 'n navorsingsgedrewe universiteit wees, steeds groeiende in nasionale

en internasionale statuur. Navorsing bestaan uit die ontwikkeling en integrasie van kennis, en koppel aan die openbare belang deur die toepassing en verspreiding van kennis. Met hierdie beeld het ons dan navorsing en onderrig in gesonde wisselwerking, nie een in diens van die ander nie. Op konseptuele vlak sien ek 'n ortogonale verband tussen die fundamentele en die toegepaste navorsing, beide binne die konteks van sekere fokus-areas, en beide aan die werk met 'n institusionele soepelheid wat ons toelaat om vinnig en beslissend op te tree binne veranderende situasies. Binne so 'n verband kan die tradisionele waardes van hoë-standaardonderrig en fundamentele navorsing saamwerk met die nuwe idees van doelgerigte en sosiaal-responsiewe onderrig en navorsing.

Ek sien Stellenbosch as die universiteit van eerste keuse vir alle Afrikaanssprekendes, maar met 'n breë demografiese profiel, bo-oor die grense van ouderdom, kleur, taal, geld, en woonplek. Ek dink aan Stellenbosch as die natuurlike tuiste en spreekbuis van 'n minderheidsgroep wat beseft dat voortbestaan afhang van uitreiking, nie uitsluiting nie. Die Universiteit, glo ek, moet studente en personeel kultiveer wat 'n plaaslike lojaliteit maar 'n globale perspektief het – mense wat nie vergeet waarvandaan hulle kom nie, maar wat die kennis, vaardighede en insig het om gemaklik heen en weer oor baie grense te beweeg.

Ek sien Stellenbosch realisties dink oor self-finansiering. Staatsinkomste en inkomste uit studentefoioe sal ten beste voldoende wees vir voortbestaan, maar nie vir groei en vooruitgang nie. As ons wil floreer, as ons die vryheid wil hê om onderrig en navorsing te bedryf as intellektuele eerder as produksielyn-aktiwiteite, dan sal ons moet werk maak daarvan om dit te kan bekostig. Ons moet in staat wees om ons intellektuele kapitaal in reële kapitaal te kan omskep – nie omdat ons onself in 'n besigheid wil verander nie, maar juis omdat ons 'n inkomstestroom nodig het om weer in nuwe kennis, vaardighede en insigte te belê. Intellektuele kapitaal is die geldeenheid van die kennisekonomie: Ons moet dit opbou, deur navorsing en onderrig, en ons moet die wil en weë hê om dit te kan verhandel.

Reaksie

Maties kies 'n rektor en sê: "Ons is oop vir nuwe invloed"

Rapport, 27 Mei 2001

Die Universiteit Stellenbosch se Raad het verlede naweek vir 'n groot verrassing gesorg deur prof Chris Brink as sy nuwe rektor aan te wys.

HANLIE RETIEF gesels met prof Chris Brink.

Stellenbosch se aangewese nuwe Rektor staan en wag by die internasionale vertreksaal op Johannesburglughawe, handtas by hom, geweeftedas uit Lesotho so effe skeef.

Dis minute voor Chris Brink se vertrek na Sydney, terug na die Universiteit van Wollongong en sy gesin, waar sy seuntjie vandag 'n jaar oud is.

Sy stem is rustig, die Upingtonse aksent nog sterk, en op sy gesig is daar niks wat vertel van die spanning van die afgelope naweek nie: Sy aanstelling is immers beskryf as die grootste verrassing die afgelope tien jaar op Stellenbosch.

Hy was buiteperd in die resies na dié gesogte pos – en dis sagkens gestel. Want hy was in die wedloop sonder die netwerk van sy mededinger om die pos, prof Rolf Stumpf – reeds Viserektor en op die plek om sy saak te bevorder, terwyl Brink in Wollongong is en sonder Stumpf se binnekringkennis van Stellenbosch.

Daar is selfs geskinder dat hy 'n Engelse Brink is, met die suggestie dat hy onsimpatiek teenoor Afrikaners sou staan.

Maar toe daag Chris Brink verlede Saterdagoggend op by die akkerboom-akademie. En by die Raadsonderhoud praat hy hulle netjies om met sy toekomsdroom vir Maties, glo sonder 'n sweempie ideologiese ondertone oor Afrikaans. In sy mooie Upingtonse Afrikaans.

Op vyftig sal hy verreweg die jongste rektor wees wat Stellenbosch nog gehad het – jonk genoeg boonop vir meer as een vyfjaartermyn. Hy's deel van 'n nuwe golf jeugdige septerswaaiers in die land.

En die vernuwing gaan nie net oor ouderdom nie. Brink, soos Stumpf, kom van buite – met die Senaat se seën. Dit dui op 'n finale wegbreek uit die ou bedeling en die dae, nie so lank gelede nie, toe Stellenbosch bekend was vir sy "inteling" as dit by akademics kom.

Brink sê self hy is "baie tevrede met wat ek nou gesien het. Daar's 'n gees van vernuwing, en my aanstelling versterk hierdie gees".

Dit was 'n dapper besluit, sê hy twee keer, met klem, tydens die onderhoud.

"Dit was die bekende situasie van binne- en buitekandidate. Die aanstelling het toevallig saamgeval met hierdie groot emosionele debat rondom taal. Jy weet, besluitnemers vind dit moeilik om in sulke omstandighede prosesse te onderskei en besluite te neem, nie op grond van goed wat toevallig

tegelykertyd gebeur nie, maar op grond van die dinge wat aan die orde is vir die aanstellingsproses self.

"Ek sien my aanstelling ook as 'n boodskap dat die Universiteit waardering het vir ervaring wat van buite af kom. Dit wys die Universiteit is oop vir nuwe invloed en dat hulle graag hierdie soort buite-ervaring wil aanwend."

En hy hét ervaring. Dit is die som van 16 jaar aan sewe plaaslike en buitelandse universiteite. "As jou besluite nie net op grond van interne en plaaslike omstandighede geneem word nie, maar ook binne die globale konteks, beteken dit soveel meer. Ek dink dit is iets wat die Raad geïnteresseer het."

Sy jare by die Universiteit van Kaapstad onder dr Mamphela Ramphele was vol transformasielesse, vertel hy.

"Dit was 'n geweldige interessante tyd in die land, en dr Ramphele het 'n besondere invloed gehad op die Universiteit. Ek het aanklank gevind by haar idee van transformasie: dat dit in die eerste plek *nodig* is, maar dat dit ook *wenslik* is omdat mense dit graag wil doen as hulle eers begryp watter voordele dit vir hulle inhou.

"Dit behels dus die idee om meerdere gedagtes wat oënskynlik teenstrydig is, aan mekaar te koppel en hulle dan tegelykertyd te hanteer. Een van die gedagtes was die koppeling van die begrippe uitnemendheid en billikheid (*equity*). Die idee dat jy die skynbaar teenstrydige dinge bymekaar kan bring en hulle dan wedersyds ten bate van mekaar kan laat inwerk – dit het my bygebly."

Dit bring ons by die twee groot T's: taal en transformasie?

"Juistement. Die twee is nie in konflik met mekaar nie. Die vertrekpunt moet wees nie taal óf transformasie nie, maar taal én transformasie, in medewerking met mekaar.

"Ek sien dit ook nie as 'n probleem wat jy moet oplos nie, maar eerder as 'n situasie wat jy moet bestuur, waar besluite geneem word op 'n inklusiewe en pragmatiese manier sodat jy transformeer in die demografiese sin, maar steeds Afrikaans as vertrekpunt behou.

"In die dokument oor my toekomsvisie het ek gesê ek wil graag sien dat die Universiteit Stellenbosch homself posisioneer as universiteit van eerste keuse vir alle Afrikaanssprekendes – dié wat gemaklik is in Afrikaans, of dit nou hulle eerste, tweede of derde taal is. "In dieselfde asem wil ek ook graag sien dat dit hand aan hand gaan met 'n transformasieproses waardeur die Universiteit sy demografiese profiel kan verbreed.

"Ek dink Stellenbosch het 'n uitstekende saak uit te maak om 'n universiteit te wees waar Afrikaans die eerste taal van onderrig is. Ek dink die Universiteit móét so 'n saak uitmaak. "Maar ek dink terselfdertyd nie dis iets wat hierdie of enige ander universiteit kan opeis as 'n noodwendige reg nie."

Tyd vir volledige indrukke van die Universiteit het hy nog nie veel gekry nie. Hy vertel van 'n "goeie gesprek" met die huidige Rektor, prof Andreas van Wyk, en van die vroeë van personeellede tydens 'n kort sessie met hom.

"Een vraag was: Wat sien ek as die grootste enkele knelpunt by die Universiteit Stellenbosch? Ek dink dis ang. Verskillende mense is beangs oor verskillende goed. Dit sal goed wees as ons hierdie vrese kan

ontlont deur eerder te werk vir dinge waarvoor ons hoop as om aandag te gee aan die goed wat ons laat stres.

"Ek het ook vir die Raad gesê my vertrekpunt sal wees: Kom ons ontlont die huidige situasie; kom ons kom weg van die idee dat dinge teen mekaar opgestel is, en soek eerder maniere wat dinge wedersyds ten goede op mekaar kan laat inwerk. "Met die Raad het ek ook sake hanteer soos vroeë rondom Afrikaans en die gebruik daarvan as onderrigtaal, en oor hoeveel Afrikaanssprekende universiteite daar nou eintlik in die land kán wees."

Maar detail wil hy nie gee nie; hy maan bloot om kalmte, dat daar nie té gou té sterk standpunt ingeneem moet word nie. "Ek het baie vertroue in die paneellede van die Gerwelkomitee. Dit is 'n uitstekende idee van die President om mense soos prof Jakes Gerwel en Antjie Krog die geleentheid te bied om weldeurdagte opinies te gee.

"Ek ondersteun dit dat die vyf historiese Afrikaanse universiteite (HAU's) 'n goed beredeneerde standpunt aan die komitee voorlê. Ek beoog om deel te neem aan die oorlegpleging, en ek sal selfs vir 'n paar dae hierheen kan kom."

Hy het sy doktorsgrade, onderskeidelik in wiskunde en filosofie, aan die Universiteit van Cambridge en RAU behaal. "Ek is 'n logikus. Interessant: Die logika is sentraal in die onderbou van die geesteswetenskappe. As navorser lê my ervaring dus in die oorvleuelingsgebied van die filosofie, die wiskunde en die rekenaarwetenskap. Ek het baie tyd bestee aan die rekenaarwetenskap en kunsmatige intelligensie en sulke tipe goed. Weereens: Dis juis die oorvleuelings wat my interesseer, eerder as die afsonderlikheid van kategorieë."

Daar word van hom verwag om Stellenbosch hoog op die akademiese rangler te kry, binnelands en buitelands.

Die Universiteit van Wollongong, waar hy nou Viserektor is, was die afgelope twee jaar Australië se universiteit-van-die-jaar. Een van die toekennings was vir Brink se portefeulje: navorsing en ontwikkeling, spesifiek ten opsigte van skakeling tussen die sakewêreld en nywerhede.

"Ek kon hierdie konsepte wat ek by die Universiteit van Kaapstad begin ontwikkel het, verder voer by Wollongong. Ek kon daar soveel leer uit implementering, en watter goeie gevolge hierdie wisselwerking het vir die navorsing self.

"In 'n ander, vorige debat, het mense gewroeg oor suiwer en toegepaste navorsing. Maar dieselfde geld hier ook: Moenie die twee sien as aparte goed in konflik met mekaar nie. Dis bloot twee kante van dieselfde muntstuk, in wisselwerking met mekaar."

Net so wil hy hom nie uitlaat oor die wisselwerking tussen twee ander temas, dié van tradisionalis en transformis nie. "Ja, ek is 'n transformis. Maar dit moet nie gelees word as standpuntinname van enige aard nie. Ek is versigtig om mense in kategorieë te plaas," sê hy op sy bedaarde manier. Dan: "Die aanstellingsbesluit is geneem; nou kan almal tot bedaring kom."

Tot hy terugkom. Met 'n enkelkaartjie. Want daar's werk wat wag.

(Met erkenning aan Rapport)

INLEIDING TOT PERSOONLIKE TAALVISIE

Mei 2001

T een die middel van 2001, nadat ek aangestel is, maar voordat ek my pos opgeneem het, het ek begin bewus word van die Afrikaanse taaldebate – dat daar mense is wat vrees vir die voortbestaan van Afrikaans, wat glo dat die taal op een of ander manier "beskerm" moet word, en wat die Universiteit Stellenbosch sien as die instrument om beskerming te laat gebeur. Ek het dus my oorspronklike visiestelling aangevul met die taalvisie wat hierop volg.

Ek is trots op hierdie taalvisie. Alles wat ek nou nog graag wil sê staan daarin. Ek glo steeds om die "oorlewing" van Afrikaans jou hoofsaak te maak, is om 'n lae ambisie vir Afrikaans te hê. Ek glo steeds om Stellenbosch te probeer omskep in 'n soort taal-Orania, is om Afrikaans geen guns te doen nie en die Universiteit kwaad aan te doen. Ek glo steeds dat dit nie die Universiteit se taak is om reëls en regulasies te maak vir die "beskerming" van Afrikaans nie.

Dit is moontlik en wenslik vir Stellenbosch om die pad te loop van 'n Afrikaanse universiteit. Maar ek het geleer dat daar veel meer werk nodig is om uit te spel wat die begrip "Afrikaanse universiteit" vir Stellenbosch behoort te beteken. Vandaar my essay oor hierdie onderwerp elders in hierdie bundel.

Die enkele vraag wat steeds my bybly na vyf jaar op Stellenbosch is die een waarmee ek my taalvisie afsluit het: "Waarvoor sou ons bang wees?"

Ons weg deur die nuwe wêreld

'n Taalvisie vir die Universiteit Stellenbosch

18 Mei 2001

Dit is treffend van die huidige debat rondom Afrikaans dat baie deelnemers se ambisie vir die taal so laag is. Die hoogste verwagting, lyk dit, is dikwels maar net "die oorlewing van Afrikaans" – asof oorlewing op sigself 'n triomf is.

My ambisie vir die taal is heelwat hoër. Afrikaans moet nie alleen oorleef nie, dit moet groei en vooruitgaan. Afrikaans is 'n eie-bodemprodukt van Afrika; dit het eweveel kanse, en eweveel bedreigings, as enige ander taal van Afrika. Dit kan enigiets wees wat die Afrikaanses daarvan maak. Die taal is vry, nie as 'n spesiale geval nie, maar vry in die geselskap van ander vrye tale.

Hoe sal Afrikaans kan groei? Dit sal groei as dit voortdurend uitdagings die hoof moet bied. Dit sal groei as die Afrikaanses self werk daarmee en daarvoor. Dit sal groei as ons taalvenootskappe sluit. Dit sal groei deur prestasie en dienslewering. Afrikaans sal egter nie groei nie solank die Afrikaanses nie uitreik na ander nie. Dit sal nie groei nie solank ons "regte" probeer opeis wat ons nie aan ander tale gun nie. Dit sal nie groei in die taal-ekwivalent van 'n Orania nie.

Ek sien Afrikaans in drie historiese fases. In die eerste fase moes Afrikaans as opkomende taal veg om erkenning. Dit was die tyd waarin daar neergesien is op die taal, die tyd waarin daar hindernisse in die weg van Afrikaans gelê is. Dit was egter ook die tyd waarin Afrikaans spierkragtig geword het – juis omdat dit teen die bult moes uitklim. In die tweede fase het die pendulum na die ander kant geswaai. Dit was die tyd waarin Afrikaans ingesleep is as gebruiksmiddel van 'n regerende party wat sy wil op ander wou en kon afdwing. (Laat ons nooit vergeet van Afrikaans in Soweto in 1976 nie.) Nou is ons in 'n derde fase. Daar is 'n volle demokratiese bestel. Daar is 11 landstale. In soverre as Afrikaans regte het, is hierdie regte verskans in die Grondwet. Daar is geen hindernisse in die weg van die taal vergelykbaar met die hindernisse van fase een nie, en daar is geen bevoordeling van Afrikaans vergelykbaar met die van fase twee nie.

Ek glo dit is goed so. Dit gee ons Afrikaanses die geleentheid om weer die fiksheid te herwin wat kom daarvan om teen die bult uit te klim, eerder as om aan die ander kant af te gly. Die groei en bloei van Afrikaans lê in ons eie monde en hande. Ons het uitdagings, meer as wat ons bedreigings het. Ons het geleenthede genoeg; ons hoef nie om gunste te vra nie. En ek dink ons kan reeds die tekens sien van 'n nuwe opbloeit van Afrikaans. Sedert die dooie hand van staats-"beskerming" verdwyn het, is daar 'n nuwe manier van praat en dink, nuwe geesdrif, nuwe literatuur, nuwe TV, nuwe bloed. Die Afrikaanses is besig om hulle eie Renaissance te bewerkstellig.

Teen hierdie agtergrond dan my visie vir Afrikaans aan die Universiteit van Stellenbosch:

Ek sien die US as sentraal binne 'n Afrikaanse Renaissance.

Ons taak is nie om reëls en regulasies te maak vir die "beskerming" van Afrikaans nie. Ons taak is om 'n atmosfeer te skep waarin kreatiwiteit en deelname kan floreer. Ons moet ons so gedra dat mense graag by ons wil aansluit, dat hulle tuis voel, dat ons gemaklik kommunikeer. Dit is deel van die taak van 'n universiteit om studente (en personeel) bloot te stel aan uitdagings waarvoor hulle in die werklike lewe te staan sal kom. En in die werklike lewe moet ons met selfvertroue kan kommunikeer oor baie grense heen. In soverre as die "oorlewing" van Afrikaans ter sprake is, glo ek dat dit sal afhang daarvan of *al* die Afrikaanses vrede kan maak met, en deelnemers word aan, die post-1994 - bedeling in Suid-Afrika. Dit is ons nuwe wêreld.

Binne hierdie konteks gee ek enkele verdere punte oor praktiese aspekte van die standpuntinname aangaande Afrikaans in my "Toekomsvisie vir US":

- Dit is onrealisties om te verwag dat enige universiteit in Suid-Afrika eksklusief in Afrikaans onderrig sal gee.
- Dit is onrealisties om te dink dat daar vyf universiteite in Suid-Afrika kan wees wat Afrikaans as eerste onderrigtaal gebruik.
- Dit is realisties om te dink dat daar minstens een, en waarskynlik twee, universiteite kan wees wat Afrikaans as eerste onderrigtaal gebruik.
- Stellenbosch het 'n uitstekende saak uit te maak om so 'n universiteit te wees – en Stellenbosch moet dit doen.
- Stellenbosch moet deelneem aan die huidige debat rondom Afrikaans as deel van 'n transformasieproses van die universiteitswese.
- Stellenbosch moet die demografiese profiel van sy studente en personeel verbreed.
- Die gebruik van Afrikaans as eerste onderrigtaal behoort nie in die weg staan van die demografiese verandering nie.
- Die gebruik van Afrikaans aan die US is nie soseer 'n probleem wat ons moet oplos nie; dit is eerder 'n saak wat ons moet bestuur.

Die Universiteit het reeds die grondslag gelê vir die uitoefening van al hierdie idees. Die Strategiese Raamwerk sê twee baie belangrike dinge in hierdie verband. Die eerste is dat die Universiteit Afrikaans as "vertrekpunt" neem. Dit laat ruimte vir intern-gedrewe geesdrif en groei. Tweedens sê die Strategiese Raamwerk onomwonde dat "die Universiteit erken sy bydrae tot die ongeregtighede van die verlede, en verbind hom daarom tot gepaste regstellings- en ontwikkelingsinisiatiewe". Ons kan 'n hele nuwe toekoms bou op hierdie twee stellinginname.

Waarvoor sou ons bang wees? Om ons weg deur die nuwe wêreld te vind, moet ons eers, met geloof in onself, volledig binne die nuwe wêreld kan staan. En daar, glo ek, sal ons veel vind om te doen, veel om te verrig, veel tot ons voordeel, en veel om te geniet.

ENDNOTA

- ¹ Wie is die "Afrikaanses"? Nie net wit Afrikaners nie. Ook nie net moedertaal- of huistaalsprekers van Afrikaans nie. Die Afrikaanses is almal wat gemaklik in Afrikaans kan dink en praat, wat die taal geniet, en die gebruik daarvan as deel van hul lewenservaring sien. Dit sluit tweede- en derde-taalsprekers van Afrikaans in.

INLEIDING TOT STANDPUNT OOR ONTGROENING

Oktober 2001

In my essay "Transformasie as demitologisering" skryf ek oor die mites en kultuurfenomene van die Universiteit Stellenbosch. Die sterkste hiervan wat ek aangetref het, was die praktyk van ontgroening in die koshuise – 'n brutale magsuitoefening om nuwe studente te dwing tot 'n (dikwels kunsmatige) groepsidentiteit. Ek was totaal daarteen gekant, omdat ek glo dat die afdwing van groepsidentiteit die antitiese is van die soort kritiese individuele denke wat 'n goeie universiteit juis by studente behoort aan te kweek. Vandaar die nodigheid van my standpuntstelling aangaande hierdie saak. Ek gril vandag nog by die herinnering aan manstudente wat in donker pakke klere in gelid van drie in militêre styl in die strate afmarsjeer word.

My standpunt oor ontgroening

17 Oktober 2001

Aan die begin van die 2001 akademiese jaar is 'n Matie-student tydens 'n koshuis-inlywingsritueel oorlede. Hierdie tragiese gebeurtenis het 'n proses van oordenking en vernuwing aan die Universiteit ontketen oor die manier waarop ons ons nuwelingstudente ontvang. Ek verwelkom hierdie proses, en wil dit graag ondersteun as deel van die transformasie aan die Universiteit. In hierdie konteks bied ek die volgende beginselstandpunte aan.

Dit is goed dat ons nuwelingstudente op 'n georganiseerde manier tot die Universiteit wil verwelkom. Dit is egter nie goed as hierdie verwelkoming ontaard in ontgroeningspraktyke nie. Die verskil tussen verwelkoming en ontgroening is baie eenvoudig: Verwelkoming is wanneer jy iets *vir* die nuweling doen; ontgroening is wanneer jy iets *aan* die nuweling doen.

Daar is verskeie redes hoekom ons ontgroeningspraktyke deurlopend moet teenwerk.

- *Morele Redes:* Ontgroening is 'n vorm van strukturele geweld. Strukturele geweld vind plaas wanneer die strukture en prosesse van die Universiteit self gebruik word vir 'n magsuitoefening deur ingesetenes teenoor nuweling, met die doel om konformie af te dwing. Sodanige gebruik is moreel onregverdigbaar omdat dit 'n ingryping is in persoonlike vryheid. Dit pas nie by die karakter van 'n universiteit wat streef na vryheid van denke, vryheid van assosiasie, en vryheid van spraak nie.
- *Risiko-faktore:* Ontgroening stel die Universiteit bloot aan onaanvaarbare risiko's. Die uitoefening van dwang van enige aard, insluitende groepsdwang en portuurdruk, om nuweling in vernederende of gevaarlike situasies te plaas, is teen die Grondwet en 'n skending van menseregte, en kan daarom 'n siviele eis tot gevolg hê. Verder is die beoefening van enige gevaarlike praktyke teen die Wet op Beroepsgesondheid en Beroepsveiligheid, en kan lei tot 'n kriminele klag. Enige vorm van ontgroening stel die Universiteit dus bloot aan moontlike vervolging.
- *Die beeld van die Universiteit:* Daar is 'n breë persepsie dat wat ontgroeningspraktyke aanbetref die Universiteit nie die daad by die woord voeg nie. Ontgroening is (volgens Afdeling 9 van die Koshuisreëls) "ten strengste verbied". Tog het daar tot op hede in baie koshuise straffeloos praktyke plaasgevind wat, ten minste van buite af, as niks anders as ontgroening beskryf kan word nie. Hierdie persepsie dat die Universiteit nie die wil of die moed het om sy eie beleid toe te pas nie doen ons beeld geen goed nie.
- *Die toekoms van die Universiteit:* Dit is noodsaaklik vir ons ontwikkeling as 'n universiteitsgemeenskap om onself steeds bloot te stel aan nuwe invloede. Hieronder tel ek 'n doelgerigte poging om 'n hoër persentasie nie-wit studente en personelede te werf. Vir so 'n poging om vrug te dra, is dit egter nodig dat ons nuwe Maties uit onderverteenwoordigde

groepe ontvang op 'n manier wat vir hulle sin maak, en in 'n konteks waarin hulle welkom voel. Dit sal nie baat om aan te dring dat sodanige nuweling (hetsy studente of personeel) maar net moet inval by die manier waarop dinge nog altyd op Stellenbosch gedoen is nie. Deel van die wedersydse verrykingsproses is juis dat ons ook moet leer van diegene wat van buite af kom.

Dit is dus nodig vir ons om aandag te gee aan die toepassing van ons beleid teen ontgroening. Nodig, maar nie voldoende nie. Om ontgroeningspraktyke teen te werk, is ook 'n proses van kultuurverandering, waarin ons op deurlopende wyse ou aannames bevraagteken, nuwe begrip aanwakker, en waar nodig ingesteldhede verander.

Wat ons moet doen:

- Ons moet erkenning gee daaraan dat ons koshuise 'n integrale deel is van studentwees aan Stellenbosch. Ons moet hul lang geskiedenis eerbiedig, hul alumni die nodige erkenning gee, en hulle gebruik as 'n vertrekpunt vir ons nuwe weg deur die wêreld.
- Ons moet egter ook doelbewus poog om meer uit te reik na ander, en minder as 'n geslote gemeenskap te funksioneer. Ons moet ons eie aannames en gedragskodes identifiseer, en toets teen die veranderende omgewing, die openbare mening, en die breëre strategiese doelwitte van die Universiteit.
- Ons moet 'n verwelkomingsprogram hê wat poog om nuweling te laat welkom voel, en wat hulle ten beste sal laat kennis maak met die akademiese, kulturele en sosiale aspekte van die Universiteit.
- Ons moet besef dat wat ingesetenes as geestighede, pret of geesbouaktiwiteit beskou, nuweling, en veral nuwe Maties uit onderverteengewordige groepe, as kultuurvreemd, beledigend of selfs bedreigend kan ervaar. Ons moet erkenning gee daaraan dat dit die vrye keuse is van elke nuweling in hoeverre hulle wil deelneem aan en bydra tot koshuiseaktiwiteite, en ons moet nuwelingstudente bemaagtig om sodanige keuses uit te oefen.
- Elke personeellid of student betrokke by die verwelkoming van nuwelingstudente moet individueel verantwoordelikheid aanvaar vir die toepassing van die Universiteit se beleid teen ontgroening, en die toepaslike landswette. Elke sodanige personeellid of student moet deur die Universiteit verantwoordelik gehou word daarvoor om alle redelike stappe te neem in hierdie verband.
- Vir ingeval daar probleme is, moet ons 'n doeltreffende griewe- en klagteprosedure hê, wat die klaer sowel as die aangeklaagde se regte eerbiedig, 'n regverdige dissiplinêre kode, duidelike riglyne oor tugmaatreëls, en die wil om dit toe te pas.
- Ons moet bereid en gereed wees om enige beleid, enige praktyk, enige besluit, en enige aksie van ons in die openbaar te stel en te verdedig.

Wat ons nie moet doen nie:

- Ons moenie semantiese speletjies speel nie. Dit help nie om na ontgroening te verwys as "verwelkoming" as dit maar net ontgroening bly nie, en dit help nie om groepsdwang in te kleur as die aanwakkering van "groepsgees" nie.
- Ons moenie inkoop in 'n kultuur van stilte nie. Enige inwonende hoof of primarius/ia van wie dit

redelikerwys verwag kan word om bewus te wees van 'n ongewenste praktyk in hulle koshuis, maar wat dan een oog toemaak en geen aktiewe stappe neem om sodanige aktiwiteit teen te werk nie, is skuldig aan nalatigheid, en in wese medepligtig aan die wanpraktyk self. Insgelyks vir personeel betrokke by verwelkomingsprogramme.

- Ons moenie maar net mik vir 'n sagter weergawe van ongewenste praktyke nie. Ons moet die aannames agter die ongewenste praktyke self aanspreek, om sodoende die kultuur te verander waaruit hierdie praktyke voortspruit.
- Ons moenie dink dat klein dingetjies nie saak maak nie. Dis 'n klein dingetjie vir een student om vir 'n ander koffie aan te dra, maar dis 'n groot ding as koffie-aandra deel van 'n magsuitoefening van ingesetenes teenoor nuwelinge is.
- Ons moenie skuil agter die woord "tradisie" wanneer ons te doen het met skadelike anachronismes nie.
- Ons moenie oortreders probeer beskerm uit 'n misplaaste sin van beskerming van die goeie naam van die Universiteit nie. Die goeie naam van die Universiteit sal beter beskerm word deur openlikheid as deur geheimhouding.
- Ons moenie dink dat kultuurverandering oornag sal gebeur nie. Maar ons moet ook nie dink dat dit nie dringend hoef te gebeur nie.

Daar het hierdie jaar 'n waterskeiding gekom in ons denke oor inlywingspraktyke in die koshuise. Ek skryf dit daaraan toe dat ons deur 'n tragiese gebeurtenis geskok is uit die gemaksone van gevestigde aannames, en ons eie standpunte begin stel en ondersoek het. Ek hoop dat hierdie proses sal voortgaan, beide in die sin van herkonseptualisering en in die sin van praktiese stappe waardeur ons ons standpunte uitleef.

INLEIDING TOT AKADEMIESE OPENING

Januarie 2002

My eerste amptelike toespraak as Rektor van Stellenbosch Universiteit was by die akademiese opening in 2002, en ek het die geleentheid gebruik om 'n aantal standpunte en beleidsbesluite duidelik uit te spel.

Wat destyds die meeste aandag getrek het, was nie my uitsprake oor taal of diversiteit nie, maar twee heel ander sake. Die een was die openbare apologie aan almal wat oor die jare deur die strukturele geweld van ontgroening aangetas en verneder is. Die ander was die voorlopige sluiting van die koshuiskroeë, hangende hul wettige lisensiëring. Hierdie was sake waarin ek oortuig was van die belangrikheid daarvan om die regte besluit te neem, eerder as 'n gewilde besluit.

Die Matie het ná die toespraak berig: "Stellenbosch het in die laaste drie weke meer as ooit verander". Wat later ook verander het, is die openingseremonie self. Eerder as net 'n geleentheid vir 'n toespraak deur die Rektor het die seremonie sedertdien 'n veel meer studentegedrewe geleentheid geword, waar die Studenteraadsvoorsitter die geleentheid kry om die nuwe studente te verwelkom, en waar die wenners van die Rektor se Uitstygtoekenning aangekondig word.

Akademiese opening van die Universiteit Stellenbosch

30 Januarie 2002

Dankie vir julle teenwoordigheid by hierdie eerste amptelike opening onder die nuwe Rektorskap. Dit is tradisioneel die geleentheid waar die Rektor die nuwe studente verwelkom, en ek doen dit dan ook graag. Baie welkom aan al die nuwelinge, en mag julle 'n geseënde jaar hê in 2002. Wat bietjie anders is hierdie jaar, egter, is dat die Rektor self ook 'n eerstejaar is. By so 'n geleentheid, waar daar vernuwing in die topbestuur is, is dit dan heel natuurlik om te verwag dat daar ook 'n boodskap van vernuwing aan die Universiteit sal uitgestuur word. Ek hoop om aan hierdie verwagting te voldoen. Selfvernuwing is immers die eerste doelwit wat hierdie universiteit gestel het in ons Strategiese Raamwerk:

Die Universiteit verbind hom tot 'n oop, breë proses van selfvernuwing en selfondersoek.

Wat is ons visie vir hierdie universiteit? Ons het net een visie, net een doel, net een taak: Ons wil 'n top-universiteit wees.

Maklik gesê! Maar wat beteken dit?

Wat is die wese van 'n universiteit? Die wese van 'n universiteit draai om kennis. 'n Top-universiteit is een wat professioneel omgaan met kennis, in die globale konteks, en in die lokale konteks. Globaal, weet ons nou, staan ons binne die konteks van 'n kennis-ekonomie. In die 21ste eeu sal ekonomiese groei van lande afhang van die professionaliteit waarmee hulle omgaan met kennis. Dit gee aan universiteite 'n nuwe belangrikheid. 'n Goeie analogie is om te dink dat net soos kragstasies vir elektrisiteit die energie verskaf vir die industriële ekonomie, so kan universiteite die kragstasies wees vir die kennis-ekonomie. Om 'n top-universiteit te wees, dus, moet ons kennis kan skep, kan versprei, kan toepas, en kan integreer. Om kennis te skep, is ons navorsingstaak. Om kennis te versprei, is ons onderrigtaak. Die toepassing van kennis dui op ons skakeling met die gemeenskap, die sakewêreld en die industrieë. En om kennis te integreer, is om uit te styg bo die konsep van kennis as 'n kommoditeit, en kennis te sien as 'n pad na die ideaal van wysheid.

Dit is ons weergawe van die universele ideaal van wat dit beteken om 'n universiteit te wees. Maar dan moet ons ook vra: Wat maak ons anders? Wat is ons plaaslike omstandighede?

Ek wil dit koppel aan twee sake: **taal**, en **diversiteit**.

Hier is my **eerste standpunt**: *Stellenbosch het meer diversiteit nodig.*

It is my view that the Stellenbosch University needs more diversity.

I know that "diversity" is easily regarded as a code word for black and white. And a more realistic racial mix is certainly an example of what I have in mind. We do need more black students, and more black staff. But that is not all I have in mind. My view is that Stellenbosch needs more diversity in the full sense of the word. We need more diversity in terms of colour, of gender, of religion, of geographic origin, of financial capacity - and, yes, of sexual orientation.

The reason why I believe we need more diversity is this: Diversity has an inherent educational value. That is why we need more of it. This is an educational institution. Our business is about knowledge. That means that we all have to learn, all the time. Students learn through their lectures, their assignments, their tutorials. Staff learn through their research, through their interaction with the community, and through their teaching. One way or another, we all have to learn, and keep on learning. And this is where we will derive educational value from diversity. We will learn more from those people, those ideas, and those phenomena that we do not know, than from those we know only too well. We need around us people who represent the rich spectrum of South African life, and we need the diversity of ideas that are new to us. We need to pursue this diversity of people and ideas because of our core business - which is to learn. There is a strong argument that the pursuit of diversity should take place because we owe it to the past. But I believe there is an even stronger argument that the pursuit of diversity is necessary because we owe it to our future.

Announcement: *It is my intention that the University should design and mount a diversity campaign.*

We will set goals, benchmarks and timeframes, with the aim of showing a difference in a reasonable period of time. And we will pursue the diversity of ideas. For a healthy intellectual life, for an active learning environment, it is necessary that we should have diversity of opinion.

I will return to this theme a little later, but let me first change the topic.

Nou kom ek by die taal.

Hier is my **tweede standpunt**: *Ons sal verkies om 'n oorwegend Afrikaanse universiteit te bly.*

Ons sal graag, vanuit hierdie universiteit en hierdie dorp, wil meewerk om Afrikaans nog verder uit te bou as 'n wetenskapstaal en 'n onderrigmedium in die hoër onderwys. Ek glo dit is 'n bydrae wat ons kan maak tot die land, en dit is 'n bydrae wat ons graag wil maak. Let wel dat ek gesê het "oorwegend Afrikaans" en nie "eksklusief Afrikaans" nie. Laasgenoemde, dink ek, is nie wenslik nie - en in ieder geval ook nie haalbaar nie.

Nou moet ek eers 'n ooglopende vraag aanspreek: Hoe koppel jy taal en diversiteit aanmekaar? Ek het, ietwat tot my verbasing, gou agtergekom dat daar 'n algemene maar dikwels onuitgesproke aanname is dat Afrikaans en diversiteit teen mekaar indruis. Daar is 'n onkritiese siening dat as jy meer diversiteit nastreef, dan sal dit 'n bedreiging wees vir Afrikaans. En dat as jy Afrikaans wil uitbou, dan kan jy nie diversiteit nastreef nie. Hiervoor sê ek: "Nee, dit is nie so nie."

Dit is my **derde standpunt**: *Die uitbouing van Afrikaans, en die uitbouing van diversiteit, kan en moet hand aan hand gaan.*

My rede hiervoor is eenvoudig: Daar is veel diversiteit in en om die Afrikaanse taal. Ons moet dit net ontgin. Binne die konteks van 'n oorwegend Afrikaanse universiteit kan ons 'n ver pad loop om ons diversiteit te verhoog. Om mee te begin: Binne die konteks van Afrikaans het ons tog darem sekerlik diversiteit van geslag. Ons het ver te min vrouens in senior poste op ons personeel. Ons het 'n vrou as Kanselier, maar ons het nog geen vrouens in ons topbestuur nie. Sekerlik is daar 'n poel van talent onder Afrikaans-magtige vrouens waaruit ons hierdie saak tot ons voordeel kan aanspreek. Binne die konteks van Afrikaans het ons ook diversiteit van geloof - dit is verkeerd om te dink dat Afrikaans in wese gekoppel is aan een kerk of een geloofsrigting. Van die heel eerste gebruike van gesproke en geskrewe Afrikaans, reeds in die 19de eeu, was per slot van sake vir onderrig in Islamitiese skole in die Kaap. Binne die konteks van Afrikaans het ons ook diversiteit van kleur. Afrikaans behoort aan die hele land, en ons vind die taal onder alle kleure van mense. Die demografiese syfers in hierdie verband spreek vanself. Ons het, binne die konteks van Afrikaans, diversiteit van afkoms - dit word nie net gepraat in die Wes-Kaap nie. Dit word ook nie net gepraat in Suid-Afrika nie. In Perth is daar laerskole waar meer as die helfte van die kinders in 'n klas Afrikaans praat. Ons het diversiteit van geld - nie net middelklasmense van die suburbs praat Afrikaans nie. En ons het diversiteit van seksuele voorkeur-gay mense praat ook Afrikaans.

Ek wil byvoeg dat binne die konteks van Afrikaans ons ook diversiteit van tale het. Toenemend het mense 'n gemaklike omgang met meer as een taal. Daar is baie mense wat gemaklik met Afrikaans omgaan wat hulself sou beskryf as Afrikaans-magtig, eerder as eksklusief Afrikaans-sprekend. Ons sal onself 'n guns doen as ons wegkom van die eksklusiewe idee van moedertaal-Afrikaanssprekend, na die inklusiewe idee van Afrikaans-magtigheid. Dit is hoekom ons nou begin praat van die "Afrikaanses". Die Afrikaanses is diegene wat 'n gemaklike omgang met Afrikaans het, sonder dat hulle noodwendig Afrikaans aan moedersknie geleer het.

Laat ek dit alles opsom met 'n voorbeeld. Dit kom uit 'n artikel wat verskyn het in die tydskrif *Lexikos*, gepubliseer deur die Buro van die Woordeboek van die Afrikaanse Taal. Die outeur is Achmat Davids, toe van Yale Universiteit in Connecticut. In die artikel gee hy 'n historiese voorbeeld van die gebruik van Afrikaans:

Already as early as 1874, Cape Muslim Afrikaans, in Arabic script, was used for the writing of a love letter from Turkey.

Is dit nie pragtig nie? Moslem-Afrikaans, 'n eeu en 'n kwart gelede, in Arabiese skrif, vir 'n liefdesbrief vanuit 'n ander land. Waar het ons hierdie begrip van diversiteit van Afrikaans verloor? En hoe kry ons dit terug?

Dit is my siening dat die rol van Afrikaans aan die Universiteit nie 'n probleem is wat 'n mens probeer oplos nie, maar eerder 'n saak wat ons moet bestuur. Daar is geen bloudruk nie - geen eenmalige oplossing nie. Daar is wel deurlopende oorwegings in 'n veranderende omgewing. Om dit te bestuur, het ons bestuursinligting nodig. Ons moet weet waar ons is, voor ons kan beplan waarheen om te beweeg.

Ek kan dus die volgende **aankondiging** maak: *Ons sal 'n bestekopname doen van taalgebruike in onderrig aan die Universiteit. En van daar sal ons beweeg na die ontwerp en uitvoering van 'n bestuursplan.*

Ek stel dus drie doelwitte: Eerstens, ons wil meer diversiteit nastreef. Tweedens, ons verkies om 'n oorwegend Afrikaanse universiteit te wees. En derdens, ons wil hierdie twee dinge tegelyk doen. Taal en diversiteit! Ons wil die taal juis gebruik as 'n hefboom vir groter diversiteit. En ons wil groter diversiteit nastreef juis om die taal uit te bou.

This is what we wish to do: We wish to pursue diversity as an educational goal. And we wish to do so within the context of a predominantly, but not exclusively, Afrikaans university.

I now return to the concept of diversity of ideas. This is where we should distinguish between the voice of the individual, and the voice of the collective. One of the strongest inhibitors of intellectual diversity is a disregard for the voice of the individual. We cannot allow the voice of the individual to be silenced by the opinion of, pressure from, the collective. We need the voice of the individual, for our own good. We need to listen to the individual, even when that voice says things that we do not wish to hear, or perhaps that we are afraid to hear. We need to empower the voice of the individual, even when it is the voice of dissent, because it will add to the diversity of ideas.

An example of where we need to empower the individual voice over the collective will, is in the sad practice of initiation rituals in our residences. My views on initiation at this university are a matter of public record. I am totally and unequivocally opposed to any practices where newcomers are abused, humiliated or coerced into submission, in the name of something called the "koshuisgees". I am committed to a process of eradicating such practices from our campus. I am pleased to say that such a process is already under way. It is easy enough to put a ban on initiation - indeed, such a ban has been in place at this university for years now. But we must do more. We must change an institutional culture that has condoned such practices. We must change the mindset of those who desire to perpetrate such practices, as well as the mindset of those who desire to submit. We must oppose the culture of silence. And we must empower those who have the courage to just say "no".

In hierdie verband wil ek julle graag vertel van 'n studentegeval wat onder my aandag gekom het. Kom ons noem die student Jan Smit. Jan Smit het deur 'n ontgroeningsproses gegaan in een van ons koshuise. In die dokumentasie wat ek onder oë gehad het, word daar vertel hoe eerstejaars verskree is, verneder is, en inderdaad geslaan is, kort na hul aankoms. Jan Smit het vertel hoe, by etes, die eerstejaars net mag begin eet het wanneer 'n fluitjie blaas, en moes ophou wanneer die fluitjie weer blaas. Hy vertel hoe daar 'n sogenaamde "tugkomitee" in die koshuis was, wat 'n spesifieke drag aangetrek het, en in die styl van sekuriteitspolisie mense in die nag gaan opklop het vir ondervraging. Aan die begin het hy maar saamgegaan met al hierdie gebruike, en hom daaraan onderwerp. Maar later het hy begin om die stelsel te bevraagteken. En sy vrae is nie goed ontvang nie. Dit het mense gedwing om te begin dink oor wat hulle doen - en party mense het nie daarvan gehou nie. En so gaandeweg het Jan Smit 'n uitgeworpene geword, omdat hy gewaag het om vir homself te dink, en indringende vrae te vra. Dit het toe op die punt gekom waar hy self voor die sogenaamde tugkomitee gedaag is, en 'n vernederende vorm van lyfstraf opgelê is. En toe het Jan Smit die moed gevind om eenvoudig

net te sê "nee":. Hy het opgestaan vir wat reg is, en teen wat verkeerd is, en gesê: "Ek gaan my nie aan vernedering onderwerp nie." Wat daarna gebeur het, is nie 'n mooi verhaal nie, en strek die Universiteit nie tot eer nie. Jan Smit is geviktimiseer. Hy is vervreem van sy vorige vriende. Sy akademiese werk het agteruitgegaan. Op die ou end het hy weer sy moed in sy hande geneem, en 'n amptelike klag gelê. Ek is bly dat ek kan sê dat die Universiteit toe dadelik ferm opgetree het teen die wanpraktyke wat aan die lig gekom het. Maar ek is spyt om ook te moet sê dat diegene wat Jan Smit geteister het, nie tot straf gebring kon word deur die Universiteit se dissiplinêre prosesse nie. Wat met Jan Smit gebeur het, is 'n voorbeeld van strukturele geweld. Ons taak is om die institusionele kultuur te verander sodat sodanige strukturele geweld nie plaasvind nie.

Hoewel die Universiteit se prosesse in die geval van Jan Smit reeds afgehandel is, het ek baie duidelik gevoel dat die menslike kant van die saak nog nie afgehandel is nie. Ek het gevoel die Universiteit moet iets meer doen. En wat ek toe gedoen het, is die volgende. Ek het gegaan na Jan Smit se huis toe, en ek het saam met hom en sy mense gaan sit, en ek het hulle om verskoning gevra. Namens die Universiteit het ek Jan Smit om verskoning gevra vir wat in een van ons koshuise met hom gebeur het.

To those of you who may have some difficulty with Afrikaans: I have just told the story of a student who was abused and victimized through initiation rituals in one of our residences. I went to that student's house, and I apologized to him and his parents. I would now like to repeat and extend that apology. To all those students, present and past, who came to us in good faith, and were subjected to the structural violence of initiation ceremonies or their aftermath: On behalf of the University, I apologise. We are sorry. We will try to do better in future.

Aan alle studente hier wil ek graag vir Jan Smit voorhou as 'n rolmodel. Moet nooit - nooit - toelaat dat enigiemand met jou mors nie. As jy dink iets is verkeerd, sê so. Moenie dat groepsdwang jou inforseer in iets wat jy nie wil doen nie.

Van ons kant af sal ons probeer om die kultuur te verander, sodanig dat niemand meer dink dit is sports, of goed vir die koshuis, om ander mense te verneder nie. Ek kan vir julle sê dat dit nie alleen teen die reëls is nie - dit weet julle reeds - maar dat ontgroening ook direk indruis teen die waardesistiem wat die Universiteit nastreef. In ons Strategiese Raamwerk staan dit onomwonde dat:

Ons moet respek hê vir die verskille tussen persoonlike oortuigings, tussen sienswyses en tussen kulturele uitdrukkingsvorme. Ons moet strewende om 'n institusionele kultuur uit te bou wat verdraagsaamheid en respek jeens fundamentele menseregte in die hand werk, en wat 'n gepaste omgewing vir onderrig, leer en navorsing skep.

*As I said, we must empower the voice of the individual. I am pleased, therefore, to **announce** that the Executive Committee of the Council of the University has approved, as a practical measure, that we should create the position of a university ombudsman. The ombudsman will have total independence, and full discretion, in receiving and dealing with complaints from students, parents of students, and staff. I am pleased, moreover, to announce that Professor Jaap Durand, former Vice-Rector of the University of the Western Cape, has agreed to take up this position. The post of ombudsman will start with immediate effect, and details of how Professor Durand may be contacted will be distributed widely on campus as from tomorrow.*

*I also have a further announcement to make. It is an unfortunate fact that when there are instances of transgression of university rules, or instances of conflict, they are often related to the abuse of alcohol. The desirability or undesirability of alcohol being available in our university residences is therefore a matter of considerable debate. Personally I do not feel strongly on this matter either way, but I felt compelled to ask a different question, purely as a matter of risk management. The question I asked is whether the rules and conventions under which alcohol is made available in our residences are fully within the law. I asked for legal opinion on this matter, and the answer is that our current practices cannot be guaranteed to be operating within the law. I must therefore **announce** that the University has no other option but to suspend, with immediate effect, the provision of alcohol in our residences, pending a further investigation into the matter. This is not a moral crusade of any kind. It is purely a matter of operating within the law. A formal announcement will be made tomorrow.*

Laat ek afsluit deur terug te keer na waar ek begin het.

Ons wil 'n top-universiteit hê. 'n Universiteit van uitnemendheid, wat 'n nasionale bate vir hierdie land is, en 'n internasionale rolspeler in hoër onderwys. 'n Universiteit wat die kennis-ekonomie sal help aandryf. Ons wil 'n waarde-gedrewe universiteit hê eerder as 'n reëlgedrewe universiteit. Die soort universiteit wat ek in die vooruitsig stel, is een waar die waardes vervat in ons Strategiese Raamwerk 'n lewende realiteit is. 'n Institusionele kultuur van billikheid, deelnemendheid, deursigtigheid en diensbaarheid. 'n Lewendige intellektuele diskoers. Vry om te dink. Gretig om te leer. En verbind daartoe om 'n bydrae te maak.

Ek sien uit daarna om saam met julle te werk om hierdie ideale te bereik. Mag dit 'n goeie en 'n vrugbare jaar wees vir almal van ons, en waarlik die begin van ons nuwe weg deur die wêreld.

Plegtigheid

Tobea Brink

(Februarie 2002)

My man

kom

in die paadjie af

soos 'n bruidegom

met wange blos

van US-kleure.

Sy lieflike hande

bedwing voor sy bors

die wapperlike flappe

van formele rektorskap

en sy natuurlike skuheid

vir mense.

Ek wil

uit my stoel uit

bars

en voor duisende

na hom toe hardloop

en sy blosende wange soen

en lag

sodat almal,

álmal,

mag weet:

Ek ken hom

onder dié swaar

akademiese drag.

Maar ek bly tog staan

in die bedaarde rytjie

bruide van die rektoraat.

Totdat hy verby is

en ons almal

weer

gaan

sit.

Reaksie

Brink verander ingrypend

Die Matie, 13 Februarie 2002

MALAN RIETVELD

Stellenbosch het in die laaste drie weke meer as ooit verander. Die nuwe Rektor, prof Chris Brink, het sedert sy opspraakwekkende toespraak by die amptelike opening van die Universiteit soveel ingrypende aankondigings gemaak dat die gemeenskap nog sukkel om die volle impak daarvan te verstaan. Sy aankondigings in verband met die noodsaaklikheid vir groter diversiteit aan die US, die opskorting van koshuisklubs, asook die toepassing van sy beleid jeens doop en oriëntering, het 'n hewige debat in die media en in die Afrikaanse gemeenskap ontketen.

Brink het die toonaard aangekondig met 'n sterk bewoorde brief wat aan die inwonende hoofde, HK-lede, die Verwelkomings- en Bekendstellingskomitee (VBK) en monitors gestuur is.

In dié brief het hy sy gevoelens oor doop- en inlywingspraktyke herbevestig en 'n paar verbasende aankondigings gemaak, waaronder dat eerstejaars nie meer in rye op die kampus mag loop nie.

Hy stel dit ook dat die oorwegende uitkoms van die verwelkomingsprogram dienslewering aan eerstejaars moet wees. Eerstejaars moet ook in alle instansies die reg behou om te kies of hy/sy van dié diens gebruik wil maak.

Brink se toespraak by die opening het veral die tonge laat klap. Sy uitsprake oor die noodsaak vir groter diversiteit aan die US is in sommige kringe gesien as 'n aanval op die tradisies en identiteit van die Universiteit.

Ander het weer sy standpunte as "revolusionêr" en "bevrydend" bestempel.

Dit was ook tydens dieselfde toespraak waarin Brink aangekondig het dat koshuisklubs opgeskort word weens die bevindings van 'n geregtelike ondersoek. Volgens hierdie ondersoek kan dit nie gewaarborg word dat klubs tans binne die Alkoholwet bedryf word nie.

Uit sommige oorde is die wyse waarop veral die aankondiging gemaak is, bestempel as reflekerend van 'n "outokratiese bestuurstyl."

Brink het in reaksie hierop aan *Die Matie* verduidelik dat hy hom "in [sy] toespraak en met alle kontakgeenthede deurgaans beywer vir ope gesprekvoering oor dié en ander kwessies."

Brink het ook tydens die opening die geleentheid aangegryp om 'n historiese verskoning aan te bied vir die vergrype van doop- en inlywingspraktyke aan huidige en vorige studente aan die US.

"Ek wil die verskoning uitbrei na alle huidige en oud-studente wat hierheen gekom het en toe blootgestel is aan gestruktureerde geweld van die ontgroeningsplegtighede of die gevolge daarvan," het Brink gesê.

Die aanstelling van 'n eerste onafhanklike ombudsman, wat die klagtes van studente en personeellede moet aanhoor, is ook by die opening aangekondig.

Op 5 Februarie het die Rektor 'n brief aan alle studente gerig oor sy tevredenheid met wat hy "die eerste tree" noem. Hy het egter sy kommer uitgespreek oor die feit dat alle senior studente, wat die volgende dag in koshuise gearriveer het, nie "noodwendig tot dieselfde mate gesensitiseer" is as die HK-lede nie.

Die monitors wat oriënteringsprogramme in koshuise monitor, het teen druktyd geen klagtes ontvang nie.

Brink het aan *Die Matie* verduidelik dat hy die Karnavalweek as 'n "nuwe en spesiale leer-ervaring" ervaar het. "Die werk en die entoesiasme wat daarin gegaan het, het my besonder beïndruk.

"Die kundigheid en die bevoegdheid van die Karnavalkomitee – en ander studente wat vir die ingewikkelde logistieke reëlins verantwoordelik was – het my opgeval."

Hy sê ook Karnaval het "ongetwyfeld" 'n toekoms op Stellenbosch en hy sou niks daaraan wou verander nie.

Die kwessie van die voorlopige opskorting van klubs en die feit dat daar nie 'n gemaklike oplossing vir dié tamentejie blyk te wees nie, bly egter 'n kwelpunt in die Rektor se reeds sensitiewe verhouding met koshuisinwoners en -besture.

(Met erkenning aan Die Matie)

INLEIDING TOT INHULDIGINGSTOESPRAAK

April 2002

Dit was in my inhuldigingstoepspraak, 100 dae nadat ek die rektorspos opgeneem het, dat ek vir die eerste keer die vier sogenaamde "Brink-vrae" gevra het: Waar kom ons vandaan? Waar is ons nou? Waar wil ons wees? En hoe kom ons daar? Dit was hier waar ek die mite van die paradys geïdentifiseer het, waar ek die doelwit gestel het vir Stellenbosch om 'n top-universiteit in die nuwe wêreld te word, en waar ek vernuwing as voertuig bepleit het.

Dit was ook in hierdie toespraak dat ek my verbind het tot 'n waardegedrewe eerder as 'n reëlgedrewe benadering, en gevra het dat ons ons lojaliteit moet gee aan die groter geheel, eerder as aan enige onderdeel waarin ons ons mag bevind. Wat my egter die sterkste bybly, is die hoop, soos verwoord in die bede van sir Francis Drake, dat ons nie onself sal oorgee aan selftevredeheid nie, maar steeds sal streef na vernuwing en verbetering.

My standpunt was, en is nog steeds, dat vernuwing nie die assimilasië van nuwe mense tot 'n huidige bedeling beteken nie, maar die toetreding van huidige mense tot 'n nuwe bedeling. Onvermydelik, dus, was daar stampe en stote in die vernuwingsproses. As ek nou terugkyk oor die afgelope vyf jaar, dan is ek egter tevrede dat die vernuwingsagenda self deel van die bewussynsverandering geword het, en dat vernuwing en verbetering hand aan hand gegaan het.

Inhuldigingstoespraak

10 April 2002

Ek is bly dat ek vandag hier kan staan. Bly, omdat dit die simboliese begin is van 'n geleentheid om 'n bydrae te maak tot die toekoms van hoër onderwys in Suid-Afrika. En bly om dit hier te kan doen, by hierdie besondere universiteit, waar ek met my eerste volle akademiese pos begin het vier-en-twintig jaar gelede.

Ek wil vandag hoofsaaklik praat oor die toekoms van die Universiteit van Stellenbosch. Maar die toekoms is natuurlik nie los te maak van die hede en die verlede nie. En daarom gaan ek vier vrae vra, en probeer beantwoord.

- Waar kom ons vandaan?
- Waar is ons nou?
- Waar wil ons wees?
- Hoe kom ons daar?

Waar kom ons vandaan?

Ons kom van ver af. As 'n universiteit het Stellenbosch verlede week op 2 April sy 84ste verjaarsdag gevier. As 'n opvoedkundige inrigting gaan dit terug, deur die dae van die destydse Victoria Kollege, na die middel van die 19de eeu. In enige land, vir enige universiteit, is dit 'n respektabele ouderdom. In hierdie land, en by hierdie universiteit, is dit 'n merkwaardige geskiedenis van groei in identiteit, in kundigheid, en in reputasie.

Dit is nodig dat ons hierdie geskiedenis verstaan, om te weet waar ons vandaan kom. Een ding om te onthou, byvoorbeeld, is dat ons uit die kerk ontstaan het, voordat ons die wetenskap betree het. 'n Ander ding om te onthou, is dat ons eers Engels was, voordat ons Afrikaans geword het. En 'n derde ding wat ek nodig vind om hier uit te lig, is dat 'n groot deel van ons intellektuele leefwêreld in die vorige eeu nou verweef was met 'n spesifieke manier van dink. Ek noem dit die wêreld van "of".

Meeste van ons aan die Universiteit het ons wortels in die tyd en die wêreld van "of". In hierdie wêreld het ons mense, idees en aksies maklik en gerieflik gekategoriseer, indien nie gestereotipeer nie, as die een ding of die ander. Alles was, by wyse van spreke, wit of swart. Jy was Afrikaans of Engels, 'n Matie of 'n Tukkier, 'n wiskundige of 'n filosoof, van die dorp of van die kampus. Dinge was reg of verkeerd, goed of sleg, mooi of lelik. Oor enige saak was jy vir of teen; in enige omgewing was jy een van ons, of een van hulle.

In hierdie wêreld van "of", waar ons vandaan kom, was besluitneming maklik, amper outomaties, omdat alles so duidelik gelyk het. Ons het ons sekerhede verkry, en ons onsekerhede besweer, in die akademie soos in die lewe, deur grense te trek, reëls te maak, mure te bou, en te verwag dat almal binne hulle perke sal bly, soos wat ons die perke gestel het.

Waar is ons nou?

Ons is nou, op hierdie oomblik, in 'n oorgangsmoment. Die wêreld waar ons vandaan kom, het vir ons baie bates gelaat, en baie om op trots te wees. Die Universiteit van Stellenbosch is onteenseglik 'n goeie universiteit. Ons trek skoolverlaters met die beste resultate in die land. Ons navorsers se kundigheidsbasis maak van ons die top-presteerders aangaande industriële skakeling. Ons nuwe Instituut vir Gevorderde Navorsing is die eerste sodanige poging in Afrika. Ons het uitstekende infrastruktuur, en 'n natuurlike ligging wat nêrens in die wêreld oortref word nie. Ons het stabiliteit. En ons het die geweldig diepgaande lojaliteit van ons personeel, en tienduiseende alumni.

Hierdie is kosbaarhede, en ons moet deeglik bewus wees van die waarde daarvan. Stellenbosch is uniek – so sê mense vir my. Inderdaad is dit die een enkele frase wat ek die meeste gehoor het sedert ek my pos as Rektor opgeneem het 100 dae gelede – "Stellenbosch is uniek". Hier, sê mense, is dinge nog georden. Van goeie kwaliteit. Alles werk. Alles is in plek. Alles is mooi.

But in that, itself, lies the danger. The danger is that we will slip into a comfortable metaphor of Stellenbosch as a small secluded paradise, behind the mountain range of our implicit assumptions, distant from the new world around us. The danger is that we will think of ourselves as the gatekeepers of paradise. The danger is that we will only open the gates, every now and then, ever so slightly, to let a few people in, on the assumption that they should then again close the gate behind them.

This is not a sustainable strategy. It is not sustainable because we have no legal or moral claim to property rights in paradise. It is not sustainable because it attempts to perpetuate a world that has passed – the world of the dichotomy of "either or". At best, withdrawal from the new world is a holding pattern, a waiting game. And it is because we recognise this fact that we know we are in a moment of transition.

Waar wil ons wees?

Ons wil 'n top-universiteit wees in die nuwe wêreld. Ons wil internasionaal gereken wees, en 'n leidende rol speel op nasionale en streeksvlak. Ons wil hê die naam "Stellenbosch" moet prominent geskryf word in die annale van die hoër onderwys.

Dit kan nie gedoen word vanuit die beperkinge van 'n wêreld van "of" nie. Jy kan nie 'n leidende rol speel in 'n komplekse situasie as jou keuses voortdurend beperk is tot een uit twee nie. Die nuwe wêreld wat ons moet tegemoetgaan, en waarin ons 'n leidende rol wil speel, is 'n wêreld van "en". In ons land is ons wit en swart, en vele skakerings tussenin. Ons praat Afrikaans en Engels, en nege ander tale ook nog. Baie van ons is Maties en Tukkies – om nie te praat van Ikeys of UWKaners nie. Ons beweeg op die dorp en op die kampus. Jy kan 'n wiskundige wees en 'n filosoof. Ons takel probleme vanuit 'n interdisiplinêre perspektief. Ons hanteer nie net kwessies van reg of verkeerd nie, maar ook van reg en verkeerd. In die nuwe wêreld is daar baie onse op ons pond. Die nuwe Stellenbosch wat ons wil bedien, bestaan uit Mostertsdrif en Kayamandi; die Boord en die Vlei.

Wat maak ons dan in hierdie nuwe wêreld van die stelling "Stellenbosch is uniek"? Ons sê ja, Stellenbosch is uniek – maar as 'n nasionale bate, nie as 'n kleinood wat agter die berge moet verskuil bly nie. Stellenbosch is uniek in die bydrae wat dit kan maak tot hierdie land, op grond van die vele

kragte en uitnemendhede wat dit het. Uniek in wat dit vir die hoër onderwys kan doen in Afrikaans. Uniek in die gehalte van die diens wat dit kan lewer aan die gemeenskap. Soos vriendskap, sal 'n nasionale bate alleen groei wanneer dit gedeel word.

Hoe kom ons daar?

Ons moet vernuwing gebruik as ons voertuig. Die geskiedenis wys dat dit nie die eerste keer sal wees wat Stellenbosch vernuwe nie. Ons kan dit weer doen.

Heel eerste moet ons die veelvuldigheid van moontlikhede om ons raaksien. Dinge is nie net wit of swart nie, selfs ook nie net skakerings van grys nie. In die nuwe wêreld is daar 'n reënboog van geleenthede wat op ons wag – as ons dit net kan sien.

Tweedens – en hieruit sal 'n hele aantal praktiese maatreëls volg – ons moet dit ons taak maak om vanuit die spektrum van moontlikhede juis die oënskynlike teenstrydighede saam te snoer. Dit is juis in die jukstaposisie van die onverwagte wat ons die deurbraak gaan maak na die nuwe wêreld. Ons kan Afrikaans en diversiteit tegelyk bevorder. Ons kan meer swart studente inneem, en ons uitsetstandaarde verhoog. Ons kan die skep van kennis, en die gebruik van kennis, tegelyk bevorder. Ons kan vernuwe, en tradisie erken. *We can have excellence and equity. We can pursue knowledge and outcomes. We can be effective and efficient. We can lead and serve.*

Derdens, in die nuwe wêreld moet ons ons lojaliteit gee aan die groter geheel, nie net aan die spesifieke onderdeel waarin ons ons mag bevind nie. Ons is nie net van die Universiteit nie; ons is Stellenbossers. Ons is nie net Stellenbossers nie; ons is Suid-Afrikaners. Ons is nie net Suid-Afrikaners nie; ons is Afrikane. Ons is nie net wiskundiges of filosowe of dokters of regsgeleerdes nie – ons is, hoop ek, almal denkers.

Vierdens, ons moet poog om waardegedrewe te wees, eerder as reëlgedrewe. Die kenmerk van 'n reël is juis dat dit kom vanuit die wêreld van "of". Dis ja-of-nee, per item in die reëlboek, sonder dat dit noodwendig blyk wat die doel is van die reëls, of hoe ons die ja-en-nees waarmee ons daaglik te doen kry, kan hanteer. So byvoorbeeld sê ons dronkenskap is teen die reëls, maar ons vergeet om te sê dit is onwaardig.

We must never forget that our task as a university is to pursue knowledge, to strive for understanding, and to hope for wisdom. Beyond the simplicities of yes-or-no, across the boundaries of our disciplines, on the other side of the mountains, there is a diffuse and demanding world where we can make a contribution, act within our value system, and strive for excellence by engaging with complexity. To return to the earlier metaphor of Stellenbosch as a small paradise: Our job is to open the gates of paradise, not only so that those on the outside can come in, but also so that those on the inside can venture out. Let us not be prisoners in paradise.

Omdat hierdie 'n spesiale geleentheid is, en omdat ons vandag hier in 'n kerk vergader, wil ek graag by wyse van opsomming 'n gebed aan u voorhou. Dit is 'n gebed wat toegeskryf word aan sir Francis Drake – die man wat in 1588 die Spaanse Armada verslaan het, en daarmee waarskynlik 'n betekenisvolle wending gegee het aan die verloop van die wêreldgeskiedenis.

The prayer of Sir Francis Drake is a little unusual, in that it does not pray for grace or favour, mercy or salvation. Instead, it asks the Lord, when necessary, to disturb us. And it goes like this.

*Disturb us, Lord, when
We are too well pleased with ourselves,
When our dreams have come true
Because we have dreamed too little,
When we arrived safely
Because we sailed so close to the shore.*

*Disturb us, Lord, when
With the abundance of things we possess
We have lost our thirst
For the waters of life;
We have ceased to dream of eternity
And in our efforts to build a new earth,
We have allowed our vision
Of the new Heaven to dim.*

*Disturb us, Lord, to dare more boldly,
To venture on wider seas
Where storms will show your mastery;
Where losing sight of land,
We shall find the stars.*

*We ask you to push back
The horizons of our hopes
And to push into the future
In strength, courage, hope, and love.*

Dit is ook my bede dat die horisonne van ons hoop steeds sal uitskuif. Dit is my bede dat ons sal werk vir die dinge waarvoor ons hoop, eerder as teen die dinge waarvoor ons vrees. Dit is my bede dat Stellenbosch sy regmatige plek sal inneem in die hoofstroom van ontwikkeling van hierdie land, en as 'n baken van uitnemendheid gesien sal word, hier, en in die res van die wêreld.

Ten slotte, 'n paar persoonlike bedankings. Ek bedank graag in alle opregtheid die Liewe Vader daarvoor dat Hy, toe dit by geleentheid nodig was, my lewe versteur het. Ek bedank my ma en my oorlede pa wat my grootgemaak het. Dit was 'n lang pad na hierdie podium toe vanaf die stowwerigheid van Wildebeesstraat 3, Upington – maar die waardes wat daar deur die Kalahari-son in my ingebrand is, het al die pad gehou. Ek sê dankie aan my liewe vrou, Tobeia, wat weet wanneer om te versterk, wanneer om te verdra, en wanneer om te versteur. Ek sê dankie aan ons dogter Carmen, vir al die lesse wat ek al by haar geleer het. En ek sê dankie vir ons twee jongstes, wat my elke dag daarop wys dat werk nie al is wat belangrik is nie.

Ek bedank graag ons universiteit se filosowe, by wie se Filosofiekafee ek die idee gekry het van die wêreld van "of" en die wêreld van "en". En, laastens, baie dankie aan almal van u hier teenwoordig, wat die inhuldiging van die sewende Rektor met my en die Universiteit kom deel het.

INLEIDING TOT STANDPUNTE OOR AFRIKAANS DEUR DIE REKTORE VAN DIE HAU'S

September 2002

Die dokument wat volg, was 'n gesamentlike standpuntstelling van die rektore van die vyf historiese Afrikaanse universiteite (HAU's) in September 2002. Ek het die idee om so 'n standpuntstelling te publiseer van stapel gestuur, en die eerste konsep geskryf, waarna ons al ses (insluitende een pas-aangewese rektor) bymekaargekom het en die standpunte gefinaliseer het. Dit het daarna op die voorblad van *Rapport* verskyn, en ons het ook 'n kopie aan die Minister van Onderwys gestuur.

Ek sou vandag nie een enkele woord van hierdie standpuntstelling wou verander nie, en ek is dankbaar dat ons dit op rekord geplaas het. Dit het 'n voorskouing gegee tot twee gevare, wat dan ook gaandeweg begin materialiseer het. Die een gevaar was 'n oormatige fokus deur taalstryders op universiteitsake, meer as enigeen van die dosyne ander belangrike sake wat aandag verdien vir die bevordering van Afrikaans. Die tweede was 'n ewe oormatige fokus op die Universiteit Stellenbosch as die teken vir implementering van 'n identiteitsgedrewe model van 'n Afrikaanse universiteit.

Vir my is hierdie standpuntstelling 'n pragtige voorbeeld van hoe mens iets kan sê maar nie gehoor word nie. In 2002 het ons standpuntstelling nie wye kommentaar uitgelok nie, en ook niks besonder negatiefs nie. Jare later, egter, het van die beginsels verwoord in hierdie dokument in die sentrum van die taaldebat gestaan. So byvoorbeeld het die idee dat die primêre taak van 'n universiteit wentel om kennis – en dus nie om identiteit nie – 'n strydpunt geword, soos ek uitwys in my bydrae getiteld "Wat is 'n Afrikaanse universiteit?".

Standpunte oor Afrikaans deur die rektore van die HAU's

24 September 2002

- Ons glo dat die primêre taak van 'n universiteit wentel om kennis: die skep van kennis, verspreiding van kennis, en aanwending van kennis, binne die breë konteks van sosiale betrokkenheid.
- Ons sien Afrikaans as 'n nasionale bate. As sulks, en soos met die ander amptelike tale, is die belange van Afrikaans 'n gedeelde verantwoordelikheid van die breë Suid-Afrikaanse gemeenskap, nie slegs van universiteite nie.
- As histories Afrikaanse universiteite is ons individueel en gesamentlik verbind daartoe om Afrikaans as universiteitstaal te behou en te bevorder. Hierdie verantwoordelikheid kan en moet nie net deur enkele van die HAU's alleen gedra word nie.
- Ons glo dat Afrikaans kan dien as 'n instrument vir bemagtiging van 'n groot deel van die benadeelde groepe van ons land.
- Ons erken die realiteite van 'n veeltalige samelewing en universiteitsomgewing, en laat dit ook prakties gestalte vind in die Taalbeleid op ons kampusse. Ons maak erns met ons verantwoordelikheid om gegradueerdes af te lewer wat goed voorbereid is vir die wêreld van werk, nasionaal en internasionaal.
- Binne die konteks van veeltaligheid is daar ruimte vir verskillende strategieë en modelle vir die behoud en uitbouing van Afrikaans as onderrigtaal op universiteit. Afhangend van die konteks en omgewing van 'n universiteit, sluit dit die gebruik van Afrikaans as primêre onderrigtaal in, sowel as die gebruik van dubbel- en parallelmedium-onderrig.
- Ons sal voortgaan om die belange van Afrikaans te dien op ons onderskeie maniere, elk volgens beleid soos bepaal deur die betrokke universiteit se senaat en raad, en ons verbind ons tot gesprekvoering en samewerking hieromtrent binne die hoëronderwyssektor.

Roux Botha, RAU

Chris Brink, Universiteit Stellenbosch

Stef Coetzee en Frederick Fourie, UOVS

Theuns Eloff, PU vir CHO

Calie Pistorius, Universiteit Pretoria

INLEIDING TOT TRADISIE EN VERNUWING, EN DIE TOEKOMS VAN DIE UNIVERSITEIT STELLENBOSCH

November 2002

Teen die einde van 2002 was ons ver gevorder met die opstel van 'n Taalbeleid vir die Universiteit, en daar was ook heelwat openbare bespreking hieromtrent. Ek was die genooidde spreker by die jaarvergadering van die Konvokasie daardie November, en het my toespraak rondom hierdie saak geweef.

As ek nou weer die toespraak lees, dan is die dinge wat vir my uitstaan die verbintenis tot Afrikaans, en die poging om 'n realistiese pad vorentoe te vind, sonder om die foute van die verlede te herhaal. Eers later het ek tot die besef gekom dat wat vir die taalstryders uitgestaan het, is dat hulle gedink het hulle hoor 'n belofte van die Rektor dat hy sal sorg dat die spook van die "Engelse veto" hulle nie pla nie.

Wat is die "Engelse veto"? Dit is die idee dat wanneer 'n Engelssprekende student in 'n Afrikaanse klas vra vir 'n herhaling of 'n verduideliking in Engels dit op een of ander manier 'n veto uitoefen oor die gebruik van Afrikaans in daardie klas. Hieroor het ek reeds voor my koms na Stellenbosch, in 2001, 'n opinie uitgespreek in 'n onderhoud wat Lizette Rabe met my gevoer het vir die tydskrif *Insig*: "In 'n klas waar party studente nie 'n Afrikaanse verduideliking kan volg nie en vra dat dit in Engels herhaal word, het die dosent die verantwoordelikheid om die student tegemoet te kom." Die saak was vir my redelik voor die hand liggend: Daar is geen vetoreg aan die kant van die Engelssprekende student nie, maar daar is wel 'n verantwoordelikheid aan die kant van die dosent. Dit is ook wat ek gesê het in my Konvokasietoespraak: "Daar is geen sodanige vetoreg nie. ... Wat egter wel waar is, is dat hierdie hipotetiese student, soos enige ander student, 'n billike verwagting het dat sy of haar leerervaring maksimaal aangehelp sal word."

Wat baie mense gedink het hulle hoor, egter, is 'n onderneming dat daar reëls en regulasies sal wees dat Engels nie geduld sal word in Afrikaanse klasse nie. Heelwat van die latere argwaan van die "debat" rondom die T-opsie was te wyte aan hierdie oortuiging.

Tradisie en vernuwing, en die toekoms van die Universiteit Stellenbosch

Toespraak by die vergadering van die Konvokasie

14 November 2002

Inleiding

Ek gaan redelik doelgerig praat oor tradisie en vernuwing – nie in die algemeen oor institusionele tradisies soos in koshuise, of in sport, of in Karnaval nie, maar spesifiek oor tradisie en vernuwing in die konteks van Afrikaans as onderrigtaal aan die US.

Ek wil egter wel begin deur een algemene opmerking te maak, en dit is die volgende:

Vernuwing is 'n tradisie op Stellenbosch.

Ons Strategiese Raamwerk sê onomwonde: "Die Universiteit verbind hom tot 'n oop, breë proses van selfvernuwing en selfondersoek." Wat ek wil byvoeg, is dat hierdie nie 'n nuwe idee is nie. Die Universiteit het in die verlede al by herhaling sy kapasiteit tot selfvernuwing gedemonstreer. Dink maar aan die baie doelbewuste keuse twee dekades gelede om ons navorsingsportefeulje uit te bou. Of, voor dit, dink aan die stigting van die Mediese Fakulteit, en die Fakulteit Ingenieurswese. Of, om nou maar heel voor te begin, dink aan die stigting van die Universiteit self, in 1918.

Hieromtrent het ek onlangs 'n baie interessante boek raakgeloop, getiteld *Gedenkboek van het Victoria Kollege*, uitgegee deur die Unie van Oudstudente (met ander woorde die Konvokasie!) en gepubliseer deur Nasionale Pers in 1918. Dit bevat artikels in drie tale: Hollands, Afrikaans en Engels. Party artikels is terugskouend, met onderwerpe soos "Stellenbosch in den Ouden Tijd", "Herinneringen uit het Studenten-Leven", en "Reminiscences 1875-1879". Ander is vooruitskouend, soos "De Afrikaner en de Universiteit", en "Die Nuwe Stellenbosch". Hier is 'n aanhaling! uit laasgenoemde:

Die nuwe Stellenbosch sal 'n rol hê om te speel in Suidafrika. ... Stellenbosch het nie die universiteit geword vir die Westelike Provinsie nie. ... Stellenbosch is [dus ook] nie 'n hoëskool vir Kaapland alleen nie. Dit moet 'n veel groter rol speel: dit moet die Afrikaans-Hollandse Hoëskool vir Suidafrika word ...

Dit in 1918!

Geskiedkundige opmerkings

Daar is 'n aantal interessante ooreenkomste vir die Universiteit tussen 1918 en nou. Die jaar 1918 was agt jaar na die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika – wat toe gesien is as die "nuwe Suid-Afrika". Mens kan sê dat dit 'n tyd van bestekopname en besluitneming was vir die Afrikaners van daardie tyd. Dit was maar kort gelede dat hulle politieke mag verloor het, in die twee Boere-republieke. Daar was 'n definitiewe vrees vir Engelse imperialisme, en die uitfasering van Afrikaans en Afrikaanse kultuurgoedere. Die kwessie van hervorming van die hoër onderwys het ter sprake gekom,

en verskillende kommissies is met die oog daarop benoem. Een definitiewe idee was die samesmelting van hoëronderrigings.

Dit klink alles baie bekend. Hier is ons nou in 2002 – agt jaar na die totstandkoming van 'n "nuwe Suid-Afrika". Dit is maar kort gelede dat die wit Afrikaners politieke mag verloor het, in die Republiek van Suid-Afrika. Daar is 'n definitiewe vrees vir die effek van globalisering, en vir die uitfasering van Afrikaans en Afrikaanse kultuurgoedere. Die kwessie van hervorming van die hoër onderwys is sterk ter sprake – en daar was verskillende kommissies in dié verband. Die moontlikheid van samesmelting van universiteite en teknikons is sterk aan die orde.

Hier staan ons dus nou weereens voor die vraag "Wat is die toekoms van Afrikaans aan die US?" – net soos die vraag gevra is in 1918, en onder omstandighede wat baie herinner aan daardie tye.² Die ontplooiing van die verhaal van daardie tyd is natuurlik welbekend. Stellenbosch het ontstaan as 'n geloofsdaad, met 'n verbintenis tot Afrikaans. Vir baie mense is dit gesimboliseer deur oom Jannie Marais se nalatenskap van 1915: £100 000 sodat Afrikaans aan Stellenbosch "geen mindere plaats dan de andere officiele landstaal zal innemen".³ Die fonds wat hieruit ontstaan het, is byvoorbeeld gebruik om 25% van die salarisse van sekere professore te bekostig, mits minstens die helfte van dié professore se lesings dan in Hollands of Afrikaans sou plaasvind.

In die konteks van hierdie ooreenkomste tussen 1918 en 2002 wil ek 'n paar vrae aan die orde stel, en aanspreek.

Vrae wat ons moet beantwoord oor Afrikaans op Stellenbosch:

- Wat *wil* ons doen? – En wat wil ons *nie* doen nie?
(Met ander woorde wat is ons voornemens?)
- Wat *kan* ons doen? – En wat kan ons *nie* doen nie?
(Met ander woorde wat is ons opsies?)
- Wat *moet* ons doen? – En wat moet ons *nie* doen nie?
(Met ander woorde wat is die noodwendighede van die situasie?)
- Wat *gaan* ons doen? – En wat gaan ons *nie* doen nie?
(Met ander woorde wat is ons plan?)

Wat wil ons doen? En wat wil ons nie doen nie? (Met ander woorde wat is ons voornemens?)

Die vraag oor wat ons wil doen, het 'n baie eenvoudige antwoord:

Ons wil ons verbintenis aan Afrikaans behou.

Ons wil hê dat Stellenbosch steeds die "Afrikaanse Hoëskool" vir Suid-Afrika moet wees. Ons wil verseker dat, soos voorsien in 1918, Afrikaans "geen mindere plaats" dan Engels sal hê op Stellenbosch nie. Hierdie versekering van voorneme kan ek vir u gee. Reeds ten tyde van die proses van my aanstelling het ek 'n taalvisie vir Stellenbosch geformuleer, getiteld "Ons weg deur die nuwe wêreld".⁴ My kerngedagte in hierdie visie was, en is steeds, die groei en vooruitgang van Afrikaans, en die sentrale rol wat Stellenbosch daarin kan speel.

Op die vraag wat ons *nie* wil doen nie, wil ek twee antwoorde gee. Eerstens, ons wil hoegenaamd nie op 'n "onwillekeurige glybaan" van verengelsing wees nie. Behalwe vir enige oortuigings wat 'n mens mag hê oor die rol en toekoms van Afrikaans op Stellenbosch, pas dit net eenvoudig nie by 'n goed bestuurde onderneming om op 'n onwillekeurige glybaan van enige aard te wees nie. Die tweede punt is dat ons definitief nie Afrikaans gekoppel wil sien aan velkleur nie. Wanneer ons sê dat ons ons verbind tot Afrikaans, dan sê ons nie daarmee dat ons 'n voorkeur uitspreek vir die tradisionele konsep van wit Afrikanerskap nie. Intendeel: Ons moet juis die teenoorgestelde doen, soos wat ek binnekort verder sal toelig.

Opsommend, dus: Dis nie 'n kwessie van *of* Stellenbosch wil Afrikaans wees nie. Natuurlik wil ons. Dis egter wel 'n kwessie van *hoe*.

Wat kan ons doen? En wat kan ons nie doen nie? (Met ander woorde wat is ons opsies?)

Wat ons kan doen, is om koelkop en strategies te dink oor die vraag van hoe Afrikaans kan vooruitgaan. (Terloops, ek dink een groot jammerte van die hele taaldebat is dat baie deelnemers se ambisie vir Afrikaans so laag is. Dit gaan vir baie net om oorlewing. Vir my gaan dit om meer as net oorlewing. Dit gaan om vooruitgang.) Hier is 'n paar idees oor wat ons kan doen.

Eerstens, ons kan die vertrekpunt van die debat swaai. Eerder as om te begin met die idee dat Afrikaanse onderrig in universiteite 'n probleem is, soos wat wel soms gedoen word, kan ons begin deur Afrikaans te sien as 'n geleentheid. Meer spesifiek: Ons kan Afrikaans aanbied as 'n instrument van bemagtiging. Die demografiese syfers wys dat daar beduidende getalle swart en bruin studente is wat Afrikaans as eerste of tweede taal het, wat as Afrikaansmagtiges kan voordeel trek uit onderrig in Afrikaans. Nog meer spesifiek: Dit blyk dat daar groot getalle *arm* studente is wat ten beste in Afrikaans gehelp kan word. Ons wil graag die universiteit wees wat aan sodanige studente hierdie geleentheid bied. Ons wil Afrikaans gebruik om studente sodanig voor te berei dat hulle hul plek in 'n globale gemeenskap kan vol staan.

Tweedens, ons kan ons keuse van onderrigtaal sien as een manier waarop ons onself differensieer van ander universiteite. Ons Strategiese Raamwerk stel dit baie duidelik dat ons kernbesigheid wentel om kennis en uitnemendheid. Maar dit is net realisties om te besef dat dieselfde ook geld vir baie ander universiteite. Nadat mens aldus gesê het wat jou dieselfde maak, moet jy verder kan sê wat jou *anders* maak. Hoe differensieer jy jou eie universiteit van ander universiteite? Wel, 'n baie natuurlike manier waarop ons onself kan differensieer, is deur te sê: "Ons is dié universiteit wat in Afrikaans klasgee." Dit pas by ons streek, dit pas by ons geskiedenis, en dit pas by ons strategiese doelwitte. Ek mag byvoeg dat differensiasie een van die dinge is wat van ons verwag word deur die Nasionale Plan op Hoër Onderwys. Die Plan, en die voorafgaande Witskrif, spreek naamlik duidelik die sentiment uit dat binne die nasionale stelsel van hoër onderwys, universiteite vir hulself sekere nisgebiede moet vind.⁵ Billikheidshalwe moet ek byvoeg dat hierdie differensiasiemeganisme in die Nasionale Plan in die eerste plek in terme van navorsings- en programaanbod gesien word. Maar dit gee juis aanleiding tot die derde idee oor wat ons kan doen.

Soos voorsien in ons Strategiese Raamwerk is ons nou besig om ons akademiese nisgebiede te definieer. Dit is die breë fokusareas wat ons wil uitbou as ons spesifieke terreine van uitnemendheid.

Tipies sal sulke fokusareas strek bo-oor dissiplinêre grense, en meerdere departemente en fakulteite betrek. Om 'n voorbeeld te noem, dit is duidelik dat ons sterk staan op die gebied van biotegnologie toegepas op die landbou, en dit is dus waarskynlik dat ons 'n fokusarea in terme van agri-biotegnologie sal wil definieer. Met hierdie begrip van fokusareas dan, is die idee dat ons *taal* as 'n fokusarea sou kon identifiseer. Dit is duidelik dat ons op die gebied van taal baie kundigheid het. Ons het 'n aantal sterk taaldepartemente. Ons het taalwetenskaplikes, literatore, taalsosioloë en taaltegnoloë. Ons huisves die Woordeboek van die Afrikaanse Taal, en 'n pragtige Africana-versameling. Ons speel 'n leidende rol in 'n uitgebreide Innovasiefonds-projek oor taaltegnologie – waarin ons, terloops, die tegnologie van toepassing maak op Afrikatale. Op hierdie manier, deur taal as 'n fokusarea van die Universiteit te ontwikkel, het ons die interessante moontlikheid om juis die voorlopers te word oor die bestudering van veeltaligheid in Suid-Afrika. En in so 'n konteks kan Afrikaans 'n model word van wat gedoen kan word met, en bereik kan word in 'n inheemse taal.

Ek gaan nou voort met my lys van vrae. Nadat ons gevra het wat ons *kan* doen, moet ons by wyse van balans ook vra wat ons nie kan doen nie. En hier, moet ek nou eerlik vir u sê, is my rede baie kort. Die feit is dat, binne die perke van die Grondwet, daar nie veel is wat ons regtig *nie* kan doen nie. En dit, op sigself, sê al baie. Daar is min opsies wat werklik nie vir ons oop is nie. Daar is nie baie "kannies" nie. Maar dit is tog wel duidelik dat daar, uit 'n strategiese oogpunt, heelwat "moenies" is. Ek skuif dus aan na die derde van my vier vrae.

Wat moet ons doen? En wat moet ons nie doen nie?

(Met ander woorde wat is die noodwendighede van die situasie?)

Die belangrikste ding wat ons *nie* moet doen nie, glo ek, is dat ons nie Afrikaans moet probeer beskerm deur dit af te sonder nie. Om dit nou maar sterk te stel, ons moenie taalapartheid pleeg nie. Enige aandrang daarop dat daar *net* in Afrikaans moet klasgegee word op Stellenbosch, is, glo ek, strategies sowel as opvoedkundig onwys. Dit is nodig dat ons die uitdaging aanvaar om Afrikaans naas Engels te bedryf – en dan nog langs isiXhosa ook. Soos wat ek in my taalvisie-dokument gesê het, ek glo dat Afrikaans ten beste sal groei en vooruitgaan as dit voortdurend uitdagings die hoof moet bied. Ek glo die feit dat ons nou weer 'n paar bulte het om uit te klim, gaan help om die taal lenig en fiks te hou. En ek verstout my om te sê dat die taaldebat van die afgelope paar maande juis gehelp het in hierdie proses.

En wat is dit dan wat ons *moet* doen? Oorkoepelend, dink ek, is die belangrikste ding dat ons moet probeer leer uit die geskiedenis, sodat ons nie die foute van die verlede herhaal nie. In dié konteks, waar ons praat oor tradisie en vernuwing, beteken dit vir my dat ons nie net moet vra wat is nou *dieselfde* as in 1918 nie. Ons moet ook vra wat is nou *anders* as in 1918.

Sover ek kan sien, is daar twee belangrike verskille tussen nou en 1918. Die een is die grondwetlike status van Afrikaans. In 1918 was Afrikaans nog nie eens 'n amptelike taal nie – dit op sigself was 'n doelwit wat nog bereik moes word (en eers in 1925 wel bereik is). Nou, in 2002, is Afrikaans amptelik verskans in die Grondwet as een van ons nasionale tale. Dit word deur die Regering as 'n nasionale bate erken. Ons het nou 'n nasionale Taalbeleidsraamwerk wat ruimte gee vir die strategie om Afrikaans as primêre onderrigmedium te gebruik. En ingebou in hierdie raamwerk is daar 'n verbintenis tot

onderhandeling oor die implementering van hierdie strategie. In al hierdie opsigte is ons situasie tans veel meer gunstig as in 1918.

Die tweede verskil tussen 1918 en 2002, glo ek, is die ongelukkige realiteit dat tussen 1918 en 2002 daar die historiese fout van apartheid lê. Ons kan nie nou maak asof dit nooit gebeur het nie, en ons kan nie maak asof ons nie aandadig was nie. Een uitkoms van apartheid is dat Afrikaans sit met 'n nalatenskap van wantroue onder baie van ons landgenote, en ons kan dit nie ignoreer nie. Ek is bevrees dat wat Afrikaans betref, die sondes van die vaders besoek word aan die kinders. Die feit is dat daar steeds 'n suspisie bly dat bevordering van Afrikaans slegs maar 'n dekmantel is vir die bevordering van wit Afrikanerskap. Hierdie suspisie is 'n realiteit wat ons mee moet saamleef, en gaandeweg sal moet oorkom deur 'n nuwe vertrouensverhouding op te bou. En om dit reg te kry, is daar twee verdere dinge wat ons hier op Stellenbosch sal moet doen.

Eerstens, binne die konteks van Afrikaans sal ons dringend ons kleur- en diversiteitsprofiel moet verander. (Ek hoop ek kan daarop aanspraak maak dat ons op bestuursvlak al beduidende vordering hiermee gemaak het.) Daar is 'n baie sterk argument wat sê dat Stellenbosch moet Afrikaans wees omdat die meeste mense in die Wes-Kaap Afrikaans is. Goed en wel. Maar die meeste mense in die Wes-Kaap is ook nie wit nie. En waar is die bruin en swart mense vanaand? Hoeveel bruin en swart Konvokasielede is daar? As ek kyk na die gesigte in die Konvokasie hier voor my, dan is dit glashelder wat ons historiese agterstand is: Ons het tans nie die getalle bruin en swart Afrikaansmagtiges hier op Stellenbosch om ons bewering te staaf dat die bevordering van Afrikaans bo-oor kleurgrense heen strek nie. Dit is iets wat ons sal moet bewys. En om dit te kan bewys, sal die vertroue in ons voornemens sterker moet wees as die getuienis van ons verlede.

Vir solank as wat wantroue hoogty vier, sal dit nie gebeur nie. Daarom, en dit is my tweede punt in hierdie verband, daarom sal ons ons arrogansie 'n paar grade moet laat sak. (Hierdie punt oor arrogansie, terloops, is 'n aanhaling vanuit 'n toespraak van 'n bekende Afrikaner-sakeleier.⁶) Dit is nie voldoende net om te sê "ons deure is oop" nie. Dit is juis 'n manifestasie van arrogansie om net dit te sê, maar nie daaraan te dink dat mense dalk nie by jou deure *wil* inkom nie, omdat hulle jou voorkamer nie 'n vriendelike plek vind nie. En ons weet nou, uit 'n ondersoek wat ons hierdie jaar laat doen het na die persepsies van bruin studente op ons kampus, dat daar 'n ontstellende boodskap van twee kulture is. Bruin studente is byvoorbeeld oorwegend meer negatief as wit studente oor die inskakeling van bruin studente aan die US.⁷

Wat gaan ons doen? En wat gaan ons nie doen nie? (Met ander woorde wat is ons plan?)

Soos u weet, is die Universiteit tans in die proses om ons Taalbeleid te hersien, en om 'n taalplan op te stel. Ons het sedert die begin van hierdie jaar al 'n lang pad geloop hiermee. Ons het 'n taalaudit gedoen oor Afrikaans as onderrigtaal, waaruit ons baie geleer het. Ons het ondersoek gedoen na die stand van wetenskaplike publikasies in Afrikaans. Ons het 'n onafhanklike taakspan saamgestel om ons Taalbeleid te hersien en vir ons 'n taalplan te ontwerp. Ons het 'n openbare debat gevoer oor die stand en toekoms van Afrikaans. Almal het die geleentheid gehad om hul sê te sê, en na almal is geluister. Die jongste weergawe van die beleid en die plan is op 12 November deur die Taakspan aan die rektorat

oorhandig, en die voorstelle is beskikbaar op die Universiteit se webbladsy. Berigte hieroor het ook reeds in die pers verskyn. Ek kan verder vir u sê dat die voorstelle onlangs ook gedien het voor 'n gespreksforum van die US Raad, en indringend bespreek is.

Hierdie is nie die geleentheid om detail-kommentaar te lewer op die beleid en die plan nie. Ek wil egter net een aspek uitlig, en toelig. Dit is naamlik dat, nadat alles gesê en gehoor is oor tradisie en vernuwing, oor ons sosio-politieke omgewing, en oor Afrikaans as onderrigmedium, dit steeds tog maar 'n *praktiese* kwessie bly. Ek het reeds by herhaling gesê dat die kwessie van Afrikaans op Stellenbosch nie soseer 'n probleem is wat jy moet oplos nie; dit is eerder 'n saak wat jy moet bestuur. Dit is hierdie praktiese bestuursaspek wat ek wil toelig met 'n paar voorbeeld-vrae wat nou al amper ikoniese status bereik het.

Die eerste voorbeeld is die een wat, as ek my reg herinner, aanleiding gegee het tot die oplewing van die huidige debat vroeg in hierdie jaar. In 'n klas van (sê) 40 studente is daar een of twee wat Engelssprekend is; die res is Afrikaanssprekend. Die dosent gee klas in Afrikaans. Tydens 'n lesing steek een van die Engelssprekende studente dan die hand op, en sê: "I'm sorry, I can't follow that. Could you repeat it in English?" Wat staan die dosent nou te doen? Meer in die algemeen: Het 'n Engelssprekende student 'n vetoreg oor die gebruik van Afrikaans in die klaskamer?

Die antwoord is nee. Daar is geen sodanige vetoreg nie. Wat daar behoort te wees, glo ek (en wel met die besef dat ons so 'n stadium nog nie bereik het nie), is dat daar 'n erkende gedragskode moet wees waartoe dosente en studente, sowel as die Universiteit as geheel, verbind is. Die Universiteit het die verantwoordelikheid om vooraf bekend te maak wat die onderrigtaal van enige module of kursus is. Studente skryf dan in met die wete waarvoor hulle hulself inlaat, taalgewys. Nadat hulle op hierdie wyse 'n ingeligte keuse uitgeoefen het, kan die studente dan nie 'n verdere eis uitoefen oor die onderrigtaal nie. Wat egter wel die geval is, is dat hierdie hipotetiese student, soos enige ander student, 'n billike verwagting het dat sy of haar leerervaring maksimaal aangehelp sal word. Om 'n begrip vir 'n tweede of selfs derde keer te verduidelik, is vir 'n ervare dosent geen buitengewone gebeurtenis nie. (Vra maar vir enigiemand wat al Wiskunde doseer het.) As jy as dosent dan in elk geval dieselfde begrip weer moet verduidelik, is daar geen verlies in nie, en waarskynlik wins vir almal, om dit ook in Engels te doen. Maar, soos ek gesê het, dit is *deel* van die aanbiedingsproses, nie 'n veto oor die aanbiedingsproses nie.

'n Tweede ikoniese voorbeeld-vraag is: Gaan die Universiteit parallelmedium-onderrig instel, ja of nee? Die antwoord is: Nee, ons beplan nie om parallelmedium-onderrig in te stel as 'n norm nie. Daardie pad van volledige parallelmedium-onderrig regoor die instelling is reeds gevolg deur ander historiese Afrikaanse universiteite. Ons beoog nie om dieselfde roete te volg nie. Wat ons wel sê, is dat ons dubbel- of parallelmedium-onderrig sal gebruik waar en soos nodig, volgens ons eie besluite en doelwitte.

'n Derde en laaste ikoniese vraag: Waar lê die besluitnemingsbevoegdheid? Soos u sal lees in die taalplan wat nou bekend gestel is, is die idee dat op voorgraadse vlak Afrikaans *by verstek* die onderrigmedium is. Dit beteken dat, tensy andersins gemotiveer en besluit, word voorgraadse modules outomaties in Afrikaans gedoseer. Ons erken wel die moontlikheid dat 'n spesifieke department

of fakulteit om strategiese redes van hierdie verstekposisie sou wou afwyk – die voorbeelde van Krygskunde en Bosbou is nou al welbekend. Maar dan moet daar gemotiveer word waarom dit nodig is. Die gedagte is dat die besluitneming hieromtrent sal uitgeoefen word deur 'n sentrale Taalkomitee van die Universiteit, wat aan die Raad rapporteer. Daar is dus nie 'n afwenteling van besluitneming omtrent taalopsies nie.

Afsluiting

Ek het nou lank gepraat, juis omdat ek gedink het die saak van Afrikaans op Stellenbosch verdien goeie aandag voor die Konvokasie. Hiermee 'n paar slotopmerkings.

Eerstens wil ek my dank uitspreek teenoor die Taakgroep. Hierdie mense het 'n uiters netelige saak met integriteit, met kundigheid en met onafhanklikheid hanteer. Ek beklemtoon graag die laaste punt. Die Taakgroep was nie, en is nie, onder die Rektor se orders nie. Hulle is juis gevra om hul beste denke uit te oefen, en dan hul beste voorstelle na die Universiteit en die gemeenskap te bring. Dit het hulle wel gedoen. Ek kan net bysê dat hulle nou ongelukkig nog nie kan huis toe gaan en ontspan nie, want die besluitnemingsprosesse sal eers in Desember afgehandel wees.

Dan wil ek ook graag my dank uitspreek teenoor die Konvokasie, en meer in die algemeen aan al die deelnemers aan die taaldebat. Ek dink hierdie debat was nodig, en goed vir ons. Ons leer meer, dink ek, wanneer ons van mekaar verskil as wanneer ons met mekaar saamstem.

Jan Hendrik Hofmeyr het in 1905 hier op Stellenbosch 'n baie eenvoudige vraag gevra oor Afrikaans: "Is dit ons erns?" Die landswye deelname aan die taaldebat, die aandag op Regeringsvlak, die werk van die Universiteit aan die saak, u opkoms hier by die grootste Konvokasievergadering ooit – al hierdie dinge sê vir my dat ons nou, na byna 'n 100 jaar, steeds met oortuiging kan antwoord: Ja, dit *is* ons erns.

ENDNOTAS

- ¹ Dr JFW Grosskopf, "Die Nuwe Stellenbosch", uit *Gedenkboek van het Victoria Kollege (uitgegeven op last van de Unie van Oudstudenten)*, De Nationale Pers Beperkt, Kaapstad, 1918.
- ² Ek is hierdie punt verskuldig aan prof Hermann Giliomee. Ek bedank prof Giliomee ook vir die leen van sy kopie van die *Gedenkboek van het Victoria Kollege*.
- ³ Testament van JH Marais. Verkrygbaar by die Afdeling Korporatiewe Sake, Universiteit Stellenbosch.
- ⁴ Beskikbaar op my webblad, www.sun.ac.za/rektor.
- ⁵ Een van die doelwitte van die NPHO (par. 1.7) is: "To ensure diversity in the organisational form and institutional landscape of the higher-education system through mission and programme differentiation, thus enabling the addressing of regional and national needs in social and economic development." Volgens die voorafgaande Witskrif: "An important task in planning and managing a single national co-ordinated system is to ensure diversity in its organisational form and in the institutional landscape, and offset pressures for homogenisation."
- ⁶ Ton Vosloo, in 'n toespraak op 'n dinee waar hy deur die Federasie van Afrikaanse Kultuurvereniginge met sy erepenning vir volksdiens vereer is, soos gerapporteer in *Die Burger*, 21 September 2002.
- ⁷ Johann Mouton en Maryke Hunter: "'n Ondersoek na die inskakeling van bruin studente aan die Universiteit Stellenbosch: 'n geval van twee kulture?" Sentrum vir Interdisiplinêre Studie, Universiteit Stellenbosch, Februarie 2002.
- ⁸ sien www.sun.ac.za/taal.

INLEIDING TOT GEHALTE HET DIVERSITEIT NODIG

Januarie 2003

Ek glo dat 'n diversiteit van mense en idees inherente opvoedkundige waarde het. Meer in besonder, soos ek herhaaldelik in openbare forums gesê het, glo ek dat Stellenbosch meer diversiteit nodig het om 'n beter universiteit te kan wees. Die toespraak wat volg, was in geheel gewy aan hierdie tema. Ek het dit gelewer by die eeufees van die Rhodes Trust in 2003, voor 'n gehoor van honderde oud-Rhodes-beurshouers. Dit moes 'n indruk gemaak het, want drie jaar later, toe ek die jaarvergadering van die Association of Commonwealth Universities bywoon, toe vind ek myself by name aangehaal oor hierdie idee in die amptelike jaarverslag.

As 'n voetnoot oor die plaaslike reaksie op hierdie toespraak moet ek daarop wys dat daar 'n verskil is tussen nodige voorwaardes en voldoende voorwaardes. Ek sê nie dat diversiteit voldoende is vir gehalte nie. Met ander woorde, ek sê nie dat as Stellenbosch meer divers raak, dan sal dit noodwendig 'n beter universiteit wees nie. Daar is baie ander dinge wat ook gedoen moet word. Ek sê wel dat diversiteit nodig is vir gehalte. Met ander woorde, as Stellenbosch nie meer divers raak nie, dan sal dit nie werklik in staat wees om akademiese uitnemendheid te bereik nie. Hierdie idee word ook uitgespel in my bydrae "Wat is 'n Afrikaanse universiteit?".

Gehalte het diversiteit nodig

Toespraak gelewer met die Rhodes Trust Eeufeesreünie

29 Januarie 2003

Ek haal aan uit die baie elegante brosjure vir u konferensie, waar genoem word dat u die drie universiteite in die Wes-Kaap gaan besoek:

Die rol van belangrike navorsingsuniversiteite ... sal deur die visekanseliers in oënskou geneem word ... Hierdie universiteite het gedurende die apartheidsjare 'n baie uiteenlopende geskiedenis gehad, maar almal is nou in die voorste geleedere van dié wat bou aan die nuwe demokratiese orde.

Laat ek begin deur iets te sê omtrent die nuwe demokratiese orde. Dit is slegs een maand gelede dat die regerende party in Suid-Afrika, die African National Congress, hulle 51ste konferensie hier op Stellenbosch gehou het. Die openingssessie, en ook die volle sessies, is almal in hierdie saal gehou. Hierdie saal is die DF Malansaal – dit is vernoem na dieselfde DF Malan wat die eerste eerste minister van die apartheidsera was – die man wat die verkiesing in 1948 gewen het en waarin generaal Jan Smuts verslaan is.

Een week lank het letterlik duisende swart Suid-Afrikaners, almal besluitnemers, op ons kampus byeengekom. Hulle het in die koshuise gebly, die lokale en fasiliteite gebruik, met die personeel omgegaan, en oor die algemeen die plek as hulle tuiste geag. Nog nooit tevore het Stellenbosch so iets beleef nie. In daardie kort tydjie het Stellenbosch meer swart mense leer ken, en meer swart mense het Stellenbosch leer ken, as ooit tevore. Ons het baie skeidsmure afgebreek, baie stereotipes vernietig, en 'n veel beter begrip vir mekaar ontwikkel. Die simboliese impak van hierdie gebeurtenis was enorm. Die hele land het belang gestel. Die hoofopskrif in 'n Sondagkoerant het gelui: "ANC in die hart van Afrikanerdom verwelkom". Die ironie van die situasie is wyd verstaan, en geniet. Ek is daarvan oortuig dat die ANC-konferensie wat op Stellenbosch plaasgevind het, 'n bydrae tot nasiebou gelewer het en dat dit as sodanig beskou is.

Ek het met hierdie storiëttjie begin om te illustreer dat dinge op Stellenbosch aan die verander is. Daar is 'n nuwe energie hier wat in ag neem waar ons vandaan kom en wat dié wete in ons beplanning vir die toekoms inweef. Maar voordat ek daarby kom, wil ek net 'n oomblik by die verlede stilstaan. Soos u brosjure sê, die drie Wes-Kaapse universiteite het tydens die apartheidsjare 'n baie uiteenlopende geskiedenis gehad. Ek laat dit aan my kollegas by UK en UWK om self oor hulle onderskeie instansies te praat, maar selfs net 'n terloopse belangstelling in die onderwerp sal enkele van hierdie verskille na vore bring. UK: 'n historiese wit Engelse liberale instansie, op grond wat Cecil John Rhodes self geskenk het, en aanvanklik deurdrenk van die tradisie van imperialisme. UWK, wat begin het as deel van die grootse apartheidsplan, het van gedaante verwissel en 'n "struggle-universiteit" geword deur daarop aanspraak te maak dat dit die intellektuele tuiste van die linkses is, en tans is dit die alma mater van baie van die nuwe leiers van hierdie land.

En dan is daar Stellenbosch. Honderd jaar gelede was Stellenbosch nog as die Victoria Kollege bekend. Dit is in die 1850's as teologiese kweekskool opgerig, op hierdie dorp wat in die 1680's deur die Nederlandse goewerneur, Simon van der Stel, gestig is. Die verhaal van hoe die Victoria Kollege in die Universiteit Stellenbosch omskep is, is kortliks soos volg.

U onthou dalk dat die Unie van Suid-Afrika in 1910 tot stand gekom het. Op daardie tydstip was die Unie wat genoem kan word "die nuwe Suid-Afrika". In daardie nuwe Suid-Afrika het die Afrikaners die politieke mag wat hulle in die Boererepublieke gehad het, verloor, en hulle het uiteraard gewonder wat hulle rol in die nuwe bedeling sou en kon wees. Die Afrikaanse taal het die fokuspunt geword om hulle rol te definieer – en Stellenbosch was toe reeds die hartland van die Afrikaanse taal. Soos die Afrikaanse taalbeweging gegroei het, het die rol van Stellenbosch ook al belangriker geword.

Toe, as nawerking van Uniewording, was daar 'n nasionale herstrukturering van hoër onderwys. As deel van hierdie herstrukturering was daar 'n voorstel dat die Victoria Kollege met die Suid-Afrikaanse Kollege moes saamsmelt, en dat hierdie verenigde instansie 'n Engelstalige universiteit sou wees, bekend as die Universiteit van Kaapstad. Dit was die katalisator. In 1918, deur 'n merkwaardige daad van dapper besluitneming, het Stellenbosch op sy toekoms as 'n onafhanklike Afrikaanstalige universiteit aanspraak gemaak. Hierdie besluit is finansiële lewensvatbaar gemaak deur 'n nalatenskap van £100 000 in die testament van 'n man met die naam oom Jannie Marais. Wanneer u op ons kampus rondstap, sal u 'n standbeeld van Jannie Marais op die sentrale plein sien. Die inskripsie op die standbeeld sê net: "Ons weldoener".

U kan dus hieruit aflei dat ons ook maar, in die vroeë dae, ons strugge-tydperk deurgemaak het. 'n Mooi klein anekdote wat u moontlik sal geniet: Een van die eerste Rhodes-beurse ooit is in 1903 aan 'n Stellenbosse student, ene Tobie Muller, toegeken. Maar Muller het dié eer van die hand gewys, op grond van 'n gewetensbeswaar. Hy was sterk gekant teen die ideale wat Rhodes voorgestaan het, en het geweier om aan 'n skema deel te neem wat ontwerp was (soos Rhodes self dit gestel het) "om die imperiale denkwysie in stand te hou".

Ons moet oor die strugge-gedeelte van ons geskiedenis ook praat, maar die feit is dat die Universiteit Stellenbosch nie so goed bekend is om sy wettige vroeë strugge nie. Stellenbosch is eerder bekend vir 'n later tydperk, in tye waarmee u moontlik meer bekend is. Die pendulum het na die ander kant geswaai en Stellenbosch het noue bande met Afrikanernasionalisme en die apartheidsideologie aangeknop. Ek het al melding gemaak van DF Malan – sy tuiste was hier op Stellenbosch. U sal die naam HF Verwoerd ken – hy was professor in die Sosiologie aan die Universiteit Stellenbosch voordat hy hom tot die politiek gewend het. Die Afrikaner Broederbond, die geheime organisasie agter die Nasionale Party, was voelbaar teenwoordig op die kampus van die Universiteit Stellenbosch. En, soos goed bekend, dit is in hierdie tydperk dat Afrikaans 'n politieke werktuig geword het vir die uitoefening van mag. Daar moet bely word dat daar op daardie tydstip van Stellenbosch, as die argetipiese Afrikaanse universiteit, nie werklik protesstemme opgegaan het téén die misbruik van die taal as 'n politieke werktuig nie.

En nou, baie meer onlangs, het die pendulum weer eens geswaai. Om die waarheid te sê, daar is 'n aantal nogal merkwaardige ooreenkomste tussen die situasie aan Stellenbosch tans, en dié ten tyde van die stigting van die Universiteit in 1918. Toe ek hierdie amp verlede jaar aanvaar het, was dit agt

jaar sedert die totstandkoming van die "nuwe Suid-Afrika", – soos dit ook in 1918 die geval was ná die stigting van die Unie. Dit is duidelik dat die Afrikaners hulle politieke mag in 1994 verloor het – soos dit ook 100 jaar gelede die geval was. Daar was verlede jaar 'n groot openbare debat oor die rol van Afrikaans in die toekoms van die land – soos daar ook in 1918 was. En nou, soos toe, is daar 'n verreikende herstrukturering van hoër onderwys aan die gang, waar verskeie soorte samesmeltings tussen instansies voorgestel word. Ek noem hierdie dinge net om aan te toon dat dit tans, soos toe, tyd was om besluite te neem.

En dít is wat ons besluit het:

- Ons wil 'n top-universiteit wees.
- Ons wil 'n rol speel in nasiebou.
- Ons wil diversiteit verhoog en homogeniteit verminder.

Oor die eerste twee punte wil ek net enkele kort opmerkings maak, en dan iets meer sê oor die derde.

Ek is trots om te sê dat ons met reg aanspraak kan maak op 'n aantal areas van uitmuntendheid by ons universiteit. Wanneer ek klaar gepraat het, sal my kollega, prof Lategan, oor hierdie punt uitbrei deur te praat oor ons Instituut vir Gevorderde Navorsing. Maar daar is ander voorbeelde ook. Ons het, byvoorbeeld, verreweg die beste baanrekord in Suid-Afrika ten opsigte van befondsing deur die Regering vir ons interaksie met die sakesektor en die nywerheid. (Ek verwys hier na 'n program, naamlik THRIP – die Technology and Human Resources for Industry Programme.) Voorts is ons nogal trots op die feit dat ons die eerste universiteit in die suidelike halfmond is om 'n mikrosatelliet die ruimte in te stuur. By 'n ander geleentheid sal ek graag ons aanspraak op uitmuntendheid met feite en statistieke wil staaf, maar volstaan hier deur net te sê dat ons tot gehalte verbind is.

Ten opsigte van nasiebou het ek reeds die voorbeeld genoem van die ANC-konferensie wat hier plaasgevind het. Dit is duidelik dat daar nog baie meer is wat ons kan en moet doen, en ek sou ook daarvoor kon praat indien die tyd dit sou toelaat. Maar ek sal liever die geleentheid benut om oor 'n verwante saak te praat. Dit is naamlik so dat hierdie universiteit steeds van ontsaglike simboliese belang is in die proses waar 'n nuwe Suid-Afrikaanse samelewing geskep word. Daar is 'n sterk korpus van menings wat aanvoer dat, as Stellenbosch nie deel kan word van die hoofstroom nie, dan gaan die Afrikaners nie deel wees van die hoofstroom nie, en dit sal die grootse eksperiment waarin 'n nierassige samelewing in hierdie land opgebou moet word, belemmer. (Terloops, nie alle Afrikaanssprekendes ag hulleself as Afrikaners nie – 'n belangrike punt wat dikwels in besprekings oor hierdie kwessies oor die hoof gesien word.) Die vraag na die rol wat Stellenbosch in die nuwe Suid-Afrika kan en sal speel, is belangrik – om historiese redes, om simboliese redes, en om praktiese redes.

Laat ons terugkeer na diversiteit. In hierdie land word die woord "diversiteit", met goeie rede, dikwels as 'n kodewoord vir wit en swart gesien. En 'n baie meer realistiese rassevermenging is beslis 'n belangrike voorbeeld van wat ek in gedagte het. Ons het meer swart studente nodig, en meer swart personelede. En ons het begin met maatreëls om dit te verwesenlik. Ons is tans besig om 'n vyfjaardiversiteitsplan vir die kampus op te stel, waarin aandag gegee sal word aan die kwessie van werwing van meer swart personeel en studente, en ook aan die kwessie van institusionele kultuur. Ons het reeds 'n pos, naamlik

dié van koördineerder van diversiteit, geskep en gevul en ons hoop om die plan teen die middel van die jaar gereed te hê.

Diversiteit ten opsigte van wit en swart is egter nie al wat ek in gedagte het nie. My siening is dat Stellenbosch meer diversiteit in die volle sin van die woord benodig. Ons het meer diversiteit nodig ten opsigte van kleur, van geslag, van godsdiens, van vermoë en onvermoë, van seksuele oriëntering, geografiese oorsprong, van finansiële vermoë – kortweg, ons benodig meer diversiteit ten opsigte van daardie hoedanighede wat algemeen in die Suid-Afrikaanse samelewing voorkom. Maar dit is nie al nie. Ons benodig nie net diversiteit van mense nie; ons benodig die ware diversiteit van idees.

Na gelang van watter deel van die wêreld u af kom, kan bostaande dalk vir u besonders klink, of dalk nie. Maar dit is 'n nugtere feit dat 'n beduidende gedeelte van die Suid-Afrikaanse samelewing steeds die idee van verhoogde diversiteit met vrees bejeën. Dit is ook hier die geval – op hierdie lieflike plek, die simbolies belangrike en historiese homogene Universiteit van Stellenbosch.

Geen wonder nie, dus, dat daar gewoonlik 'n reaksie teen die idee van toenemende diversiteit bestaan ten einde die proses te voorkom. Ek noem dit die “ja maar”-reaksie. Die “ja maar”-reaksie op die plan vir verhoogde diversiteit klink só: “Ja, natuurlik is ek volkome ten gunste van toenemende diversiteit. Maar wat van standaarde?” Al wat hiermee bereik word, is om die konsep van diversiteit uit die staanspoor in 'n posisie te plaas waar dit lyk asof dit teenstrydig is met die konsep van uitmuntendheid. Daar is 'n implisiete aanspraak in die “ja maar”-reaksie dat toenemende diversiteit onvermydelik tot 'n afname in gehalte sal lei. En dit weer is gebaseer op 'n implisiete aanname dat gehalte en diversiteit teenstrydige konsepte is; dat om albei na te streef hoogstens 'n balanseertoertjie is, maar veel eerder 'n kompromie.

Hierop sê ek: Nee. Dit is my standpunt, en ook deel van die strategiese denke vir hierdie universiteit, dat *gehalte diversiteit nodig het*. Diversiteit is nie 'n belemmering of 'n gevaar vir gehalte nie. Dit is ook nie in opposisie met gehalte nie. Diversiteit is een van die nodige voorwaardes vir gehalte.

Ek sal graag vir u enkele redes wil aanvoer ten opsigte van die gedagte dat gehalte diversiteit nodig het.

Eerstens: Diversiteit het 'n inherente opvoedkundige waarde. Dit is waarom ons meer daarvan nodig het. Die Universiteit is 'n opvoedkundige instansie. Ons is gemoeid met kennis. Dit beteken dat ons almal die hele tyd moet leer. Studente leer deur hulle lesings, hulle opdragte, hulle tutoriale. Die personeel leer deur hulle navorsing, deur hulle interaksie met die gemeenskap, en deur hulle onderrig. Op die een of ander manier moet ons almal leer, en aanhou leer. En ons sal meer leer by daardie mense, daardie idees, en daardie fenomene wat ons nie ken nie, as by dié wat ons maar alte goed ken. Ons het mense om ons nodig wat die ryk spektrum van die Suid-Afrikaanse lewe verteenwoordig, en ons benodig die diversiteit van idees wat vir ons nuut is.

Ons moet hierdie diversiteit van mense en idees nastreef om die gehalte van ons kernbedrywigheid – naamlik leer – te verhoog. Slegs op hierdie manier, glo ek, kan ons werklik ons verantwoordelikheid teenoor ons studente nakom. Dit is nodig dat ons ons studente daarop sal voorberei om aktief en met vrymoedigheid deelnemers te wees in 'n multikulturele en geglobaliseerde samelewing, en ons wil dit ook doen. Wat die voordele van 'n monokulturele instansie ook mag wees, hulle sluit nie die geleentheid in om baie verskillende gesigspunte te leer ken en by hulle betrokke te raak en om van baie

verskillende omgewings te leer nie. Een rede waarom ons betrokkenheid by diversiteit ten opsigte van kleur vir ons in Suid-Afrika so dringend is, is omdat betrokkenheid tussen wit en swart mense so 'n magtige oefenterrein is vir betrokkenheid by verskillende idees.

Tweedens: Die konsep van gehalte is nie eendimensioneel nie. Daar is, natuurlik, ondernemings waarin ons die maklikste 'n oordeel volgens 'n lineêre skaal kan vel. Wanneer die 100m-naelloop by die Olimpiese Spele plaasvind, is daar slegs een standaard, en dit is die tyd waarin die wedren gehardloop word. Wie ook al die vinnigste hardloop, word geag die atleet van die hoogste gehalte te wees. Maar dit is die moeite werd om in gedagte te hou dat *ten einde* die vinnigste te hardloop, moet atlete vooraf by 'n totaal uiteenlopende reeks aktiwiteite betrokke raak.

Dit is my standpunt dat dit in baie omgewings, en in die hoër onderwys in besonder, die beste is as gehalte *nie* op 'n lineêre skaal gemeet word nie. Gehalte is immers 'n *kwalitatiewe* konsep, en nie 'n kwantitatiewe een nie. Neem die voorbeeld van navorsing. Daar was 'n tyd toe die spesialis in een of ander dissipline koning gekraai het in die akademie, maar deesdae is ons geneig om ten minste net soveel krediet, en soms meer, vir interdissiplinêre werk te gee. Ons het begin beseef dat uitmuntendheid nie slegs lê in die analitiese vermoë om dinge uitmekaar te haal nie. Dit lê ook in die sintetiese vermoë om baie en diverse dinge saam te voeg. Volgens my mening vereis uitmuntendheid in navorsing, veral op die kollektiewe of institusionele vlak, die horisontale dimensie van interdissiplinariteit. Dit is waar ons te make het met die integrasie van idees. Dit is nie 'n kwessie van voorsiening maak vir verskillende idees nie. Dit is 'n kwessie van doelbewustelik gebruik maak van kontrasterende, selfs botsende idees, om 'n nuwe sintese te verkry.

My *derde rede* vir die bewering dat gehalte diversiteit nodig het, het te make met die rol van 'n universiteit in die samelewing – en in die besonder die rol van *hierdie* universiteit in die Suid-Afrikaanse samelewing. Ek het gesê dat dit ons begeerte is om 'n top-universiteit te wees, en ons bedoel dit. Maar die meeste ander universiteite voel ook so. Ons moet dus meer spesifiek wees: Wat verstaan ons onder gehalte? Natuurlik beteken dit goeie navorsing en innovasie. Natuurlik beteken dit ook om topgehalte gegradueerdes op te lewer, intellektueel goed opgevoed en goed voorberei vir die werksomgewing. Maar ek wil beweer dat daar nog meer is. Vir Stellenbosch om 'n topgehalte universiteit te wees, in die realiteite van die hier en die nou, moet dit ook beteken dat ons 'n aktiewe deelnemer en rolspeler is in die opwindende proses waardeur 'n nuwe Suid-Afrikaanse samelewing geskep word. Ons gehalte as 'n universiteit, wil ek aanvoer, word ook beoordeel aan die gehalte van ons bydrae tot die samelewing.

En uiteindelik is dit waarom alles wentel. Daar is 'n rede waarom ons 'n topgehalte universiteit wil wees: om 'n bydrae te kan lewer tot die ontwikkeling van hierdie land, en die ontwikkeling van Afrika. Ons wil deelnemers wees, nie toeskouers nie, in die nuwe demokratiese bedeling. Ons wil aan die werk spring. As hierdie universiteit sterk geword het in die dae van apartheid, laat daardie krag dan nou aan die werk gesit word tot voordeel van almal. Laat ons hierdie universiteit as 'n nasionale bate aanwend. Daar bestaan 'n goeie argument dat diversiteit moet plaasvind omdat ons dit aan die verlede verskuldig is. Maar ek glo daar is 'n selfs sterker argument dat die strewe na diversiteit nodig is omdat ons dit aan ons toekoms verskuldig is.

U hoof uitvoerende beampte, mnr John Rowett, het na die totstandkoming van die Mandela Rhodes Stigting verwys as die "voltooiing van die kringloop in die geskiedenis". Ek sou graag wou dink dat ons by Stellenbosch, en ons kan dit uitbrei na die Afrikaans-sprekendes in hierdie land, almal deel uitmaak van die voltooiing van die kringloop van die geskiedenis. Om die African National Congress na die DF Malansaai te bring, was, myns insiens, op 'n manier ook 'n voorbeeld van die voltooiing van die kringloop van die geskiedenis, en 'n vooruitkyk na die toekoms.

INLEIDING TOT WAT GAAN AAN OP STELLENBOSCH?

Julie 2003

Soos elke ander universiteit of besigheid publiseer die Universiteit Stellenbosch elke jaar 'n amptelike Sjaarverslag, wat verskyn in die formaat soos voorgeskryf deur die Departement van Onderwys, en wat sulke amptelike gegewens soos die finansiële state bevat. Behalwe hiervoor het ek dit goedgevind om elke jaar ook nog self 'n openbare jaarverslag te lewer, in die vorm van 'n "Stand van die Universiteit"-toespraak. Wat volg, was my eerste sodanige toespraak, in 2003. Ons het later die gebruik verfyn om die jaarlikse openbare verslag op te volg met 'n aantal kleingroep-besprekings met meningsvormers by verskillende sentra in die land.

Dit was in hierdie toespraak dat ek vir die eerste keer melding gemaak het van iets waarvan die omvang eers met verloop van tyd vir my duidelik geword het, naamlik dat besluite wat binne die Universiteit geneem en as afgehandel beskou word, heelwat later eers as 'n soort skok opdoem in die bewussyn van die tradisionele Stellenbosse kring. Die standpunte van die Strategiese Raamwerk, wat in 2000 aanvaar is, het dikwels by implementering hierdie tipe reaksie uitgelok. Selfs wanneer die inhoud van die Strategiese Raamwerk bekend was, was dit asof daar 'n implisiete verwagting was dat dit maar net by woorde sou bly.

Dit was ook in hierdie toespraak dat ek een van die mites van Stellenbosch direk moes aanspreek, naamlik dat die Universiteit grotendeels afhanklik is van die finansiële ondersteuning van sy alumni – met die gevolglike veronderstelling dat ons nie te vinnig moet beweeg met transformasie nie, want anders sal "die tjekboeke toeklap". Die feit van die saak is dat alumni bydraes, gewaardeerd soos dit is, oor die vorige aantal jare nooit meer as 8% van totale skenkings en filantropiese bydraes bedra het nie, en dat minder as 5% van alumni op ons databasis ooit enige skenkings gemaak het. Die verwagtinge oor deelname wat alumni mag hê in besluitneming aangaande die Universiteit was definitief buite verhouding groter as hul kollektiewe finansiële bydrae.

Wat gaan aan op Stellenbosch?

Openbare Jaarverslag

23 Julie 2003

1. Inleiding

My titel kom uit die tyd vroeër in die jaar toe ons dag na dag op die voorblaai van koerante gefigureer het – om nie te praat van in die briewekolomme nie. Dán was dit oor diversiteit, dán oor koshuise, dán oor mondheekunde, en so het dit aangegaan. In hierdie tyd het een van ons senior Konvokasieledes my eenkeer kom sien. En toe sê hy vir my: "Professor," sê hy, "die mense praat. Hulle lees allerhande goed in die koerant, en nou wil hulle weet: Wat gaan aan op Stellenbosch?"

"Wat gaan aan op Stellenbosch?" Dit is 'n heeltemal redelike vraag vir enigiemand wat moontlik moes hoor van sogenaamde vigilantegroepes in ons koshuise, of wat die debatvoering oor taal, diversiteit of institusionele kultuur gevolg het. Ek wil op daardie vraag antwoord. Om dit te kan doen, gaan ek die prentjie met breë kwasstroke inkleur eerder as in fyn besonderhede. Diegene wat in syfers en feite geïnteresseerd is, kan gerus die jaarverslag lees wat onlangs verskyn het.

2. Oorsig oor die afgelope jaar

"Wat gaan aan op Stellenbosch?" Ek wil in drie dele antwoord.

Die eerste deel van my antwoord is dat dit wat op Stellenbosch aangaan, die akademie is. Ons bly 'n universiteit. Maak nie saak watter veranderinge aan die gang is nie, dit is en bly ons eerste taak om na die akademie om te sien. En ek is bly om te kan rapporteer dat, te midde van baie dinge, die akademie sterk staan op Stellenbosch.

Die uitmuntendheid van ons akademiese personeel blyk uit die reëlmaat waarmee hulle akademiese pryse en toekennings verwerf. Byvoorbeeld, die top-navorsingstoekening in die land is die Harry Oppenheimertoekening, met 'n waarde tot \$100 000, en dit is hierdie jaar deur prof Jannie Hofmeyr van Biochemie verwerf. Ek sou verder kon uitbrei oor die Goue Medalje van die Chemiese Vereniging, die Goue Medalje van die Mikrobiologiese Vereniging, die Goue Medalje van die Dierkundige Vereniging, die De Beers Medalje van die Fisika-vereniging, die Akademie se Havenga-prys vir Plantkunde, en nog meer – almal pryse en toekennings wat oor die afgelope jaar deur Stellenbosse akademici gewen is. Op die breër navorsingsterrein het ons nou die punt bereik waar daar geen universiteit in die land is met meer navorsers geëvalueer deur die Nasionale Navorsingstigting nie. Ons loop tans kop-aan-kop met die Universiteit van Kaapstad, met bykans 200 NNS-geëvalueerde personelede. Bykans een-derde van ons studente doen nagraadse graadprogramme – die hoogste persentasie in die land.

Wat wisselwerking met die bedryfswêreld betref, is ons die voorlopers in die hoëronderwyssektor in Suid-Afrika. Ten opsigte van THRIP het ons merkwaardig presteer – THRIP staan vir die Technology and Human Resources in Industry Programme – deurdat ons vyf jaar na mekaar meer fondse

losgeslaan het as enige ander universiteit. In 2002 het ons THRIP-toekennings bykans R25 miljoen beloop – die hoogste bedrag in die land. As mens hierdie toekennings en die bydraes uit die bedryf bymekaartel, gee dit 'n totaal van R245 miljoen oor die afgelope vyf jaar. In die nuwe kategorie, Awards from the National Council for Innovation, het ons uitstekend gevaar. In 2002 het drie van ons navorsingsgroepe toekennings verower met 'n totale waarde van meer as R30 miljoen: in akwakultuur, in satelliettegnologie en in plantgenetika.

Wanneer mense dus vra: "Wat gaan aan op Stellenbosch?", dan is die eerste deel van die antwoord dat ons omsien na ons akademiese verantwoordelikhede, dat ons erns maak daarmee, en dat ons steeds die hekkies van uitnemendheid al hoër stel.

Die tweede deel van my antwoord is om te sê dat die helfte u nog nie vertel is nie. Sedert mid-2002 is daar 'n nuwe Bestuursplan op Stellenbosch, en ons was oor die afgelope jaar baie besig met beplanning en vernuwing op 'n wye front.

- Ons het 'n paar akademiese fokusareas vir die Universiteit geïdentifiseer. Hierdie fokusareas is interdisiplinêre ondersoekvelde waarin maatskaplike probleme onder die loep kom, soos gesondheidsake, die kennisekonomie, en die opbou van 'n nuwe Suid-Afrikaanse gemeenskap. In die Strategiese Raamwerk van 2000 het ons belowe om sulke fokusareas aan te dui, en ons het hierdie belofte nou nagekom.
- Ons het ons voorgraadse programme omvattend hersien en aan 'n streng evalueringsproses onderwerp. Die resultaat is in die Universiteit se Onderrigbestuursplan opgeneem en plaas ons in 'n gunstige posisie met betrekking tot die voorgenome nasionale program van gehalte-ouditering.
- Ons is goed op pad om al ons gemeenskapsuitreikprogramme onder een sambreel byeen te bring, en naas navorsing en onderrig die derde kernfunksie van die Universiteit te vorm. Ons het 'n konsepplan vir menslikehulpbronbestuur opgestel, wat nou aan die hand van ons pas aangestelde Direkteur van Menslike Hulpbronne se insette gefinaliseer sal word. Ons het 'n omvattende Risikobestuursplan voltooi wat reeds geïmplementeer word.
- Ons het 'n uitvoerende portefeulje vir innovasie en kommersialisering geskep en het goeie vordering gemaak met planne vir die bestuur van intellektuele besit. Ons E-kampus-projek is daarop gerig om al die werksaamhede van die Universiteit op 'n elektroniese grondslag te vestig.
- Ons het 'n aantal riglyne vir die finansiële bestuur van die Universiteit neergelê. Dieselfde beginsels sal in ons interne befondsingsvoorskrifte vir fakulteite en departemente nagevolg word. Ons het ook 'n omvattende koste-effektiwiteitsstudie ten opsigte van al ons werksaamhede onderneem, beide wat akademiese en nie-akademiese aktiwiteite betref. Dit is duidelik dat ons in toenemende mate ons beplanningsproses en ons begrotingsproses sal moet integreer.

Nie een van hierdie aktiwiteite sal noodwendig die hoofopskrifte haal nie, maar is almal noodsaaklike stappe op pad na 'n doeltreffende en suksesvolle organisasie.

Met dit gesê, kom ek nou by die derde deel van my antwoord op die vraag "Wat gaan aan op Stellenbosch?", en dit is om spesifiek erkenning te gee aan die debat rondom sake wat te doen het met die *idee* van Stellenbosch – soos taal, soos diversiteit, soos institusionele kultuur. Daar is nie tyd in een toespraak om al drie uitvoerig te behandel nie. Ek kies dus om te konsentreer op die diversiteitsdebat – die sogenaamde "wit mans"-debat.

Ons Diversiteitstaakgroep het in die eerste helfte van hierdie jaar 'n uitgebreide stel voorstelle gemaak – bekend as die Konsep 2-diversiteitsraamwerk – en dit op ons webwerf beskikbaar gestel vir bespreking. Een van die doelwitte van die Taakgroep was om bespreking aan te wakker, en daarin het hulle wel ryklik geslaag. Daar was 'n warm debat, op en om die kampus, in die teekamers, om die braaivleisvure, en in die pers. By verre die grootste deel van hierdie debat het gesentreer rondom die uitbouing van diversiteit in die personeelkorps, en dan nog meer spesifiek rondom voorstelle bedoel om die feit aan te spreek dat ons senior personeel, met min uitsonderinge, bestaan uit wit mans.

Dat daar openbare debatvoering was, is 'n goeie ding. Ons kan sekerlik leer uit die verskeidenheid van bydraes. Maar ek is getref deur die feit dat daar so min duidelikheid was oor sake wat eintlik geruime tyd gelede al klaar besluit is. En hier verwys ek spesifiek na ons Strategiese Raamwerk. Net om u te herinner: Hierdie rigtinggewende dokument is deur die Universiteitgemeenskap aanvaar in die jaar 2000, na 'n kampuswye deelnemende en deursigtige proses. Dit het, so glo ek, volkome legitimiteit in terme van kollektiewe wil, en kollektiewe besluitneming.

Die Strategiese Raamwerk maak 'n aantal onomwonde uitsprake rondom diversiteit, wat die moeite werd is om net weer in herinnering te roep. As uitgangspunt stel die Strategiese Raamwerk dit reguit dat:

Die US erken sy bydrae tot die ongeregtighede van die verlede, en verbind hom daarom tot gepaste regstellings- en ontwikkelingsinisiatiewe.

Met hierdie woorde het die Universiteit 'n verbintenis gegee tot regstellende aksie, reeds drie jaar gelede. Die ietwat verontwaardigde vraagstelling van sekere briefskrywers of die Universiteit dan ook nou gaan *begin* met regstellende aksie is dus anachronisties. Ons gaan nie begin met regstellende aksie nie – ons is reeds sedert 2000 daarmee besig. Wat meer is, die Strategiese Raamwerk stel dit heeltemal onomwonde watter prioriteit hieraan gegee moet word:

... die totstandbrenging van 'n korps van uitmuntende studente, dosente en administratiewe personeel wat demografies meer verteenwoordigend is van die Suid-Afrikaanse samelewing moet ten grondslag lê aan al ons aksies.

Dit is heeltemal ondubbelsinnig: Die Universiteitgemeenskap het hier die belofte gemaak dat die uitbreiding van diversiteit ten grondslag sal lê aan alles wat ons doen. Of dit dus nou gaan oor aanstelling van personeel, of die werwing van studente; of dit gaan oor die bevordering van navorsing of die uitbou van onderrig: Ons het die belofte gemaak dat ons uitmuntendheid en diversiteit by mekaar sal probeer uitbring.

Natuurlik is die uitvoering van hierdie belofte nie maklik nie. Maar die werk het reeds begin. Die Strategiese Raamwerk is naamlik opgevolg deur 'n aantal beleidsdokumente en spesifieke planne wat groter duidelikheid gee oor implementering. Ek noem graag 'n paar voorbeelde.

Voorbeeld 1: Ons het 'n Diensbillikheidsplan vir personeellede aanvaar, wat gegrond is op die idee om diversiteit as 'n bate te benut. Een van die praktiese uitvloeisels hiervan is ons Personeelverbreidingsbeleid, waarvolgens daar in die onlangse verlede reeds meer as 100 aanstellings van vrouens, bruin en swart mense gemaak is bo en behalwe die normale personeeltoedeling.

Voorbeeld 2: Ons het 'n Kode vir Bestuurspraktyke, wat opgestel is deur ons regs konsultante, om sake soos advertering en werwing in die praktyk te hanteer. Diegene wat die diversiteitsdebat gevolg het, sal onthou dat hierdie juis een van die terreine was waarop skerp vrae gevra is, soos "Het die Universiteit dan nie 'n verpligting om te adverteer nie?", "Mag jy werf voor jy adverteer?", ensovoorts. Die antwoorde op al hierdie vrae is gereedlik beskikbaar, en was alreeds uitgewerk nog voor die onlangse debat.

Voorbeeld 3: Een spesifieke plan wat ons verlede jaar geloods het, en wat bekend gestaan het as die Interim Diversiteitsveldtog, was om die aantal nuwe bruin en swart studente in 2003 drasties te verhoog. Die vraag gestel aan ons Afdeling Korporatiewe Sake was heel eenvoudig: As jy die toelatingsvereistes dieselfde hou, maar jy stel meer finansiële hulp beskikbaar, hoeveel meer bruin en swart eerstejaarstudente sal ons kan inskryf in 2003? En ek kan nou rapporteer wat die antwoord is. Net deur meer finansiële hulp beskikbaar te stel, het ons hierdie jaar 44% meer nuwe bruin en swart eerstejaarstudente ingeskryf as verlede jaar.

Nog iets wat geblyk het uit die debat, is dat die uitbouing van diversiteit maar alte maklik as 'n bedreiging ervaar kan word. Daarom het die Bestuur besluit om op 'n konsultasietoer deur die kampus te gaan, om te luister na wat die personeel en studente hieromtrent sê. Alle fakulteite en afdelings op Stellenbosch en Tygerberg is hierby betrek. Daar was in total 16 konsultasiegeleenthede van 90 minute elk. By elke geleentheid het die dekaan of afdelingshoof as gasheer opgetree, en ek het persoonlik as gespreksgenoot opgetree by al 16 hierdie geleenthede.

Hierdie konsultasietoer 'n baie waardevolle kommunikasiegeleentheid was, dat daar oop en eerlike gesprekke gevoer is, dat ons baie daaruit geleer het, en dat ons die meeste van die vrese kon besweer. So byvoorbeeld is ons gevra of die US dan nou aktief gaan diskrimineer teen wit mans. En die antwoord is dat ons Diensbillikheidsplan juis eksplisiet sê dat ons 'n werkomgewing nastreef waarin daar *geen* onbillike diskriminasie voorkom nie. Ons is gevra of daar dan nog 'n toekoms is vir jong wit mans aan die US. En die antwoord is dat daar nie 'n woord in enige plan staan teen die konsep van bevordering op meriete nie. Ons is gevra of uitnemendheid die slagoffer gaan wees van regstellende aksie. En die antwoord is "die Universiteit sal nie in die navolging van diensbillikheid afbreuk doen aan sy missie om uitmuntende wetenskapsbeoefening te bevorder nie".

Dit is belangrik vir ons om te begryp dat die onderwerp van diversiteit gekoppel is aan die onderwerp van taal. U sal onthou dat ons verlede jaar 'n groot taaldebate deurloop het, en dat dit gelei het tot 'n hernieude verbintenis van Stellenbosch tot Afrikaans as onderrigmedium. U weet dat dit beslag kry in 'n Taalbeleid en taalplan vir die Universiteit. Die punt wat ek nou maak, is dat die uitbouing

van Afrikaans as universiteitstaal hier op Stellenbosch ten nouste saamhang met die uitbouing van diversiteit. Ons het gesê dat ons Afrikaans wil gebruik as 'n instrument van bemagtiging vir mense uit voorheen benadeelde omgewings: Nou moet ons die daad by die woord voeg. Ons het gesê dat daar baie bruin en swart mense is wat ten beste in Afrikaans kan en wil studeer: Nou het die tyd aangebreek vir ons om hierdie bewering te staaf. Ons het gesê dat Afrikaans op Stellenbosch nie 'n bedekte plan is om Stellenbosch wit te hou nie – nou gaan ons getoets word of dit waar is.

Op die lang duur, so glo ek, gaan die voortbestaan van Afrikaans op Stellenbosch Universiteit afhang daarvan of ons kan bewys dat ons alle Afrikaanstaliges, van *alle* kleure, in regverdige mate bedien, en in gelyke mate laat tuis voel. Dit volg dat die beste bydrae wat almal van ons kan lewer om Afrikaans as universiteitstaal hier te handhaaf, is om mee te werk daaraan om baie meer Afrikaansmagtige bruin en swart studente en personelede na ons kampus te trek. In kort: Om Afrikaans uit te bou, moet ons dringend en doelgerig diversiteit van kleur binne Afrikaans uitbou.

Die laaste opmerking wat ek wil maak oor taal en diversiteit gaan oor die harde finansiële realiteite. Reeds by die Taal-taakspan het die besef vir die eerste keer na vore gekom: *Taal kos geld*. Of dit nou is om meer bruin en swart Afrikaans-sprekers na Stellenbosch te bring, of dit is om bemagtigingsprogramme in Afrikaans te loods, of dit nou taaldienste is, of Woordfeeste: Al hierdie dinge kos geld. Byvoorbeeld, ons pas gestigte Taalsentrum, waarin ons hierdie sake aanspreek, se salaris- en bedryfskoste alleen beloop bykans R3,5 miljoen per jaar. Ek wil dus aan alle alumni en ondersteuners sê: Die uitbouing van Afrikaanstaligheid aan Stellenbosch is nie 'n verniet oefening nie. Dit gaan strategie en taktiek kos, dit gaan werk kos, en dit gaan geld kos. Hiervoor wil ons graag die hulp van ons alumni en ondersteuners vra.

Ek weet dat die onderwerp van alumnibydrae tot Universiteitsfondse in die afgelope debatte ook dikwels na vore gekom het – soms met bekommernis dat die tjekboeke dalk kan toeklap as daar te veel veranderinge plaasvind. Hieromtrent sal 'n bietjie meer duidelikheid miskien ook help. Skenkings van alumni is vir ons baie belangrik – maar hulle is nog nie so belangrik soos wat ons graag sou wou hê hulle moet wees nie. Byvoorbeeld, ons het oor die afgelope vyf jaar nog nooit van meer as 5% van ons alumni skenkings ontvang nie. Wat meer is, oor die afgelope vyf jaar het die skenkings van alumni in enige gegewe jaar nog nooit meer as 8% bedra van die totale skenkings nie – in 'n tipiese jaar is die syfer onder 6%. Verlede jaar, byvoorbeeld, het alumniskenkings R4,2 miljoen beloop uit 'n totale skenkingsbedrag van R62,2 miljoen (dis 6,75%). Natuurlik is ons baie dankbaar teenoor diegene wat ons wel op hierdie manier steun. En hier kan ek nie nalaat nie om spesifieke dank te betuig aan twee groot weldoeners: dr Christo Wiese en mnr Gys Steyn, wat elk onlangs bydraes gelewer het ten bedrae van minstens R1 miljoen.

Ek sou baie graag wou sien dat die belangstelling wat die groot massa van alumni openbaar in die sake van die Universiteit geëwenaar word deur die vlak van hulle finansiële ondersteuning vir daardie sake wat hulle belangrik ag. Ek glo dat die manier vir alumni om mede-eienaarskap te verkry van verandering op Stellenbosch, is om verandering te dryf deur skenkings te maak, en te stipuleer waarvoor u wil hê ons moet daardie skenkings aanwend. As ek 'n voorbeeld mag noem: Dit lyk onwaarskynlik dat ons groot fondse van buitelandse donateurs sal kry vir die uitbouing van Afrikaans. Dit is egter 'n

onderwerp na aan die hart van ons alumni, en een wat ons u graag die geleentheid wil bied om te ondersteun.

3. Visiestelling

Ek wil nou beweeg na 'n visiestelling vir die Universiteit, maar laat ek eers 'n paar opmerkings maak. Wanneer ek op die afgelope jaar terugkyk en my afvra watter lesse ons daaruit kan neem, is daar 'n paar dinge wat baie duidelik uitstaan. Miskien is die belangrikste les dat wat op Stellenbosch gebeur, vir die res van die land enorme simboliese waarde inhou. Toe die ANC hulle 51ste nasionale byeenkoms hier gehou het, was dit wêreldnuus – nie net omdat dit die ANC was nie, maar omdat dit Stellenbosch was. Die simboliek van 'n swart president wat die ANC se kongres in die DF Malan-saal op Stellenbosch open, was 'n duidelike aanduiding van hoe Suid-Afrika besig is om haarself te herskep. Dieselfde geld vir minder goeie nuus. Waarom haal dit die voorblad van 'n nasionale nuusblad wanneer jong Afrikanermans gewelddadig optree teen ander jong Afrikanermans in een van ons koshuise? Omdat alles wat hier gebeur, gesien word as verteenwoordigend van wat met die Afrikaner se psige aan die gang is.

Die tweede les wat ons kan leer, is dat ons, as 'n universiteit, die belangstelling in wat hier gebeur tot ons voordeel moet aanwend. Heeltemal tereg het 'n paar redaksionele rubrieke daarop gewys dat ons kommunikasie reaktief eerder as proaktief geskied het. Ek glo dat die veranderinge by Stellenbosch in wese 'n goeienuusboodskap vir die res van die land kan oordra, maar dat dit van ons afhang om die beeld van 'n konserwatiewe en outoritêre instansie van ons af te skud. Ons behoort stappe te doen om ons strategiese kommunikasie op te skerp, en dit is presies ook wat ons gaan doen.

Die derde les wat ons geleer het, is dat gladde kommunikasie op sigself nie genoeg is nie. Daar moet ook 'n duidelike boodskap wees oor waarheen ons op pad is. Wat nodig is, is 'n visiestelling wat dit helder en duidelik uitspel, en wat deel kan word van elke Matie se ingesteldheid.

Ek wil dus nou met u die visiestelling deel van die Bestuur en die Raad van die Universiteit van Stellenbosch. Dit is iets wat voortvloei uit ons Strategiese Raamwerk, sowel as uit die baie gesprekke wat ons gehad het oor die afgelope jaar. Om die visiestelling aan te bied, speel ons 'n verbeeldingspeletjie, en ons vra die volgende vraag. Sê nou maar dit was nou die jaar 2012, en ons kyk terug oor die 10 jaar sedert 2002: Wat is dit wat ons dan graag sou wou kon sê van die US?

- **Uitnemendheid.** Die eerste en belangrikste ding wat ons graag sou wou kon sê tien jaar van nou af is dat Stellenbosch 'n top-universiteit is. Dit staan in ons huidige visiestelling, en dit bly voorop in ons gedagtes. Wat ook al die veranderinge in die hoërondwyssektor, en wat ook al die parameters waaraan universiteite gemeet word: Ons sal in 2012 nasionaal en internasionaal erkenning wou hê as 'n universiteit van uitnemendheid.
- **Rolspeling.** Binne die konteks van verandering in Suid-Afrika en in Afrika staan ons voor 'n fundamentele vraag: Gaan ons toeskouers wees, of rolspelers? Die visie van die Bestuur en die Raad is dat hierdie universiteit 'n aktiewe rolspeler gaan wees in die ontwikkeling van 'n nuwe samelewing in Suid-Afrika. Ons glo deel van die uitnemendheid van 'n universiteit lê in dié

mate waartoe jy deelneem aan en leiding gee in die burgerlike gemeenskap, in die aanspreek van sosiale probleme, en in die skepping van welvaart.

- **Wetenskaplikheid.** Ons is en bly akademiëci. Die manier waarop ons ons rolspeling ten beste kan uitoefen, is deur gebruik te maak van dit wat ten grondslag lê van die akademië, naamlik wetenskaplikheid. Hiermee bedoel ek 'n benadering, nie 'n spesifieke vakgebied nie. Ons het 'n sekere manier van dink, van redeneer, en van probleme aanspreek; dit is wat ons wil gebruik om ons leuse van "Jou kennisvennoot" uit te leef. Ons sal ook graag die brug wil slaan tussen wetenskaplikheid en tegnologie, met spesifieke verwysing na die uitbouing van die kennisekonomie.
- **Diversiteit.** Wanneer ons in 2012 kom, en terugkyk oor die tien jaar wat dan afgeloop het, dan sou ons baie graag wou kon sê dat ons afgelewer het op die beloftes wat ons gemaak het in ons Strategiese Raamwerk aangaande diversiteit. Ons sou graag dan wou kon sê dat Stellenbosch nou baie meer lyk soos die res van die land as wat in 2002 die geval was. Meer nog: Ons sou graag in 2012 wou kon sê dat mense gemaklik is met mekaar op 'n kampus van diversiteit. Ons sou wou kon sê dat diversiteit nie meer 'n *issue* is nie.
- **Afrikaans.** Ons sou graag in 2012 wou kon sê dat ons ons deel gedoen het, en meer, om Afrikaans as 'n akademiese taal uit te bou. Ons sou graag wou kon sê dat ons ons verbintenis met Afrikaans behou het, en dat Afrikaans steeds aanvaar word as 'n onderrig- en wetenskapstaal wat studente toegang gee tot wetenskapsbeoefening van wêreldgehalte. Ons sou graag wou kon sê dat ons dit gedoen het sonder arrogansie en sonder onderwerping, gewoon net as iets wat natuurlik voortvloei uit die diverse veeltaligheid van hierdie land.

Hierdie vyf punte omvat ons visie vir die Universiteit: uitnemendheid, rolspeling, wetenskaplikheid, diversiteit en Afrikaans. Jy kan dit op die vingers van een hand tel; jy het nie lang woorde nodig om dit te sê nie, en jy kan dit maklik oordra aan die spreekwoordelike mens in die straat. En dit is die antwoord wat ek graag wil aanbied op die vraag "Waarheen is die US op pad?".

4. Die pad vorentoe

Ons visiestelling antwoord die vraag van waar ons wil heen. Vir die onmiddellike toekoms moet ons aandag gee aan die vraag van hoe ons daar kom. Wat is dit wat ons gaan doen, op die korter termyn, en meer spesifiek in die komende jaar? Die afgelope jaar was alle bestuursprojekte sterk op beplanning gerig. In die komende jaar sal die fokus verskuif na implementering. Hier is 'n aantal items wat nou op ons lys is.

Wat diversiteit betref: Die konsultasietoer het baie daartoe bygedra om ons gedagtes te help vorm. Soveel so dat die Bestuur 'n dokument kon ontwikkel waarin die pad vorentoe uitgespel word. Hierdie dokument, getiteld "Konseptualisering van 'n Diversiteitsplan vir die US", is nou beskikbaar op ons webwerf, by <http://www.sun.ac.za/diversiteit>. Hierin spel ons die aard en metodologie uit van die proses om diversiteit uit te bou. Ons formuleer 'n aantal duidelike beginsels, en ons spel uit wie wat moet doen oor die komende jare. Ons beoog om 'n wentelplan-benadering te volg, waarin elke fakulteit en afdeling van die Universiteit, binne die konteks van hulle normale jaarlikse beplanningsiklus, elke jaar 'n

driejaarwentelplan sal opdateer. Ewe-eens beoog ons om binne die normale jaarlikse begrotingsproses elke jaar spesifiek aandag te gee aan diversiteit as 'n geïntegreerde deel van elke fakulteit en afdeling se begroting. En ons sal dit alles saambind, elke jaar, in 'n opdatering van die Institusionele Plan van die Universiteit.

Ek is bly om te kan rapporteer dat hierdie dokument die steun van die Raad wegdra. Ons kan dus nou oorgaan na die formele konsultasieproses, wat ons drie maande gelede onderbreek het om eers op die informele konsultasietoer te gaan. Die formele proses behels dat die dokument voorgelê word aan die Senaat en aan die Institusionele Forum, en dat die dokument dan, met kommentaar van hierdie twee liggame, vir formele besluitneming aan die Raad voorgelê word.

Intussen is die befondsing van ons diversiteitsinisiatief op beduidende wyse deur die Andrew W Mellon Foundation in New York ondersteun. Ons het sukses behaal met ons aansoek om voldoende swart personeel te bekom deur hulle self op te lei, 'n sogenaamde "grow your own timber"-inisiatief. Dis vir my aangenaam om te kan aankondig dat die Mellon Foundation \$1 miljoen vir hierdie doel bewillig het. Ons gaan die befondsing aanwend om 40 studiebeurse vir swart studente op MSc-, PhD- en post-doktorale vlak in te stel, met die oog daarop dat hierdie studente later sal deel word van die Universiteit se personeelkorps. Namens die Universiteit wil ek graag die Mellon Foundation bedank vir hierdie vertrouwe wat hulle stel in die wyse waarop ons verandering bestuur.

Ek kan ook aankondig dat ons uit ander donateursbronne 'n spesiale fonds gestig het om studente te ondersteun wat daarin kon slaag om bo hulle omstandighede uit te styg. Natuurlik wil ons uitnemendheid beloon. Maar dis ook net reg dat ons die relatiewe konteks van prestasie in ag sal neem. Ons het studente wat nie al die voorregte geniet wat soms as vanselfsprekend aanvaar word nie, soos 'n stabiele tuiste of studieplek, grondige skoolagtergrond, leefbare lewenstandaard, liggaamlike gesondheid, ensomeer. Tog presteer baie van hierdie studente op uitsonderlike wyse, as mens hulle omstandighede in ag neem. Vir hierdie studente stel ons die Rektor se Studiefonds in. Die vernaamste kriteria waaraan studente moet voldoen om hiervoor in aanmerking te kom, is 'n bewese vermoë om moeilike omstandighede te bowe te kom, en relatief tot hulle omstandighede sukses te behaal. Daar sal tot drie toekennings per jaar gemaak word wat elk tot soveel as R50 000 per jaar sal beloop en tot so lank as drie jaar van krag sal wees.

Nou wat taal betref. Ek het vroeër gemeld dat ons oor die afgelope jaar 10 fokusareas vir die Universiteit ontwikkel het. Ek kan nou aankondig dat die konsep van *taal en veeltaligheid* heel bo aan die lys is, as eerste fokusarea van die US. Daarmee maak ons 'n koppeling tussen Afrikaans as 'n strategiese prioriteit en taal as 'n akademiese fokus. Vir die onmiddellike toekoms is dit ons prioriteit om die nuwe taalbeleid en Taalplan prakties in werking te stel. Ons sal sorg dat daar 'n kort en maklik leesbare weergawe van die taalbeleid opgestel word, dat daar 'n gedragskode opgestel word vir taalgebruik in die klaskamers, en dat ons verskaffing van taaldienste aggressief uitgebou word. Ek doen graag weer 'n beroep op alumni om ons hierin te ondersteun.

Wat fokusareas betref, wil ek nog een uitsonder. Behalwe daarvoor dat ons probleemoplossers wil wees, wil ons ook graag vaandelraers wees vir die basiese wetenskappe, en daarom is dit nou een van ons fokusareas. Ons wil graag 'n universiteit wees waar die wiskunde, die fisika, die chemie en die

ander fundamentele wetenskaplike rigtings sterk staan. As voorbeeld hiervan kan ek aankondig dat ons nou in vennootskap met die ander twee Wes-Kaapse universiteite, en die Universiteit van Cambridge, die African Institute for Mathematical Sciences gestig het. Hierdie instituut hoop om jaarliks tot 50 jong wiskundiges uit Afrika te trek, en aan hulle 'n Cambridge-geakkrediteerde nagraadse kwalifikasie toe te ken.

Op die gebied van rolspeeling is daar baie voorbeelde wat ek sou kon noem, maar ek volstaan by een, naamlik sport. Daar word soms gevra of die Universiteit genoeg doen vir sport. Dit het egter nou vir ons duidelik geword dat daar 'n beter vraag is om te vra. Nie "Doen ons genoeg *vir* sport?" nie, maar "Doen ons genoeg *met* sport?". En die antwoord is: Nee, ons kan heelwat meer doen met sport. Daarom het ons besluit om die gebruik van sport as 'n strategiese bate te bevorder. Ek kan byvoorbeeld aankondig dat die Uitvoerende Komitee van die Raad reeds beginselgoedkeuring gegee het vir beter kommersiële gebruik van die Coetzenburgsportterrein.

Die laaste voorbeeld wat ek wil noem van 'n spesifieke projek vir die komende jaar is die ontwikkeling van 'n oorkoepelende sakeplan. Ons glo dat ons die Universiteit kan en moet bedryf in terme van gesonde sakebeginsels. Ons het reeds 'n aantal beginsels van finansiële bestuur opgestel, wat na wye konsultasie deur die Raad aanvaar is. Die Sakeplan sal die finansiële spieëlbeeld wees van ons jaarlikse Institusionele Plan, en beide sal op sikliese wyse deel vorm van ons jaarlikse bestuurs- en beheerprosesse.

5. Slot

Ek het nou lank gepraat, en dis tyd om af te sluit. Ek wil vir u sê ek glo dat Suid-Afrika tans die mees interessante land in die wêreld is om in te woon en te werk. Enigiemand met 'n sin vir historisiteit kan sien ons in Suid-Afrika sit midde-in 'n laboratorium waar die eksperimente van die nuwe wêreldorde aan die afspeel is. Ek glo dat hierdie nuwe orde nie sal werk as Afrika nie tot sy reg kom nie, en dat Afrika nie tot sy reg sal kom as ons Suid-Afrika nie kan laat werk nie. Ek glo dat vir Suid-Afrika om te werk, dit essensieel is dat daar voorbeelde moet wees van hoe ons uitstyg bo ons verdeelde verlede, en beweeg na 'n gedeelde sin van Suid-Afrikaanse burgerskap. Ek glo dat ons verskillend kan wees van mekaar, sonder om ons van mekaar af te sonder. Ek glo dat die land 'n versugting na sukses-stories het. En ek glo dat Stellenbosch so 'n sukses-storie in wording is.

Laat ons eerlik wees met mekaar: Wat ons hier probeer doen, is iets wat min universiteite nog probeer het, en nog minder kon regkry. Ons wil vanaf die basis van 'n klein dorpie, 'n minderheidstaal, en 'n ongelukkige politieke geskiedenis, uitstyg na wêreldformaat. Dit is 'n uitdaging – maar dit is presies die soort van uitdaging wat mense inspireer. Ek glo dat Stellenbosch so 'n uitdaging waardig is. En dit is tot hierdie uitdaging wat ek u almal wil oproep.

INLEIDING TOT DIE BESIGHEID VAN DIE UNIVERSITEIT

Junie 2004

Universiteite oraloor is in verandering, en daardie verandering het baie te doen met die feit dat, in hierdie millenium, kennis nie net 'n vorm van mag is nie, maar ook 'n vorm van geld. Onafhanklik van enige kulturele debatte aangaande Stellenbosch is daar dus ook nog die universele kwessie van die mate en die manier waartoe 'n universiteit as 'n besigheid bedryf word. My siening hiervan is eenvoudig: Die Universiteit is nie 'n besigheid nie, maar moet op grond van goeie besigheidsbeginsels bestuur word om die akademie te kan dien. Die toespraak wat volg, het hierdie idee omskryf. Dit was ook in hierdie toespraak dat ek vir die eerste keer spesifiek melding gemaak het van die versugting na waarborge as 'n kultuurfenomeen.

Die besigheid van die Universiteit

Toespraak vir die Kaapstad Sakekamer

23 Junie 2004

In die akademie het ons 'n reël wat sê as jy drie keer 'n artikel skryf oor dieselfde onderwerp, dan moet jy begin dink aan 'n boekpublikasie. Nou, dis vandag die derde keer dat ek een van die Wes-Kaap se Sakekamers toespreek, so dit lyk my ek sal minstens hieraan moet begin dink as 'n reeks.

Gedurende 2002 het ek eenkeer die Bellville Sakekamer toegespreek oor die visie en missie van die Universiteit. Toe, 'n paar maande daarna, het ek by die Stellenbosch Sakekamer gepraat oor die vraag of die Universiteit 'n besigheid is. (Die kort antwoord, terloops, was "nee". Maar die lang antwoord was "ja") Ek wil vandag se byeenkoms graag sien as 'n voortsetting van daardie gesprekke. My onderwerp is "Die besigheid van die Universiteit". En ek sal inderdaad bietjie praat oor waar ons besigheid nou staan. Maar eintlik wil ek die grootste deel van my rede wy, nie aan wat ons besigheid is nie (want dit is miskien nie onbekend nie), maar aan hoe ons ons besigheid bedryf. En daarmee, hoop ek, sal ons ook sien dat ons heelwat gemeenskaplike terrein het.

Die besigheid van die Universiteit, in kort, is die akademiese besigheid. Om dit nog korter te stel, dit gaan om kennis. Ons besigheid is om kennis te skep, kennis te versprei, kennis te gebruik, en kennis te integreer. Die eerste hiervan is ons navorsingsfunksie, die tweede is ons onderrigfunksie, die derde is deel van ons gemeenskapsinteraksie, en die vierde is deel van ons intellektuele funksie.

Sover, so maklik. Maar die feit is dat hierdie kort skets van die akademiese besigheid een baie belangrike feit ignoreer. Dit is naamlik dat, plaaslik en globaal, universiteite oraloor in 'n proses van transformasie is. (Ek weet dat "transformasie" een van die woorde is wat Suid-Afrikaners se bloeddruk maklik opjaag, so ek haas my om te herhaal dat die proses van transformasie in die universiteitswese 'n globale een is.) Ons is in 'n tydvak waar daar oraloor debatvoering is oor die rol van die universiteit in die samelewing, en oor hoe universiteite behoort te verander om die rol of rolle wat vir hulle uitgestippel word, te vervul.

Dit laat die vraag ontstaan: Hoekom juis nou? Universiteite is al vir honderde jare aan die gang, en mens sou dink dat hul bestaansdoel en rol teen hierdie tyd al volledig uitgeklaar sou wees. Hoekom is daar tans hierdie proses van selfondersoek aan die gang? Ek dink daar is twee redes, wat met mekaar saamhang. Ek sal kortliks praat oor die eerste, en langer oor die tweede.

Die eerste rede is die nuwe rol van kennis as 'n drywer van die ekonomie. In die sogenaamde kenniseconomie hang die welvaart van lande nie af van wat jy uit die grond uitgrawe nie, of van wat jy kweek op jou landerye nie, of van wat jy vervaardig in jou fabriek nie, of van wat jy verhandel oor jou grense nie – dit hang af van die kennis wat in mense se koppe sit, en van die oordrag en inwerkingstelling van daardie kennis. Francis Bacon het reeds in 1620 gesê dat "kennis is mag"; wat ons nou onlangs begin besef het, is dat "kennis is geld". Nou, kennis was nog altyd die terrein van die universiteite, en geld was nog altyd die domein van besigheid. Maar skielik vind ons nou hier

'n vermenging van twee terreine wat histories van mekaar verwyder was. Geen wonder dat die universiteite simptome toon van eksistensiële angs nie.

Die tweede rede waarom die besigheid van universiteite herbesin word, het te make met 'n fundamentele verandering in die aard van die samelewing waarbinne die universiteit opereer. Hieromtrent wil ek bietjie langer gesels.

Een van die internasionale organisasies waaraan ons as universiteit behoort, is die Association of Commonwealth Universities (ACU) – 'n losse netwerk van bykans 500 universiteite in die Statebondslande. Dit is 'n handige manier om op hoogte te bly van bewegings in die universiteitswese. Tien jaar gelede, in 1994, het die destydse Sekretaris-generaal van die ACU, ene Michael Gibbons, saam met 'n aantal ander outeurs 'n invloedryke boek gepubliseer, getiteld *The New Production of Knowledge*.¹ Die gedagte van daardie boek is essensieel dat die einde van die Koue Oorlog saamhang met meer veranderinge as net die oorgang na 'n wêreld met slegs een supermoondheid. Dit hang naamlik saam met die oorgang van wat Gibbons et al. noem 'n "Mode 1 Society" na wat hulle noem 'n "Mode 2 Society". Verbeeldingloos soos wat hierdie terminologie ook al mag wees, het die gepaardgaande begrippe tog die verbeelding aangegryp, en wyd inslag gevind in hoër onderwys – ook hier in Suid-Afrika, veral in die gedagtes van ons onderwysbeplanners.

Om die essensie van die saak weer te gee, val ek vir die oomblik terug op die Engels waarin Gibbons self in 'n meer onlangse skrywe die saak verduidelik:

During the twilight of the Cold War, if not before, the relative institutional separation between society's major institutions had begun to break down ... The once clear lines of demarcation between government, industry and the universities, between science of the universities and the technology of the industry, between basic research, applied research and product development, between careers in academe and those in industry seem no longer to apply. Instead, there is movement across established categories, greater permeability of institutional boundaries, greater blurring of professional identities, greater diversity of career patterns. In sum, the major institutions of society have been transgressed as institutions have crossed onto one another's terrain.

En verder:

Contemporary society, too, is characterised by a pervasive uncertainty, generated by the same process of transgression that science is experiencing. Here, too, the formerly clear boundaries between the State, the market and culture have become more permeable. Here, too, uncertainty, in its turn, is generating greater willingness to explore alternatives, whether in organisational forms, or inter-institutional cooperation, which in turn affects the jobs people do and those with whom they are prepared to work. The upshot is that societies now comprise more open, experimentally-oriented systems. In society and science, this openness and experimental orientation is both a cause of, and a response to, growing complexity and uncertainty of the problems and issues that need to be addressed.²

Die idee van kompleksiteit is kernbelangrik hier. Dit beteken nie net dat dinge meer ingewikkeld is nie. Dit het ook die tegniese betekenis van komplekse dinamiese stelsels wat op mekaar inwerk op sodanige wyse dat daar 'n inherente onvoorspelbaarheid aan die hele totale sisteem is. Die interaksies is sogenaamd *nie-lineêr*, wat beteken dat jy nie die uitkomst kan voorspel deur eenvoudig te ekstrapoleer vanaf die insette en die werkinge van die onderskeie stelsels self nie.

Vir diegene wat belangstel in sulke dinge, beveel ek graag die intrede aan van een van ons professore in Filosofie, prof Paul Cilliers. Daar was ook 'n interessante gesprek met Paul hieromtrent in *Die Burger* van 3 Junie vanjaar.

En om nou my eie stuiwer in die armbeurs te gooi, wil ek graag 'n onderskeid tref wat ek baie nuttig vind in my eie denke oor die komplekse en dinamiese proses wat die besigheid van die Universiteit behels. Dit is naamlik dat ons 'n oorgang beleef van 'n wêreld van "of", na 'n wêreld van "en".

Baie van ons het ons wortels in die tyd en die wêreld van "of". In hierdie wêreld het ons mense, idees en aksies maklik en gerieflik gekategoriseer, indien nie gestereotipeer nie, as die een ding of die ander. Alles was, by wyse van spreke, wit of swart. Jy was Afrikaans of Engels, 'n Matie of 'n Tukkies, van die kampus of van die dorp. Dinge was reg of verkeerd, goed of sleg, mooi of lelik, eerste of laaste, wen of verloor, vriend of vyand, alles of niks. Oor enige saak was jy vir of teen; in enige omgewing was jy een van ons, of een van hulle. Op enige vraag was daar 'n antwoord, en die toekoms was, in beginsel indien nie in die praktyk nie, 'n voorspelbare uitkoms van die verlede.

Die nuwe realiteit, in die wêreld van "en", is een wat erkenning gee aan die gelyktydigheid van verskillende realiteite – selfs wanneer daardie realiteite oënskynlik teenstrydig is. Baie van ons praat Afrikaans en Engels, studeer aan Maties en Tukkies, is gemaklik in Suid-Afrika en oorsee, werk as akademici en as besigheidsmense, het nie 'n probleem om mooi en lelik of reg en verkeerd tegelyk raak te sien nie. Toenemend begin ons besef dat verskillende standpunte tegelyk mag geldig wees, dat netwerke meer belangrik is as bastions, dat jy 'n probleem vanuit verskillende hoeke kan benader, en dat besluitneming meer te doen het met die ontwikkeling van 'n proses as met die deurgronding van een of ander voorafbepaalde waarheid. Toenemend het mense 'n eksperimentele en pragmatiese ingesteldheid nodig, eerder as 'n dogmatiese en ideologiese een.

Dit is die Modus 2-samelewing waarvan Michael Gibbons praat. Dit kontrasteer dan met die Modus 1-samelewing, wat in *The New Production of Knowledge* kortliks en treffend soos volg gekarakteriseer word:

The term Mode 1 refers to a form of knowledge production ... that has grown up to control the diffusion of the Newtonian model to more and more fields of enquiry and ensure its compliance with what is considered sound scientific practice.

Wat het dit alles met besigheid te doen, en die Kaapse Sakekamer? Een van die kernbegrippe van die Modus 2-samelewing is dat instansies wat voorheen as apart gesien, is se terreine toenemend begin oorvleuel. Gibbons noem in die breë as voorbeelde die staat, die sake- en bedryfssektor, en gemeenskapsorganisasies. Dié punt geld natuurlik die meer spesifieke gevalle ook, soos die toenemende oorvleueling van die besigheid van die universiteit met dié van Besigheid.

Laat ek hierdie punt ook op 'n ander manier maak. By een van my vorige Sakekamer-gesprekke was die vraag: "Is die universiteit soos 'n besigheid?" Ek dink ons begin nou sien dat aan die ander kant van die munt is daar 'n komplementêre vraag: "Raak besighede nie dalk al meer soos die universiteit nie?"

Dink maar aan die fundamentele take van 'n universiteit: navorsing, onderrig en gemeenskapsinteraksie. Toenemend doen Besigheid ook navorsing – of as hulle dit nie self kan doen nie, dan koop hulle dit in. Toenemend het besighede een of ander vorm van interne opleidingsfunksie – en party besighede se besigheid is opleiding. En toenemend het besighede 'n gemeenskapsinteraksiefunksie, gewoonlik onder die vaandel van "korporatiewe sosiale verantwoordelikheid". Behalwe vir hierdie interne eienskappe is daar voorts ook die gemeenskaplike omgewing waarin ons beweeg. Dink maar aan die volgende:

- Toenemende staatskontrole, en regulatoriese raamwerke.
- Die vereistes van goeie korporatiewe bestuur. Die King II-verslag, en die nakoming daarvan.
- Die "triple bottom line" en "sustainability reporting".
- Korporatiewe vereistes van gehalteversekering, risikobestuur en koste-effektiwiteit.

Ek wil nie sê dat die universiteit en Besigheid se kernbesigheid dieselfde is nie. Glad nie. Maar wat ek wel wil sê, is dat ons manier van doen toenemend begin konvergeer, en dat hierdie konvergensie gedryf word deur die eienskappe van 'n Modus 2-samelewing.

Nou wil ek kortliks iets sê oor die besigheid van die Universiteit, en dan gaan ek afsluit deur te praat oor hoe ons ons besigheid bedryf.

By Stellenbosch was 2002 en 2003 hoofsaaklik beplanningsjare. Ons is nou op die punt waar ons vir onself 'n baie duidelike vyfpuntvisie uitgestippel het, en waar ons die planne en beleidsdokumente in plek het om hierdie visie te realiseer. Die vyfpuntvisiestelling lui soos volg:

Die Universiteit Stellenbosch:

- Is 'n uitnemende akademiese instelling en gerespekteerde kennisvennoot.
- Bou aan die wetenskaplike, tegnologiese en intellektuele kapasiteit van Afrika.
- Is 'n aktiewe rolspeler in die ontwikkeling van die Suid-Afrikaanse samelewing.
- Het 'n kampuskultuur wat 'n diversiteit van mense en idees verwelkom.
- Bevorder Afrikaans as onderrig- en wetenskapstaal in 'n meertalige konteks.

Om hierdie visie waar te maak, het ons die volgende in plek:

- Onderrigbestuursplan
- Navorsingsbestuursplan (insluitende fokusareas)
- Gemeenskapsinteraksieplan
- Taalplan
- Diversiteitsplan
- Kommersialiseringsplan
- Oorkoepelende besigheidsplan

Ek vestig graag die aandag op die laaste item: Ons het, soos enige goeie besigheid, 'n besigheidsplan. As ek regtig vandag wou gesels oor die *wat* van die besigheid van die Universiteit, dan sou ek uitgewei het oor die aard en inhoud van daardie besigheidsplan.

Maar ek wil afsluit deur te praat oor hoe ons ons besigheid bedryf. Naamlik, dat in die uitvoering van ons besigheidsplan ons poog om te werk binne die konteks van 'n Modus 2-samelewing. Hier is ons definitief nog op 'n leerkurwe, maar ek deel graag met julle 'n paar lesse wat ons al by die Universiteit geleer het in die bedryf van ons besigheid. En, terloops, ek sien hierdie leerproses as deel van wat mense so graag na verwys as "transformasie".

- Ons moet leer om te werk met onsekerheid. Dit is vir baie mense nog ietwat van 'n kultuurskok om te hoor dat die toekoms nie noodwendig 'n lineêre voortsetting van die verlede is nie. Baie dikwels, in die prosesse wat ek bestuur, hoor ek byvoorbeeld die versugting na waarborge. Of jy nou praat oor 'n Taalbeleid, of oor akademiese programme, of oor volgende jaar se staatsubsidie, ek vind nog 'n huiwering om te beweeg voor jy nie weet wat die uitkoms van daardie beweging is nie. My siening is dat daar nie meer waarborge is nie, dat as jy wag vir sekerheid voor jy beweeg, dan gaan jy nie beweeg nie, en as jy nie beweeg nie, gaan jy agterbly.
- Ons moet leer om te werk met oënskynlike teenstrydighede. Ek glo aan die kreatiewe energie wat kan loskom wanneer jy oënskynlike teenstrydighede teen mekaar laat aanvryf. Kom ek noem twee voorbeelde. In die tipe geselskap waarin ek my vandag bevind, hoor ek nogal dikwels die tipe argument dat twee van die stippelpunte van ons vyfpuntvisie teenstrydig is, naamlik die doelwit van uitnemendheid en die uitbouing van diversiteit. Hieromtrent word dan allerhande syfers aangehaal oor skoolverlaterspunte, ensomeer. Toevallig gaan ek my môre in 'n ander omgewing bevind, wanneer ek 'n praatjie soortgelyk aan hierdie een aanbied by die Black Management Forum. En in daardie omgewing hoor ek nogal dikwels die argument dat twee ander van ons stippelpunte teenstrydig is, naamlik die uitbouing van diversiteit, en die uitbouing van Afrikaans. Interessant genoeg sal diegene wat die eerste sogenaamde teenstrydigheid uitwys, selde saamstem met die tweede sogenaamde teenstrydigheid, en omgekeerd.

Wat myself betref, my siening omtrent beide hierdie oënskynlike teenstrydighede is dieselfde: Ons begin 'n proses waarin, oor tyd, elk van ons stippelpunte tot sy reg moet kom. Dit is juis die jukstaposisie van uitnemendheid, Afrikaans en diversiteit wat kragte losmaak waardeur ons kan vorentoe beweeg. Dis nie 'n bloudruk wat jy implementeer, of 'n probleem wat jy eenmalig oplos nie – dis 'n situasie wat jy deurlopend moet bestuur.

- Ons moet leer om te werk met verskille – en selfs met geskille. Hiermee bedoel ek nie dat ons in verskillende kampe moet inbeweeg nie – juis die teenoorgestelde. Ek bedoel dat ons sal moet leer om saam te werk met diegene van wie ons verskil. Meer: Ons moet leer om saam te werk terwyl ons verskil, en ook dat ons kan verskil terwyl ons saamwerk. Die metafoor van verskillende kampe van vriende en vyande is die metafoor van die vorige Modus 1-samelewing. Wat ons nodig het, is die netwerke waarbinne almal deels medewerker en deels kompetisie is. Ons moet leer om te kan saamwerk met diegene met wie ons kompeteer, en te kan kompeteer met ons medewerkers. Daar is nou selfs 'n mooi nuwe Engelse woord hiervoor: "coopetition".

En van metafore gepraat: Ons moet die terme van ons diskoers verander, en leer hoe om oor die tradisionele grense heen met mekaar te praat – oor verandering, oor onsekerheid, en oor verskille. Persoonlik vind ek dat baie van ons retoriek nog vasgevang sit in die metafore van mag en stryd wat die Modus 1-samelewing gekenmerk het. Ek hoor maar nog alte dikwels van ons en hulle, van ruggraat styfmaak, van 'n streep in die sand trek, van staan op jou regte. Ek dink ons het nog nie 'n behoorlike gesprekswyse ontwikkel vir die Modus 2-samelewing nie.

Laat ek afsluit op 'n positiewe noot. Ek glo dat hierdie land nou onteenseglik 'n beter plek is as wat dit tien jaar gelede was. Ek glo dat hierdie verbetering baie te doen het met die manier waarop die land se besigheid bedryf word – en dat hierdie manier een van die globale voorbeelde is van die ontwikkeling van 'n Modus 2-samelewing. Ek glo dat die besigheid van die universiteit en die besigheid van Besigheid besig is om te konvergeer – en dat ons elkeen veel het om te leer by die ander. Ek glo dat die gewone outydse besigheid van die universiteit mooi inpas by die wese van 'n Modus 2-samelewing. Ons visie is dat ons die besigheid van die Universiteit so sal bedryf dat ons waarde toevoeg tot die toekoms van die samelewing waarin ons nou is.

ENDNOTAS

- ¹ M Gibbons, C Limoges, H Nowotny, S Schwartzman, P Scott & M Trow: *The New Production of Knowledge*, SAGE Publications, London 1994.
- ² Beide aanhalings is vanuit Michael Gibbons se artikel "Engagement as a core value in a Mode 2 Society", in S Bjarnason & P Coldstream: *THE IDEA OF ENGAGEMENT – UNIVERSITIES IN SOCIETY*, Association of Commonwealth Universities 2003, pp 48-70.
- ³ Te kry by die Universiteit Stellenbosch se Afdeling Bemaking en Kommunikasie.

INLEIDING TOT VISIE 2012: HOE VORDER ONS?

Julie 2004

T een 2004 was die meeste van ons beplannings- en beleidsbesluite in plek, en kon ons begin om ons vordering te meet in terme van Visie 2012. Ek het vir die eerste keer so gedoen in my openbare jaarverslag van Julie 2004, en dit het daarna die gevestigde manier geword om ons kern-prestasie-aanwysers te bepaal en ons vordering te meet.

Dit was in hierdie toespraak wat ek vir die eerste keer transformasie eksplisiet gedefinieer het as die bereiking van Visie 2012, en die punt gemaak het dat transformasie nie 'n syfermatige spel is nie, maar 'n koppespel.

Visie 2012: Hoe vorder ons?

Openbare Jaarverslag,

29 Julie 2004

Inleiding

By Stellenbosch was 2002 en 2003 hoofsaaklik beplanningsjare. Ons is nou op die punt waar ons vir onself 'n baie duidelike vyf-puntvisie vir die jaar 2012 uitgestippel het, en waar ons die planne en beleidsdokumente in plek het om hierdie visie te realiseer. Die vyf-puntvisiestelling (wat in September 2003 deur die Raad aanvaar is) lui soos volg:

Met hierdie toekomsvisie verbind die Universiteit Stellenbosch hom tot 'n uitwaartse rol binne Suid-Afrika, Afrika en globaal.

Die Universiteit Stellenbosch:

- Is 'n uitnemende akademiese instelling en gerespekteerde kennisvenoot.
- Bou aan die wetenskaplike, tegnologiese en intellektuele kapasiteit van Afrika.
- Is 'n aktiewe rolspeler in die ontwikkeling van die Suid-Afrikaanse samelewing.
- Het 'n kampuskultuur wat 'n diversiteit van mense en idees verwelkom.
- Bevorder Afrikaans as onderrig- en wetenskapstaal in 'n meertalige konteks.

Ek wil vandag verslag doen van hoe ons vorder op pad na die bereiking van hierdie visiestelling. En ek gaan dit doen in twee dele. Die eerste deel is om te rapporteer oor Stellenbosch Universiteit in die klein – dit beteken vordering op ons kampus in terme van die prestasies van ons personeel en studente. Die tweede en meer algemene deel is om te rapporteer oor Stellenbosch in die breë. Dit beteken, behalwe personeel en studente, ook veranderinge in die gemeenskap wat ons poog om te bedien – vorige en toekomstige studente, kennisvennote, en Matie-ondersteuners in die algemeen.

Vir Deel 1 sal ek rapporteer in terme van elk van ons vyf visiepunte.

Deel 1: Vordering met Visie 2012 op die kampus

1. Uitnemendheid

Ek is bly om te rapporteer dat Stellenbosch se reputasie as 'n uitnemende akademiese instelling steeds verbeter. Om maar te begin met die mees onlangse prestasie: Twee nuwe nasionale Sentra van Uitnemendheid word tans aan Stellenbosch gevestig. Die idee van sulke Uitnemendheidsentra waarin nasionale prioriteite aangespreek kan word, is 'n inisiatief van die Departement Wetenskap en Tegnologie, geïmplementeer deur die Nasionale Navorsingstigting (NNS), en dit setel binne die nasionale Navorsing- en Ontwikkelingstrategie. Een van die belangrike pluspunte van die Sentra van Uitnemendheid is dat dit stabiliteit en groei verseker deur goeie befondsing oor 'n 10-jaarperiode. 'n Strawwe mededingende proses van aansoeke en evaluering is gevolg, en daar is op die ou end besluit

dat uit die meer as 70 aanvanklike aansoekers slegs ses sulke nasionale sentra in die eerste fase gevestig sal word. Twee van die ses kom na Stellenbosch toe. Dit is:

- Die Sentrum vir Indringerbiologie, met prof Steven Chown as leier. (Terloops, prof Chown het ook onlangs die gesogte A-gradering van die NNS ontvang.)
- Die Sentrum vir Biomediese TB-navorsing, met prof Paul van Helden as leier (in samewerking met prof Valerie Mizrahi en Wits).

Die Universiteit kan met reg trots wees op personeel wat op hierdie vlak van uitnemendheid beweeg.

Under "excellence" we should also make mention of the outstanding performance of our business school. Not only have they received two sought-after international accreditations (EQUIS and AMBA), but they have also lifted their profile in the national league tables. They were listed by Professional Management Review as the top business school in the country, and moved up to third place nationally in the rankings of the Financial Mail. It is no surprise, then, that in the recent shake-out of business schools by the national Department of Education, our business school received full accreditation – one of only six country-wide. Moreover, just to put the cherry on top, it was recently announced that our business school is one of only 10 schools internationally to be selected for participation in a program on "Business and Society" mounted by the prestigious Aspen Institute in Washington DC. With that, the Stellenbosch Business School finds itself in the company of peers such as the London School of Economics, INSEAD in Paris, and various American Ivy League universities.

Verder noem ek graag dat ook ons studente werklik op top-vlak presteer. Ek het vroeër hierdie jaar besoek afgelê by ons vernaamste vennoot-universiteite in Europa, met wie ons uitruilooreenkomste het, en ek is deurgaans verseker dat Matie-studente wat daar opdaag van die beste studente is wat hulle kry. Op nasionale gebied is die lys te lank om enigsins hier reg aan te laat geskied. As een voorbeeld noem ek egter graag spesiaal die prestasie van 'n PhD-student in Fisika, mej Christine Steinmann, wat met 'n nasionale Women Scientist Fellowship ter waarde van R100 000 vir ses maande op uitnodiging gaan navorsing doen het in Colorado met Nobelpryswenner prof Carl Weimann. Ander studente in die Fisika-departement volg reeds in haar voetspore, soos blyk uit die feit dat by die pas afgelope jaarkongres van die Suid-Afrikaanse Instituut vir Fisika Stellenbosch-studente bykans skoonskip gemaak het met pryse wat aan studente toegeken is.

Hier wil ek tog 'n lansië breek vir ons personeel. Te midde van baie veranderings, baie waarvan nie maklik is nie, slaag ons personeel daarin om steeds ons akademiese profiel te lig. Dit geskied nie sonder harde werk en toewyding nie! Daarvoor sê ek namens die Universiteit aan hulle baie dankie.

2. Scientific, intellectual and technological capacity-building in Africa

One important part of our vision revolves around the fact that we are Africans. Our work, our aspirations and our contributions must always be seen in that light. There is no conflict between international competitiveness and being rooted in the African soil. Accordingly, it is important for us to have active programs and collaborations in an African context. I am proud to mention a few of them here.

- *Our African Centre for HIV/AIDS Management is a remarkable story. It is a collaborative program with Medunsa, started in 2001 with a three-year grant from the Carnegie Corporation in New York, to empower Business and Industry, NGOs and Government, to deal with the ever-increasing preva-*

lence of HIV/AIDS in the workplace. In 2001 there were 63 students. Then in 2002 there were 184 students, and in 2003 the Centre catered for 370 students. These students came from 24 different countries, mainly African. 80% of the students are African blacks, and 80% are women. It is clear that this gives an entirely different complexion to the notion of being a Matie student. And there is a significant follow-on effect. For example, of the 63 original students in 2001, 27 of their children were studying at Stellenbosch in 2003.

Time and space permit only brief mention of similar African initiatives:

- *The African Institute for Mathematical Sciences (AIMS) is a collaborative venture of the three Universities in the Western Cape, together with Cambridge, Oxford and Paris-Sud. We offer a post-graduate diploma to students from African countries, and delivered our first cohort of diplomands in June this year. AIMS is housed in a fully-equipped seven-storey building in Muizenberg, and has substantial international donor support.*
- *NetACT is the Network of African Congregational Theology of our Faculty of Theology, a network of theological institutions in the Presbyterian and Reformed tradition in Sub-Saharan Africa. NetACT aims to develop leadership from the church to empower suffering people in Africa to take responsibility for their future.*
- *From the Business School we have the Africa Centre for Investment Analysis, which was set up to help address the training and research needs of Africa in advanced and development finance. Over the past five years, the Centre has established a unique brand of education and training models to suit the needs of Africa, including a master's degree, short courses, international conferences, and publishing of the African Finance Journal and the African Markets Overview.*
- *From the Faculty of Agriculture we have ASNAPP – that is, Agribusiness in Sustainable Natural African Plant Products. This project, co-funded by USAID and with collaboration from a number of American universities, was initiated in 1999 to help develop the natural products sector in Africa by promoting income-generating activities for rural entrepreneurs in such a way that improves the livelihoods of rural communities. ASNAPP currently works in South Africa, Zambia, Madagascar, Guinea and Ghana.*

3. Rolspeling

Dit is deel van ons visie om 'n aktiewe deelnemer te wees aan die bou van 'n regverdige en voorspoedige Suid-Afrika. Ons glo die beste manier om ons rolspeling uit te oefen, is deur die beskikbaarstelling van ons mense en ons kundigheidsbasis. Ons is trots daarop, byvoorbeeld, dat ons Viserektor (Onderrig), prof Russel Botman, pas weer verkies is as President van die SA Raad van Kerke, dat prof Doug Rawlings verkies is as President van die Royal Society of South Africa, en dat dr Christa van Louw die Voorsitter is van die Nasionale Taalliggaam vir Afrikaans.

Een van die beste maatstawwe vir rolspeling op grond van ons navorsingskundigheid is die THRIP-program van die NNS, wat fondse vanuit die Staatskas verskaf in verhouding tot die navorsingsondersteuning wat ons self bekom vanuit die sake- en bedryfsektor. Dit is 'n werklike maatstaf van dienslewering op grond van ons navorsingskundigheid. Ek is bly om te kan rapporteer dat ons weer eens, vir die sesde jaar agtereenvolgens, verreweg die grootste bedrag aan THRIP-fondse

verdien het van alle universiteite in die land, en dus die voorste universiteit is vir rolspeling in die sake- en bedryf-sektor.

A measure of our participation in nation-building is the extent to which our expertise is sought after by organs of state. Here I would like to mention two examples. CREST, our Centre for Research on Science and Technology, is the foremost centre of expertise on the methodology and sociology of science in South Africa, and is regularly consulted by the Department of Science and Technology in relation to policy development. Another prime example is our Bureau of Economic Research (BER). The Bureau focuses primarily on the South African macro-economy and selected economic sectors. For over 55 years, it has been monitoring economic trends and identifying and analyzing the forces, both local and international, that affect South African business. With this track record, the BER is highly sought after to assist both private- and public- sector clients to make difficult decisions on economic issues.

4. Diversiteit

Wat diversiteit betref, kan ek rapporteer dat ons bevredigend vorder in terme van die kleurprofiel van ons studente, baie stadig vorder wat betref die kleurprofiel van ons personeel, goed vorder wat betref die bevordering van vroue, en wisselend vorder in terme van die breëre terrein van institusionele kultuur.

INSKRYWINGS VAN BRUIN, SWART EN INDIËR KONTAKONDERRIGSTUDENTE BY STELLENBOSCH AS PERSENTASIE VAN ALLE KONTAKONDERRIGINSKRYWINGS VIR 2002 TOT 2004

Fakulteit/Ras	Bruin, Swart en Indiër studente					
	Voorgaads			Alle studente		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Lettere & Wysbegeerte	15,8	18,7	20,9	24,9	25,9	25,9
Natuurwetenskappe	13,3	15,3	19,0	17,3	19,4	23,2
Opvoedkunde	0,8	1,8	3,3	28,3	29,4	33,2
Landbou & Bosbouwetenskappe	10,5	10,7	11,1	16,9	16,7	15,6
Regsgeleerdheid	23,9	24,3	24,7	21,8	23,7	23,3
Teologie	33,8	34,0	37,4	44,5	52,6	49,7
Ekonomiese & Bestuurswetenskappe	10,6	13,1	14,2	17,3	20,7	23,3
Ingenieurswese	7,0	8,6	9,9	11,6	11,8	12,5
Gesondheidswetenskappe	23,9	27,8	32,6	29,0	31,8	36,9
Krygskunde	58,3	64,7	70,5	49,4	59,4	67,1
Alle inskrywings	12461	13113	13446	19337	20303	21000
Wit	85,3	82,9	81,1	78,3	76,0	73,9
Bruin	11,3	12,7	14,0	11,5	12,4	13,4
Swart	2,3	3,0	3,6	8,1	9,3	10,7
Indiër	1,1	1,4	1,3	2,1	2,3	2,0
Bruin, Swart en Indiër	14,7	17,1	18,9	21,7	24,0	26,1

Wat die akademiese personeel betref, is die groei in swart personeellede baie stadig – dit het oor drie jaar toegeneem van 8,8% na 10,9%, wat nie besonder beduidend is nie. Mens moet egter in gedagte hou dat die omset van akademiese personeel baie laag is – minder as 5% per jaar. En as mens kyk na die *nuwe* akademiese aanstellings wat gemaak is sedert 2002, dan blyk dit dat ongeveer 27% daarvan swart mense was, en ongeveer 60% vroue. Nietemin is hierdie 'n area waarin ons steeds poog om te verbeter.

Op die terrein van senior aanstellings van vroue kan ons wel beduidende vordering aantoon. Selfs maar net sedert die begin van 2004 is 'n hele aantal vroue in senior poste aangestel. Daaronder tel die Dekaan van Teologie (prof Elna Mouton), die Studentedekaan (dr Edna van Harte), die Direkteur vir Navorsing (prof Petra Engelbrecht) en die Ombudsman (me Letitia Snyman).

In other areas of diversity we have had mixed success. I am pleased to report that we will be able to make a contribution to sport for disabled persons, through having been designated as the National Centre of Specialization for Disability Sports, and the centre of preparation for the national paralympic team which will compete in Athens in September. We have special equipment for disability sports that allows us to test and keep track of the athletes as they train. We welcome the increasingly visible presence of people with disabilities on our campus.

Wat betref institusionele kultuur, kan ek sê daar is bemoedigende tekens dat die beperkte maar ongewenste ou kultuur van magspeletjies met nuwelinge in die koshuise al hoe meer besig is om van die toneel te verdwyn. So byvoorbeeld het studente in Helshoogte hierdie jaar self na vore gekom met die bekentenis dat hulle nog steeds uitgediende inlywingseremonies gevolg het, en dat hulle nou besef dat dit uit pas is met die waardes van die Universiteit, wat hulle self ook onderskryf.

5. Afrikaans

Ons is besig om 'n nuwe legitimiteit vir Afrikaans te bou. Dit is 'n legitimiteit wat gegrond is op Afrikaans oor kleurgrense heen; Afrikaans as 'n instrument van bemagtiging, en Afrikaans wat haarself nie afsonder nie, maar skouer aan skouer beweeg met ander tale. Gaandeweg is hierdie boodskap besig om pos te vat, ook buite die geleedere van die tradisionele ondersteunerskorps van Afrikaans. Dink maar aan die eregraad-seremonie vir president Thabo Mbeki in Februarie vanjaar. Ons het daardie geleentheid gebruik om ons Visie 2012 aan die President en 'n aantal senior lede van die Kabinet voor te dra – en daarmee saam dus ons verbintenis tot Afrikaans. Die antwoord op hierdie eerlike blootstelling van ons voornemens was 'n ewe eerlike erkenning van die positiewe rol wat Stellenbosch in Afrikaans kan speel. Ek haal aan uit die President se toespraak:

We must also say that a healthy diversity among our universities allows for different language policies. Now that Afrikaans has been liberated from its narrow Afrikaner nationalist straightjacket, Stellenbosch University must answer an important question – how can the University, as an academic and educational institution, equip and motivate Afrikaners and other citizens with Afrikaans as their first language to be participants in the common journey towards the birth of a united but diverse nation?

In this context I must make the point that Afrikaans has already proved itself as a national asset, side by side with other linguistic assets. The use of Afrikaans as a medium of instruction is part of the institutional diversity of which I have spoken.

Ek verstout my om te sê dat met hierdie beginselaanvaarding deur die Staatshoof self van 'n eiesoortige Taalbeleid vir Stellenbosch, ons aansienlike vordering gemaak het op die pad van 'n algemeen aanvaarde Afrikaanstalige profiel.

Wat die implementering van die taalbeleid betref: Dit vorder, en ons leer soos wat ons aangaan. Ons Taalkomitee werk hard en doeltreffend, en rapporteer aan die Raad soos beoog. Ons het gou agtergekom dat daar heelparty praktiese kwessies is wat ons sal moet aanspreek, soos inligtingverspreiding, studentewerwing, personeelaanstellings, internasionale studente, rekenaarprogramme, ensomeer. Ons het hierdie jaar ons gedragskode vir taal in die klaskamer begin gebruik, en behalwe vir die probleem om dit onder almal se aandag te kry, glo ons dat dit groter helderheid gebring het oor wedersydse verwagtinge.

Dit is nodig om die aandag te vestig daarop dat die implementering van die taalbeleid ingefaseer word, en dus in werklikheid gedurende 2004 net op eerstejaarstudente van toepassing is. Dit beteken dat daar groot getalle senior studente op kampus is wat hier ingeskryf het voordat die huidige taalbeleid in werking getree het, en dit is alleen billik vir ons om ook hulle omstandighede en verwagtings in ag te neem. Dit is ook nodig dat ons waak teen 'n nuwe arrogansie wat sou kon ontstaan onder Afrikaanssprekendes in die klaskamer.

I believe that the next phase of the debate about Afrikaans as medium of instruction at Stellenbosch is one that should be conducted in English. Evidently the debate about Afrikaans will continue in Afrikaans, but we need to make friends and influence people also amongst those who are perfectly capable of understanding the merits of our arguments about Afrikaans, but do not understand Afrikaans itself. Here I have in mind both the national and international context. I have often had the experience abroad of being asked "But do you still teach in Afrikaans?", in a tone of voice expressing disbelief. It would be very valuable then to have a reasoned exposition available, in English, of what we do, why we do it, and how we propose to carry on doing it. It will not suffice to have supporters of Afrikaans only amongst Afrikaans speakers – just as it would never do to have supporters of rugby only amongst rugby players. We are convinced of the value of providing undergraduate education in Afrikaans. At the same time we are conscious of our task to prepare students for the world of work, and to remain internationally competitive.

Deel 2: Visie 2012 en Stellenbosch in die breë

Stellenbosch Universiteit is nie net die kampus nie – dit is ook 'n breë gemeenskap. Of, in 'n ander metafoor: Stellenbosch staan vir 'n idee. Wat ons wil doen, is om ook die idee waarvoor Stellenbosch staan, aan te pas. Die nuwe idee van Stellenbosch wat ons wil bevorder, is naamlik vergestalt in Visie 2012. En die bereiking van Visie 2012 is ons manier van transformeer. Terloops, dit baat nie dat ons

wegskram van die woord "transformasie" nie, of kwaad word daaroor nie. Dit is veel beter dat ons self inhoud aan daardie woord gee, soos wat ons nou doen met Visie 2012.

Twee opmerkings is hier van pas. Die eerste is dat transformasie iets is wat ons *kies* om te doen, met die eenvoudige doelwit om 'n goeie universiteit te wees en te bly. Dis nie iets wat die Staat, of die donateurs, of enige politieke party, of een of ander groep agter die skerms op ons afdwing nie. Dit is 'n doelbewuste en weldeurdagte besluit wat teruggaan na ons Strategiese Raamwerk van 2000, en sedertdien in velerlei beleids- en beplanningsdokumente uitgespel is. En hier wil ek graag erkenning gee aan ons personeel en studente, die oorgrote meerderheid van wie die nodigheid van transformasie aanvaar en die uitdaging van mede-verantwoordelikheid vir Visie 2012 entoesiasies opgeneem het.

Die tweede opmerking is dat transformasie, in die sin waarin ons daarvan praat, nie 'n syfermatige spel is nie. Dit gaan nie in die eerste plek oor getalle of tabelle of grafieke van hoeveel mense uit die aangewese groepe daar op Stellenbosch se kampus is nie. Transformasie gaan in die eerste plek oor wat in mense se koppe aangaan. Dit gaan oor idees. En dit gaan oor die idee van Stellenbosch.

Hieromtrent wil ek graag spesifiek in gesprek tree met oud-Maties van die pre-1994-era. Die jaar 1994 is natuurlik baie simbolies vir alle Suid-Afrikaners – voor daardie tyd het ons in 'n ander land geleef as nou. Maar ek rig my tot die pre-1994-garde ook om 'n ander rede. Hierdie is mense uit ons tradisionele ondersteunerskorps wat nou reeds in mid-loopbaan of verder is. Mense wat die voordele van studie op Stellenbosch gebruik het, en nou bestuursposte beklee, of invloed uitoefen op baie terreine, en op baie plekke regoor die wêreld. Vir hierdie groep van oud-Maties wil ek sê dat transformasie op Stellenbosch ook baie te doen het met hoe *julle* dink oor Stellenbosch, en watter boodskap *julle* uitdra aan julle kinders, julle vriende, julle landgenote en die wêreld daar buite. Baie hang af van hoe julle die posisie van Stellenbosch sien, en julle eie posisie, in hierdie nuwe land wat vanjaar sy 10de verjaarsdag vier.

Ek wil daarom 'n direkte appèl rig tot die breë Stellenbosse gemeenskap: Ondersteun ons transformasie! Ons nooi almal van die tradisionele ondersteunerskorps van die Universiteit uit om saam met ons die pad te stap na Visie 2012. Ons vra julle aktiewe ondersteuning vir 'n nuwe idee van Stellenbosch.

Om ons visie te realiseer, is daar 'n aantal denkskuiwe nodig. Baie mense het reeds hierdie denkskuiwe gemaak – dis hoekom ons dit kan aanbied as die stem van ervaring. Ek opper dus 'n paar gedagtes oor wat ons glo nodig is, ook aan die kant van ons tradisionele ondersteunerskorps, om sukses te behaal met ons transformasieproses. (Dit sluit aan by 'n gesprek wat ek met die Afrikaanse Handelsinstituut in Kaapstad gehad het, waar ek ook 'n paar sulke punte genoem het. Dit is beskikbaar op die rektorsbladsy van ons webwerf.)

1. Ons moet asseblief nou vrede maak met die feit dat die Stellenbosch van vandag en môre 'n ander plek is en gaan wees as die Stellenbosch van gister – net soos die Suid-Afrika van vandag 'n ander land is as dié van gister. Daar is tog nog 'n versugting onder baie oud-Maties dat Stellenbosch, van alle plekke, asseblief maar onveranderd moet bly te midde van die vele veranderings wat om ons spoel. Om 'n voorbeeld te noem: Ek sal dikwels van ouers hoor dat hulle self 'n wonderlike tyd op Stellenbosch 20 of 30 jaar gelede gehad het, en dat hulle graag aan hulle kinders dieselfde ervaring wil verskaf. Wat ek vir u moet sê, is: Dit kan nie, en dit hoef nie. Ons kan nie vir u kinders *dieselfde* Matieland-ervaring gee as wat u gehad het nie – om die eenvoudige rede dat die wêreld waarin

u daardie ervaring gehad het, nie meer bestaan nie. Ons kan vir u kinders ook 'n goeie ervaring gee – maar dit gaan 'n ander ervaring wees as die een wat u self gehad het: een wat hulle heel moontlik verkies, en een wat hulle na alle waarskynlikheid beter sal toerus vir die toekoms. Ons moet oppas dat ons onself nie pootjie met 'n geromantiseerde beeld van die Stellenbosch van dekades gelede nie. Vir die binnestanders van destyds mag dit hemel gewees het – maar ons weet nou dat vir diegene wat toe buitelanders was, Stellenbosch meer dikwels sy donker kant gewys het. En dit is juis die kinders van diegene wat toe buitelanders was wat mede-eienaars moet word van die Stellenbosch van môre. Natuurlik wil ons graag bou op wat goed was in die verlede – maar nie alles in die verlede was goed nie, en nie alles wat goed is, behoort tot die verlede nie.

The fact is that there are still those Afrikaners who would like to claim Stellenbosch University as a bastion of Afrikanerdom. We have no desire or intention to be anything of the sort. A bastion is designed to keep people out. That is not what we want to do. We have built into our vision statement that we wish to promote Afrikaans as a language of teaching and science in a multilingual context. Our aim is to bring people in, not keep them out. Part of our delivering on that promise, therefore, consists of disengaging the language Afrikaans from the ideology of an encapsulated white Afrikanerdom.

2. Ons moet leer om ons suksesse te herken en te waardeer. Ek het onlangs 'n e-pos gekry van een van ons top-akademië wat ses maande oorsee was, en ek haal graag daaruit aan:

By my terugkeer was ek weer verras en beïndruk met die groot hoeveelheid nuus oor goeie dinge wat op en om die kampus plaasgevind het in die laaste nege maande, veral rondom navorsing: twee Centres of Excellence, verskeie boeke van Stellenbosers wat plaaslik en internasionaal aandag getrek het, en heelwat meer in dieselfde trant. Terselfdertyd was ek verstom oor die werklik opvallende gebrek aan publisiteit wat hierdie prestasies (met enkele uitsonderings) in die plaaslike pers geniet het... Dit was vir my 'n verbasende en kommerwekkende indruk.

'n Ander voorbeeld wat onwillekeurig by 'n mens opkom, is die onlangse prestasie van ons Studentekoor, wat die Internasionale Koorolimpiade in Bremen gewen het. Van die eerste media-reaksie hierop was egter nie gelukwensing nie, maar 'n aanklag dat daar nie aandag gegee is aan Afrikaans nie. Feit is dat hoe meer ons uitgaan in die nuwe wêreld as rolspelers en mededingers, hoe meer vind ons dat ons kan sukses behaal in die nuwe omgewing op grond van harde werk en meriete. Hoe meer ons te doen kry met die diversiteit van mense en idees, en daarmee werk, hoe meer bemagtig ons onself om ware uitnemendheid te bereik. Maar dan moet ons dit aan onself gun om eie suksesse raak te sien en te vier. Ons moet dan besef dat hierdie suksesse ten dele vloei uit ons nuwe andersheid, en nie kla daarvoor dat Stellenbosch nie meer dieselfde is as wat dit was nie.

3. Ons moet leer om nie 'n duiwel agter elke bos te sien nie. Dit is nie vir ons nodig of wenslik om elke kontensieuse kwessie oor Stellenbosch te benader asof daar 'n onheilige sameswering agter sit nie. My eie ervaring is meer die teendeel: dat daar baie welwillendheid teenoor Stellenbosch is buite die kring van ons tradisionele ondersteunerskorps, en dat ons besig is om 'n nuwe en ruimer ondersteunersbasis te bou. Maar ons moet oppas dat ons nie daardie welwillendheid verkwis deur

agterdog, kleingeestigheid en veglustigheid nie. Dit is so dat daar konflikterende opinies is oor Stellenbosch, oor transformasie, oor Afrikaans, oor veeltaligheid, oor politieke bedelings, en baie ander dinge wat deel is van ons besinning oor die toekoms van hierdie land. Maar ons hoef dit nie te sien as aanvalle nie. Ons kan verskille van opinie eerder sien as 'n vrugbare bron van die diversiteit van idees wat ons nastreef.

Afsluiting

Ter afsluiting dan, wil ek aan die tradisionele ondersteunerskorps van Stellenbosch 'n baie eenvoudige boodskap gee: Ontspan! Die wêreld is nie teen ons nie. Natuurlik is daar kragte wat kruis en dwars op ons inwerk, en partykeer selfs van voor. Maar dit is maar hoe dit gaan in 'n mededingende en veranderende omgewing. Inderwaarheid het ons meer geleenthede as probleme. Die wêreld lê oop voor ons.

Ek het in die eerste deel van my toespraak geantwoord op die vraag "Waar is ons nou?". Visie 2012 gee ons 'n antwoord op die vraag "Waarheen is ons op pad?". Op weg na die bereiking van Visie 2012 wil ons graag so veel as moontlik van die tradisionele ondersteunerskorps van Maties met ons saamneem. Ons is dankbaar vir die groot gros mense wat hierdie visie aktief ondersteun. Ons bly verbind tot gesprekvoering oor die vraag van "Hoe kom ons daar?". Maar ons kan ons nie laat gevange hou deur diegene wat net wil vasklou aan die verwysingspunt van "Waar kom ons vandaan?" nie. Ons kan nie bly stilstaan net om 'n histories geromantiseerde beeld van Stellenbosch as 'n onaantasbare paradys te akkommodeer nie. Ons nooi dus ons tradisionele ondersteunerskorps uit om die nuwe ruimer idee van Stellenbosch te aanvaar, en saam met ons te reis na Visie 2012.

Ek sluit af op 'n ligter noot. Ek wil graag u aandag vestig op die geval van die Kaapse papegaai.

Die Kaapse papegaai is 'n klein minderheid in die voëlryk van Suid-Afrika. Hulle verkies om altyd op dieselfde plek te slaap, naamlik in geelhoutbome. En hulle verkies om altyd dieselfde kos te eet, naamlik die vrugte van geelhoutbome. Ongelukkig, egter, is die geelhoutbome besig om al minder te raak. En dus, solank as wat die Kaapse papegaai halsstarrig hou by sy eet- en slaapgewoontes, raak hy al hoe meer 'n bedreigde spesie, soos wat sy tradisionele habitat algaande al hoe kleiner word.

Mens voel jy wil vir die Kaapse papegaai sê: Probeer tog net 'n slag om ook in 'n ander boom te gaan slaap. Probeer tog net 'n slag om ook ander vrugte te eet. Jy sou dit heel gemaklik kon doen – en wanneer jy dit doen, sal die lewe vorentoe dalk vir jou baie makliker en ryker raak. As jy maar net 'n slag met vertroue jou vlerke wil spreid, dan sal jy vind dat daar 'n nuwe en goeie wêreld voor jou oop lê.

INLEIDING TOT WIE SE PLEK IS DIT HIERDIE?

November 2004

Bewussynsverandering is 'n pynlike proses. Miskien is dit hoekom baie van die debatte oor verandering op Stellenbosch te doen gehad het met een of ander simptoom van daardie pyn, eerder as met die oorsake daarvan. Die debat oor die toekenning van 'n eredoktorsgraad aan wyle Bram Fischer was van hierdie aard. Die woede-uitbarsting wat gevolg het op die aankondiging van hierdie toekenning was 'n simptoom van 'n dieper pyn, naamlik die geleidelike verlies van mag en outoriteit van diegene wat Stellenbosch graag wou sien as hulle plek.

My oordeel was dat ons die werklike pyn moet diagnoseer, en aanspreek. Ek het so gedoen in die toespraak wat volg, gelewer by die Konvokasievergadering van November 2004.

Een van die tekens van vordering in 'n proses van bewussynsverandering is wanneer mense wat 'n nuwe idee aanvanklik bitterlik teengestaan het, dit later as hul eie begin aanbied. Die tradisionele Stellenbosse kring was natuurlik per definisie almal Afrikaners, gegee die geskiedenis van die Universiteit en die land oor die afgelope klompie dekades. Die kern van wat ek in 2004 gesê het, was dat dit tyd was vir hierdie Afrikaners om hulle idee van eienaarskap van Stellenbosch te laat vaar. Dit was destyds nie 'n populêre boodskap nie. Teen die tyd dat ek die rektorstoel verlaat het in 2007, egter, het dit konvensionele wysheid onder Afrikaners geword dat Stellenbosch nie net 'n plek vir Afrikaners is nie.

Daaroor is ek bly, want dit strook met wat ek gesê het: "Dit is tyd vir die ouer en kleiner Stellenbosch-gemeenskap om die idee van alleeneienaarskap te laat vaar, en eienaarskap saam met ander uit te leef in 'n nuwer en breër gemeenskap." Ek vind dit egter verontrustend dat dieselfde denkproses weer vaardig mag word, hierdie keer net met "Afrikaners" vervang deur "Afrikaanssprekendes", omdat ons dan steeds vasgevang sal bly in 'n identiteitsgedrewe eksklusiwiteit.

Wie se plek is dit hierdie?

Konvokasievergadering,

11 November 2004

Ek dink dit het tyd geword dat ons deurdring na die werklike kern van die onderskeie debatte rondom die Universiteit van Stellenbosch. Hierdie kern kan opgesom word in een woord: *eienaarskap*.

Wie se plek is dit hierdie?

Ons kan nie altyd net rondom hierdie kernvraag praat nie. Dit is goed en reg dat ons debatteer oor 'n eregraad vir Bram Fischer, of oor 'n koshuisplasingbeleid, of oor diensbillikheid. Maar ons moet ook kan deurdring tot die ware kernvraag. Anders is ons nie eerlik met mekaar nie.

Wie se plek is dit hierdie?

Ek sien twee Stellenbosse Universiteitsgemeenskappe. Die een is 'n ouer gemeenskap (en ek bedoel "ouer" nie net in terme van jare nie) wat die eienaarskap gehad het, en vir wie dit kosbaar bly. Die ander is 'n nuwer gemeenskap (en by "nuwer" bedoel ek nie net jonger nie), wat toenemend en ten regte ook eienaarskap begin opeis. Die ouer gemeenskap lê binne in die nuwer een – maar miskien besef nie een van die twee dit nog so mooi nie.

Die ouer gemeenskap is hoofsaaklik 'n Afrikanergemeenskap. Dit het te doen met die soort van land wat ons was voor 1994, en die feit dat Stellenbosch vir so lank gereserveer was vir wit Afrikaanse mense. Die nuwer gemeenskap is 'n breër universiteitsgemeenskap, wat oor kleurgrense heen strek, oor geloofsgrense, oor ouderdomsgrense, oor gender-grense, en oor territoriale grense. Hierdie nuwe Stellenbosch-gemeenskap is hoofsaaklik, maar nie uitsluitlik nie, Afrikaanstalig. Die nuwer gemeenskap koop in by die idee dat die Universiteit van Stellenbosch, taalgewys, *alle* Afrikaanssprekendes moet bedien, en ook nie *net* Afrikaanssprekendes nie.

Om hierdie nuanses te verstaan, moet ons onderskei tussen Afrikaans, die taal, en Afrikanerskap, die konsep. Verduidelik dit soos jy wil, op die ou end is daar een kardinale verskil, en dit is reikwydte. Afrikaans, die taal, strek bo-oor vele grense van kleur, kultuur en godsdiens. Afrikanerskap, die konsep, doen dit nie. Dit is 'n realiteit wat ons deeglik moet van kennis neem in die debatte rondom Stellenbosch.

Laat ek byvoeg dat dit nie net om kleur gaan nie. Kleur stereotipeer, en ons moet waak daarteen. Dit gaan ook om ouere en nuwere denkraamwerke en waardestelsels. Daar is baie Afrikaanssprekende wit mense wat nie vanselfsprekenderwys die denkraamwerk en waardestelsel van 'n eng tipe Afrikanerskap aanhang nie, en hulself gemaklik vind in die nuwer en breër gemeenskap.

Die ouer gemeenskap, hoofsaaklik Afrikaners, het vir lank geglo, en sommige glo tans nog, dat Stellenbosch *hulle* plek is – dat die eienaarskap by hulle lê. Die nuwer en breër gemeenskap is besig om toenemend daarop te wys dat Stellenbosch hulle plek *ook* is. Die ouer gemeenskap is huiwerig om die eienaarskap te laat gaan, omdat hulle nie seker is wat gaan word van die erfgoedere wat hulle geskep

het nie. En die nuwer gemeenskap is nog nie heeltemal seker of hulle die verantwoordelikheid van eienaarskap wil aanvaar nie, want die erfgoedere kom ook maar met 'n klomp bagasie.

Vir Afrikaans om haar toekoms te verseker, moet die reikwydte van die taal eerbiedig word, en almal wat die taal praat, moet kan deel in die eienaarskap daarvan. Daarom mag Afrikaans nie gesien word as synde die besit van Afrikaners alleen nie. En dus, as Stellenbosch 'n agent vir Afrikaans wil wees, dan kan Stellenbosch ook nie gesien word as die alleen-eiendom van Afrikanerdom nie.

Baie van ons glo dat die Universiteit van Stellenbosch kan help om 'n volhoubare ruimte te beding vir Afrikaans in hierdie land, mits daardie ruimte nie eksklusief is nie. Een van die gevare vir die toekoms van Afrikaans, die taal, is daarom 'n alte noue verbintenis met die konsep van Afrikanerskap. En een van die gevare vir die Universiteit van Stellenbosch in haar strewe om 'n nuwe legitimiteit te bou vir Afrikaans, die taal, is wanneer Afrikaners, dalk met die beste bedoelinge in die wêreld, praat en optree asof hulle kleiner groep alleen-eienaarskap oor hierdie plek het.

Dit word baie maklik gesien dat sulke mense die vaandel swaai van Afrikaans, maar in wese veg vir Afrikanerskap. En elke keer wat dit gebeur, bemoelik dit ons taak.

- Elke keer wat voormalige funksionaris van die pre-1994-landsbedeling in die openbaar praat asof hierdie universiteit en Afrikaans die eiendom van Afrikaners is, verminder dit ons potensiaal tot rolspeling in die toekoms van die land. Want as Afrikaners hierdie nasionale bate nie wil deel met die res van die land nie, hoe kan hulle daarop aanspraak maak dat die res van die land se bates met hulle gedeel moet word?
- Elke keer wat 'n groep alumni optree asof hulle alleen seggenskap het oor wie die ikone van die Universiteit mag wees, en wie nie, dan krimp Stellenbosch in die oë van Suid-Afrika en die wêreld.
- Elke keer wat die prestasie van 'n groep Maties wat 'n internasionale olimpiade wen, begroet word, nie met gelukwensinge nie, maar met verwyte dat hulle dit nie in Afrikaans gedoen het nie, dan stap nog 'n paar jongmense van die taal af weg.

Die manier om ons toekoms te verseker, is om uit te reik, nie om in te krimp nie. Dit is tyd vir die ouer en kleiner Stellenbosch-gemeenskap om die idee van alleeneienaarskap te laat vaar, en eienaarskap saam met ander uit te leef in 'n nuwer en breër gemeenskap. Dit is tyd vir die breër gemeenskap om self daardie eienaarskap op te eis namens, en ten bate van, ons nuwe land. Ons praat nie van 'n prysgawe van eienaarskap nie, maar van 'n uitbreiding.

En dit is presies wat besig is om te gebeur – soos wat die verloop van die mees onlangse debat oor Bram Fischer ook uitwys.

Om 'n Afrikaner-Matie te wees, is geen diskwalifikasie daarvoor om op te gaan in die nuwer en breër Stellenbosse gemeenskap nie. Inteendeel. Hierdie groep is onlosmaaklik deel van wat Stellenbosch wil wees. Maar nie *net* hulle nie. Ander ook.

Die nuwer en breër gemeenskap begryp dat Stellenbosch kosbaar is, en dat dit vir baie mense die een plek is wat hulle ten laaste nog sou wou eien as enkel hulle s'n. Ons verstaan dat daar 'n gevoel van verlies is, en selfs van woede. Ons glo aan die waarde van 'n diversiteit van idees, en ons verwelkom dus debat hieromtrent. Ons is nie bang vir skerp vrae en kritiek nie. Maar ons staan daarby

dat Stellenbosch 'n groter ondersteuningskring verdien as in die verlede. En dat met so 'n groter ondersteuningskring Stellenbosch meer kan beteken vir meer mense, en 'n groter rol kan speel in Suid-Afrika en internasionaal.

En nou, wat is die rol van die statutêre liggaam bekend as die Konvokasie in hierdie dinamiek? Die interessante feit is dat dit juis die Konvokasie is waar daar verteenwoordiging is van beide die ouer en die nuwer gemeenskappe. Dit beteken dat die Konvokasie 'n unieke rol kan speel om die oorblywende binnegrens tussen die twee gemeenskappe te laat vervaag. Ek wil graag dink dat dit in hierdie organisasie is waar die dikwels uiteenlopende standpunte en sienings rondom die breër kwessies aangaande die plek en rol van Stellenbosch Universiteit in die Suid-Afrikaanse samelewing gehoor en moontlik tot vergelyk gebring kan word. Ek wil graag dink dat die Konvokasie gespreksforums sou kon skep waar die onderskeie stemme almal kan praat, en gehoor word. Vir so 'n poging van die Konvokasie sou die Bestuur ook graag hul ondersteuning wil aanbied.

Almal wat weet van Stellenbosch het agting vir die Universiteit as akademiese instelling, en respekteer en waardeer dit wat oud-Maties opgebou het oor baie dekades. Ons as Bestuur aanvaar die erfenis wat ons van ons voorgangers gekry het, en ons woeker daarmee. Ons poog om verantwoordelik om te gaan met dit wat ons geërf het, wanneer ons bou vir die toekoms. Ons glo dat ons honderdduisend-plus alumni in hierdie proses 'n onskatbare bate is. Wanneer die ouer gemeenskap naatloos opgeneem word in die nuwer gemeenskap, sal ons soveel meer kan doen as in die verlede.

Ek sien uit na so 'n toekoms. Ek hoop dat ons vanaand nie 'n debat sal eindig nie, maar 'n proses sal begin.

INLEIDING TOT TRANSFORMASIE EN GEHALTE BY DIE UNIVERSITEIT STELLENBOSCH

Julie 2005

In my openbare jaarverslag van Julie 2005 kon ek vir die eerste keer met klinkklare syfers aantoon dat akademiese gehalte aan die Universiteit begin verbeter het oor dieselfde tydskema as wat die Universiteit gaandeweg sy deure na die buitewêreld begin oopmaak het. Gehalte en diversiteit het dus hand aan hand geloop. Ek kon ook die eerste syfers aangee van 'n behoorlike meningspeiling oor die bewussynsverandering aangaande die Universiteit Stellenbosch. En ek kon die kern aandui van die herstrukturings- en regskaalingsoefening wat ons vir die volgende jaar of so sou besig hou.

Oor transformasie en gehalte by die Universiteit Stellenbosch

Openbare jaarverslag,

27 Julie 2005

Ons het met 'n tradisie begin waarvolgens die rektor jaarliks 'n openbare toespraak hou om verslag te doen oor die Universiteit se doen en late. Soos enige ander besigheid publiseer ons ook ons jaarverslag in die vorm van 'n glansbrosjyre. My doel vandag is egter om nog verder terug te kyk, en in die besonder na die afgelope vyf jaar sedert die goedkeuring van ons Strategiese Beplanningsraamwerk in 2000. Ek wil graag die onderwerp van transformasie aan die orde stel. Wat beteken transformasie vir ons, hoekom doen ons dit, en watter vordering is ons besig om te maak?

1.

Ter inleiding wil ek graag vir u lees wat een van ons studente geskryf het in 'n aansoek vir die reis wat ons jaarliks vir ontluikende studenteiers na kampusse in die VSA reël.

I am a black proud South African woman that prides herself in being an African, a South African, a Matie! ... I look forward to a time when my grandchildren will be Maties and I can say to them that I was one of the leaders of my time that pushed for diversity and multi-culturalism, cultural preservation and equality for all.

Hierdie woorde, en die entoesiasme wat daaruit blyk, val my op as 'n goeie opsomming van die Universiteit se vordering met transformasie oor die afgelope paar jaar. Hier het ons 'n jong swart vrou wat met trots aanspraak maak op eienaarskap van die naam "Matie". Wie sou kon dink dit kan moontlik wees, selfs net enkele jare gelede?

Dit is nie vandag my doel om baie tyd te bestee aan demografiese syfers nie. Ek kan miskien net die aandag daarop vestig dat ons stadige maar bestendige groei in die aantal swart studente en personelede gehandhaaf word – en dat ons swart nagraadse-studentegetalle met meer as 50% gegroei het binne vyf jaar, van minder as 2 000 na meer as 3 000. Dit is ook nie my doel om 'n intellektuele analise te gee van wat transformasie beteken nie, of waaroor dit gaan nie. Vandag wil ek aandag gee aan wat ons kan noem verandering in *ingesteldheid* – "mindset changes" – en hoe dit in 'n patroon inpas. Vir diegene wat hou van definisies, laat ons vir die oomblik maar net sê dat transformasie op Stellenbosch gemoed is met die bereiking van die doelstellings van die Strategiese Raamwerk soos beliggaam in ons Visie 2012, wat aanvaar is deur die Raad in September 2003:

Die Universiteit Stellenbosch:

- Is 'n akademiese instelling van uitmuntendheid en 'n gerespekteerde kennisvenoot.

- Dra by tot die uitbou van die wetenskaplike, tegnologiese en intellektuele kapasiteit van Afrika.
- Is 'n aktiewe rolspeler in die ontwikkeling van die Suid-Afrikaanse samelewing.
- Het 'n kampuskultuur wat 'n diversiteit van mense en idees verwelkom.
- Bevorder Afrikaans as 'n onderrig- en wetenskapstaal in 'n veeltalige konteks.

2.

In 2001, ten tyde van my aanstelling as Rektor, het ek as inkommer 'n sterk eerste indruk gehad dat opvattinge oor Stellenbosch in twee duidelike kategorieë val: die opvattinge van die binnekring, en die opvattinge van die buitelanders. Dit is bevestig toe ek, toevallig, kort nadat ek aangestel is, 'n gedetailleerde verslag deur (soos dit nou bekend is) SENWET, ons Sentrum vir Navorsing in Wetenskap en Tegnologie, gelees het oor die ervaring van swart studente op Stellenbosch, waarin 'n verskynsel van "twee kulture" vooropgestel is. Dit was ook my eerste indruk dat die opvattinge van die binnekring en dié van die buitelanders oor Stellenbosch baie van mekaar verskil het, en dat elke kant 'n taamlik stereotipiese opvatting van die ander gehad het. Daarbenewens het hierdie stereotipes aan albei kante agterdog teweeggebring.

Aan die kant van die binnekring was daar vrees dat iets kosbaars van hulle weggevat sou word, of verlore sou gaan. Vrees dat die "kultuur en tradisies" van Stellenbosch sal agteruitgaan. Vrees dat "standaarde sal val" en dat gehalte in die gevaar gestel gaan word. Daar was agterdog dat daar vyande daar buite is, wat die ondergang van Stellenbosch beplan; agterdog dat 'n vyandelike agenda deur eksterne magte nagestreef word; agterdog dat enige verandering, hoe klein ook al, die voet in die deur sou word. Aan die kant van die buitelanders, daarenteen, was daar 'n vereenvoudigde siening van Stellenbosch as die laaste bastion van Afrikanerdom, wat hardnekkig weier om die realiteite, laat staan nog die belofte, van die nuwe Suid-Afrika te aanvaar. U onthou, byvoorbeeld, dalk nog die besprekings van daardie tyd oor ontgroening in die koshuise, wat myns insiens die wedersydse wantroue nogal goed geïllustreer het.

Die belangrikste vraag om te vra met betrekking tot transformasie op Stellenbosch is dus of daar enige verandering in die ingesteldheid is. Is daar 'n meningsverandering omtrent Stellenbosch? En is daar 'n meningsverandering binne Stellenbosch self? Dink mense steeds dieselfde oor hierdie universiteit as wat hulle vyf of tien jaar gelede gedink het?

Ek het alreeds een siening met u gedeel, naamlik dié van die jong swart vrou wat so op trotse wyse aanspraak maak op die titel Matie. Ek het ook in November verlede jaar by 'n vergadering van die Konvokasie melding gemaak van wat ek die *ouer* belangegroep en die *nuwer* belangegroep genoem het, en dat eersgenoemde in werklikheid deel vorm van laasgenoemde. Maar om die vraag werklik deeglik te beantwoord, het ons 'n breër basis van response nodig gehad. Die Bestuur het dus 'n deeglike ondersoek aangevra gedurende 2004 oor die openbare opvatting van die handelsmerk van die Universiteit Stellenbosch, met besondere verwysing na opvattinge met betrekking tot transformasie. Die ondersoek is ook deur SENWET uitgevoer. Dié Sentrum het goeie ondervinding en 'n indrukwekkende reputasie ten opsigte van ondersoeke van hierdie aard. Hulle het vier teikengroepe gedefinieer, na oorlegpleging, en meer as 15 000 vraelyste is in September 2004 uitgestuur. Nagenoeg

6 000 voltooide vraelyste is teruggestuur, wat 'n baie bevredigende responskoers van nagenoeg 39% opgelewer het. Die vyf belangrikste bevindings was soos volg:

1. Die Universiteit word deur die meerderheid van sy belanghebbendes gesien as 'n instelling van gehalte, wat onderrig en navorsing van nasionale en internasionale standaard lewer.
2. Wat betref transformasie, kan ons drie groepe onderskei:
 - a. Groep 1 meen dat transformasie plaasvind, dat dit verantwoordelik bestuur word, en dat dit met die nodige inagneming van institusionele kultuur en tradisies plaasvind.
 - b. Groep 2 stem saam dat transformasie plaasvind, maar meen dat dit onverantwoordelik bestuur word, ten koste van tradisie.
 - c. Groep 3 meen dat transformasie nie plaasvind nie, of dat dit heeltemal te stadig plaasvind. En die persentasies is soos volg: Groep 1 bestaan uit 60% van die respondente, Groep 2 uit 23%, en Groep 3 uit 17%.
3. Die meerderheid belanghebbendes meen die Universiteit se infrastruktuur en fasiliteite is van hoë gehalte, dat die ligging en geografiese omgewing van die Universiteit belangrike trekpleisters is, en dat die kampuslewe en -kultuur as bates beleef word.
4. Die oorweldigende meerderheid (72-75%) meen dat die Afrikaanse taal en kultuur behou word, met 'n kleiner maar steeds beduidende meerderheid (58-66%) wat meen dat die Universiteit 'n multikulturele en inklusiewe instelling is.
5. Die meerderheid respondente meen dat die Universiteit Stellenbosch 'n duur plek is om by te studeer.

Dit is hoe ons vyf jaar nadat ons die transformasiepad begin loop het, gesien word. Die SENWET-ondersoek toon dat daar 'n sterk tussengrond is – om die waarheid te sê, 'n dominante tussengrond – tussen diegene wat dink ons doen te veel, of beweeg te vinnig, en diegene wat dink ons doen te min, of beweeg te stadig. Die *bestaan* van sodanige tussengrond is op sigself bemoedigend. Om vas te stel dat die tussengrond in werklikheid *dominant* is, is voorwaar goeie nuus. Dit lyk asof die twee kulture van 'n klompie jare gelede nie net begin oorvleuel het nie, maar dat die oorvleueling in werklikheid die dominante stem geword het. Dit is dan die kern van ons rapport oor verandering ten opsigte van geestesingesteldheid vyf jaar ná die Strategiese Raamwerk: dat die meeste van ons belangegroepde meen dat transformasie werklik besig is om plaas te vind, en dat dit op verantwoordelike wyse bestuur word.

Hiermee wil ons nie te kenne gee dat ons kan bekostig om die verwagtinge en vrese aan die twee buitekante van die spektrum van menings te ignoreer nie. Intendeel, ons moet sodanige vrese en opvattinge juis probeer hanteer, en aan die hand van feite. Ek wil dit graag doen aan die hand van een besondere kwessie vir elk van wat ek hierbo Groep 2 en Groep 3 genoem het.

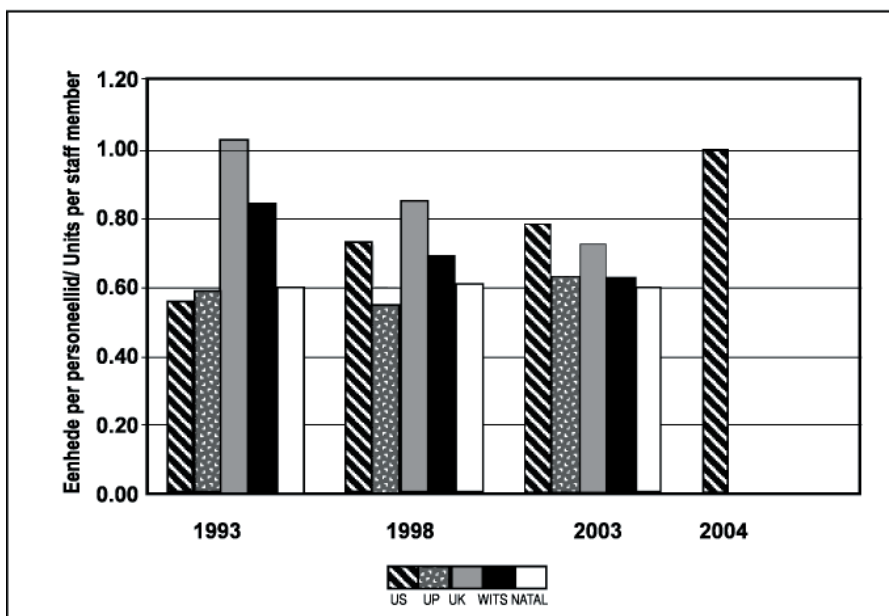
3.

By baie van ons tradisionele belangegroepde, soos wat Groep 2 in die SENWET-verslag laat blyk, is daar 'n gereelde vrees dat gehalte tydens transformasie in die slag sal bly. Baie Afrikaner-alumni is van mening dat Stellenbosch altyd 'n voortreflike universiteit was, maar dat dit nou besig is om jammerlik agteruit te gaan, of ten minste in dreigende gevaar van agteruitgang is, as gevolg van transformasie.

In reaksie hierop kan mens twee punte maak. Die eerste is dat daar vir Stellenbosch gedurende die lang tydperk van politieke oorheersing deur Afrikaners geen nodigheid was om sy eie gehalte aan enigiets anders as sy eie maatstaf te meet nie. Dit het onvermydelik tot 'n onbevestigde selfbeeld van algehele uitmuntendheid gelei. Tweedens het akademiese gehalte by Stellenbosch ten opsigte van al die gewone meetbare parameters stadig maar seker *verbeter* oor dieselfde tyd as wat die Universiteit gaandeweg die deure na die buitewêreld begin oopmaak het.

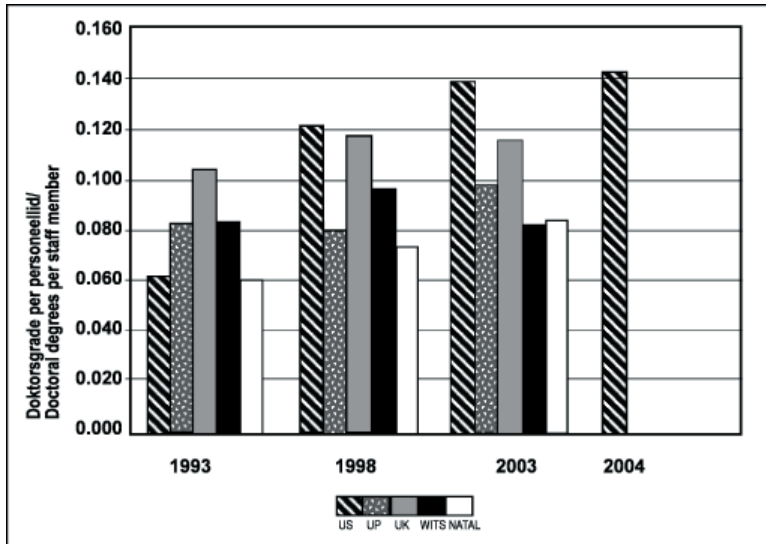
Ek wil graag hierdie aanspraak op geleidelike verbetering in akademiese gehalte met enkele feite en syfers staaf. In die onderstaande gedeelte sal ek Stellenbosch met vier ander universiteite vergelyk. Ek het hulle gekies aangesien hulle dieselfde omvattende akademiese aanbod as ons het, met inbegrip van Ingenieurswese en Geneeskunde.

Vir akademië is die eerste maatstaf van akademiese gehalte by 'n universiteit waarskynlik die lewering van geëvalueerde vakkundige publikasies. Soos u in figuur 1 kan sien, het die Universiteit Stellenbosch 'n bestendige toename in navorsingspublikasies per akademiese personeelid oor die 10 jaar sedert 1994 volgehou. (Ek sluit, by wyse van vergelyking, ook die syfers vir 2004 in, wat op hierdie stadium nog nie geoudit is nie, om aan te toon dat dit steeds toeneem.)

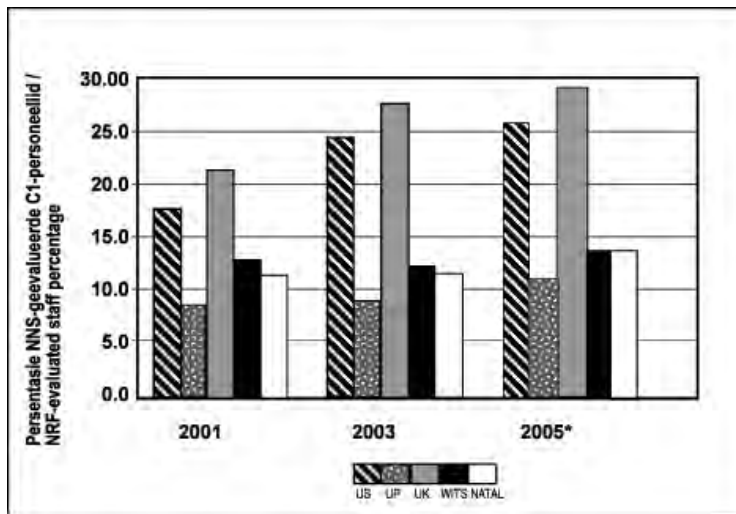
Figuur 1: Navorsingspublikasies per permanente C1-personeelid

'n Tweede algemeen bekende maatstaf van akademiese gehalte is die aantal doktorsgrade wat per akademiese personeelid toegeken word. Ook hier, op dieselfde tydskaal, het ons 'n bestendige toename.

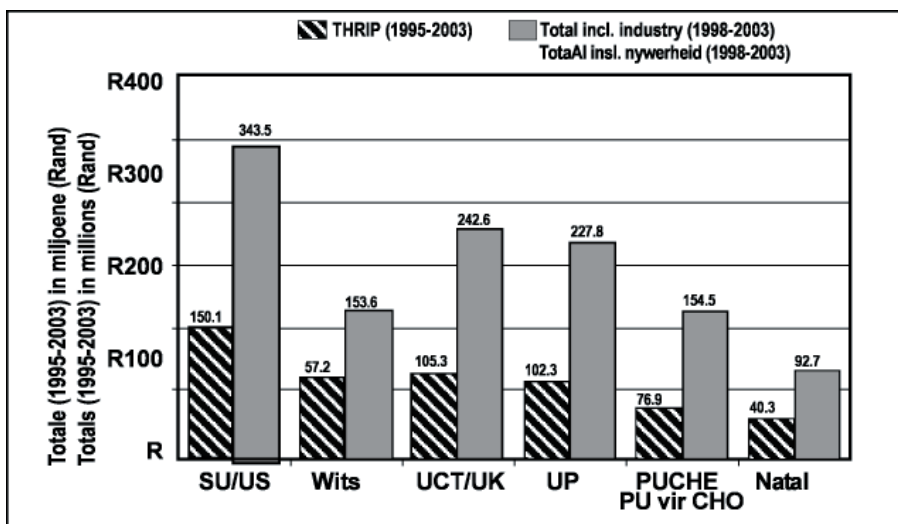
Figuur 2: Doktorsgrade toegeken per permanente C1-personeelid

'n Maatstaf wat algemeen in Suid-Afrika gebruik word om die gehalte van navorsers aan te dui, is die navorsingsevaluering wat deur die Nasionale Navorsingstigting aan individue toegeken is. Dit is uit figuur 3 duidelik dat daar twee universiteite is wat in hierdie verband ver bo die res uittroon, naamlik ons en UK.

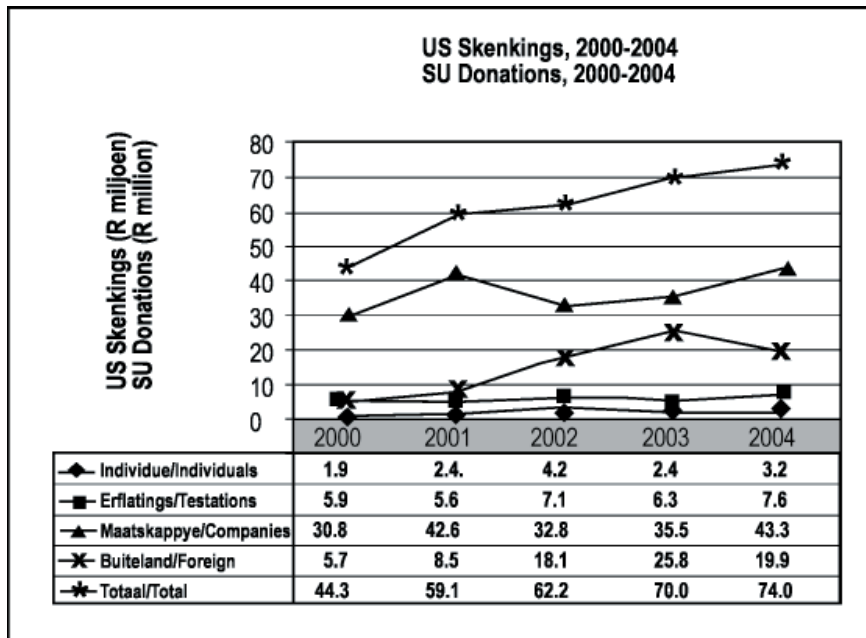
Figuur 3: NNS-geëvalueerde personeel as 'n persentasie van permanente C1-personeel

Ons leuse, is "Jou kennisvennoot" – 'n leuse wat baie goed inpas by die punt wat deur ons visiestelling gemaak word, naamlik dat ons 'n rolspeler in die samelewing is. Ons is trots op ons interaksie met die sakewêreld en die nywerheid. En die mate waartoe ons in hierdie verband ontwikkel, in vergelyking met ander universiteite, kan gemeet word aan die omvang van die sogenaamde THRIP-toekennings. Dit is fondse wat toegeken word vir doelgerigte navorsing, op voorwaarde dat meer kapitaal deur middel van hefboomfinansiering van die nywerheid verkry kan word. Figuur 4 toon aan dat ons verreweg die beste presteer in hierdie verband.

Figuur 4: THRIP-toekennings, en totale met inbegrip van geld van die nywerheid verkry

Daar is heelwat meer dinge op akademiese gebied waarop ons trots kan wees. Ons navorsingsentrums funksioneer in toenemende mate in werklikheid as nasionale dink- en kundighedsentrums. Ons profiel op die vasteland van Afrika is geleidelik aan die verbeter, met 'n diverse aantal goed funksionerende sentrums met 'n fokus op Afrika. Ons het in 2004 meer doktorsgrade toegeken as ooit tevore. En onlangs het ons die Departement van Wetenskap en Tegnologie se toekenning (en 'n tjeek vir R1 miljoen) vir die mees tegnologies innoverende hoërondewysinstelling in die land gewen. Ek kan ook byvoeg dat ons totale befondsing deur donateurs oor die afgelope vyf jaar bestendig toegeneem het, soos in figuur 5 gesien kan word.

Figuur 5: Donasies (geoormerk al dan nie) oor vyf jaar

Om so 'n hoë vlak van prestasie te bereik, te midde van die toenemende druk op die hoëronderwys-sektor, is 'n merkwaardige prestasie, waarvoor ons personeel al die eer moet kry. Ons is volkome daartoe verbind om goeie akademië te wees, en ongeag debatte oor alle ander sake, is dit waaraan die meeste van ons energie bestee word – soos dit ook behoort te wees. Aan diegene wat bekommerd was dat transformasie akademiese gehalte in die gevaar sal stel, kan ons dus 'n baie eenvoudige antwoord bied: "Look at the scoreboard."

4.

Ek wend my nou na ons nuwer belangegroep, waarvan een vleuel deur Groep 3 in die SENWET-verslag verteenwoordig word. By baie mense in hierdie groep is daar 'n hardnekkige siening dat "ou Stellenbosch" 'n samehangende magsblok is wat vasbeslote is om die *status quo* te behou, deur meganismes soos geld en taal te gebruik in 'n daadwerklike poging om sy eksklusiwiteit te behou.

In teenstelling met daardie mening, wil ek graag die siening voorhou dat, watter interne samehang daar ook al in die geledere van die Afrikanerdom mag gewees het ten tyde van sy politieke mag, sodanige eenheid nou grootliks iets van die verlede is. Die debat onder Afrikaners oor hulle plek in die ontluikende Suid-Afrikaanse samelewing, en in die besonder oor Afrikaner-identiteit, het nou bereik wat ek sou beskou as 'n gesonde toestand van diversiteit van idees. En dit geld ook vir menings onder

Afrikaners ten opsigte van die Universiteit Stellenbosch – soos gesien kan word aan die besonderhede van die SENWET-verslag.

Dit is waar dat die stem van dié wat deur die SENWET-verslag as Groep 2 bestempel word, diegene wat dink dat transformasie op Stellenbosch op roekelose wyse geïmplementeer word – en wat ek die ouer belangegroep genoem het – steeds 'n beduidende stem het in die Afrikaanse pers, in besonder in ons provinsiale dagblad *Die Burger*. In 'n ondersoek na die brieweblaaie van *Die Burger* (beskikbaar op die web by www.sun.ac.za/mid2005) wat ek aangevra het, het dit geblyk dat die Universiteit Stellenbosch deurgaans 'n onderwerp van belangstelling bly – op ongeveer dieselfde vlak van belangrikheid as misdaad of sekuriteit. Tussen 2002 en 2005 het die brieweblad van *Die Burger* ongeveer 200 briewe per jaar gepubliseer net oor die Universiteit Stellenbosch. Verreweg die meeste van dié briewe weerspieël 'n negatiewe siening van wat ook al aan die gebeur was by die Universiteit. In die lig van die SENWET-verslag moet ons egter tot die gevolgtrekking kom dat die negatiewe stem wat in die brieweblaaie van *Die Burger* praat, nie die mening van die meerderheid van ons belanghebbendes weergee nie.

Die debatte in die Afrikaanse pers illustreer ook wat genoem kan word die *taalstrik*. Wat ook al die meriete of tekortkominge van debatte met betrekking tot transformasie op Stellenbosch, of omtrent Afrikaans, of Afrikaner-identiteit in die algemeen is, die feit is dat solank as wat hierdie debatte slegs in Afrikaans gevoer word, hulle vasgevang bly in die Afrikaanse gemeenskap self. Dit is hoekom ek elders aangevoer het dat, indien die voorstanders vir Afrikaanse taalregte regtig 'n impak wil maak, hulle hulle argumente in Engels ook behoort te stel.

Dit bring my by die taalkwessie. Dit is feitlik onmoontlik om iets oor transformasie op Stellenbosch te sê sonder om iets omtrent die kwessie van Afrikaans as 'n onderrigmedium by die Universiteit te sê. Geen ander kwessie op Stellenbosch wakker sulke sterk emosies so vinnig aan as die taalkwessie nie. Ons moet altyd daarteen waak dat ons Taalbeleid nie deur albei kante van die spektrum van menings gebruik word om die vele mites en stereotipes waarvan ons juis probeer wegbeweeg, te versterk nie.

Ek het verlede jaar in my jaarverslag uitvoerig oor die taalkwessie gepraat, en al daardie opmerkings geld steeds. Ek herhaal dat ons benadering tot die kwessie van Afrikaans pragmaties eerder as dogmaties is. Taal is nie 'n probleem wat opgelos moet word nie, maar 'n kwessie wat bestuur moet word. Afrikaans op Stellenbosch moenie net teen die agtergrond van ons geskiedenis gesien word nie, maar teen 'n veel breër konteks: die rol van Engels in 'n geglobaliseerde wêreld, die kwessies wat te make het met veeltaligheid en waarvoor universiteite oral te staan kom, die grondwetlike waarborg van "gelykwaardigheid" vir ons 11 nasionale tale, die opvoedkundige behoeftes van ons studente, en baie ander parameters. Agting vir Afrikaans moet nie outomaties geïnterpreteer word as minagting vir transformasie nie. Ons erken ons verantwoordelikheid teenoor Afrikaans, maar ook wat betref die noodsaak van transformasie, en ons is voortdurend aan die stoei met hierdie aangeleenthede.

Ek wil graag enkele gevalle noem van hoe ons die taalkwessie hanteer, en van ontwikkelings op 'n wyer front.

- Sedert my vorige jaarverslag het ek persoonlik 'n taalstudietoer oorsee onderneem, waartydens ek 'n aantal universiteite in Europa en Kanada besoek het waar veeltaligheid deel uitmaak van die institusionele praktyk. My volledige verslag, met die gevolgtrekkings waartoe gekom is, het

voor die Raad gedien as 'n "benchmarking"-oefening. (Dit is op die web beskikbaar by www.sun.ac.za/mid2005, en sal – met mede-outeur dr Christa van der Walt – in die *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Hoër Onderwys* gepubliseer word.) Die studietoer het ons in staat gestel om die situasie van Afrikaans by Stellenbosch op internasionale grondslag met dié van ander klein tale, byvoorbeeld Nederlands of Fins, te vergelyk. Dit help ons ook om die vlakke van kompleksiteit te verstaan – om nie eens te praat nie van die investering van tyd, kundigheid en geld – wat veeltalige universiteite moet maak. Ek kan dalk net daarop wys dat eentalige universiteite bevoordeel word aangesien hulle nie hierdie soort "taalbelasting" hoef te betaal nie.

- Op nasionale vlak is ons met PANSAT asook met die Departement van Onderwys in wisselwerking. U onthou moontlik dat PANSAT se Nasionale Taaliggaam vir Afrikaans in Augustus verlede jaar 'n Nasionale Taalberaad hier op Stellenbosch gehou het. Ek het 'n openingsrede by daardie byeenkoms gelewer. Alles wat ek gesê het, kan op ons webtuiste, by www.sun.ac.za/mid2005 gelees word. Ek wil een punt wat ek as van deurslaggewende belang beskou, graag hier herhaal, naamlik dat daar 'n fundamentele asimmetrie tussen Engels en ons ander 10 nasionale tale bestaan. Engels is 'n internasionale taal, en ons het dit nodig, nie slegs vir onderlinge kommunikasie nie, maar ook om internasionaal mededingend te kan wees. Die ander tien tale, met inbegrip van Afrikaans, is *inheemse* tale, en deur ons Grondwet het ons 'n verbintenis aangegaan om hulle te onderhou en uit te brei. Dit volg dus dat Afrikaans bondgenootskappe met die ander inheemse tale moet aangaan ten einde hierdie doel na te streef. Trouens, 'n argument is onlangs aangevoer vir die beskerming en uitbreiding van die ander nege inheemse Afrikatale, met 'n strekking wat nie alte ver verwyder is van party van die argumente wat deur die voorstanders van Afrikaans aangevoer is nie. Ek verwys na die verslag deur 'n ministeriële komitee onder aanvoering van prof Njabulo Ndebele, met die titel *The Development of Indigenous African Languages as Mediums of Instruction in Higher Education*. Eweneens het ons Minister van Onderwys vroeër vanjaar 'n baie konstruktiewe bespreking gehad met die rektore van die vyf histories Afrikaanse universiteite oor wat ander universiteite kan leer uit ons ervaring in die beoefening van veeltaligheid.
- Binne die Universiteit het ons gedurende die afgelope semester baie werk gedoen oor die kwessie van taal. Teen die einde van 2004 het die Raad 'n verslag aangevra oor opvattinge met betrekking tot die implementering van die Taalbeleid sedert 2004. Die ondersoek is deur ons Sentrum vir Onderrig en Leer uitgevoer. Hulle het 'n omvattende verslag opgestel wat weer deeglik deur die Taalkomitee van die Raad oorweeg is. Ná 'n aansienlike hoeveelheid addisionele werk onder die vaandel van die viserektor (onderrig), onder wie se jurisdiksie die aangeleentheid ressorteer, het die Raad uiteindelik besluit dat 'n omvattende driejaar-oorsig van die Taalbeleid gedurende die tydperk 2006/2007 uitgevoer moet word, met die oog op enige moontlike veranderinge wat in 2008 in werking sal tree. Intussen moet die Taalbeleid op soepel wyse geïmplementeer word, met die nodige inagneming van die verskillende scenario's waarvoor ons onderskeie fakulteite te staan sal kom, en die leerprobleme van studente.

Ek hoop dat hierdie besluit van die Raad baie daartoe sal bydra om te wys dat ons luister na die kommer van swart studente wat hierdie jaar deur die ANC-jeugliga en SASCO onder ons aandag gebring is. Ons erken dat ons 'n verantwoordelikheid teenoor al ons studente het om met hulle saam te werk en

aandag te gee aan watter probleme hulle ook al ondervind met die voorvereistes vir leer, of dit nou akkommodasie, geld, Wiskunde of taal is.

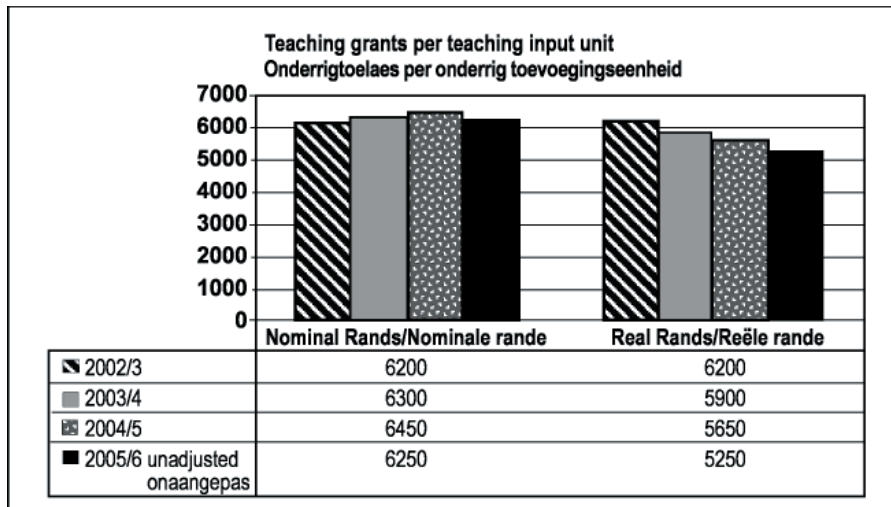
Oor die algemeen dink ek ons kan sê dat die taalkwessie oor die afgelope paar jaar getemper is, van redelik onversetlike ideologiese posisies tot 'n veel meer genuanseerde en pragmatiese siening. Daar is 'n groeiende konsensus dat 10 van ons 11 tale te staan kom voor 'n werklike en geldige probleem: Hoe konstrueer 'n mens 'n veilige ruimte vir 'n klein inheemse taal in die aangesig van die oorweldigende teenwoordigheid van 'n groot internasionale taal? En daar is 'n groeiende siening dat die werklikheid van Afrikaans as onderrigmedium op universiteit 'n interessante gevallestudie is van die praktiese aspekte om dit te probeer uitvoer.

5.

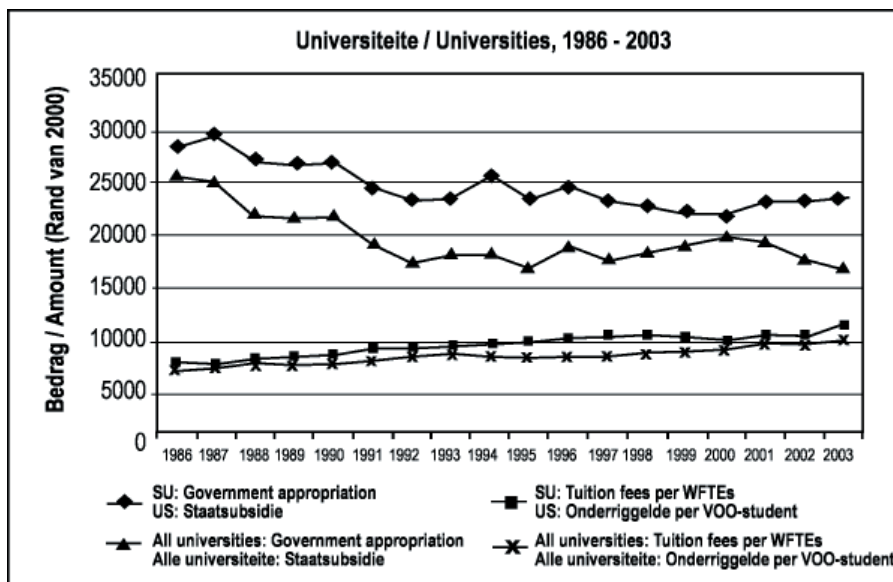
Ek wil nou graag praat oor 'n ander praktiese aspek van transformasie. Transformasie gaan nie net oor institusionele kultuur, of taal, of diversiteit, of toegang, of regstellende aksie nie. Dit gaan ook oor hoe ons ons onderneming bestuur, en hoe ons ons besigheidsprosesse herontwerp. 'n Deel van transformasie handel oor die vaartbelyning van die Universiteit tot 'n organisasie waar ons strategiese oogmerke nagestreef kan word in 'n konteks van doeltreffendheid, koste-effektiwiteit en finansiële volhoubaarheid. Daar is ook die afgelope aantal jaar by ons universiteit ernstig aan hierdie aspek van transformasie aandag gegee.

Ter agtergrond is dit insiggewend om te let op die mate waartoe die druk op universiteite in Suid-Afrika die afgelope paar jaar toegeneem het. Eerstens moes die universiteitstelsel 'n aansienlike styging in die aantal studente akkommodeer, sonder 'n ooreenstemmende toename in akademiese personeel. Dit beteken dat student/personeel-verhoudings aansienlik toegeneem het, wat bykomende druk op akademië plaas. Volgens syfers wat deur die Departement van Onderwys bekend gemaak is, was die student/personeel-verhouding in die universiteitsektor (tegnies gemeet as "onderrigseteenhede tot voltydse-ekwivalente onderrig-/navorsingspersoneel") 33,3 in 2000, 36,7 in 2001, 38,5 in 2002 en 41,5 in 2003.

Tweedens het die toename in student/personeel-verhoudings nie met enige toename in befondsing gepaard gegaan nie. Intendeel, die staatsubsidie per student in reële terme het die afgelope aantal jaar aansienlik afgeneem, soos in figure 6 en 7 aangetoon word.

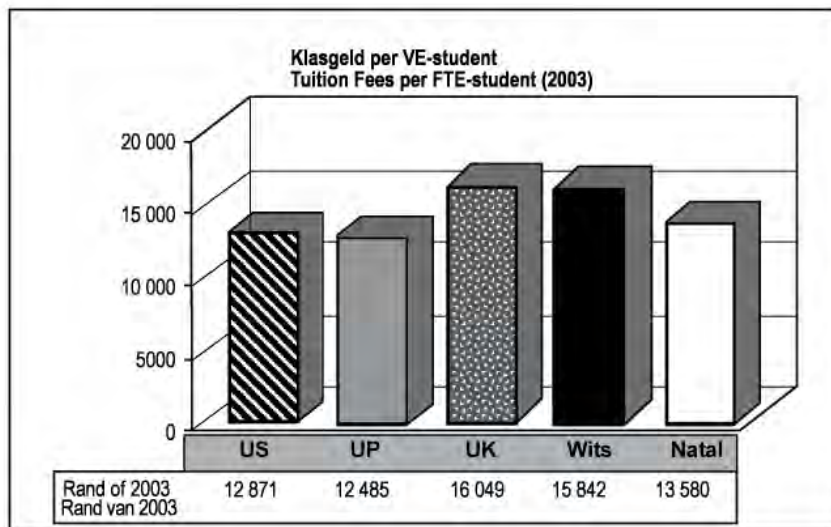

Figuur 6: Onderrigtoelaes per onderrigseenheid

Figuur 7: Reële staatsubsidie en klasgeldinkomste per geweege VOO-student

Ek moet op hierdie stadium egter byvoeg dat een opvatting wat deur die SENWET-verslag aangetoon is, gekwalifiseer moet word. Dit is, naamlik, dat Stellenbosch 'n duur plek is om by te studeer. "Duur" is natuurlik 'n relatiewe begrip, en soos figuur 8 aantoon, ons is definitief nie duurder as die meeste van ons eweknieë nie.

Figuur 8: Vergelyking van klasgeld per VE-student.

Op Stellenbosch was die tendense van groter personeel/student-verhoudings en 'n kleiner subsidie-inkomste per student geruime tyd reeds onder bespreking. Toe, aan die einde van 2003, was daar 'n harde wakkerwordseis, toe ons subsidie-toelaag vir 2004 geblyk het aansienlik laer te wees as waarvoor ons begroot het, ondanks ons mees konserwatiewe ramings. Sedertdien het ons heelwat tyd en moeite bestee aan die ontwikkeling van 'n besigheidsplan vir die Universiteit. 'n Aantal projekte in hierdie verband het in Junie vanjaar gekonvergeer, toe die Raad die toepassing van omvattende regskeping vir die ganse Universiteit goedgekeur het. 'n Aantal van hierdie voorstelle is tans in die formele konsultasiefase, maar ek kan hier 'n oorsig gee soos ek in 'n brief aan alle personelede gegee het na afloop van die Raadsvergadering.

- Ons sal onself posisioneer as 'n omvattende, navorsingsintensiewe universiteit van mediumgrootte. Ons beoog om ons voorgraadse getalle te stabiliseer, en ons nagraadse en navorsingsgetalle uit te brei. Sonder om die huidige struktuur van ons 10 fakulteite te verander, sal ons ons beplanning rig ten opsigte van vier kategorieë akademiese aktiwiteite:
 - Wetenskap, Ingenieurswese en Tegnologie – in ons geval met inbegrip van die belang van Stellenbosch as 'n lokus van kundigheid in Landbou.
 - Gesondheidswetenskappe
 - Lettere en Wysbegeerte
 - Ekonomie en Bestuurswetenskappe

Dit is duidelik dat, van 'n besigheidstandpunt gesien, die eerste twee kategorieë in die besonder voor 'n aantal probleme staan. Dit is almal hoëkostedissiplines, waar spesiale moeite gedoen moet word om finansiële volhoubaarheid te verseker. Dit is ook tipies die gebiede waarin die poel voornemende studente, in die besonder swart studente, nie groot is nie. En dit is die gebiede wat

sterk wiskundige vaardighede vereis, en waar die staakkoers ontstellend hoog kan wees. Maar ons glo ook dat die breë wetenskappe, en ons dienooreenkomstige fakulteite, van nasionale belang is. Ons wil dus graag oor die volgende drie jaar op hierdie gebiede fokus, met die oog op toenemende akademiese uitmuntendheid en die bereiking van finansiële volhoubaarheid.

- Lae of gedifferensieerde deurvoerkoerse is aangedui as 'n probleem in die hoërondwyssektor, en alhoewel ons deurvoerkoerse goed vergelyk met dié van ons eweknieë, glo ons dat ons in die nastreef van verhoogde akademiese doeltreffendheid 'n spesiale poging moet aanwend vir die verbetering daarvan. In die besonder wil ons graag fokus op 'n verhoging van die deurvoerkoers van eerstejaarstudente, waar die aangeleentheid die duidelikste manifesteer.

Vir hierdie doel beplan ons 'n dwarsleggende "Basisfakulteit", wat verantwoordelikheid sal aanvaar vir die sinchronisering en koördinerende van onderrig van eerstejaars oor die Universiteit heen. Ons het alreeds 'n afdeling vir Akademiese Steun en ons beplan om hulle werk met 'n spesifieke bestuursportefeulje van eerstejaaronderrig in elke fakulteit te integreer. Dit is welbekend dat lae deurvoerkoerse in die eerste jaar met probleme ten opsigte van basiese vaardighede in syfervaardigheid, akademiese geletterdheid, en die gebruik van die rekenaar korreleer, en daarom sal die Basisfakulteit ons steunstrukture in hierdie verband moet konsolideer. Daarbenewens sal dit 'n belangrike rol speel in ons tutor- en mentorprogramme, vroeëwaarskuwingstelsels, assesseringsprosedures, terugvalopsies, uitwerk van roosters en ander praktiese aspekte.

- Ons het 'n jaarlikse siklus van beplanning en begroting op 'n driejaar-vooruitskouingsbasis gevestig, en binne die jaarlikse begroting het ons 'n Strategiese Fonds geskep wat gebruik word as 'n sentrale stuurmeganisme in die nastreef van ons strategiese doelstellings. Vir 2005, byvoorbeeld, sal 'n aansienlike deel van ons Strategiese Fonds aangewend word vir regskeuring en herstrukturering-inisiatiewe in die breë wetenskapsgebiede en die voorgestelde Basisfakulteit. In die lig van die stadige vordering ten opsigte van diversiteit wat personeel betref, het ons ook 'n bepaalde gedeelte van die Strategiese Fonds vir hierdie doel opsy gesit.

Ek het nou gepraat oor 'n spesifieke aspek van transformasie, naamlik hoe ons ons sake bedryf, en hoe ons ons besigheidsprosesse meer vaartbelyn maak. Wanneer dit gedoen word, is daar een baie belangrike punt wat ons moet onthou, naamlik dat by 'n universiteit, en by hierdie universiteit in die besonder, personeellede nie net as werknemers gesien moet word nie – hulle moet as aandeelhouers gesien word. Behalwe vir die bekende akademiese argument vir hierdie siening, naamlik dat 'n universiteit 'n gemeenskap van vakkundiges is, is daar ook 'n oortuigende praktiese argument wat hierdie siening ondersteun. Dit is, naamlik, dat meer en meer van die jaarlikse omset van die Universiteit nie van die staatsubsidie of van studentegelde kom nie, maar van die harde intellektuele arbeid van die akademië self. Oor die afgelope vyf jaar het meer as 'n derde van die totale besigheid van die Universiteit nie van die Staat of van studentegelde gekom nie. Dit beteken, en dit is 'n punt waarvan ek glo die Regering behoort kennis te neem, dat daar tydens die druk vir transformasie van die universiteite 'n aanvaarding moet wees van die feit dat akademië tot 'n sekere mate kollektiewelik vir hulleself werk. Dit beteken dat markkragte iets is wat 'n rol speel by transformasie. Dit is nie net 'n kwessie van beleid maak, en hefbome van die Regering gebruik om beleid te implementeer nie. Dit is ook 'n kwessie van die lees van die marktdensens, en reaksie daarop.

6.

Alles in ag geneem, kan ek rapporteer dat ons akademiese profiel vyf jaar ná die aanvaarding van ons Strategiese Raamwerk goed is, en steeds bestendig verbeter. Transformasie vind plaas (al is dit in sommige opsigte stadig), ons is besig om 'n beter houvas op die besigheidsdeel van die Universiteit te kry, en baie van die vrese en agterdog ten opsigte van institusionele kultuur wat 'n paar jaar gelede geheers het, het begin afneem.

Dink byvoorbeeld aan die kwessie van ontgroening in ons koshuise. Waar dit 'n paar jaar gelede hewig bespreek is, wil dit voorkom asof die stof nou grootliks gaan lê het. Sonder om daarop aanspraak te maak dat ons die probleem volkome uit die weg geruim het, dink ek ons kan sê dat die ingesteldheid wat aanleiding gegee het tot onaanvaarbare praktyke vervang is met iets meer positiefs. Vroeër vanjaar, byvoorbeeld, het twee van ons koshuise dit wat in die verlede interne geesbou-aktiwiteite sou wees, in 'n suksesvolle huisbouprojek in Kayamandi gekanaliseer. En gedurende 2004 het 'n groep studente in een van ons manskoshuise uit vrye wil na vore gekom met 'n onthulling van onaanvaarbare praktyke uit die verlede, en 'n verbintenis om hulle in die toekoms aan 'n ander waardestelsel te meet.

Ek glo dat ons gerus ons studente krediet kan gee, en aan die gehalte van ons studenteleiers erkenning kan gee, vir hulle rol in die bevordering en ondersteuning van die transformasie-agenda. Ons probeer hierdie rol koester en verryk deur inisiatiewe soos die Rektor se Uitslytgoekenings en die jaarlikse toer vir studenteleiers na die VSA. Maar dit is net reg om ook te sê dat studente in sommige opsigte die leiding neem, eerder as om bloot te volg. Ook hier kan ek die woorde van een van ons studente aanhaal:

Ek het altyd diversiteit as 'n bedreiging vir tradisie en kultuur gesien. Dit is eers nou dat ek beseft hoe sterk tradisionele Afrikaanse kultuur in ons universiteit is en hoe moeilik dit vir iemand met 'n ander agtergrond is om deel te word daarvan. Ons isoleer ons van wonderlike en ryk kulture. Dit is van die allergrootste belang om hierdie grense af te breek en om 'n plek te skep waar almal tuis kan voel om die meeste van ons studiejare te maak en ons voor te berei om invloed uit te oefen in die wêreld.

“Om 'n plek te skep waar almal tuis kan voel en ons voor te berei om invloed uit te oefen in die wêreld” – watter beter opsomming kan daar wees van ons transformasie-agenda, en die bereiking van Visie 2012? Myns insiens het ons in werklikheid nou maar nog net begin. Ons begin nou eers te sien wat ons ware potensiaal is – wat nog daarvan om dit te realiseer. Die syfers en tabelle wat ek voorgehou het, en die tendense wat daaruit blyk, spreek boekdele. Ons is besig om te slaag. Daar is 'n hele wêreld daar buite waar Stellenbosch as 'n vooraanstaande universiteit gesien kan en moet word.

Om dit reg te kry, moet ons wegstom van vrese en agterdog. Ek het aan die begin van my toespraak verwys na my indruk vier jaar gelede van 'n klimaat van agterdog en wantroue. Ek dink – ek hoop – dat ons nou wegbeweeg van daardie klimaat. Dit is nie nodig, en waarskynlik ook nie wenslik nie, dat ons almal die hele tyd met mekaar sal saamstem nie. Maar dit sou baie help as ons, wanneer ons van mekaar verskil, dit kan doen sonder wantroue. Indien die ouer en die nuwer belangegroepes van Stellenbosch mekaar direk in gesprekke kan betrek, met wedersydse vertroue, dan sal transformasie en gehalte albei nog meer kan toeneem as was reeds die geval is. Byvoorbeeld: Ek sien uit na die dag

wanneer die ANC-jeugliga en die Konvokasie regstreeks in gesprek kan tree oor die taalkwessie, eerder as dat elkeen vanuit hulle eie hoeke slegs met die Bestuur van die Universiteit gesprek voer.

Transformasie is 'n kopspeel, eerder as 'n syferspeel. Stellenbosch kan daardie kopspeel met die groter Suid-Afrikaanse samelewing op 'n vyandige wyse of op samewerkende wyse speel. Ons het laasgenoemde gekies, en 'n belegging in vertroue gemaak. Die SENWET-verslag wys dat die meeste van ons belanghebbendes daardie belegging in vertroue steun, en die syfers wat ek aan u voorgehou het, illustreer die opbrengs wat ons van daardie belegging kry. In dié verband, en ten slotte, wil ek graag die hoogaangeskrewe Stellenbosse denker en filantroop, dr Anton Rupert, aanhaal wat meer as 50 jaar gelede gesê het:

Vertroue is 'n risiko, maar wantroue is nog 'n groter risiko.

Kom ons maak seker dat Stellenbosch sal voortgaan om die kleinste risiko te kies.

INLEIDING TOT VOORWOORD TOT DIE US SELFEVALUERINGSVERSLAG VIR DIE HOGK 2005

In Suid-Afrika word die nasionale Departement van Onderwys van advies bedien deur 'n aparte liggaam bekend as die Raad op Hoër Onderwys (RHO). Een van die take van die RHO is om alle Hoër-onderwysinstellings op gereelde basis te oudit, en die liggaam wat hierdie oudits moet uitvoer, staan bekend as die Hoër Onderwys Gehaltekomitee (HOGK). Sulke oudits is 'n bekende maatreeël in baie lande. Wat die Suid-Afrikaanse oudits effens anders maak, is dat dit nie direk fokus op en uitspraak lewer oor die akademiese gehalte van die universiteit *per se* nie, maar eerder oor die doeltreffendheid al dan nie van die gehaltebestuursmeganismes wat die universiteit in plek het. Dit hang weer saam met die verklaarde missie en visie van die universiteit, en die mate waartoe beplanning en beleid die verklaarde doelwitte van die universiteit dien.

Wat dit in praktiese terme beteken, is dat 'n oudit deur die HOGK 'n ingewikkelde en uitgebreide proses is, wat geen deel van die universiteit oorslaan nie, hetsy struktuur of funksionaliteit. Dit is dus belangrik dat die HOGK-paneel wat die universiteit besoek, 'n goeie begrip moet hê, nie net van hoe die ratte van die universiteit draai nie, maar ook van wat dit is wat die universiteit probeer bereik, en hoekom. Die manier waarop dit gedoen word, is dat elke universiteit voor die oudit 'n aanvang neem 'n volledige selfevalueringsverslag indien, waarmee die paneellede hulself dan voorberei vir die ouditbesoek.

Ons selfevalueringsverslag vir die HOGK is voorberei gedurende 2005. Wat volg, is die Voorwoord wat ek vir daardie selfevalueringsverslag geskryf het. Dit was bedoel om aan buitelanders binne 'n paar bladsye 'n begrip te probeer gee van wat die Universiteit Stellenbosch was, is, en kan wees.

Voorwoord tot die US selfevalueringsverslag

In my Intreerede¹ as Rektor en Visekanselier van die Universiteit van Stellenbosch in 2002 het ek vier vrae gevra:

- Waar kom ons vandaan?
- Waar is ons nou?
- Waar wil ons graag wees?
- Hoe kom ons daar?

Die eerste vraag "Waar kom ons vandaan?" is een wat met ons historiese agtergrond te maak het, en behoort oorweeg te word deur enigen wat probeer om hierdie universiteit te verstaan.² Stellenbosch is in baie opsigte merkwaardig. Dit is, naas Kaapstad, die oudste Europese nedersetting in Suid-Afrika. Dit is geleë in 'n omgewing met asemrowende natuurskoon. Die Universiteit kan teruggevoer word tot die stigting van 'n teologiese seminarie vir die Nederduitse Gereformeerde Kerk in 1859, en die *Stellenbosse Gymnasium*³ van 1866 (in 1887 herdoop tot Victoria Kollege). Dit het in 1918 formeel as 'n onafhanklike universiteit tot stand gekom, ondanks baie teenstand, om Afrikaners te dien, op 'n tydstip toe dit gelyk het asof Britse imperialisme – polities, kultureel en taalkundig – in Suider-Afrika geseëvier het. Die Universiteit het die kern geword waar Afrikaans verander is van 'n plaaslike *patois* na 'n taal van letterkunde en wetenskap. Sommige van die groot Afrikaner-ondernemings het in Stellenbosch begin.⁴ 'n Tyd lank was die naam Stellenbosch so te sê sinoniem met rugby in Suid-Afrika. En dan, natuurlik, was Stellenbosch een van die belangrikste intellektuele bronne van apartheid.⁵

Vir 'n lang tyd was daar 'n hegte band tussen die Universiteit en die magstrukture van die Afrikanerdom. DF Malan, die eerste Eerste Minister onder apartheid, was 'n Stellenbosser. Hendrik Verwoerd was 'n professor in Sosiologie en Maatskaplike Werk hier, voor hy hom tot die politiek gewend het. John Vorster was 'n prominente Matie-studenteleier, en het later, as Eerste Minister, Kanselier van die Universiteit geword. Eweneens het PW Botha Kanselier geword ten tyde van die hoogtepunt van sy politieke mag (selfs al het hy geen vorige verbintenis met die Universiteit gehad nie). Rektore van die Universiteit was tipies prominente lede van die Afrikaner Broederbond.

Maar Stellenbosch het ook 'n aantal leiers opgelewer wat hulleself buite die kring van 'n gestruktureerde en in sigself gekeerde Afrikanerdom bevind het. Een van hulle was generaal Jan Smuts wat, as Eerste Minister van Suid-Afrika, ook die rol van wêreldstaatsman tydens die eerste helfte van die 20ste eeu vertolk het. Op 'n meer algemene vlak, en ondanks die Universiteit se bande met die apartheidstaat, het Stellenbosch 'n aantal vooraanstaande intellektuele opgelewer wat, in wisselende mate,⁶ die apartheidsdogma bevraagteken het: Beyers Naude, Nico Smith, Johan Degenaar, André du Toit, Hermann Giliomee, SP Cilliers, Nic Olivier, Van Zyl Slabbert, Willie Esterhuysen, Sampie Terreblanche, André Odendaal en Johann Kinghorn.

In 1989, nadat PW Botha die politieke toneel verlaat het, het die Universiteit stadig begin om, ten minste op 'n simboliese vlak, sy bande met die bestaande magstrukture te verbreek – byvoorbeeld deur die aanstelling van 'n "niepolitieke" Kanselier, naamlik JG van der Horst van Ou Mutual. Teen daardie tyd het

die idee van Stellenbosch as *volksuniversiteit*⁷ reeds baie van sy vroeëre aansien verloor, en idees wat die universalistiese aard van 'n universiteit beklemtoon, sonder om noodwendig alle partikularistiese elemente op te offer, het toenemend deel begin uitmaak van die diskoers.⁸ Met die formele verlies van die Afrikaner se parlementêre mag in 1994 en die oorgang na oorheersend African National Congress-bewind, het Stellenbosch 'n verlies aan voorrang in die wêreldbeskouing van die nuwe magsbeksleërs beleef. Daar kan met reg gesê word dat die Universiteit vir die res van die 1990's, ondanks enkele interne verskuiwings, 'n relatiewe lae profiel in nasionale ontwikkelinge en debatte gehandhaaf het. Die kreatiewe energie wat ná 1994 in die Hoëronderrys-sektor ontken is, het Stellenbosch dus grotendeels verbygegaan – daar was, byvoorbeeld, nooit die soort "breë transformasieforum" soos by ander universiteite nie. Daar was egter in 2000 'n voldoende aantal transformasie-denkende akademici wat begin aandring het op, en vorendag gekom het met 'n Strategiese Raamwerk vir Beplanning.⁹ Die prysenswaardige dog ietwat niespesifieke sentimente ten gunste van transformasie wat in hierdie dokument uitgespreek is, is steeds amptelike Universiteitsbeleid.

Dit lei ons na vraag 3: "Waar wil ons wees?" In antwoord op hierdie vraag het die Universiteits-gemeenskap in 2003 'n eenvoudige vyfpunt-verklaring geformuleer, bekend as Visie 2012, wat die sentimente van die Strategiese Raamwerk konkreet maak, en aan die Universiteit van Stellenbosch 'n kompas vir transformasie gee. Die verklaring lees so:

Die Universiteit van Stellenbosch:

- *Is 'n uitmuntende akademiese instelling en gerespekteerde kennisvennoot.*
- *Bou aan die wetenskaplike, tegnologiese en intellektuele kapasiteit van Afrika.*
- *Is 'n aktiewe rolspeler in die ontwikkeling van die Suid-Afrikaanse samelewing.*
- *Het 'n kampuskultuur wat 'n diversiteit van mense en idees verwelkom.*
- *Bevorder Afrikaans as onderrig- en wetenskapstaal in 'n meertalige konteks.*

Teen hierdie agtergrond kan ons ook op die tweede en vierde vrae hierbo antwoord. Die tweede vraag ("Waar is ons nou?") verdien besondere aandag, want dit hou ook verband met waar ons gesien word om te wees, en *deur wie*. Ek het laasgenoemde aspek in my rede voor die Konvokasie¹⁰ van November 2004 aangeraak, op 'n tyd toe emosies hoog geloop het oor die Universiteit se besluit om 'n eredoktoraat postuum aan Bram Fischer toe te ken.¹¹

Waar ons geag word om te wees, hang af van wie jy vra. Ons het steeds twee verskillende belangegroepes op Stellenbosch, wat op verskillende maniere op die vraag: "Wie se plek is dit hierdie?" reageer. Ek het hierdie twee groepes so getipeer:

Ek kan twee Universiteit van Stellenbosch-belangegroepes onderskei. Een is 'n ouer groep (en as ek sê "ouer" verwys ek nie slegs na jare nie) aan wie eienaarskap behoort het, en vir wie dit kosbaar bly. Die ander is 'n nuwer groep (en as ek sê "nuwer" bedoel ek nie slegs jonger nie), wat toenemend en regmatig eienaarskap begin opeis. Die ouer groep val in werklikheid in die nuwer groep – maar miskien het geeneen van die twee dit nog ten volle besef nie. Die ouer gemeenskap is primêr 'n Afrikanergemeenskap. Hierdie toestand spruit voort uit die soort land wat ons voor 1994 was, en uit die feit dat Stellenbosch vir 'n baie lang tyd vir blanke Afrikaanssprekendes gereserveer was. Die nuwer gemeenskap is 'n breër

universiteitsgemeenskap, wat oor kleurgrense, oor godsdienstige grense, oor ouderdomsgrense, oor gendergrense, en oor territoriale grense heen strek. Hierdie nuwe Stellenbosch-gemeenskap is primêr, maar nie uitsluitlik nie, Afrikaanssprekend. Die nuwer gemeenskap aanvaar die idee dat, gesien vanuit 'n taaloogpunt, die Universiteit van Stellenbosch alle Afrikaanssprekers moet dien, maar nie uitsluitlik Afrikaanssprekers nie.

Die ouer gemeenskap, wat primêr uit Afrikaners bestaan, het vir 'n lang tyd geglo, en party van hulle glo steeds so, dat Stellenbosch *hulle* plek is – dat sy eienaarskap in hulle gesetel is. Die nuwer en breër gemeenskap vestig al meer die aandag daarop dat Stellenbosch ook hulle plek is. Die ouer gemeenskap is huiwerig om hulle eienaarskap prys te gee, want dit is onseker wat met die erfenis wat sy lede geskep het, sal gebeur. En die nuwer gemeenskap is nog nie heeltal seker of hulle die verantwoordelikheid van eienaarskap wil aanvaar nie, want daardie erfenis bring ook 'n aantal besondere laste saam.

Die hantering van transformasie in 'n omgewing bestaande uit twee belangegroepes het talle uitdagings. Een sodanige uitdaging is dat belang in ons sake binne die twee groepe dikwels uitgedruk word teen die agtergrond van verskanste stereotipes binne daardie groepe. En die uitdaging word vergroot deur die feit dat die mites en stereotipes wat in een groep heers, lynreg in stryd is met mites en stereotipes in die ander groep.

In die nuwer groep is daar byvoorbeeld 'n hardnekkige siening dat: (a) die Universiteit van Stellenbosch sigself probeer handhaaf as 'n bastion van Afrikanerdom, en (b) dit doen met die finansiële ondersteuning van sy alumni. Die feite toon die teendeel, beide wat betref ons uitgesproke voornemens,¹² en ten opsigte van finansiële syfers. In my Openbare Verslag van 2003¹³ het ek daarop gewys dat ons gedurende die voorafgaande vyf jaar nooit skenkings van meer as 5% van ons alumni ontvang het nie. Daarby het skenkings van alumni gedurende daardie vyf jaar in enige gegewe jaar nooit meer as 8% van die totale skenkings beloop nie – in 'n tipiese jaar was hierdie syfer onder 6%.

Die ouer groep behou baie van die lank bestaande Afrikanernetwerke, en binne hierdie netwerke is daar dikwels interne ontwikkelinge en debatte waarvan die breë Suid-Afrikaanse gemeenskap onbewus bly.¹⁴ Die mate waartoe die Universiteit van Stellenbosch 'n belangrike rol in sodanige interne debatte speel, die verskanste oortuigingstelsel oor wat Stellenbosch *is* en *veronderstel is om te wees*,¹⁵ en die baie vrese oor ontwikkelinge hier kan 'n verrassing wees vir diegene wat nie gereeld die Afrikaanse koerante lees nie. Byvoorbeeld, baie Afrikaneralumni is van mening dat Stellenbosch altyd 'n uitmuntende universiteit was, maar dat dit nou jammerlik aan die agteruitgaan is, of ten minste gevaar loop om agteruit te gaan as gevolg van transformasie. Twee punte kan in reaksie gemaak word. Eerstens het Stellenbosch gedurende die tyd van politieke oorheersing deur die Afrikaner nie nodig gehad om sy gehalte aan enigiets anders as aan sy eie maatstaf te meet nie, wat onvermydelik tot 'n ongegronde selfbeeld van algehele uitmuntendheid gelei het.¹⁷ Tweedens het akademiese gehalte op Stellenbosch ten opsigte van al die gewone meetbare parameters stadig maar seker begin toeneem sedert die Universiteit vir die buitewêreld toeganklik begin raak het.¹⁸ My eie mening is dat *gehalte diversiteit vereis*¹⁹ – en dat die diversiteit wat ons die meeste nodig het, diversiteit van idees is.

Dit bring die meer feitlike aspekte van die reaksie op die vraag "Waar is ons nou?" na vore. Ons is 'n omvattende, navorsingsintensiewe, mediumgrootte universiteit, met al die voordele van 'n klassieke universiteitsdorp. Wanneer gemeet aan van die gewone parameters van akademiese prestasie, sou ons gewoonlik onder die boonste vyf universiteite in die land gereken word, en dikwels onder die boonste drie.²⁰ Byvoorbeeld:

- Die aantal en gehalte van ons navorsers, soos gemeet aan die NNS-evaluering, het konsekwent toegeneem oor die afgelope dekade. Ons het nou die tweede grootste aantal navorsers met NNS-gradering in die land.
- Ons was vir 'n aantal jaar die toppresteerder in Suid-Afrika ten opsigte van THRIP-befondsing, wat dui op die mate van ons samewerking met Sake en Nywerheid. Ons het onlangs die DWT-Innovasiefonds se nasionale toewysing vir die Mees Technologies Innoverende Hoër-onderwysinstansie in Suid-Afrika gewen.
- 'n Aantal van ons navorsingsentrums, soos die Buro vir Ekonomiese Navorsing, die Sentrum vir Navorsing in Natuurwetenskap en Tegnologie, die Desmond Tutu TB-sentrum en die Sentrum vir Indringerbiologie, tree inderwaarheid op as nasionale dinktenke en kundighedsentrums.
- Ons het nou, of neem deel aan, 'n uiteenlopende aantal goed funksionerende sentrums met 'n Afrikafokus, soos die Afrika Sentrum vir Beleggingsontleding, die Afrika-sentrum vir die Bestuur van MIV/vigsbestuur in die Werkplek, die African Sustainable Natural Plant Products Centre, die Network of African Congregational Theology, en die Afrika Instituut vir Wiskundige Wetenskappe.
- Ons studente vaar goed in nasionale wedstryde. Dit lyk byvoorbeeld asof ons 'n stewige greep op die Jaarlikse Begrotingswedstryd het, wat vyf keer die afgelope sewe jaar deur studente van Stellenbosch gewen is.

Hierdie voorbeelde illustreer dat die leuse op ons briefhoof, "Jou Kennisvennoot", iets is wat ons waarlik nastreef. Meer algemeen, die punt is dat ons geleidelik besig is met die verwesenliking van ons Visie 2012. Maar dit is meer as net 'n natuurlike evolusionêre proses. Dit is ook 'n proses wat gestuur en bestuur moet word. En dit bring ons by die vierde vraag: Indien Visie 2012 is waar ons wil wees, "Hoe kom ons daar?"

Ons het 'n eenvoudige bestuurstruktuur waarin, afgesien van die rektor, daar slegs vyf senior bestuurders is. Hulle is die drie viserektore (navorsing, onderrig, en bedryf), en die twee uitvoerende direkteure (finansies en innovasie & kommersialisering). Elkeen van dié persone bestuur 'n groot portefeulje van die Universiteit se sake, en 'n groot begrotingsnit. Die tien fakulteitsdekane staan individueel binne hulle lynfunksie in wisselwerking met hierdie bestuurders en asook gesamentlik in die Uitvoerende Komitee van die Senaat.

Ons is van mening dat die begroting een van die sterkste hefboome is om verandering te bewerkstellig. Gevolglik het ons 'n aansienlike Strategiese Fonds in die jaarlikse begroting begin opbou, wat geadminestreer word onder die beskerming van die bestuur deur die uitvoerende direkteur vir finansies. Nagenoeg die helfte van ons begroting gaan direk na die fakulteite, waar dit deur die dekane bestuur word. Ons behou egter ook 'n aantal akademiese funksies onder sentrale beheer. Voorbeelde sluit in akademiese steundienste en die taalsentrum, wat onder die jurisdiksie van die visirektor

(onderrig) ressorteer; navorsingsteundienste en biblioteekdienste onder die Viserektor (navorsing); en gemeenskapsinteraksie onder die viserektor (bedryf). Daarbenewens ressorteer Informatietegnologie asook telematiese onderrig onder die uitvoerende direkteur vir innovasie. Die uitvoerende direkteur vir finansies het ook lynbestuursverantwoordelikheid vir institusionele beplanning, volgens die beginsel dat beplanning en begroting hand aan hand moet verloop.

'n Verdere hefboom vir transformasie is om vir akademiese en nie-akademiese bestuurders jaarlikse prestasiekontrakte daar te stel waarby verantwoordelikheid vir institusionele oogmerke ingesluit is. Die bevordering van personeeldiversiteit en diensbillikheid is byvoorbeeld verantwoordelikhede van alle bestuurders in alle afdelings. Die rektor se bestuurspan word aangevul deur een van die dekane, wat die besondere verantwoordelikheid van skakeling met die fakulteite het. Ons weeklikse vergaderings word deur 'n klein maar hoogs effektiewe ondersteuningspan bygewoon: die studentedekaan (om in voeling te bly met studentesake), die registrateur (rakende akademiese administrasie), die kommunikasiebestuurder (vir inligtingsvloei) en die projekbestuurder (vir doeleindes van strategiese projekbestuur). Van hierdie 11 mense, bekend as die "Donderdaggroep", is een 'n swart vrou, twee wit vroue, drie swart mans, en vyf wit mans.

Sedert 2002 het ons 'n reeks beleide en prosedures met 'n transformasieagenda gereed gekry. Dit sluit in beleide oor navorsing, onderrig, gemeenskapsinteraksie, innovasie en kommersialisering, risikobestuur, billikheid, diversiteit en taal. Ons het ook 'n gehalteversekeringsbeleid, en ons beskou gehalteversekering gewis as nog een van die hefbome van transformasie. Ons het 'n institusionele sakeplan, wat jaarliks bygewerk word, om aan hierdie beleide en prosedures uitvoering te gee. Eweneens het elke fakulteit 'n sakeplan. Een maal per jaar, in die eerste semester, word hierdie fakulteitsplanne teen die institusionele plan gekalibreer, en omgekeerd. Die bygewerkte sakeplanne van die Universiteit en die fakulteite is die grondslag vir die jaarlikse begrotingsproses gedurende die tweede semester.

Verandering gebeur vanselfsprekend nie op meganiese wyse nie. Stellenbosch het byvoorbeeld 'n baie sterk tradisie van wat genoem word "die kollegiale model", wat 'n sterk onder-na-bo-komponent in enige veranderingsproses vereis. Dit beteken dat juis sommige van die strukture wat verandering vereis, 'n aansienlike sê kan hê in veranderinge wat hulle raak. Verder, dat 'n deel van die ouer belangegroep wat buite die Universiteit geleë is (baie van wie alumni of voormalige personeellede is) dikwels aanvaar dat hulle dieselfde regte tot deelname het, as gevolg van hulle gevoel van eienaarskap.

Dit gee aanleiding tot enkele interessante situasies. In die besonder, wek geen ander Stellenbosse aangeleentheid sulke sterk emosies so vinnig in ons twee belangegroeppe nie as die kwessie van taal. Die Taalbeleid van die Universiteit het byna mitiese afmetings aangeneem, wat partymaal aan albei kante van die spektrum gebruik word juis om die stereotipes waarvan ons probeer wegbeweeg, te versterk. Die feit is dat ons 'n pragmatiese eerder as 'n dogmatiese benadering volg: Taal is nie 'n probleem wat opgelos moet word nie, maar 'n aangeleentheid wat bestuur moet word. Afrikaans op Stellenbosch moet teen 'n veel breër agtergrond gesien word: die rol van Engels in 'n geglobaliseerde wêreld, die aangeleenthede waarvoor universiteite wat met meertaligheid te maak het, oral te staan kom,²¹ die Grondwetlike waarborg van "gelykwaardigheid" vir ons 11 nasionale tale, die opvoedkundige behoeftes van ons studente, en baie ander parameters. 'n Agting vir Afrikaans moet nie outomaties geïnterpreteer

word as verset teen transformasie nie. Ons erken ons verantwoordelikheid teenoor sowel Afrikaans as die opdragte van transformasie, en ons worstel op 'n deurlopende basis met die taalkwessie.²²

Eweneens, maar meer algemeen, kies ons 'n pragmatiese benadering tot kwessies van institusionele kultuur. Dit verg tyd vir die ouer groep om te aanvaar dat om eenvoudig te sê "ons deure is oop" nie voldoende is nie. Die oop deur moet gepaardgaan met een of ander beweegrede vir mense om daardeur in te loop, en deur 'n gewilligheid van die binnekring om te leer van en aan te pas by nuweling wat nie deurdrenk is van die tradisies van Stellenbosch nie. Dit neem tyd om transformasie nie as 'n bedreiging nie, maar as 'n geleentheid te sien. Maar dit is geleidelik besig om te gebeur. En, soos miskien verwag kan word, lyk dit asof dit vir ons studente makliker is as vir ons personeel,²³ wat dit op hulle beurt weer makliker vind as baie van ons alumni.

In sy wese is transformasie nie net 'n syferspel nie, maar 'n denkespel. Dit behels verandering van die manier waarop mense oor die wêreld en oor hulle plek in die wêreld dink. Transformasie op Stellenbosch is gemoeid met die bereiking van Visie 2012. Dit behels 'n geleidelike samesmelting van die ouer belangegroep met die nuwer belangegroep. Gedurende die afgelope jaar het ons ons eie vooruitgang in hierdie verband getoets deur opdrag te gee vir 'n ondersoek na opvattinge rakende die handelsmerk van die Universiteit van Stellenbosch, in die besonder met betrekking tot transformasie.²⁴ Hierdie ondersoek het getoon dat daar 'n sterk tussengrond tussen die uiterstes van ons twee groepe aan die ontwikkel is. Die nagenoeg 6 000 respondente in die ondersoek kan in drie duidelike groepe onderverdeel word:

- Groep 1: Dié wat saamstem dat transformasie besig is om plaas te vind, en wat meen dat die proses op verantwoordelike wyse bestuur word.
- Groep 2: Dié wat saamstem dat transformasie besig is om plaas te vind, maar wat meen dat dit op onverantwoordelike wyse bestuur word, met weinig agting vir tradisie.
- Groep 3: Dié wat nie saamstem dat transformasie besig is om plaas te vind nie, of wat meen dat dit heeltemal te stadig plaasvind.

En die persentasies is soos volg: Groep 1 behels omtrent 60% van die respondente, Groep 2 behels 23%, en Groep 3 behels 17%. Dit is dan hoe ons gesien word vyf jaar nadat ons die transformasiepad wat deur die Strategiese Raamwerk aangedui is, begin stap het. Dit wys dat ons daarin slaag om die meeste mense met ons saam te neem.

Vanselfsprekend lê 'n lang pad nog voor. Maar dit is die moeite werd om daaraan te werk om in ons doel te slaag, want, indien ons dit regkry, is daar baie waarde wat Stellenbosch kan toevoeg. Ons is ten volle daaraan toegewy om goeie akademië te wees, en is oortuig dat dit, in sigself, 'n bydrae sal lewer tot intellektuele kapasiteitsbou in ons land. Ons visie om 'n aktiewe rolspeler in die ontwikkeling van 'n gemeenskaplike Suid-Afrikaansheid te wees, is nie leë spekulasie nie. Ons interaksie met ander Afrikalande oor 'n wye spektrum akademiese aktiwiteite is alreeds 'n werklikheid. Die bevordering van 'n verskeidenheid idees het alreeds sy eie momentum verkry. En ons is besig om te help bou aan 'n nuwe geldigheid vir Afrikaans as 'n deelgenoot vir ander inheemse tale. As die energie en toewyding wat Stellenbosch gemaak het wat dit is, na buite gedraai kan word; as ons die tendens tot inwaartse immigrasie onder ons tradisionele belangegroep kan omkeer; as ons die werksetiek, die vasberadenheid,

en die kapasiteit vir lewering wat Stellenbosch kenmerk, kan rig sodat alle Suid-Afrikaners daaruit kan voordeel trek, dan sal ons waarlik dien as 'n nasionale bate, en Suid-Afrika help om sy verlede te bowe te kom.

ENDNOTAS

- ¹ Intreerede deur die Rektor en Visekanselier, prof Chris Brink, beskikbaar by <http://www.sun.ac.za/universiteit/Bestuur/Rektor/inauguration.html>.
- ² Ek het aandag gegee aan die vraag “Waar kom ons vandaan?” tydens my toespraak voor die Konvokasie in November 2002 op 'n tydstop toe daar aansienlike vrees en woede in ons tradisionele steunbasis was oor die toekoms van Afrikaans as 'n taal van Hoër Onderwys. Daar bestaan treffende parallele tussen die situasie in Hoër Onderwys in 2002, agt jaar ná die totstandkoming van 'n demokratiese Suid-Afrika, en die situasie in 1918, agt jaar ná die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika, toe die Universiteit gestig is. Tradisie en Vernuwung, en die Toekoms van die Universiteit van Stellenbosch. Toespraak van die Rektor en Visekanselier tydens die vergadering van die Konvokasie, 14 November 2002, beskikbaar by <http://www.sun.ac.za/universiteit/Bestuur/Rektor/convocation14nov.html>.
- ³ Volgens die notule van die stigtingsvergadering in 1864, “het doel van het Gymnasium is een grondig onderwijs in de vakken, welke tot een beschaafde opvoeding gerekend worden” (die oogmerk van die Gymnasium is deeglike onderrig in daardie vakke wat as deel van 'n beskaafde opvoeding gereken word). *Gedenkboek van het Victoria Kollege*, De Nationale Pers, Kaapstad, 1918 (p39).
- ⁴ Dit is geensins toevallig nie dat die Nasionale Party, die versekeringsreus Sanlam (“Gebore uit die volk om die volk te dien”), en die groot uitgewery, tans bekend as Naspers (aan die begin *De Nasionale Pers*, met *De Burger* as sy eerste publikasie) in dieselfde dekadende as die Universiteit van Stellenbosch tot stand gekom het nie – laasgenoemde werklik ook op Stellenbosch. Latere voorbeelde van ondernemerskap wat uit Stellenbosch voortgekom het, sluit in Stellenbosch Boerewynmakery (tans Distell), die Rupert Groep en Randaksepsbank.
- ⁵ Sien Hermann Gilliomee se *Die Afrikaners* (Tafelberg Uitgewers, Kaapstad, 2003), Hoofstuk 13: “'n Radikale plan vir Oorlewung”. Iets heeltemal anders: In Idasvallei, een van die “bruin” dele van die dorp, is al na Stellenbosch verwys as “die kraamsaal van apartheid”.
- ⁶ Voorbeelde is: Willie Esterhuysen se 1979-boek, *Afskeid van Apartheid* (in 1981 gepubliseer as *Apartheid Must Die*); die 1986-publikasie, *Die NG Kerk en Apartheid*, geredigeer deur Johann Kinghorn; en die konflik tussen die *Stellenbosch Gespreksgroep 85*, gelei deur Sampie Terreblanche, en Eerste Minister PW Botha in 1987.
- ⁷ Rektor HB Thom het die kentekening van Stellenbosch as 'n *volksuniversiteit* in die 1960's eksplisiet gemaak. Sien die gedenk bundel *Professor HB Thom*, in 1969 deur die Universiteit gepubliseer.
- ⁸ Sien voormalige Viserektor Hennie Rossouw se boek *Universiteit, Natuurwetenskap en Kultuur*, Tafelberg, Kaapstad, 1993.
- ⁹ Sien Universiteit van Stellenbosch – ‘n *Strategiese raamwerk vir die eeuwisseling en daarna*, beskikbaar by <http://www.sun.ac.za/universiteit/stratplan/statengels.html>.
- ¹⁰ Sien “Wie se plek is dit dié?”. Kort opmerkings by die vergadering van die Konvokasie, beskikbaar by <http://www.sun.ac.za/rector/convocation.htm>.
- ¹¹ Bram Fischer was 'n Afrikaner- anti-apartheidsaktivis, en lid van die Kommunisteparty. Hy is tot gevangenisstraf veroordeel, en is uiteindelik in aanhouding dood. Die Universiteit se besluit om aan hom

- 'n eredoktoraat toe te ken, het tot intense debat gelei, waarin baie alumni hulle sterk afkeur onomwonde uitgespreek het. Die 2004-vergadering van die Konvokasie is feitlik uitsluitlik aan hierdie onderwerp gewy. Lees die *commendatio vir Fischer* by <http://www.sun.ac.za/rector/Afrikaans/commendatios.htm>.
- ¹² In my jaarlikse Openbare Verslag van 2004 het ek gesê: “Die gevoel is dat daar steeds dié Afrikaners is wat die Universiteit van Stellenbosch as 'n bastion van Afrikanerdom wil opeis. Ons het geen begeerte of voorneme om enigiets van die aard te doen nie. 'n Bastion beoog om mense uit te hou. Dit is nie wat ons wil doen nie ... Ons doel is om mense in te bring; nie om hulle uit te hou nie.” Sien <http://www.sun.ac.za/rector/visie.htm>.
- ¹³ Sien “Wat gebeur op Stellenbosch?” beskikbaar by <http://www.sun.ac.za/universiteit/Bestuur/Rektor/midyear.html>.
- ¹⁴ Sodanige interne debatte word feitlik sonder uitsondering in Afrikaans gevoer – wat die rede is waarom hulle intern bly. Ek het hieroor geskryf in 'n artikel wat in die SAUVCA Nuusbrief Izwi, 4de Kwartaal 2004, pp. 6-8 verskyn het. Sien http://www.sauvca.org.za/download_files/whats_nuwe/izwi_december04.pdf.
- ¹⁵ “Stellenbosch staan vir 'n idee!” was die klinkende wekroep van DF Malan. Eweneens, in die Voorwoord tot die 1918 *Gedenkboek van het Victoria Kollege*, lees ons (my vertaling): “... die geskiedenis van Victoria Kollege is die opvoedkundige ekwivalent van Hollands Suid-Afrika op staatkundige gebied. In albei het die stryd gegaan om die handhawing van 'n eie aard: die volksaard aan die een kant en die kultuuraard aan die ander. En die stryd is nog nie verby nie.”
- ¹⁶ 'n Ondersoek na lesers se briewe in *Die Burger* van 2002 tot Maart 2005 toon dat die Universiteit van Stellenbosch 'n prominente tema is. Meer as 600 briewe oor die Universiteit is sedert Januarie 2002 gepubliseer, wat dit op gelyke voet met die tema van misdaad en geweld, en net laer as godsdiens, as 'n onderwerp vir lesers se briewe plaas. Transformasie en taal is twee onderwerpe rakende die Universiteit wat die meeste bespreek word. 'n Gevallestudie, sowel as onderhoude met redaksionele personeel van *Die Burger*, het bevestig dat die toon van briewe wat op die Universiteit betrekking het, oorheersend negatief was.
- ¹⁷ Byvoorbeeld: Die eerste rondte NNS-evaluerings in die 1980's was vir die Universiteit 'n groot skok.
- ¹⁸ Ná die skok van die eerste NNS-evaluerings het die Fakulteit Natuurwetenskappe in die besonder groot vordering gemaak om sy navorsingstatuur in die wêreld buite die Afrikanerdom te vergroot – dikwels deur die aanstelling van nie-alumni en/of Engelssprekende personeel. Meer onlangse ontwikkelinge is in my Visekanseliersverslag in die Universiteit se jaarverslag vir 2004 aangeraak.
- ¹⁹ Die eerste maal verwoord in 'n rede tydens die Eeufeesvieringe van die Rhodes-beurse “Gehalte vereis Diversiteit”, beskikbaar by <http://www.sun.ac.za/rector/rhodes2003e.html>. (Terloops, die eerste Rhodes-beurs ooit is in 1903 aan 'n Stellenbosse student by name Tobie Müller toegeken – wat dit van die hand gewys het uit protes teen die imperialistiese inslag daarvan.) Daar moet genoem word dat die idee van “gehalte vereis diversiteit” nie goedkeuring van binne die Universiteit gekry het nie. Dit is hoekom ons dokumentasie vir die HOGK ongeag debat oor hierdie aangeleentheid, geen sterker band tussen hierdie twee konsepte lê nie as “Gehalte en diversiteit is komplementêrend”.
- ²⁰ Voorbeelde en data om hierdie bewering te staaf, kan in ons jaarverslae van die afgelope paar jaar, sowel as in die *Feiteboek* van die Universiteit, nagegaan word.
- ²¹ Gedurende 2004, ek 'n studietoer onderneem na universiteite in Kanada, Finland, Spanje, België en Switserland wat 'n beleid van meertaligheid het. Sien my verslag aan die Raad, “Language-conscious Universities: Case Studies”, beskikbaar by <http://akademiese.sun.ac.za/abgv/Dokumente//USbeleid/Taal%20case%20studies>.

- ²² Dit is onlangs aangetoon deur die verslag, in opdrag van die Raad, oor die ervaring van eerstejaarstudente ná die implementering van die Taalplan in 2004, sowel as die daaropvolgende aanbevelings van die Taalkomitee aan die Raad. Die verslag "Evaluering van die Taalbeleid, 28 Februarie 2005" is beskikbaar by <http://akademiese.sun.ac.za/abgv/Dokumente//USbeleid/Verslag%20Survey%20Implementation%20Language%20Policy%20Feb2005>. Vir die aanbevelings aan die Raad, sien http://akademiese.sun.ac.za/abgv/Dokumente//USbeleid/Verslag_LanguageKomitee_te_Raad_Feb05.
- ²³ Ons studente verdien krediet vir 'n aantal innoverende idees en suksesvolle pogings tot verandering van die institusionele kultuur. Waar ontgroening byvoorbeeld 'n paar jaar gelede 'n groot probleem in ons koshuise was, lyk dit asof daardie debat grootliks verby is, en die ingesteldheid wat tot sodanige onaanvaarbare praktyke aanleiding gegee het, het na 'n meer positiewe modus verskuif. In 2005, byvoorbeeld, het twee van ons koshuise dit wat in die verlede hulle interne saambindingsaktiwiteite sou wees, in 'n suksesvolle huisbouprojek in Kayamandi gekanaliseer.
- ²⁴ Die ondersoek is deur SENWET, die Sentrum vir Navorsing in Natuurwetenskap en Tegnologie, uitgevoer. Hulle het 'n lang baanrekord van sodanige ondersoeke, byvoorbeeld vir die WNNR en regeringsagentskappe. Die volle verslag "Ondersoek na die US-handelsmerk, Maart 2005" is beskikbaar by <http://akademiese.sun.ac.za/abgv/Dokumente//USbeleid/Handelsmerk%20Verslag%20Maart%202005>.

INLEIDING TOT TAAL: WAAROM STEM ONS SAAM?

November 2005

In Desember 2005 is ek heraanstelling vir 'n tweede termyn as Rektor en Visekanselier. Dit sou in Januarie 2007 begin, teen welke tyd ons halfpad op pad na 2012 sou wees. Hierdie heraanstelling het gevolg na 'n besige jaar, waarin drie onderwerpe gedomineer het: die herstrukturering- en regskaalingsoefening, die voorbereiding vir die universiteitsoudit deur die nasionale Hoër Onderwys Gehaltekomitee (HOGK), en die openbare debat oor die T-opsie. Van hierdie drie het die eerste twee min openbare aandag gekry, maar die grootste deel van ons interne energie opgebruik. Met die debat oor die T-opsie was dit net omgekeerd: Hoewel die saak intern aandag gekry het, was verreweg die grootste deel van die energie gewy aan die saak ekstern.

Om kortliks op te som wat ek in my essay "Wat is 'n Afrikaanse universiteit?" sê: Die sogenaamde T-opsie is een onderdeel van die Taalbeleid wat einde 2002 aanvaar is, en dit kom neer op 'n lisensie vir die gebruik van Engels in die aanbieding van 'n oorwegend Afrikaanstalige onderrigmodule. Die reaksie daarteen het gevolg in die tweede helfte van 2005 nadat besluit is om die gebruik van die T-opsie in die Fakulteit Lettere uit te brei vanaf die eerste twee studiejare ook na die derde studiejare. Die Konvokasievergadering van November 2005 het plaasgevind toe emosies hieromtrent op hul hoogste was. Dit was in hierdie toespraak dat ek, in die lig van die reaksie in die Afrikaanse pers, aangebied het om by die eerskomende Raadsvergadering te vra dat die taalspesifikasies waarvoor die argwaan ontstaan het, na die Senaat terugverwys word vir bespreking, wysiging indien die Senaat so oordeel, en aanbeveling aan die Raad. Dit is daarna toe ook so gedoen. Die Fakulteitsraad van Lettere het weer besin, en hul oorspronklike aanbeveling eenparig behou. Die Senaat het besin, en alle taalspesifikasies net so aanbeveel. Die Raad het ook besin, en hierdie aanbeveling goedgekeur. (En ten tyde van hierdie skrywe in 2007 staan dieselfde taalspesifikasies nog onveranderd.)

Ek self kon nooit veel emosionele energie opwerk oor die saak van die T-opsie nie, omdat dit vir my eenvoudig 'n pragmatiese benadering tot 'n natuurlike situasie in die klaskamer was. Waaroor ek wel verontrus was, was die toenemende risiko dat 'n harde benadering tot die "beskerming" van Afrikaans, gebou op die golf van emosionaliteit rondom die T-opsie, ons akademiese gehalte in gevaar sou stel. Ek het dus die geleentheid van die Konvokasievergadering gebruik om uit te wys dat die Universiteit in so 'n geval maklik op 'n onwillekeurige glybaan na isolasie sou kon beland, en verval in die posisie van 'n parogiale klein streeksuniversiteit.

Taal: Waaroor stem ons saam?

Kort opmerkings by die Konvokasievergadering

10 November 2005

'n Debat, soos ook ons taaldebat, gaan in wese oor punte waaroor mense verskil. Ek dink ons skuld dit aan onself om ook die teenoorgestelde vraag te vra:

Waaroor stem ons saam?

As ons hierdie vraag kan beantwoord, en konsensus kan kry oor wat dit is waaroor ons saamstem, dan gaan dit ons help om ook duidelikheid te kry oor waaroor ons verskil. En as ons groter duidelikheid het oor waaroor ons verskil, het ons 'n beter kans om daardie verskilpunte aan te spreek.

Ek wil 'n paar punte noem waaroor ek glo ons saamstem.

- Stellenbosch het 'n spesiale verbintenis aan Afrikaans, en ons wil daardie verbintenis behou.
- Die kern van die vraag rondom Afrikaans op Stellenbosch is die kwessie van *volhoubaarheid*. In den breë is die vraag hoe ons 'n veilige en volhoubare ruimte kan beding en bedryf vir 'n klein inheemse taal in die teenwoordigheid van 'n groot internasionale taal. In besonder gaan die debat rondom vrae soos die sogenaamde T-opsie in die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte. Die bekommernis gaan nie soseer oor wat volgende jaar sou gebeur nie, maar waartoe hierdie opsie in die toekoms sou kon lei. Vandaar dan ook die nou bekende metafoor van die onwillekeurige glybaan, as die teenoorgestelde van die begrip van volhoubaarheid.
- Die derde item het, dink ek, nou maar onlangs eers 'n konsensuspunt geword. Dit is: Stellenbosch was nie, is nie, wil nie wees nie, en kan nie wees nie, streng *enkeltalig* Afrikaans. Dit is nou duidelik dat 'n houding van "Stellenbosch is Afrikaans en basta!" geen, of ten minste weglaatbaar min, steun het. Hierdie konsensus dat Stellenbosch nie enkeltalig Afrikaans is nie, beteken dat ons almal ook saamstem dat daar 'n teenwoordigheid van Engels op ons kampus was, is, en behoort te wees.
- Die vierde punt waaroor ons saamstem, is dat ons geleë is in die provinsie waar die meeste Afrikaanssprekendes woon, dat die meeste van hierdie Afrikaanssprekendes bruin is, dat dit ongelukkig van al die bevolkingsgroepe in die land juis die bruin Afrikaanssprekendes is wat die laagste deelnamekoers aan hoër onderwys toon, en dat Stellenbosch as rolspeler in hierdie verband 'n belangrike bydrae kan maak.

Ek glo daar is meer punte waaroor ons saamstem, maar hierdie is genoeg vir wat ek verder wil sê.

Vanuit heeltemal 'n ander hoek wil ek eers iets sê oor ons begroting. Die totale begroting van die Universiteit Stellenbosch, alles in ag genome, is van die orde van R1,6 miljard. Daarvan kom ongeveer 31% van die Staat, ongeveer 21% van studie- en inwoningsgeld, ongeveer 5% van beleggings, en 43% – dus verreweg die grootste deel – vanuit die sogenaamde derde geldstroom. Wat is hierdie *derde geldstroom*? Dit is, kortweg, daardie geld wat akademië self vir die US verdien deur navorsing,

kontrakte met die handel- en nywerheidsektor, donasies verkry, intellektuele eiendomstransaksies, en entrepreneurskap.

Ons kan dus die Universiteit sien as 'n bedryf met drie groot belangegroep – noem dit maar aandeelhouders as jy wil: die Staat, met 'n aandeel van 31%, die gemeenskap van studente en hulle ouers, wat (as ons die beleggingsgeld ook aan hierdie groep toereken) 'n aandeel van 26% het, en die akademië self, met 'n aandeel van 43%. Die interessante feit is dan dat in hierdie bedryf van ons die werknemers self die grootste aandeelhouergroep is. ('n Verdere interessante feit is die verandering oor tyd: In 1997 was die Staat se aandeelhouding 41% teenoor vandag se 31%, die "gemeenskapsaandeel" omtrent dieselfde op 25%, en die derde geldstroom se aandeel was 34% teenoor vandag se 43%.)

Dit volg dat mens dan aan die werknemers 'n hoë mate van besluitnemingsbevoegdheid moet toeken oor hoe hulle hierdie onderneming wil bedryf. Hulle is per slot van sake die mense wat die studente onderrig, wat die navorsing doen, die kontrakte moet uitvoer, en wat die intellektuele eiendom genereer. En hierdie idee van 'n hoë mate van besluitnemingsbevoegdheid van die akademië pas ook mooi by die klassieke idee van akademiese vryheid: dat akademië vry moet wees om hul eie besluite te neem. In die Suid-Afrikaanse konteks is die mees bekende formulering van hierdie beginsel seker dié van TB Davy, Rektor van die Universiteit van Kaapstad in die 1950's. Akademiese vryheid, het hy gesê, is die vryheid om self te antwoord op vier vrae:

Who shall teach?

Who shall be taught?

What shall be taught?

How shall it be taught?

Dit is dan ook wat gebeur het in die besluitneming rakende die T-opsie in die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte wat aanleiding gegee het tot die huidige taaldebat. Dit gaan oor die vrae van wie ons as studente wil toelaat, watter onderrig ons vir hulle wil aanbied, wie daardie onderrig moet aanbied, en hoe ons daardie onderrig ten beste kan aanbied. En dit gaan oor die akademiese vryheid van die akademië om sodanige besluite te kan neem.

Maar ons weet dat die wêreld nie eenvoudig is nie, dat besluite nie in 'n vakuum geneem word nie, en dat die ander aandeelhouders in die Universiteit se sake ook geken moet word in ons besinning en besluitneming. Op die basis van dit waaroor ons saamstem, en in belang van gesamentlike besinning, deel ek dus verder met u 'n aantal standpunte.

Die Konvokasie, deur die mosie wat vanaand gedien het, spreek in wese kommer uit oor risiko's vir Afrikaans, soos die risiko van meertaligheid, die risiko van nie-volhoubaarheid vir Afrikaans, en die risiko van persepsies oor Stellenbosch. Ek stem saam dat dit gepas is om die saak te beskou, onder andere, as 'n risiko-analise.

Meertaligheid word gesien as 'n risiko vir Afrikaans. Natuurlik is dit 'n risiko. As jy meertalig is, en die een taal is klein en die ander groot, dan is die kleiner taal op risiko. Die leeu en die lam mag hulself dalk saam neerlê, maar die lam gaan nie goed slaap nie. Aan die ander kant: As jy gesê het jy is nie enkeltalig nie, dan het jy daarmee ook gesê jy is meertalig. En as dit die pad is wat jy gekies het om te

loop, dan het jy daarmee saam een risiko gekies bokant 'n ander. Want, moet ons goed besef, 'n alte streng enkeltaligheid sou sy eie risiko inhou – en na my oordeel 'n baie groter risiko as meertaligheid.

As ons meertaligheid se risiko wil opsom as dié van 'n onwillekeurige glybaan na verengelsing, dan moet ons aan die ander kant enkeltaligheid, of dan 'n alte sterk aandrang op Afrikaans, se risiko opsom as dié van 'n onwillekeurige glybaan na isolasie. In die komplekse wêreld waarin die Universiteit homself nou bevind, binne die kragvelde van globalisering, sal die Universiteit as geheel maklik kan gly na die posisie van 'n parogiale klein streeksuniversiteit. Dit is sekerlik nie wat ons wil hê vir ons kinders nie. En dit gaan nie help om hierdie risiko te probeer wegwens deur te sê dat so iets nie in die verlede gebeur het nie, want die verlede van Stellenbosch was 'n ander wêreld as die hede of die toekoms.

Ons beweeg dus tussen die risiko's van twee moontlike glybane: verengelsing en isolasie. Waar eersgenoemde Afrikaans op risiko mag plaas, is laasgenoemde na my mening nog meer wesenlik, omdat dit die hele Universiteit op risiko plaas. Die pad van volhoubaarheid, glo ek, is om voortdurend te sorg dat, in jou poging om weg te bly van die een glybaan, jy nie dalk op die ander een beland nie. Daarmee saam wil ek ook sê dat daar bemoedigende tekens is dat ons tot dusver redelik goed geslaag het in hierdie balanseringsoefening.

Byvoorbeeld, as mens kyk na diegene wat ons bedien met Afrikaans-onderrig, naamlik die Afrikaanssprekende studente, dan kan ek vir u sê dat die persentasie Afrikaanssprekende voorgraadse studente ongeveer dieselfde is in 2005 as wat dit was in 2002. (Die presiese syfers is soos volg: In 2002 was 70,8% van ons voorgraadse studente Afrikaanssprekend, in 2003 was dit 70,6%, in 2004 70,9%, en vanjaar 69,8%. Dieselfde geld in die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte: Die persentasie Afrikaanssprekende voorgraadse studente in daardie Fakulteit was 63,9% in 2002; vanjaar is dit 63,5%.) As mens verder kyk na ons onderrig-aanbod, in terme van modules, dan kan ek u sê dat meer as die helfte van ons modules net in Afrikaans aangebied word, en slegs ongeveer 16% net in Engels (en dit sluit die Fakulteit Krygskunde in, waar álles net in Engels gedoen word).

Die aanduidings is dat ons huidige Afrikaans-onderrigaanbod inderdaad méér mag wees as voor die aanvaarding van die Taalbeleid in 2002, maar dit is moeilik om te verifieer omdat ons nie noukeurige syfers het van die tyd voordat ons modules begin merk het met taalspesifikasies nie. En as mens kyk na die berugte onlangse besluit aangaande die T-opsie in die derde jaar van die Fakulteit Lettere, dan kan ek vir u sê dat dit ongeveer 130 modules raak, 70 waarvan in een enkele Departement voorkom, naamlik Musiek, waar onderrig tipies een-op-een of in klein groepe is.

Oor ons hantering van die ander glybaan-risiko, na die kant van isolasie en eksklusiwiteit, het ek reeds by ander geleenthede gepraat. In ons balanseringsoefening tussen hierdie twee potensiële glybane speel baie faktore 'n rol, waarvan ek een wil uitlig wat aansluit by die vierde saak waaroor ons saamstem. Dit is naamlik die rol van bruin en/of swart Afrikaanssprekendes, spesifiek in die Wes-Kaap. Die punt is verskeie kere in die debat gemaak dat onderrig in Afrikaans 'n bemagtigingsinstrument is vir hierdie groep, wat juis so 'n lae deelname- en sukseskoers het in hoër onderrig. Die punt is ook gemaak dat daar baie bruin mense is wat 'n voorkeur het vir onderrig in Afrikaans. Daarvoor wil ek my nie nou uitlaat nie, onder andere omdat ek 'n ongemak het daarmee dat soveel wit mense so graag praat oor wat hulle dink bruin mense dink. Ek wil egter 'n vermoede uitspreek.

My vermoede is dat as ons meer bruin mense na Stellenbosch wil bring, dan sal ons ons beursie moet oopmaak nog voor ons die vlag hys van Afrikaans. En by "beursie oopmaak" bedoel ek nie net die kliniese boodskap van "hier is vir jou 'n beurs" nie, hoewel dit natuurlik hoogs belangrik is. Ek bedoel 'n totale pakket van ondersteuning. Dit bly byvoorbeeld vir my 'n anomalie dat ons steeds maklik aan goeude studente uit bevoorregte huise en skole, *wie se ouers hier op Stellenbosch woon*, plekke gee in ons koshuise, terwyl ons tegelykertyd maklik nee sê vir 'n koshuisplek vir 'n arm bruin student uit Eersterivier omdat haar punte nie goed genoeg is nie. Watter sein stuur dit uit oor die bemagtiging waarvan ons so graag praat? Verwag ons regtig dat die bruin student, uit 'n minder-bevoorregte omgewing, wat sukkel met haar eerstejaarswerk, twee uur per dag Stellenbosch toe moet pendel net vir die voorreg om hier in Afrikaans klas te loop? Ek dink dit werk net nie so nie.

Dit mag u interesseer om te weet dat daar heelwat meer bruin Afrikaanssprekende studente op UWK is as op Stellenbosch (23% meer, om presies te wees). In geheel is daar twee-en-'n-half keer meer bruin studente op UWK as op Stellenbosch. Inderwaarheid is daar ook meer bruin studente by die Universiteit van Kaapstad as op Stellenbosch. Stellenbosch, wat in Afrikaans klasgee, het dus minder bruin studente as ons twee suster-universiteite, wat in Engels klasgee, wat vir baie mense makliker bereikbaar is, en wat seker nie minder beurse gee as ons nie.

Nou wil ek kortliks iets sê oor wat ek dink elk van ons belangegroep op die pad vorentoe sou kon bydra om daardie veilige en volhoubare ruimte vir Afrikaans waarna ons almal streef, te help beding en bedryf.

Wat die Staat betref: Die sogenaamde "histories Afrikaanse universiteite" ('n benaming, terloops, wat ek dink nou maar self ook geskiedenis moet word) was tot onlangs die enigste universiteite in die land wat, op hul onderskeie wyses, erns gemaak het met meertaligheid. Dit het hulle gedoen teen redelik groot koste, en met heelwat investering van tyd en energie. Noudat daar toenemend stemme begin opgaan vir meer ernstige aandag aan meertaligheid, spesifiek in die sin van die inheemse tale teenoor Engels, lyk dit volkome billik om diegene wat erns maak met meertaligheid te ondersteun met die onkoste wat daarmee gepaardgaan. Een manier om dit te doen, is om die bevordering van meertaligheid in te bou as 'n parameter in die befondsingsformule vir hoër onderwys. Ek en die vier ander rektore het reeds beginselgoedkeuring gekry van die Minister van Onderwys dat hierdie moontlikheid ondersoek kan word, en ons het reeds mense genomineer om saam met die Department aan so 'n ondersoek te werk.

Wat "die gemeenskap" betref: Soos u weet, is ons reeds sedert die aanvaarding van die Taalbeleid in 2002 daartoe verbind om elke drie jaar oor die saak te herbesin. Dit sal weer 'n oop proses wees, waarin ons graag alle belanghebbendes se stemme wil hoor. Ek nooi dus ook graag alle alumni, studente en hul ouers om deel te neem aan hierdie oefening.

Wat ons mees beduidende belangegroep betref, naamlik die akademië self: Daar is, soos ons aan gewoon is, baie werk om te doen. Byvoorbeeld, ons praat nog te maklik van die stand van Afrikaans-onderrig sonder dat ons mooi gedink het oor wat nou eintlik 'n goeie meetinstrument vir Afrikaans-onderrig is. Wil ons maar net die aantal modules in die A-opsie tel, wetende dat modules met ordegroottes van mekaar kan verskil, of wil ons iets beter ontwikkel? Insgelyks met die vraag van bekostigbaarheid. Voordat ons sommer besluite neem oor watter module in watter taalspesifikasie

aangebied word, moet ons miskien eers vra hoeveel studente daar in die klas moet sit per module voordat dit finansiële volhoubaar is. En dan, wat ons taalspesifikasies betref, doen dit nie kwaad om weer te dink nie. Ek sal dus by die eerskomende Raadsvergadering vra dat alle bestaande taalspesifikasies terugverwys word na die Senaat vir bespreking, wysiging indien die Senaat so oordeel, en aanbeveling aan die Raad.

As 'n heel laaste woord wil ek graag ons studente komplimenteer met en bedank vir die insig en meelevendheid waarmee hulle tot dusver die diversiteit van idees binne die taaldebat hanteer het. Daarby sluit ek al ons studente in, maak nie saak watter optog of petisie oor taal hulle aan deelgeneem het nie, en in besonder ons Studenteraad. Dat die opkomende geslag op so 'n verantwoordelike manier dink en optree, gee my vertroue vir die toekoms.

Reaksie

“Nie vir sissies”

Die Burger, Forumartikel: 9 November 2005

CORNIA PRETORIUS

Aan die vooraand van 'n groot openbare vergadering oor Afrikaans aan die Universiteit Stellenbosch en enkele dae voordat die Raad nader kom aan 'n finale besluit oor prof Chris Brink se voortgesette rektorskap, praat hy met *Cornia Pretorius*.

Op 'n dag wat Pretoria se somerhitte letterlik die energie uit jou liggaam pers, is Brink in die stad van Jakarandas, Blou Bulle en staatsampnare. Die Rektor en Visekanselier van die Universiteit Stellenbosch is ondanks die 30+°C gebaadjie en gedas.

Brink moes in die voorafgaande week ál heftiger temperature van 'n politieke aard trotseer. As dit aan hom skroei, wys hy dit nie. Op Stellenbosch brand 'n klomp vure op 'n tydstip dat die verlenging van sy kontrak ter sprake is – die heftigste daarvan oor die plek van Afrikaans aan die US.

Die Institusionele Forum, die struktuur wat alle belangegroepes op die kampus verteenwoordig, het enkele dae voor Brink se besoek aan Pretoria gestem vir die “lang proses”, wat beteken dat die rektorspos weer geadverteer moet word.

Later op hierdie warm dag in die noorde sou die Senaat, die akademiese ruggraat van die Universiteit wat min of meer uit professore bestaan, aandui of Brink moet bly. (Die uitslag van hulle stemming was ten gunste van die kort proses – dat daar net een kandidaat moet wees en wel die huidige posbekleër.)

Dit is die moeite werd om te weet hoe die proses werk.

Drie liggame – die Forum, die Senaat en die Raad – moet elkeen twee keer stem by twee afsonderlike geleenthede. Dié stemmings is rigtingwysers aan die Raad.

Die eerste rondte gaan oor die kort of die lang proses. Die kort proses beteken daar is net een kandidaat; die lang proses beteken die pos word weer geadverteer.

Maandag besluit die Raad oor die kort of die lang proses.

As die Raad op die kort proses besluit, gaan die saak terug na die Forum en die Senaat en moet hulle die volgende vraag beantwoord: “Wil jy die huidige Rektor heraanstel of nie?”

Hulle sal stem en dit sal weer as rigtingwyser deur die Raad gebruik word.

Ongeag die uitkoms van dié prosesse meen Brink sy pos as Rektor en die bestuur van die veranderingsproses by die US was die interessantste wat hy nog gehad het.

"Suid-Afrika is op die oomblik die interessantste plek in die wêreld om te woon en te werk. Hier kan jy die patroon van globale verandering voor jou oë sien afspeel. Dit geld nog meer vir Stellenbosch, waar jy die spanning tussen die verlede, die hede en die toekoms so duidelik kan voel. Om dan nog die geleentheid te hê om self as betrokke en rolspeler binne daardie verandering te staan, is iets wat ek nie sou wou mis nie."

Deel van die verandering waarna hy verwys, is die herdefiniëring van die plek van Afrikaans as 'n onderrigtaal in 'n meertalige Suid-Afrika.

Die saak raak al die meertalige universiteite – die US, die Universiteit van Pretoria, Noordwes-Universiteit, die Universiteit van die Vrystaat en die Universiteit van Johannesburg. Nêrens is die taaldebat egter tot dusver met soveel emosie en so in die openbaar gevoer nie.

Brink meen deel van die passie spruit uit die oënskynlike onwrikbare geloof dat die US se interne sake "almal" se sake is, en dat die eerste en beste plek om enigiets rakende die bedryf van die Universiteit te bespreek, in die briewekolomme van *Die Burger* is.

"Hierdie is my sewende universiteit (van die ou RAU tot Cambridge, Rhodes tot Kaapstad, Brittanje tot Australië), en nêrens het ek nog so 'n hoë openbare blootstellingsvlak ervaar nie."

Die polemieë gaan dié keer oor die uitbreiding van die sogenaamde T-opsie, dit is dubbelmediumonderrig of die gebruik van Engels en Afrikaans in een klas, aan die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte.

Die US het in 2002 sy Taalbeleid aanvaar. Dit beteken onder meer dat vanaf 2003 elke module gemerk moes word met 'n taalopsie, byvoorbeeld T (dubbelmedium) of A (Afrikaans).

So word feitlik alle eerstejaarmodules in die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte in 2003 met die T-opsie gemerk en word 2004 se eerstejaars die eerste groep wat volgens dié opsie onderrig word. As tweede jaar en as 'n voortsetting van die beleid is vanjaar se modules weer feitlik almal met die T-opsie gemerk.

Die moeilikheid het begin toe volgende jaar se modules weer met die T-opsie gemerk sou word. Dit sou beteken dat die groep eerstejaars wat met die T-opsie "grootgeword" het, daarmee sou klaarmaak.

Drie jaar van dubbelmediumonderrig was skielik te dik vir 'n daalder.

Waar was die Giliomees, Kapps en briefskrywers in *Die Burger* in 2003? En in 2004?

Hoekom die bohaai oor die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte terwyl die T-opsie ook praktyk is in die Mediese Fakulteit en Teologiefakulteit? Die Raad se standpunt ná 'n gespreksgeleentheid verlede naweek is dat die Taalbeleid van 2002 wat sedertdien gevolg word, bly totdat dit soos aanvanklik beplan is, van 2006 in hersiening geneem word. Dit is in ooreenstemming met die aanvanklike plan en sal wys hoe die T-opsie Afrikaans aan die US geraak het.

Brink, wat by hierdie gesprekvoering betrokke was, gaan Maandag aan die Raad voorstel dat die taalspesifikasies – die etikettering van modules as byvoorbeeld T – terugverwys word na die Senaat en die fakulteite – die plek van waar die voorstelle elke jaar vanaf 2002 gekom het.

Gaan Brink 'n slagoffer van die taaldebat word?

"Ek sou myself nie sien as 'slagoffer' nie, wat ook al gebeur, maar ek dink wel dit sal baie jammer wees as Stellenbosch nou wil terugkrabbel vanaf die pad wat reeds in 2000 ingeslaan is met die Strategiese Raamwerk – twee jaar voor my tyd. Dit gaan nie oor my nie, maar oor die uitvoering van 'n wilsbesluit wat die Universiteitsgemeenskap geneem het oor waar ons wil wees. Ek is bevrees dat die mees waarskynlike 'slagoffer' van die taaldebat daardie wilsbesluit kan wees."

Brink sê die Strategiese Raamwerk gee die bestaansdoel van die Universiteit aan as kennis, nie as taal nie.

"As jy dit eenmaal verstaan, verstaan jy ook ons standpunt beter rondom die taaldebat. Natuurlik het ons 'n verbintenis tot Afrikaans – 'n sekere stabiele toestand rondom die gebruik van Afrikaans is een van die doelwitte wat ons wil bereik. Dit beteken dat ons benadering tot taal nie 'n wesensaard gee aan die sogenaamde T-opsie as een of ander onwrikbare stellinginnamenie. Ons beoefen 'n gemengde portefeulje van benaderings. Ons gee nie om om eentaligheid, tweetaligheid, die T-opsie, parallelmedium, tolkdienste of enige ander moontlikheid te gebruik waar dit die beste pas nie – solank dit ons help om volhoubaarheid vir Afrikaans te bereik. Verskillende omgewings en verskillende studentegroepe het verskillende behoeftes, en ons wil gebruik wat die beste is vir die akademie, die studente en die personeel."

'n Nog groter vraag in die volgende paar dae gaan oor die rektorspos. Brink wil nog 'n klomp goed aanpak om die werk wat hy reeds gedoen het om die US te laat uitstyg wat akademiese uitnemendheid betref, verder te voer.

"Ons het nog net begin om werklik 'n rolspeler in die Suid-Afrikaanse gemeenskap te wees; om die potensiaal van Stellenbosch as 'n universiteitsdorp op internasionale terrein te ontgin. Ons het 'n rigting ingeslaan met transformasie en diversiteit, maar ons het nog nie baie treë gegee op dié pad nie. Dit is hoekom ek partykeer wens ons kan die taaldebat net so effens kwarantyn, sodat dit nie soveel institusionele energie wegneem van die baie ander dinge wat vir ons belangrik is nie."

As die Raad besluit Brink moet weer aansoek doen om sy eie pos, sal hy dit doen?

Brink wil nie die vraag in die koerant beantwoord nie.

Dit maak die deur oop om duiwelsadvokaat te speel.

As hy weer om sy pos moet aansoek doen, is dit omdat sy rektorskap gekoppel word aan die beweerde wegkalwing van Afrikaans of omdat die US as akademiese instelling agteruitgehoop het in die laaste vier jaar (wat volgens interne en eksterne evaluasies nie gebeur het nie)?

Hoe dit ook al sy, die Universiteit kan dalk besluit om eerder weer sy naam in die hoed saam met ander name te gooi. Wie se naam gaan dan uit die hoed spring? Of progressiewer? Waar wil die US wees as universiteit in die toekoms?

Hoe raak al die bespiegeling oor jou kontrak jou werk, prof Brink? Hoe bly 'n mens gemotiveerd as jy weet daar is mense wat jou dalk in die pad wil steek?

"Jy haal diep asem, gaan huis toe en drink 'n glasie wyn, en gaan weer deur die oefening om vir jousef seker te maak dat jy glo aan wat jy doen. Wat belangrik is, is om die regte besluite te neem vir die lang termyn, nie gewilde besluite vir die kort termyn nie.

"Transformasie is nie vir sissies nie. Wanneer jy dinge wil verander om dit beter te maak, of moet verander om te sorg dat dit nie slegter raak nie, dan gaan jy wel party mense se gemaksones aanraak, en natuurlik sal hulle vir jou kwaad wees. Dit is dan nie verbasend as hulle die besluitnemer wil blameer nie, eerder as om omstandighede te blameer wat aanleiding gee tot daardie besluite.

"Dan moet jy maar luister, en aanpas soos nodig. Dit vat wel baie tyd, maar soos hulle sê, *it comes with the territory*. Dis 'n interessante werk, in interessante dae. Ek kla nie."

Nota: Hierdie onderhoud is gevoer voor die Konvokasievergadering en net voordat professor Brink vir 'n tweede termyn as Visekanselier en Rektor aangestel is.

Kernpunte

No Lesser Place – Taaldebat op Stellenbosch, 2006

Chris Brink se boek *No Lesser Place* – rondom die taaldebate op Stellenbosch – is ook in Afrikaans vertaal. Die doel van die Engelse teks was om hierdie debate, wat hoofsaaklik in Afrikaanse gelede gevoer is, binne die breër Suid-Afrikaanse ruimte te plaas. Die titel van die Afrikaanse vertaling is *Geen mindere plaats: Die Stellenbosse taaldebate*. Die teks hieronder is voorberei vir die Afrikaanse uitgawe (steeds ongepubliseerd).

■ n soverre die taaldebate regtig 'n debate is en nie maar net 'n veldtog nie, kan 'n mens dit beskou as die interaksie tussen twee denkrigtings oor die toekoms van Afrikaans. Sommige mense gaan van die standpunt uit dat Afrikaans *beskerm* moet word, en dat dit ten beste gedoen kan word deur *reëls* te maak. Ander glo dat Afrikaans *bevorder* moet word en dat dit ten beste gedoen kan word deur *vriende* te maak. Daar is dus diegene wat 'n beskermende standpunt inneem, en dié wat 'n multikulturele standpunt inneem – 'n onderskeid wat ook by universiteite elders in die wêreld waarneembaar is.

Ek dink ons moet die debate omdraai. In plaas daarvan om te debateer oor wat Stellenbosch nie vir Afrikaans doen nie, moet ons baie meer fokus op wat die Universiteit wêl doen, en nog kán doen.

- Ek glo dat Stellenbosch 'n belangrike rol kan en moet speel in die bevordering van Afrikaans en in die bou van 'n inklusiewe toekoms vir die taal, gegrond op 'n waardegedrewe benadering.
- Ek glo dat dit heeltemal moontlik is vir Stellenbosch om Afrikaans as 'n onderrig- en wetenskapstaal in 'n multikulturele konteks te bevorder sonder om 'n reëlgedrewe universiteit te word wat dwang en uitsluiting gebruik, soos die taalstryders beoog.
- Ek glo dat die soort "Afrikaanse universiteit" waarvoor die taalstryders hulle beywer, nadelig sal wees vir die toekoms van die Universiteit Stellenbosch én vir die toekoms van Afrikaans self.
- Ek glo dat dit nie nê Stellenbosch is wat 'n rol behoort te speel in die bevordering van Afrikaans nie.
- Ek glo dat onderrig aan die Universiteit Stellenbosch nie nê in Afrikaans aangebied moet word nie.
- Ek glo dat dit nie die primêre taak van die Universiteit is om Afrikaans te "red" nie.

Die beskermende standpunt is gegrond op vrees; die multikulturele standpunt op hoop. Ek glo dat ons, in belang van Afrikaans en Suid-Afrika, ons energie daaraan moet wy om te werk vir die dinge waarop ons hoop, eerder as teen die dinge wat ons vrees.

Nuwe name vir nuwe Afrikanergroepe

Party soek "volkstaat van die gees"

Rapport Perspektief, 26 Maart 2006

ZB DU TOIT

Prof Chris Brink, Rektor van die Universiteit Stellenbosch, meen in 'n boek wat pas verskyn het die taalbotsing by die US vorm 'n belangrike deel van wat hy die neo-Afrikaners noem. ZB du Toit neem dié gedagte in oënskou.

Gereken die taalonmin op die US-kampus gaan maar net oor die Universiteit se probleme oor die T-opsie of A-opsie vir onderrigmedium? Of 'n bietjie breër, die toekomstige taalkarakter van die US en die moontlike uitwerking daarvan vir die welstand van Afrikaans?

Nie volgens prof Chris Brink, Rektor, se ontleding van die situasie in sy nuwe boek wat pas deur die Universiteit gepubliseer is nie. Hy sien die – dreigende? – gedaante van "Afrikanernasionalisme" wat "weer vorm aanneem", van "neo-Afrikaners" wat "hergroepeer".

En sowat 40 jaar ná die Afrikaner opgesaal is met die terme "verkramp" en "verlig", haal hy twee nuwe hase uit die hoed deur na die "beskermende" en die "multikulturele" benadering tot Afrikaans te verwys.

Brink sien Stellenbosch as't ware as 'n strydterrein wat gekies is om die Afrikanergroepsidentiteit te herbevestig, om eintlik 'n nuwe groepsidentiteit oor rasse-, godsdienstige en klasseverskille heen by "'n Afrikaanse universiteit" (Stellenbosch) te vestig. Die neo-Afrikaner hergroepeer, nie in die eerste plek rondom taal nie, maar rondom identiteit.

Die wyse waarop Brink die gebeure op sy kampus in 'n breër nasionale en selfs internasionale politiek-kulturele konteks plaas, is ongetwyfeld die verrassendste en insiggewendste waarneming van sy *No Lesser Place – The taaldebat at Stellenbosch*.

Hy bemerk 'n breë falanks van organisasies, instellings en strydvrage wat ingespan word om die Afrikaner as 'n bedreigde minderheid binne 'n liberale demokrasie te posisioneer. Hieronder tel die FAK, SA Akademie vir Wetenskap en Kuns, Afrikanerbond, Solidariteit en die aangryp van regstellende aksie teen die Regering. Nasperskoerante en die Stigting vir Bemagtiging deur Afrikaans, grootliks deur Naspers gesteun, vorm verder deel van die patroon. Maar Afrikaans is die sleutel, die intellektuele skakel, in wat Brink 'n "onderneming" noem.

Omdat 'n volkstaat as gebied nie meer moontlik is nie, voer Brink aan, het neo-Afrikaners "inwaarts geïmmigreer" na 'n "volkstaat van die gees".

"Nietemin, selfs vir 'n gemeenskap van die gees sal dit goed wees as daar 'n plek kon wees vir diegene wat eenders dink om te versamel. En watter beter plek kan daar wees as Stellenbosch? Per slot van rekening, om DF Malan weer aan te haal, Stellenbosch staan vir 'n idee," skryf hy.

Onnodig om te sê, Brink – en sekerlik ook sy geesgenote – het geen erg aan hierdie opvattinge en sienswyses nie. Hy benadruk gevolglik dat diegene wat besorg is oor die rol en toekoms van Afrikaans, nie noodwendig die agenda van die neo-Afrikaners ondersteun nie – sommige mag dit selfs teenstaan. Elders skryf hy:

"Diegene wat hulle identiteit as Afrikaners wil behou en deelneem aan die 'oorvloedige geleenthede' van die nuwe Suid-Afrika as *Afrikaners* is vry om dit te doen. Maar dan moet dit duidelik wees dat daar ook diegene is wat sê: 'Nie in my naam nie!' ..."

"Vir sommige oënskynlike Afrikaners het Afrikanerskap gewoon 'n saak van onverskilligheid geword. Dit is nóg 'n seën, nóg 'n vloek; dit is deel van jou soveel (en nie meer nie) as om rooi hare of 'n geboortemerk te hê."

Brink se afwysing van 'n "Afrikaanse universiteit" en natuurlik Stellenbosch as só 'n instelling vloei logieserwys hieruit voort. Vir hom ontwikkel Stellenbosch as 'n "nasionale bate" – iets meer as 'n volksuniversiteit wat net een deel van die gemeenskap bedien.

'n Universiteit, beklemtoon Brink, gaan nie oor etnisiteit, taal of kultuur nie, maar oor kennis. 'n "Multikulturele" benadering eerder as 'n "beskermer" een, 'n "sagte" verbintenis tot Afrikaans, eerder as 'n "harde, onverhandelbare eis van 'n skerp omlynde identiteit as Afrikaanse universiteit" is dus die aangewese weg.

Geen wonder Brink se beweerde onvermoë om die bedreiging wat Engels inhou en sy onwil om die noodsaak van beskerming vir Afrikaans in te sien, dryf sy kritici tot frustrasie nie. Soos prof Danie Goosen, voorsitter van die FAK, dit in sy reaksie op die US-rektor se boek stel:

"Hy wend geen poging aan om die geleidelike sosiale en politieke marginalisering van universitêre Afrikaans die afgelope dekade te begryp of hoegenaamd 'n konkrete, institusionele antwoord daarop te gee nie. Dit bly by vae beloftes en goeie voornemens jeens Afrikaans. Hoe dit in instellings beliggaam moet word, bly vir die leser van sy werk 'n raaisel."

Hier is baie duidelik skerp en onversoerbare meningsverskille aanwesig. Brink self sê die taaldebate is nie net die opweeg van opsies nie, maar 'n "botsing van oortuigings".

Het Stellenbosch dalk 'n diep breuk onder Afrikaners ná tien jaar van betreklike passiewe stilswye na die oppervlak laat kom? Het Brink dalk gelyk met sy waarneming oor 'n opkoms van 'n neo-Afrikaner? Lê daar dalk iets soos die verlig/verkramp-stryd van die jare sewentig en tagtig vlak oor die horison?

Dis ongetwyfeld heeltemal te gou om te sê. Die twee kampe, "multikulturaliste" en "beskermers", soos Brink hulle etiketteer, is daarvoor gans te ongeorganiseerd, terwyl daar weinig tekens is van selfs onderlinge eenstemmigheid. Van selfs 'n werklik deurlopende debat oor Afrikaanswees is daar weinig tekens en wanneer dit wel plaasvind, is dit hortend, strydvragegebonden en gevolglik sporadies.

En wat van die breë massa Afrikaanstaliges daarbuite? Tot dusver gee hulle min blyke dat hulle hulleself bewustelik as 'n minderheid beskou soos sommige minderhede elders. Van 'n gewilligheid om opgevorder te word, al sou emosies hoog loop in gevalle soos die Stellenbosse taaldebat, is daar tans geen werklike sprake nie.

Maar dat Stellenbosch 'n senuwee van skerp uiteenlopende sienings oor Afrikaanswees in die nuwe Suid-Afrika blootgelê het, dié is gewis.

INLEIDING TOT BRIEF AAN SENAAT OOR TAALRISIKO'S

Mei 2006

Ingebou in die Taalbeleid wat aan die einde van 2002 goedgekeur is en met die nuwe inname eerstejaarstudente van 2004 in werking getree het, was die idee van 'n hersiening na drie jaar. 'n Taakgroep vir hierdie doel is in Januarie 2006 saamgestel, en het, as deel van hulle werk, 'n oop uitnodiging gerig vir voorleggings en insette. Die voorlegging wat van die Bestuur van die Konvokasie ontvang is, het aandag ook buite die Taakgroep verdien om twee redes: Dit was in die openbare domein deurdat dit op die alumni-webwerf gepubliseer is, en dit het 'n saak uitgemaak vir die identiteitsmodel van 'n Afrikaanse universiteit, teenoor die akademiese model wat reeds aan die Universiteit vaardig was.

Die kern van die identiteitsmodel is die idee dat Afrikaansmagtigheid verpligtend moet wees vir alle studente en alle personeel van die Universiteit Stellenbosch, en dit was dan ook die sentrale voorstel in die voorlegging van die Konvokasie-bestuur. Aangesien dit in stryd was met bestaande Senaatsbesluite, was my oordeel dat die Senaat in hierdie verband 'n rigtinggewende boodskap aan die Taakgroep en aan die Raad behoort te gee. In die brief wat volg, het ek die risiko's van verpligte Afrikaansmagtigheid uitgespel, en die Senaat gevra om 'n opinie oor die voorstel uit te spreek.

Die Senaat het die saak behoorlik gedebatteer by hul vergadering van 2 Junie 2006, en daarna tot stemming oorgegaan. Die voorstel rakende verpligte Afrikaansmagtigheid vir alle studente kon slegs 5 ja-stemme verwerf, teenoor 115 nee-stemme. Die soortgelyke voorstel rakende dosente het nog swakker gevaar: 3 ja-stemme teenoor 115 nee-stemme. In beide gevalle was daar Senaatslede wat buite stemming gebly het: 40 vir die eerste voorstel en 42 vir die tweede.

Die uitslag was na my oordeel 'n goeie refleksie van die realiteit. Daar is feitlik geen akademiese steun vir verpligte Afrikaansmagtigheid aan die Universiteit Stellenbosch nie. Daar is egter wel akademici wat eerder sal stilbly as om standpunt in te neem daarteen. In hierdie geval was die grootste gros van Senaatslede verenig daarin dat dit tyd was om standpunt in te neem, en het dan ook so gedoen.

Brief aan Senaat oor taalrisiko's

UNIVERSITEIT • STELLENBOSCH • UNIVERSITY
jou kennisvennoot • your knowledge partner

29 Mei 2006

Senaatslede
Universiteit Stellenbosch

Beste Senaatslid

By die vorige vergadering van die Oudit- en Risikokomitee van die Raad (16 Mei 2006) het ek, as deel van die normale risikobestuursverslag waarvoor ek verantwoordelik is, 'n risiko-analise van die taaldebat aangebied. Die Komitee het hierdie risiko-analise insiggewend en belangrik genoeg gevind om my te versoek om dit ook aan die Senaat voor te lê vir bespreking en opinie. Senaatslede sal onthou dat die Taakgroep vir die hersiening van die Taalbeleid by ons vorige vergadering (21 April 2006) ook gevra het vir algemene leiding van die Senaat, om seker te maak dat hulle steeds in die regte rigting op pad is. Verder sal daar ook voor die volgende Raadsvergadering (26 Junie 2006) 'n informele gespreksessie van die Raad aangaande die Taalbeleid plaasvind, waar 'n rigtinggewende inset van die Senaat gewens is.

Ek skryf dus om die Senaat te versoek om by ons vergadering van 2 Junie 2006 leiding te gee in 'n spesifieke en belangrike aspek van die taaldebat, en ook om 'n pad vorentoe te help uitstippel.

Die agtergrond is soos volg. Die Universiteit Stellenbosch het in die afgelope paar jaar merkbare vordering getoon in sy strewe om 'n internasionaal gerekende navorsingsgedrewe breë-basisuniversiteit te wees. As akademiese instelling is die US nou meer suksesvol as ooit, en ons legitimiteit in die buitewêreld was selde indien ooit al beter as tans.

- Op die pas afgelope beraad van universiteitsrekte van die Association of Commonwealth Universities (ACU) word daar in die jaarverslag-oorsig een enkele universiteit uit die bykans 500 lede uitgesonder as 'n voorbeeld vir ander, en dit is Stellenbosch.
- Die Universiteit Stellenbosch het tans die hoogste produksie van navorsingspublikasies in verhouding tot grootte in Suid-Afrika.
- Op agt van die standaard-aanwysers vir akademiese voortreflikheid van universiteite tel Stellenbosch onder die eerste drie in die land – en in vier daarvan is ons eerste. (Soos gerapporteer in die openbare jaarverslag van Julie 2005.)
- Drie van die sewe nasionale Sentra van Uitnemendheid is tans gesetel aan die US – die hoogste aandeel van enige universiteit in die land.

- Ons is verlede jaar aangewys as die Technologies Mees Innoverende Universiteit in die land.
- Ons het verlede jaar 'n rekordgetal doktorsgrade afgelewer – proporsioneel die beste uitset in die land.

Op baie ander gebiede gaan dit ook goed met die Universiteit. Ons interne en eksterne ouditeure is tevrede dat die Universiteit goed bestuur word – 'n mening ook uitgespreek deur die HOGK-evalueringspaneel aan die einde van hul ouditbesoek verlede jaar. Ons is een van net twee Suid-Afrikaanse universiteite wat reeds oorgegaan het na die International Financial Reporting Standards – wat weer ons bedinging van internasionale navorsingskontrakte vergemaklik. Ons is besig met groot en belangrike opgraderings en uitbreiding van ons sportfasiliteite. Ons kampus bly 'n sieraad. Ons het die kapasiteit om onvoorsiene omstandighede gesamentlik die hoof te bied – soos ons hantering van die Eskom-kragonderbrekings byvoorbeeld aantoon.

Dit is teen hierdie agtergrond wat ons moet kennis neem van sekere spesifieke risikofaktore voortspruitend uit die taaldebat vir die legitimiteit sowel as die aard en prestasie van die Universiteit as akademiese instelling. Ek herhaal hier die analise wat voor die Oudit- en Risikokomitee gedien het.

1. Die legitimiteit van die Senaat, op 'n terrein wat sentraal is tot ons akademiese funksie, mag uitgekalk word deur openbare druk van buite die akademie. In *Rapport* van 23 April 2006, byvoorbeeld, is daar onomwonde op die middelblad verklaar – na aanleiding van die taalbesluite van die Senaat en die Raad van 2005 – dat "'n swakker beeld en 'n groter geloofwaardigheidskrisis het die US nog nie beleef nie". Teen die agtergrond van die prestasies hierbo genoem is dit duidelik dat die stelling dat die US 'n swak beeld het, alleen vaardig kan wees in 'n omgewing wat fikseer op Afrikaans as die enigste of belangrikste aspek van die Universiteit. Nietemin doen sodanige stellings, onwaar en onwaardig soos wat ons dit mag beskou, die Universiteit skade aan.
2. Die taaldebat mag te veel institusionele energie opslurp – institusionele energie wat veel beter aangewend kan word vir die uitoefening van ons kernfunksies. Belangrik soos wat Afrikaans vir ons is, en met volle begrip van ons verantwoordelikheid om rolspelers te wees in hierdie saak, behoort die bevordering van Afrikaans nie meer van ons tyd in beslag te neem as die nastrewing van die ander vier visiepunte nie.
3. Binne enkele weke sal dit die 30ste herdenking wees van die studente-opstand in Soweto in 1976. Daardie opstand, wat 'n nasionale en internasionale verwysingspunt geword het van die stryd teen apartheid, is ontketen deurdat Afrikaans as onderrigtaal op mense afgeforseer is. Enige beleid op ons kampus wat as sodanig geïnterpreteer word, sal waarskynlik 'n sterk nasionale en internasionale reaksie teen die US tot gevolg hê.

Die oorkoepelende risiko wat die Oudit- en Risikokomitee op makro-vlak identifiseer, word duidelik aan die orde gestel deur die volgende voorstelle van die Konvokasie aan die Taal-taakgroep:¹

- 3.5. Dat alle studente in alle fakulteite as kredietdraende deel van hulle graadkursusse óf 'n taalvaardigheidstoets in Afrikaans en Engels moet aflê óf verpligte taalvaardigheidskursusse in Afrikaans en Engels moet volg...

3.6. Dat dosente wat nie oor voldoende kennis van Afrikaans of Engels beskik nie, verplig word om kursusse te volg wat hulle op 'n peil sal bring wat hulle in staat stel om al twee tale gelyk te behandel in hulle onderrig.

Daar kan geen onduidelikheid oor hierdie voorstelle wees nie. Dit gaan nie net daaroor dat studente akademiese taalvaardigheidstoetse moet aflê nie – dit doen hulle reeds. Dit gaan ook nie daaroor dat die Universiteit studente moet help om hul akademiese geletterdheid in een van Engels of Afrikaans te verbeter nie – dit doen ons reeds. Dit gaan oor verpligte taalvaardigheid in Engels en in Afrikaans, vir alle studente, en alle dosente. Aangesien Afrikaanssprekende studente en dosente normaalweg genoegsaam Engels magtig is, beteken die voorstel eenvoudig dat alle studente en alle dosente wat nie reeds Afrikaans magtig is by registrasie of aanstelling nie, verplig moet wees om Afrikaans magtig te word. Daar word geen uitsonderings of kwalifikasies in die voorstelle aangebied nie – daar word byvoorbeeld geen saak uitgemaak dat die voorstelle net van toepassing is op voorgraadse studente, of op spesifieke fakulteite, of dissiplines nie. Die voorstel is nie dat Afrikaansmagtigheid van studente en personeel 'n saak van keuse is nie – die voorstel is dat dit 'n saak van dwang moet wees.

Indien die bogenoemde twee voorstelle van die Konvokasie aanvaar sou word, dan sou die volgende risiko's manifesteer vir ons akademiese bedrywighede sowel as die grootte en reikwydte van die Universiteit.

- *Ons sal onmiddellik die Fakulteit Krygskunde verloor.* Ons is in kontrak met die Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag (SANDF) om akademiese opleiding te verskaf. Die SANDF is egter nie 'n veeltalige liggaam nie. Hulle is eentalig Engels, en deel van ons ooreenkoms is dat ons hulle sal bedien van opleiding in Engels. Daar is geen kans dat die SANDF sal toestem tot verpligte Afrikaansvaardigheid vir studente in Krygskunde nie.
- *Ons sal meerdere fakulteite in geheel op risiko plaas.* Dit is onwaarskynlik dat die Fakulteit Gesondheidswetenskappe of Teologie (byvoorbeeld) vandag suksesvol bedryf sou kon word met Afrikaansmagtigheid as 'n algemene vereiste. Die aspekte van rolspeling en gemeenskapsinteraksie vanuit hierdie fakulteite in besonder sou onherstelbare skade ly.
- *Ons nagraadsestudentegetalle sal dramaties inkrimp.* Tussen 2001 en 2005 het die aantal swart nagraadse studente gegroei met byna 50%, tot die huidige syfer van meer as 3 000, terwyl die aantal wit nagraadse studente stabiel gebly het op ongeveer 4 000. 'n Groeiende aantal nagraadse studente, en swart nagraadse studente in besonder, wil grotendeels in Engels bedien word. Met 'n beleid van verpligte Afrikaansmagtigheid sou ons dus 'n scenario in die gesig staar van die verdwyning van duisende nagraadse studente van ons kampus af.
- *Ons voorgraadsekursusaanbod sal aanmerklik inkrimp.* Eerstens sal ons alle voorgraadse kursusse waarvan ons tans die alleenvoorsiener in die land is, verloor. (Die bekendste – maar nie die enigste nie – voorbeeld hiervan is Bosbou.) Deel van ons Taalbeleid is dat enige kursus wat ons aanbied, maar wat geen ander universiteit aanbied nie, in Engels beskikbaar sal wees. Synde in Engels beskikbaar, is daar geen akademiese rede waarom studente en personeel in daardie kursusse Afrikaans magtig hoef te wees nie. Alle kursusse van alle universiteite in die land moet geakkrediteer word deur die Departement van Onderwys, en daar is geen twyfel nie dat vereiste Afrikaansmagtigheid vir studente daartoe sou lei dat hierdie kursusse nie weer op Stellenbosch geakkrediteer sal word nie. Tweedens sal ons alle

kursusse verloor wat, vanweë lae studentegetalle, onbekostigbaar is indien ons net Afrikaanssprekende studente toelaat. (Grondkunde is een voorbeeld hiervan.) Derdens sal ons kursusse verloor in hoogs gespesialiseerde kundigheidsareas waarin moontlike dosente skaars is, en waar ons nie in 'n bedingingsposisie is om allerhande aanstellingsvoorwaardes te maak nie. (Mandaryns, byvoorbeeld.)

- *Ons sal van ons internasionale akkreditasies verloor.* Ons Bestuurskool, byvoorbeeld, is tans die enigste een in die land met drie internasionale akkreditasies. 'n Institusionele beleid van verpligte Afrikaansmagtigheid sou daardie akkreditasies op risiko plaas, en die Bestuurskool beduidend inkrimp in getalle.
- *Ons sal ons internasionale samewerkingsooreenkomste op risiko plaas.* Ons internasionale beeld neem tans baie goed vorm aan (soos die ACU-jaarverslag ook getuig), en ons het oor die afgelope paar jaar 'n aantal beduidende internasionale samewerkingsooreenkomste gesluit. Baie daarvan is gebaseer op 'n genuanseerde en gebalanseerde begrip van ons vyfpuntvisiestelling. So byvoorbeeld het 'n gerekende universiteit soos St. Andrews in Skotland duidelike blyk gegee dat verpligte Afrikaansmagtigheid gesien sal word as teen die gees van die samewerkingsooreenkoms wat ons verlede jaar gesluit het.
- *Ons sal 'n aantal top-akademici verloor, en rekrutering van top-akademici sal aan bande gelê word.* As deel van ons sakeplan het ons reeds 'n aantal top-akademici aan boord wat nie Afrikaans magtig is nie. Hul teenwoordigheid beteken vir ons baie in terme van navorsingsuitsette, rolspeelingsinisiatiewe, en Afrika-interaksie. Hul kaliber is van so 'n aard dat hulle by feitlik enige ander universiteit in die land of internasionaal in aanvraag sal wees. Dit is onwaarskynlik dat ons hulle sou behou, of meer sodaniges sou kon werf, met 'n beleid van verpligte Afrikaansmagtigheid.

Bogenoemde is maar net gevolge wat noodwendigerwys sal volg uit 'n beleid wat Afrikaansmagtigheid universiteitswyd verpligtend sou maak. Daar is veel meer te sê oor *waarskynlike* gevolge, of *newe-effekte*. Byvoorbeeld: dat ons nie ons visiepunt van diversiteit na behore sou kon nastreef nie, dat ons 'n verlies aan legitimiteit sou beleef wat ons inisiatiewe in Afrika ernstig sal laat skade ly, dat ons 'n inkrimping van getalle sou beleef (met die gepaardgaande finansiële implikasies), dat ons alleen in 'n klein poel sou kon visvang vir moontlike studente en personeel, dat ons fondswerwing sal skade ly (buitelandse bydraes in besonder), ensomeer.

Met 'n beleid van verpligte Afrikaansmagtigheid vir alle studente en dosente, soos deur die Konvokasie voorgestel, is die waarskynlikheid hoog dat Stellenbosch Universiteit sal krimp na 'n instelling wat nie veel meer bied as voorgraadse onderrig in 'n beperkte aantal standaard-dissiplines en enkele nagraadse en navorsingsinisiatiewe nie.

Dit is egter nie die weg wat ons gekies het nie. Die Strategiese Raamwerk van 2000, ons Visie 2012, die Sakeplan van die Universiteit, en die vorm-en-groottemaatreëls aanvaar deur die Raad in 2005 bevestig almal dat ons 'n internasionaal gerekende navorsingsgedrewe breë-basisuniversiteit wil wees. Die oorkoepelende risiko van 'n alte streng beleid van gedwonge Afrikaansmagtigheid vir alle studente en akademici kom daarop neer dat ons ons huidige Visie 2012 sal moet ruil vir die beeld van 'n instelling wat aansienlik meer beperk is in aanbod, vorm, grootte en aard. As hoof-risikobestuursbeampte is dit my plig om hierdie risiko uit te wys.

Die bogenoemde twee voorstelle van die Konvokasiebestuur lê duidelik aan die kern van die debat oor watter taal-pad Stellenbosch Universiteit moet stap. En, synde so duidelik geformuleer, laat hierdie voorstelle 'n eenvoudige ja-of-nee-antwoord toe. Dit is dus 'n goeie terrein waarop ons die oorkoepelende risiko kan aanspreek deur 'n rigtinggewende boodskap vanaf die Senaat uit te stuur.

Dit is ook gepas dat dit juis die Senaat as die akademiese besluitnemingsliggaam van die Universiteit is wat leiding in hierdie verband aan die Raad moet gee. Uiteindelik word alle beleidsbesluite in die Raad gefinaliseer, maar in die geval van Taalbeleid gee die Hoër Onderwyswet spesiale status aan die Senaat. Die Wet bepaal naamlik dat die raad van elke universiteit 'n Taalbeleid moet bepaal *met die instemming van die senaat*. Die Senaat se stem moet dus gehoor word, en die Raad kan nie die Taalbeleid finaliseer sonder die Senaat se instemming nie.

Ek beoog dus om by die eerskomende Senaatsvergadering op 2 Junie 2006 die Senaat se opinie te verkry deur bogenoemde twee voorstelle (presies soos hier aangehaal) aan die orde te stel, en die Senaat te vra om ja of nee te stem oor die vraag of u hierdie voorstelle steun of nie.

Punt 5 van ons Visie 2012 sê dat ons Afrikaans wil bevorder as onderrig- en wetenskapstaal binne 'n meertalige konteks. Die werkwoord hier is *bevorder*. Deur die bogenoemde twee voorstelle van die Konvokasiebestuur af te wys, sal die Senaat aan die Raad en die breë publiek 'n duidelike en rigtinggewende boodskap stuur. Die boodskap is dat ons nie van plan is om Afrikaans te probeer bevorder deur dit op mense af te dwing nie. Metodes van uitsluiting en dwang is nie goed vir die Universiteit nie, en dit is ook nie goed vir Afrikaans nie.

Deur die bogenoemde twee voorstelle van die Konvokasiebestuur af te wys, stap ons nie weg van Afrikaans nie – ons erken bloot die grense van die werklikheid waarbinne ons die bevordering van Afrikaans moet nastreef. Daardie werklikheid is die "meertalige konteks" waarvan Visiepunt 5 praat. Daar is geen doelbewuste agenda om Stellenbosch te "verengels" nie. Daar is ook geen begeerte om agteroor te sit en "verengelsing" as 'n natuurlike proses te laat plaasvind nie. Dit is nie deel van Visie 2012 vir Stellenbosch om 'n "Engelse universiteit" te word nie. Maar om die realiteit van ons meertalige konteks te ontken, is om die akademiese bedryf van die Universiteit op risiko te plaas, en om Afrikaans self te isoleer. Dat ons in belang van ons akademiese doelwitte en die nastrewing van Visie 2012 studente en personeel op kampus het, en gaan hê, wat nie Afrikaans magtig is nie, is eenvoudig 'n realiteit. Ons sal hierdie realiteit tot ons eie nadeel probeer ignoreer of ongedaan maak.

Ek vra dus dat Senaatslede asseblief goed nadink oor hierdie saak, en dan op 2 Junie hul stem vir of teen die Konvokasievoorstelle uitbring.

Enige saak het natuurlik twee kante, en ten regte kan mense ook vir ons vra wat ons wel wil doen insake taal.

- *Ons wil voortgaan om ons eie besluite te neem, na inagneming van insette van elders.* Die Senaat het sigself verlede jaar onomwonde uitgespreek aangaande die kwessie van die uitbreiding van die T-opsie na die derde jaar in die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte. Toe die aanvanklike besluit as 'n strydpunt opgeneem is in die openbare media, het ons teruggegaan na die Fakulteit, wat hulle oorspronklike aanbeveling eenparig herbevestig het. Ons het die saak gedebatteer in die Uitvoerende Komitee van die Senaat, wat die Fakulteit se aanbeveling gesteun het. Daarna het die Senaat self ook die saak

uitvoerig gedebatteer by ons vergadering van 30 November 2005, en per stembriefie daaroor gestem, waar dit met 'n oorweldigende meerderheid aanvaar is. Die besluitnemingsproses word dus so naby as moontlik gehou aan die akademië, omdat hulle die mense is wat voor die klas moet staan, en die verantwoordelikheid het om te sorg dat studente ten beste onderrig word en ten beste toegerus word vir hul toekomstige loopbane.

- *Ons wil voortgaan om 'n gedifferensieerde benadering te volg.* Omdat ons 'n breë-basisuniversiteit is, het ons akademiese omgewings van uiteenlopende aard. In die nastreef van Visie 2012 poog ons dus om die beste moontlike benadering te vind wat pas by elke omgewing. Dit geld ewe-eens vir die bevordering van Afrikaans, en spesifiek wat betref voorgraadse onderrig in Afrikaans. In die Fakulteit Ingenieurswese, byvoorbeeld, volg alle eerstejaarstudente dieselfde akademiese program, wat beteken dat ons daar maklik en feitlik kosteloos die benadering van parallelmedium-onderrig gepaard met taalbemagtiging kan ondersoek. Hierdie benadering kan egter nie sonder meer gevolg word in (byvoorbeeld) die Fakulteit Natuurwetenskappe nie, omdat eerstejaarstudente daar baie uiteenlopende programme volg. In die Fakulteit Agriwetenskappe moet ons weer rekening hou met die feit dat die meeste van hul studente eers in daardie fakulteit registreer vanaf hul tweede jaar. In die Departement Musiek, waar daar soveel een-op-eenonderrig plaasvind, moet ons besin of die idee van taalspesifikasie van modules hoegenaamd sin maak.
- *Ons wil die Taal-taakgroep die ruimte gee om met voorstelle te kom oor hoe ons punt 5 van Visie 2012 meer doeltreffend kan nastreef.* Die Taakgroep het reeds met 'n aantal rigtinggewende idees begin werk, en beoog om voor die einde van Junie met 'n konseptuele raamwerk te kom waarbinne die uiteindelijke beleidsvoorstelle sal pas. Met hul toestemming kan ek egter sommige van die idees waarmee hulle werk nou reeds aandui:
 - Ons wil meer tyd en aandag gee daaraan dat studente en dosente inkoop in die waardes uiteengesit in ons gedragskode vir taal in die klaskamer, en om hierdie waardes uit te leef. (Die proses is in wese nie verskillend van die waardegedrewe benadering waarmee studenteleiers gaandeweg besig is om die koshuiskultuur te verander nie.)
 - Ons wil meer aandag gee aan akademiese geletterdheid, en aan monitering van die effek van taal in die klaskamer op deursoeke.
 - Ons wil 'n beter begrip verkry van die finansiële faktore gepaardgaande met meertaligheid. Ek kan byvoorbeeld rapporteer dat ons Afdeling Institusionele Beplanning 'n instrument ontwikkel het waarmee ons kan bepaal, per module en per dissipline, hoeveel studente daar in die klas moet sit voordat daardie module finansiël gelykbreek. Ek kan ook rapporteer dat die argument vir ekstra finansiële ondersteuning van staatsweë vir meertalige universiteite reeds deur die HAU-rektore by die Minister van Onderwys ingedien is.
 - Ons wil 'n beter bewustheid by die breë publiek kweek aangaande die aard en omvang van aksies reeds in plek ter bevordering van Afrikaans, en ons wil voortgaan om daarop uit te brei en te verbeter.

- Ons wil die “hoër funksies” en die idee van Afrikaans as wetenskapstaal bevorder binne die ontplooiing van ons fokusareas op navorsings- en ontwikkelingsgebied. Die idee van ’n “Stellenbosch Stigting vir die Bevordering van Afrikaans” word in hierdie verband genoem.
- Ons wil ernstig aandag gee aan die bemagtiging van arm Afrikaanssprekende studente. Ons het reeds ’n Vennootskapskole-projek van stapel gestuur, wat konsentreer op bruin Afrikaanse skole. Eerste gesprekke ter samewerking is ook reeds gevoer met die Stigting vir Bemagtiging deur Afrikaans.

Taalbeleid is ’n komplekse saak, en ’n emosionele een. Dit is ook ’n saak waarin die Universiteit as rolspeler in die samelewing ’n besondere verantwoordelikheid het. Ek het vertroue in die kundigheid en integriteit van ons Taal-taakgroep, en dat hulle ons sal help om verantwoordelike besluite te neem in die beste belang van die Universiteit en van Afrikaans. Dit is tekenend van die deeglikheid waarmee die Taakgroep hul werk aanpak dat hulle onlangs die volgende versoek gerig het:

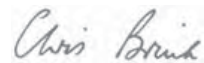
Die Taal-taakgroep het die Viserektor (Onderrig) as projekeenaar van die taalbeleidhersienings-proses versoek om in oorleg met die Bestuur ’n luistertoer van fakulteite en steunafdelings te onderneem en gesprekke te voer oor die hersiening van die taalbeleid en taalplan.

Die idee van die luistertoer sal wees om terugvoer te kry aangaande die konseptuele raamwerk wat die Taakgroep hoop om teen einde Junie bekend te stel, en om eerstehands ’n indruk te vorm en idees in te win oor die uitlewing van item 5 van Visie 2012 in die betrokke omgewings, sodat die uiteindelijke aanbevelings van die Taakgroep holisties geïntegreer kan word met institusionele beplanning. Reëlins vir die luistertoer, wat meegemaak sal word deur ’n lid van die Taakgroep, sal getref word in oorleg met die betrokke dekane en afdelingshoofde. Uitkomstes sal teruggevoer word na die Taakspan.

Inmiddels het die Taakgroep ook kennis gegee dat hulle die Senaat sal versoek om steun vir die toepassing van die taalbeleid soos vervat in die Senaatsbesluite van 2005 te herbevestig.

Ten slotte: Die taal-aangeleentheid is sekerlik vir baie kollegas op die kampus nie minder van ’n emosionele saak as wat dit in die gemeenskap daar buite is nie. Die gesprekke rakende Afrikaans het egter tot dusver met veel meer waardigheid en professionaliteit op die kampus verloop as in die openbare domein. Daarop kan ons almal trots wees. Ek is seker dat ons, soos in die verlede, ook hierdie keer weer met goeie gevolg saam oor die saak sal besin.

Met dank en beste wense

*Prof Chris Brink
Rektor en Visekanselier*

EINDNOTA

¹ Die volledige voorlegging deur die President en Visepresident van die Konvokasie is beskikbaar op die web vanaf die Alumniportaal, www.matiesalumni.net. Die voorstelle wat hier aangehaal word, herbevestig standpunte wat ingeneem is by vorige Konvokasievergaderings.

INLEIDING TOT AANKONDIGING VAN DIENSVERLATING

Julie 2006

Ek het my besluit om die Universiteit Stellenbosch se diens te verlaat aangekondig in die brief wat gevolg aan alle studente en personeellede, op 4 Julie 2006. By die verduideliking wat ek daarin gee, kan ek ook die volgende voeg.

Ek het min of meer geweet waarvoor ek my inlaat toe ek Stellenbosch toe gekom het. Dit was een ding vir die Universiteit om die verbintenisse en beloftes vervat in die Strategiese Raamwerk van 2000 te maak. Dit sou heeltemal 'n ander ding wees om dit te implementeer. En dit was onvermydelik dat die implementeerder hom die gramskap op die hals sou haal van diegene wat óf nooit wou deel wees van die proses nie, óf nooit besef het dat sulke verbintenisse hulleself nie onaangeraak kan laat nie.

In retrospek sou ek sê ek het 'n paar dinge onderskat en 'n paar dinge oorskot. Ek het die gewilligheid en die gereedheid tot verandering van die akademië op die kampus aanvanklik onderskat. En ek het die begrip buite die kampus van die nodigheid en omvang van verandering totaal oorskot. Hierdie twee faktore, tesame met my persoonlike benadering tot veranderingsbestuur as omvorming eerder as hervorming, het beteken dat die onvermydelike gramskap miskien meer hewig en persoonlik-gerig was as wat dit andersins sou wees. Daaroor kan ek nie kla nie, aangesien ek te eniger tyd sou kon gekies het om stadiger of versigtiger te beweeg. Dit het my net aangespoor om die doelwitte wat ek vir myself en die Universiteit gestel het, vroeër eerder as later te bereik.

Daar is ook 'n persoonlike loopbaanaspek ter sprake. 'n Tweede 5-jaartermyn op Stellenbosch sou my by die ouderdom bring waar akademiese bestuurders se internasionale bemarkbaarheid begin afneem. Die vraag wat ek vir myself moes vra, was of ek tevrede sou wees om my loopbaan af te sluit op Stellenbosch. Soos ek al by herhaling gesê het, was my tyd op Stellenbosch die interessantste van my lewe, maar die moontlikheid om nogmaals iewers anders in die wêreld te gaan en iets interessants te doen, was ewe aantreklik. Toe ek sien dat my doelwitte op Stellenbosch grotendeels bereik is, toe was die besluit nie moeilik nie.

Ek is dankbaar vir alles wat ek geleer het op Stellenbosch, en wens die Universiteit alles van die beste toe.

Aankondiging van diensverlating

UNIVERSITEIT•STELLENBOSCH•UNIVERSITY
jou kennisvennoot • your knowledge partner

4 Julie 2006

Alle personeellede en studente
Universiteit Stellenbosch
Stellenbosch
7600

Beste Kollegas en Studente

Ek skryf om julle in te lig dat ek vandag die pos aangebied is as Rektor van die Universiteit van Newcastle in Engeland vanaf middel 2007.

Newcastle Universiteit, wat in 1834 sy ontstaan gehad het, is een van die Russell-groep van 19 top-universiteite in Brittanje. Dit is 'n breë-basis-, navorsingsgedrewe universiteit, met onder meer 'n mediese fakulteit sowel as ingenieurswese. Die stad Newcastle is verlede jaar deur die Britse regering aangewys as een van ses "Science Cities" waarin Brittanje se kenniseconomie ontplooi sal word. In Newcastle het dit reeds vorm aangeneem as 'n gesamentlike projek van die Universiteit, die Stadsraad en die streeksontwikkelingsliggaam. Daar sal van die nuwe Rektor verwag word om 'n leidende rol te speel in hierdie proses.

Ek het oor die afgelope weke, in afwagting van 'n moontlike aanbod, diep gedink oor die Universiteit Stellenbosch, waarvan ek sedert Januarie 2002 die Rektor is. Reeds 'n jaar gelede kon ek in my openbare jaarverslag sê dat dit op akademiese terrein baie goed gaan met die Universiteit. Sedertdien het ons nog 'n hele aantal verdere suksesse behaal, waaroor ek gereeld in die Senaat en die Raad gerapporteer het.

- By die Raadsvergadering van 26 Junie 2006 het die Viserektor (Navorsing), prof Walter Claassen, 'n verslag gelewer waaruit dit duidelik blyk dat Stellenbosch nou nie alleen eerste in die land is op 'n hele aantal van die standaard-metings van navorsingsprestasie nie, maar dat ons ook steeds 'n opwaartse kurwe van prestasie handhaaf. Ek noem maar net enkele voorbeelde – die volledige verslag van die VR(N) is op die web by <http://www.sun.ac.za/News/dokumente/raad.ppt>.
 - Ons lewer meer navorsingsartikels per personeellid as enige ander universiteit in die land.

- Ons het die afgelope jaar proporsioneel meer doktorsgrade afgelewer as enige ander universiteit in die land.
- Drie van die sewe nasionale Sentra van Uitnemendheid is tans op Stellenbosch gesetel – en ons het onlangs verneem dat die nuwe Nasionale Sentrum vir Teoretiese Fisika ook sy hoofkwartier hier op Stellenbosch sal hê.
- Ons is verlede jaar aangewys as die Technologies Mees Innoverende Universiteit in die land.
- Ons Bestuurskool het onlangs die gesogte volle EQUIS-akkreditasie verwerf. (Daar is maar net 92 bestuurskole in die wêreld, in 28 lande, met volle EQUIS-akkreditasie.)
- Ons akademiese interaksies in ander Afrika-lande het oor die afgelope paar jaar uitstekend gevorder. Die program genaamd ASNAPP (Agribusiness in Sustainable Natural African Plant Products), die African Centre for the Management of HIV/AIDS in the Workplace, ons deelname aan die African Institute for Mathematical Sciences, die Fakulteit Teologie se Network of African Congregational Theology, en vele ander bestaande interaksies gee ons nou 'n teenwoordigheid op die res van die vasteland wat enkele jare gelede nie bestaan het nie.
- Ons leuse van "Jou kennisvennoot" reflekteer 'n realiteit, nie net 'n wens nie: 43% van ons totale begroting is te danke aan derde-geldstroom-inkomste wat deur ons akademici self gegeneer word. Ons rolspeeling in die samelewing blyk miskien ten beste uit die feit dat ons die voorste universiteit in die land is wat betref interaksie met die nywerheids- en bedryfsektor, soos gereflekteer deur die THRIP-toekennings van die afgelope jare.
- Ons vordering met diversiteit is bestendig. Die aantal swart nagraadse studente het oor die afgelope vier jaar met meer as 50% toegeneem, en swart studente maak nou meer as 42% van die totale nagraadse-studentetal uit. Op voorgraadse vlak het die persentasie swart studente verlede jaar die 20%-merk verbygesteek (in 2002 was dit 14,7%). Aan die personeelkant is die vordering stadiger, maar tog merkbaar. Daar is byvoorbeeld nou aansienlik meer vroue in senior poste as 'n paar jaar gelede.
- Ons het 'n geïntegreerde benadering ontwikkel tot beplanning en begroting wat al as "beste praktyk" beskryf is. Ons bedryf ons sake volgens 'n driejaar- rollende Sakeplan vir die Universiteit. Die interne ouditeursfirma KPMG het onlangs hul gelukwensing aan die Bestuur laat notuleer aangaande ons finansiële state. Ons is een van net twee Suid-Afrikaanse universiteite wat reeds oorgegaan het na die International Financial Reporting Standards. Ons is besig met groot en belangrike opgraderings en uitbreiding van ons sportfasiliteite. Ons kampus bly 'n sieraad.

Soos almal weet, was die onderwerp waaroor Stellenbosch die afgelope jaar die meeste in die nuus was, nie ons akademiese prestasies nie, en ook nie ons vordering met die bestuur van die Universiteit nie, maar taal. Soos in 2002 die geval was by die opstelling van die Taalbeleid, was daar by die driejaar-hersieningsproses nou ook weer heelwat hitte en emosie in die taaldebat. Ek kan egter rapporteer dat binne Raadsgeledere die saak oor die afgelope paar weke 'n aansienlik meer positiewe wending geneem het, soos onder meer verduidelik deur ons Taalwoordvoerder, prof Russel Botman, in sy rubriek in *Die Burger* en *The Argus* op Saterdag 1 Julie 2006. Ek dink ook dat daar nou 'n beter begrip

as tevore is van die realiteite waarmee ons moet werk in ons strewe om Afrikaans te bevorder as onderrig- en wetenskapstaal. (Die onlangse stemming in die Senaat teen 'n voorstel van verpligte Afrikaansmagtigtheid vir alle studente en alle dosente is een voorbeeld hiervan.) Wat ook al die uiteindelige nuwe weergawe van die Taalbeleid, glo ek steeds, soos ek reeds in 2001 gesê het, dat taal op Stellenbosch nie soseer 'n probleem is wat ons moet probeer oplos nie, maar 'n kwessie wat ons moet bestuur. Die Taalbeleid moet oor tyd groei vanuit die akademiese gemeenskap, in samehang met ons ander akademiese doelwitte.

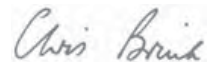
My oordeel is dat die Universiteit Stellenbosch in den breë 'n duidelike rigting ingeslaan het, naamlik die rigting van Visie 2012, en dat ons oor die afgelope paar jaar beduidende vordering gemaak het om daardie visie te realiseer. Ek glo dat ek 'n bydrae gemaak het beide in die rigtingbepaling en om 'n aantal belangrike stappe in daardie rigting te neem. Daarmee is die doelwitte wat ek vir myself gestel het toe ek Stellenbosch toe gekom het, grotendeels bereik.

Ek beoog dus om die rektorspos aan die Universiteit van Newcastle te aanvaar.

Daar is 'n aantal praktiese reëlings wat hieruit voortvloei. Ek het natuurlik die Voorsitter en Ondervoorsitter van die Raad geken in my besluit, en hul persverklaring word hierby aangeheg. Volgens ons reglemente behoort die aanstellingsproses van 'n rektor ongeveer 'n jaar voordat die huidige Rektor diens verlaat, te begin. Ek sal aanbly as rektor hier terwyl daardie proses ontplooi, en afhangende van hoe sake hier en in Newcastle ontwikkel, is die plan voorlopig dat ek die Universiteit Stellenbosch se diens sal verlaat op 30 Junie 2007. Die proses vir die hersiening van die Taalbeleid gaan voort soos tans en soos ooreengekom in die Raadsvergadering van 26 Junie 2006 onder leiding van die Viserektor (Onderrig), prof Russel Botman. Alle ander uitvoerende en bestuursprosesse gaan voort soos normaalweg.

Daar sal later geleentheid wees waarin ek kan dankie sê aan al die baie mense aan wie ek dank verskuldig is. Vir die oomblik wil ek graag my waardering teenoor die Bestuur, die Senaat en die Raad betuig. Ek is dankbaar om te kan sê dat wanneer daar werklik rigtingbepalende besluite geneem moes word, hierdie drie liggame nog elke keer na behoorlike debat besluit het om in dieselfde rigting te stap as die Rektor. Dit sal vir my die hoogtepunt bly van my Stellenbosch-ervaring.

Met groete en beste wense

Prof Chris Brink
Rektor en Visekanselier

Reaksie

Maties verloor Rektor aan Britse universiteit

Persverklaring deur die Raad van die Universiteit Stellenbosch

Die Raad van die Universiteit Stellenbosch (US) het vanmiddag bekend gemaak dat die Rektor, prof Chris Brink, aangestel sal word as die Rektor van die Universiteit van Newcastle in Engeland vanaf middel 2007. Die Senaat en Raad van die Universiteit van Newcastle het vanmiddag (Dinsdag 4 Julie 2006) in 'n gesamentlike sitting prof Brink se aanstelling bekragtig.

Die stad Newcastle is verlede jaar deur die Britse regering benoem as een van ses "Science Cities", waar die wetenskapsgebaseerde ontwikkeling vsn die kennisekonomie bevorder sal word. In Newcastle sal dit plaasvind as 'n gesamentlike projek van die Universiteit, die stadsraad en die streeksontwikkelingsraad. Die nuwe Rektor sal 'n inleidende rol speel in hierdie verband.

"Onder prof Brink se leiding het die US uitstekende akademiese prestasies behaal," het die waarnemende Raadsvoorsitter, dr Gerhard van Niekerk, gister gesê. "Ons is baie jammer om sy leierskap en strategiese denke te verloor, maar ons wens hom graag geluk met die feit dat hy, ná 'n wêreldwye soektog, gekies is as die beste persoon om een van Brittanje se nuwe wetenskapstede tot sukses te voer."

Dr Van Niekerk het daarop gewys dat die US tans in 'n aantal sleutelprestasie-areas die beste navorsingsuniversiteit in die land is. Volgens die jongste aanduidings lewer die US nou meer navorsingsartikels en meer doktorsgrade per personeellid as enige ander Suid-Afrikaanse universiteit. Van die sewe Nasionale Sentrums van Uitnemendheid is drie aan die US gevestig. Die Universiteit dra ook steeds die kroon as die Tegnologies Mees Innoverende Universiteit in Suid-Afrika.

Die Raadsvoorsitter, dr Edwin Hertzog, het vanuit Duitsland die Rektor geloof vir sy bydrae tot die US oor die afgelope vyf jaar. "Die Rektor het 'n geïntegreerde benadering ontwikkel tot beplanning en begroting wat die US merkwaardig kon laat vorder, selfs ten tyde van krimpemde staatsubsidie," het dr Hertzog gesê. "Uit 'n sakeoogpunt is dit duidelik dat die Universiteit uitstekend bestuur is. Nie alleen is die US finansiële gesond nie, maar onder prof Brink se leiding het die akademiese prestasies, die diversiteitsprofiel en die rol en beeld van die US in die breë Suid-Afrikaanse samelewing en internasionaal almal voortuitgegaan."

Wat die taaldebate betref, het verskeie kommentators daarop gewys dat die spanning van die afgelope maande onlangs grootliks ontlont is, hoofsaaklik danksy 'n reeks een-op-eengesprekke wat die Rektor met 'n wye aantal rolspelers gevoer het, sowel as twee spesiale Raadsgesprekke oor die saak. Soos berig deur die Taalwoordvoerder, prof Russel Botman, sou die Rektor reeds by die onlangse Raadsvergadering van 26 Junie 2006 die Konseptuele Raamwerk voorberei deur die Taaltaakgroep tot stemming kon gebring het. Hy het egter besluit om dit nie te doen nie, maar eerder die Konvokasiebestuur te nooi om self ook werk te maak van 'n konseptuele raamwerk, en dit in die proses van hersiening van die Taalbeleid in te dien. Die huidige proses van hersiening van die Taalbeleid behoort afgehandel te wees voor prof Brink sy pos ontruim.

Die Voorsitter van die Raad van die Universiteit van Newcastle, me Olivia Grant, het gesê: "Chris Brink is an outstanding academic with an international reputation as a leader in higher education. His appointment underlines our commitment to international excellence and diversity."

Die proses vir die aanwysing van 'n rektor van die US sal gedurende die tweede semester begin, met die doel om die nuwe rektor in plek te hê voor 30 Junie 2007. Prof Brink sal tot dan as Rektor dien.

Brink verlore vir US

Rektor: Aanloklike aanbod van Newcastle

"Ek moes die skip draai ... en besluit of ek dit wil stuur."

Die Burger, 5 Julie 2006

ZELDA JONGBLOED

KAAPSTAD. – Die Rektor van die Universiteit Stellenbosch, prof Chris Brink, is vir die Universiteit verlore.

Brink word teen die middel van volgende jaar die Rektor van die Universiteit van Newcastle in Engeland, is gister aangekondig in 'n e-pos aan die US Raad, personeel en studente.

Die Universiteit van Newcastle is een van Engeland se top- tertiêre instellings. Die aanstelling word nie net as 'n groot persoonlike pluimpie gesien nie, maar ook as 'n pluimpie vir Suid-Afrika in geheel.

Die onmiddellike reaksie op Brink se besluit om die US te verlaat, was naas een van skok ook een van uiterste jammerte oor dié gehalte-rektor wat nou vir Stellenbosch verlore is.

In 'n gesprek met *Die Burger* kort nadat die aanbod gistermiddag kort voor vyf uur aan hom gemaak is, het Brink bevestig dat hy die aanbod aanvaar het. Sy aanstelling is ook toe reeds deur 'n gesamentlike sitting van die Senaat en Raad van die Universiteit van Newcastle bekragtig. Brink was die enigste kandidaat.

Die Voorsitter van die Raad van die Universiteit van Newcastle, me Olivia Grant, het van hom gesê: "Chris Brink is 'n uitstaande akademikus met 'n internasionale reputasie as 'n leier op die gebied van hoër opvoeding. Sy aanstelling bevestig ons verbintenis tot internasionale voortreflikheid en diversiteit."

Die stad Newcastle is verlede jaar deur die Britse regering benoem as een van ses "wetenskapstede" waar die wetenskap-gebaseerde ontwikkeling van die kenniseconomie bevorder sal word.

In Newcastle sal dit plaasvind as 'n gesamentlike projek van die Universiteit, die Stadsraad en die streeks-ontwikkelingsraad. Die nuwe Rektor sal 'n leidende rol speel in hierdie verband.

Gevra oor die redes vir sy besluit, het Brink gesê: "Niks dryf my hier weg nie." Daar was egter 'n sameloop van drie faktore wat hom laat besluit het dat dit tyd is om aan te beweeg. Dis naamlik 'n aanloklike aanbod van Newcastle, die feit dat die US akademies op 'n baie goeie plek is en die feit dat hy reeds 'n volle termyn as Rektor gedien het.

Hy het na die US gekom om, in "transformasie-jargon", die skip om te draai.

"Dit is gedoen. Ek moes nou besluit of ek die skip nog wil stuur ook!"

Sien hy sy aanstelling as 'n kompliment? "Dis 'n kompliment vir die US dat dit wat ons hier kon doen, in 'n internasionale raamwerk in daardie lig gesien word."

Wat van die moontlikheid dat mense die aanvaarding van die aanbod sal sien as 'n nederlaag sover dit die taalstryd by die US betref? "As iemand dink dit is 'n nederlaag, sal ek nie omgee vir nog hope nederlae nie!"

Oor die taaldebat by die US het Brink gesê dit het vóór sy tyd en in sy tyd gewoed en sal nog lank ná hom woed.

"Hierdie ding sal nooit klaarkom nie. Dis nie iets wat jy oplos en dan maak jy 'n regmerkie nie. Ek glo in elk geval nie in finale oplossings nie."

Die huidige proses van hersiening van die US se Taalbeleid sal na verwagting afgehandel wees voor Brink sy pos ontruim.

Luidens 'n US-verklaring sal die proses vir die aanwysing van 'n nuwe rektor vir die US gedurende die tweede semester begin, met die doel om die nuwe rektor voor 30 Junie 2007 in diens te hê. Brink sal tot dan as Rektor dien.

(Met erkenning aan Die Burger)

Chris Brink

Die Burger Hoofartikel, 6 Julie 2006

Prof Chris Brink se besluit om die pos as Rektor van die hoogaangeskrewe Universiteit van Newcastle in Brittanje te aanvaar, is 'n gevoelige slag vir die Universiteit Stellenbosch. Dit verteenwoordig ook die verlies aan 'n akademikus en administrateur van groot uitnemendheid en prestasie vir Suid-Afrika.

'n Mens sou verwag dat die vreugdevure oor Brink se vertrek in veral die geledere van sy kritici oor die US se Taalbeleid – 'n kwessie waaroor hy ongelukkig meer in die openbare oog was as wat geregtig was – hoog sou brand. Dit strek hom tot eer dat sy besluit ook hier betreur word as 'n verlies. Hy word die beste beskryf in die woorde van die Raadsvoorsitter van die Universiteit van Newcastle, me Olivia Grant: "Chris is 'n uitstaande akademikus met 'n internasionale reputasie as 'n leier op die gebied van hoër onderwys. Sy aanstelling bevestig ons verbintenis tot internasionale voortreflikheid en diversiteit." Newcastle se wins, Stellenbosch se verlies.

Ironies genoeg is dit nie hoe Brink dit self sien nie. Hy vergelyk sy rol by die US tot dusver met dié van 'n agent vir verandering wat sy taak vervul het en nou plek moet maak vir iemand om die skip, soos hy dit stel, verder te stuur.

Geen opvolger kan vra vir 'n beter platform om die US vorentoe te vat nie. Daar is 'n uitstekende saak uit te maak daarvoor dat die US onder Brink se leiding ontwikkel het tot seker die beste universiteit in die land, wat gemaklik met die beste in die wêreld kan meeding. In 'n land met sy voete in beide die Eerste en Derde Wêreld en met komplekse transformasie-uitdagings, wil dit gedoen wees.

'n Grootse uitdaging wag nou op die US. Mense van Brink se kaliber loop nie op straat rond op soek na werk nie. Daar sal hard gedink en gesoek moet word om 'n geskikte opvolger te werf wat baie meer sal moet vermag as om bloot Brink se skoene vol te staan.

Die bliksem in vir Brink

Die Matie, 16 Augustus 2006

Die joernalis ADRIAAN BASSON was Die Matie se redakteur in prof Chris Brink se eerste ampstermyn as US-rektor. "Ek is die bliksem in," skryf hy, " maar ek verstaan."

Kort nadat dit aan die einde van 2001 bekend geword het dat prof Chris Brink een van die drie kandidate is om prof Andreas van Wyk as Rektor van die Universiteit Stellenbosch (US) op te volg, het ek 'n onderhoud gevoer met 'n oudkollega van Brink.

"Wie is dié man?" wou ek weet.

Die lofliedere was *unreal*. Brilljante akademikus. Suksesvolle bestuurder. Filosoof. "En onbeskaamd ambisieus."

Té ambisieus, weet ons nou. Dié professor met die rooi wange, sagte stem en onwrikbare geloof in die studente, personeel en alumni van die US om saam met hom die US-skip te stuur uit die stink, benoude Afrikanerpoeletjie na die oop see van Suid-Afrika.

Té ambisieus vir die afgetrede grysskoenprofessore van die Suid-Kaap wat Stellenbosch ten alle koste wil beskerm as laaste vesting van Die Volk en Sy Taal.

Té ambisieus vir die *G-string*-draende, windbuksgewapende koshuismanne met hulle tradisies en geheimpies en seksistiese stinkasems.

En té ambisieus vir die (wit) establishment van Stellenbosch wat Brink en sy gesin van die begin af laat verstaan het hierdie is "ons" plek en nie "hulle" s'n nie.

Ek is die bliksem in vir Brink oor sy bedanking.

Die bliksem in omdat die US onder sy leiding vir die eerste keer legitimiteit in die oë van 'n groot deel van ons (swart) bevolking gekry het. Nou gaan hy weg.

Die bliksem in omdat hy die eerste rektor in die geskiedenis van die US was om op te staan teen sinistêre "koshuistradisies" en die *balls* gehad het om dit op sy naam te noem – strukturele geweld. Nou gaan hy weg.

Die bliksem in omdat hy 'n rektor was wat geglo het diversiteit is nie net 'n noodsaaklik vereiste van die "ANC-regering" nie, maar 'n onontbeerlike noodsaaklikheid om 'n kwaliteit tersiêre instelling in Suid-Afrika te bedryf.

Nou gaan hy weg. Na die Universiteit van Newcastle in die noordooste van Engeland.

En ons hoor reeds die vermanings van die professionele briefskrywers: Moenie jou trieks daar traai nie, ou Brinkie. Daar sal hulle vir jou opdōnner.

Só asof die Kaapse briëfskrywers dan nou beter weet as hyself, die bestuurspan en Universiteitsraad van Newcastle waarvoor Brink hom inlaat.

Só asof hulle nou beter weet...

Brink is onlangs deur 'n neo-Afrikaner, wat sy briljante boek *No Lesser Place* onder oë gehad het, as "naïef" uitgekryt. Ek dink nie dit is korrek nie.

Nie naïef nie, maar ambisieus? Beslis.

Dit is nie vir my nodig om te wys op die talle akademiese prestasies, navorsings-inisiatiewe en institusionele veranderings wat onder Brink se leiding bereik is nie. Hy wou hierheen kom om 'n verskil te maak en hy het.

Dit is jammer dat Brink die US nou verlaat, want die "paradys se hekke" (sy terme) is nog net halfpad oop. Maar 'n mens is ook net 'n mens en ek weet nie of dit gesond en bevorderlik is vir enige individu om só aanhoudend onderwerp te word aan die grimmigheid van die taalstryders nie.

Hoeveel keer moet 'n mens hoor dat jy eiehandig verantwoordelik is vir die ondergang van Afrikaans, dat jy Stellenbosch "swart" wil maak (asof dit die agste doodsonde is) en dat Brink Stink, voor jy eendag wakker word en besluit jy is nou gatvol hiervoor en dit is tyd om te gaan?

Hoe lank moet jou vrou en kinders op straat geviktimizeer word deur goeie Afrikaanse kerkmense voor jy besluit genoeg is genoeg?

Ek is die bliksem in vir Brink, maar ek verstaan.

Sy bedanking bring die US by 'n geskiedkundige kruispad: Maak die paradys se hekke heeltemal oop (die Brink-opsie) óf klap die hekke toe in die gesigte van 80%+ van die land se bevolking wat geslagte al daarvan weerhou word om Maties te is, te is.

Die keuse is Stellenbosch s'n.

(Met erkenning aan Die Matie)

In die smeltkroes van die Afrikanerdom

Het die storm rondom die taaldebate 'n té groot tol van Stellenbosch se Visekanselier geëis?

Mail & Guardian, 11 tot 17 Augustus 2006

DAVID MACFARLANE

Hy was 19 toe hy vir die eerste keer in 'n stad gekom het, 22 toe hy leer Engels praat het, en 23 toe hy vir die eerste keer oorsee gegaan het (en 'n TV gesien het). Nou, op 55, is Chris Brink op die punt om afstand te doen van die Visekanselierskap van die Universiteit Stellenbosch en in 'n soortgelyke hoedanigheid by die Universiteit van Newcastle in noordoos-Engeland in diens te tree.

Die Suid-Afrikaanse akademiese wêreld het gegons met bespiegeling sedert Brink verlede maand sy besluit aangekondig het. Het die "hitte en emosie" – Brink se frase – wat die taaldebate op Stellenbosch verwek het, uiteindelik 'n té groot tol van hom geëis? En, indien wel, wat sê dit oor Suid-Afrika se vermoë en gewilligheid om tersiêre leiers van hoë gehalte te kweek en te behou?

Brink se pad het hom van 'n kleindorpse Afrikaneropvoeding in Upington na 'n gesofistikeerde, kosmopolitiese akademiese loopbaan geneem wat oor verskeie lande heen strek. Hy is as logikus opgelei met 'n indrukwekkende akademiese rekord. Nadat hy in 1972 'n BSc in Wiskunde en Rekenaarwetenskap aan die destydse Randse Afrikaanse Universiteit behaal het, is hy na Rhodes, waar hy binne drie jaar 'n BSc-Honneurs in Wiskunde (met eerste klas), 'n MSc in Wiskunde en 'n MA in Filosofie behaal het. Sy meestersgrade is met lof toegeken.

Hy het in 1978 sy PhD in algebraïese logika aan die Cambridge Universiteit voltooi, en 14 jaar later nog 'n doktoraat ingeryg – 'n interdisiplinêre DPhil aan RAU. Hy het doseerposte aan die Universiteit Stellenbosch en die Universiteit van Kaapstad beklee en was vir drie jaar Pro-vicekanselier aan die Universiteit van Wollongong in Australië voor hy in 2002 die toppos aan die US aanvaar het.

Volgens Brink het hy sonder helde grootgeword, sonder om bewus rolmodelle te hê, en sonder akademiese mentors. Die vernaamste herinnering wat hy het, is aan 'n stadige en kumulatiewe proses waar hy geleer het om dinge vir homself uit te werk.

As Stellenbosch se Visekanselier sou hierdie vasberade selfgenoegsaamheid gou ingespan word: 'n Storm het losgebars kort nadat hy in diens getree het, en in die hartjie van daardie storm was die Universiteit se nuutaanvaarde beleid van onderrig in sowel Afrikaans as Engels.

Vir konserwatiewe persone het dit die bedreiging ingehou dat Afrikaans verswelg en gemarginaliseer sou word; die Universiteit se taak was volgens hulle om 'n Afrikaneridentiteit wat sedert 1994 onder beleg was, te beskerm en te versterk.

Brink gee 'n aanduiding van die emosie wat opgevlam het wanneer hy in sy jaarlikse verslag meld dat *Die Burger* tussen 2002 en 2005 meer as 200 briewe per jaar oor Stellenbosch gepubliseer het, waarvan die meeste 'n negatiewe siening uitbeeld van wat ook al by die Universiteit gebeur het.

Dit blyk dat Brink se vaardighede as logikus van onskatbare waarde was, gegewe die hitte van emotiewe retoriek. In sy skrywe aan die Senaat in Mei het hy kapse gemaak teen die Konvokasie se voorstel dat vaardigheid in sowel Afrikaans as Engels verpligtend moet wees vir alle studente en personeellede.

Die voorstel kom daarop neer om nie-Afrikaanssprekendes te dwing om Afrikaans te leer, skryf Brink. Indien dit aanvaar sou word, sou die akademiese bedryf van die Universiteit, sowel as sy formaat en grootte, op verskeie maniere in gevaar gestel word.

Hy skets heel bedaarde sewe belangrike redes vir hierdie stelling, wat insluit die verdwyning van duisende nagraadse studente vanaf die kampus, die onttrekking van top-akademiëci en verskeie voorgraadse programme, en die verlies van internasionale akkreditasies, byvoorbeeld dié van die Universiteit se Bestuurskool.

Volgens hom sal die Universiteit waarskynlik krimp tot 'n instelling wat nie veel meer bied nie as voorgraadse onderrig in 'n beperkte getal standaarddisiplines en enkele *ad hoc*- nagraadse en navorsingsinisiatiewe. Met hierdie vooruitsig van feitlike uitwissing het die Senaat in Junie teen die Konvokasie se voorstel gestem.

Brink doen 'n paar redes aan die hand vir die hitte van die taaldebat: idealisme, kommer oor taalverlies, taalaktiwisme, 'n vrees vir die verlies van identiteit, onkunde oor die realiteite van hoër onderwys, en 'n blote vasklou aan die emosionele veiligheidsnet van 'n geromantiseerde beeld van Stellenbosch.

Tog weier hy om gissings aan te blaas dat die storm 'n té groot tol geëis het: Volgens hom is daar geen enkele rede waarom hy besluit het om aan te beweeg nie. Hy gee toe dat daar 'n verband is tussen sy besluit en die taaldebat, maar hou vol dat dit geensins van meer betekenis is as die ander faktore nie, byvoorbeeld die gevoel dat hy sy deel gedoen het om Stellenbosch op 'n pad van groeiende akademiese prestasie te plaas, en dat die Universiteit nou 'n "konsolideerder" nodig het.

Hy verkeer egter geensins in die waan dat die kwessie van Afrikaans aan die Universiteit afgehandel is nie; dit sal volgens hom oor vyf jaar, tien jaar, 'n leeftyd, nog by ons wees.

En waar sal Brink en sy gesin wees? Die aanstelling in Newcastle is vir 'n onbepaalde tyd – "tot ek wil aftree...". Volgens Brink is die kans daar dat hulle die een of ander tyd sal terugkom. Buitendien, hulle beoog om hulle huis in Stellenbosch te behou.

Brink se idees sal bly

Die Burger: Menings van ons lesers, 1 Augustus 2006

CARLYN HECTOR, Skriba: Volkskerk van Afrika, Idasvallei

Die Volkskerk van Afrika wil sy innige waardering uitspreek teenoor prof Chris Brink, Rektor van die Universiteit Stellenbosch, vir die transformerende rol wat hy in die plaaslike gemeenskap, asook die Universiteit, gespeel het.

Gegee die milieu waarin hy moes werk, die kort tyd wat tot sy beskikking was en die gestruktureerde teenkanting van binne die Universiteit, is dit eintlik merkwaardig wat hy wel kon vermag en hoeveel mense hy kon besiel en oortuig met sy visie.

Dit is jammer dat hy onder die valkoë van die plaaslike konserwatiewe opposisie so versigtig moes trap binne die breër Stellenbosse gemeenskap. Nietemin het hy wyd gesprek gevoer en genoeg mense besiel met die sekere wete dat die US einde ten laaste 'n Rektor gehad het vir wie transformasie nie net 'n woord was nie.

Ons wens Brink geluk met sy aanstelling as Rektor van die Universiteit van Newcastle, en ons groet hom met die agting wat hy verdien. Dis seker maar soos die spreekwoord sê: Profete word nie in eie land gereken nie. Brink staan in 'n lang tou van mense voor hom vir wie omstandighede hier ondraaglik gemaak is. Ons ken daardie pad.

Maar dit is ook so dat die Here nie diegene wat sy werk in opregtheid en met eerlike bedoelings doen, ooit vergeet nie. Ons kerk kan ook daarvan getuig. Vir eers is Stellenbosch se verlies Newcastle se wins, maar die verlies is nie totaal nie.

Niemand kan 'n idee, 'n ideaal, 'n droom heeltemal vernietig nie. Dit wat aan die beweeg gesit is, ontwikkel 'n eie momentum, al is dit ook vanuit 'n onwaarskynlike bron.

Die idees, die visie en die vindingrykheid wat hy in ons midde gelê het, sal nie tot stilstand gedwing word nie.

Dit is ons bede dat Brink in die afsienbare tyd sy regmatige plek in die US se geskiedenis sal kan inneem, en dat ons ons assosiasie met hom, wat ons so stimulerend ervaar het, sal kan voortsit.

Gods heil aan hom en sy familie. Hy moet weet dat daar huise met oop deure vir hulle op Stellenbosch is.

Dankbaar vir Brink se rol

Die Burger: Menings van ons lesers, 5 Desember 2006

NICO KOOPMAN, Stellenbosch

Mens is met dankbaarheid vervul oor die rol van Chris Brink as Rektor van die Universiteit Stellenbosch die laaste klompie jare. Hy het ons universiteit beslis vorentoe geneem. Hy het gehelp om die edel visie van die Universiteit wat voor sy koms geformuleer is, hande en voete te gee.

Onder sy leiding het ons dus gegroei in uitnemendheid ten opsigte van navorsing, onderrig en gemeenskapsinteraksie.

Hoewel daar steeds 'n lang pad te reis is, het 'n etos van diversiteit tydens sy termyn gegroei. Wat veral belangrik is, is die feit dat hy ons gehelp het om in te sien dat diversiteit en uitnemendheid nie teenoor mekaar staan nie. Inteendeel, diversiteit van onder meer gender, etnisiteit, sosio-ekonomiese agtergrond, ouderdom en standpuntinname is noodsaaklik vir uitnemendheid.

Brink het ook ander sleutelemente van die Universiteit se visie help materialiseer, soos die uitbou van wetenskaplikheid met die oog daarop om 'n konstruktiewe rol in Suid-Afrika en ander Afrikalande te speel. Ondanks soveel verdagmakery hieroor het hy ook riglyne help formuleer wat Afrikaans die beste kans gee om as universiteitstaal te groei in die konteks van meertaligheid.

Die karakter van samelewings en instansies word gemeet aan die wyse waarop daar gesorg word vir die belange van die mees weerloses. Hierdie fundamentele morele riglyn is klaarblyklik een van die sentrale dryfvere in Brink se mondering.

Met onderskeidingsvermoë, saaklikheid, empatie en baie, baie moed het hy ingetree vir geregtigheid en gasvryheid teenoor almal, veral teenoor die mees verontregtes. As ons voortbou op sy erflating, word hierdie reeds uitnemende universiteit weldra 'n plek waar die diversiteit van Suid-Afrika se mense toenemend tuis voel.

DEEL III

*Só 'n man is hy –
sy bydrae*

“BRINKMANSHIP”: ANATOMIE VAN ’N OMVORMER

WILLIE ESTERHUYSE, *Filosof*

Die Brief van Carlyn Hector (*Die Burger*, 1 Augustus 2006), skriba van die Volkskerk in Afrika (Idasvallei), waar ons as "Goldfielders", van die US-koshuis Goldfields op die grense van die kampus, amptelik "ge-kerk" het omdat ons destyds (1989-1996) vir baie lank nie na die Studentekerk wou "opruk" nie, het my by die lees daarvan diep geroer. Brink word daarin aangeprys.

'n Maand voor die brief se verskyning was ek by die kongres van die African National Farmers Union (NAFU), wat nou met Agri-SA saamwerk. Ek het daar, soos by baie ander plekke, as "wit minderheid" dieselfde emosie ervaar as by die lees van Hector se brief: Ons leef nog steeds in twee wêreldes. Veral op Stellenbosch. Die een hoofsaaklik wit; die ander swart en bruin. Wêreldes met hulle eiesoortige belange, verstaan van regte en voorregte, belewenisse van die verlede en veral verwagtinge oor die toekoms.

Daar is baie hangbrûe tussen dié wêreldes. Ook 'n klompie stewige betonbrûe. Agri-SA en NAFU is byvoorbeeld toegewyde brugbouers onder moeilike en uiters ingewikkelde omstandighede. Die droom van 'n nierassige samelewing en kultuur is nog steeds 'n droom, wonderlik soos die droom mag wees en opwindend soos die baie tekens van vordering vir diegene wat oë het om te sien en ore het om te hoor, ook al is. Die nierassige pad is egter lank en steil, soos Allan Boesak so deeglik uitwys.

Hector, uit die wêreld van die Volkskerk en Idasvallei, is dankbaar vir Brink. In dié wêreld het hy ondersteuning. In die wit wêreld van Afrikaners was sy steun beperk, dit wil sê as 'n mens *Die Burger* se briewekolomme en senior joernaliste en die US-Konvokasie se stories gelees het. Hy het self ook min, indien enige, begrip vir dié wêreld se geskiedenis, belewenisse en toekomsverwagtings getoon.

Die storie rondom Brink vertel ons iets van ons bevryde land se storie oor die verskillende wêreldes waarin ons nog leef en die botsende persepsies waarin ons ons bevind. Die Afrikanergemeenskap wat nog op "Stellenbosch" fokus, was byvoorbeeld nog nooit so verdeeld as tydens Brink se Rektorskap nie. Hy het wel die Senaat en Raad van die US agter hom gehad. Die anti-T-opsie was nietemin uiteindelik ook grotendeels 'n verpersoonlikte anti-Brinkveldtog.

Waarom dié verdeeldheid? Hy was 'n té radikale omvormer. Radikale omvormers is in die praktyk dun gesaai. Omvormers word ook transformasieleiers genoem. Ek verkies om in Afrikaans van omvormers te praat, en hulle van hervormers en handhawers (of loopgraafgrawers) te onderskei. Op grond van stylverskille en strategiese doelwitstelling kan 'n mens natuurlik 'n hele kontinuum of spektrum van omvormingsleiers onderskei.

Omvormingsleiers is avontuurlike tipes; sommige uiters doelgerigte en selfversekerde tipes. Hulle is eksperimenteel, moedig én moeilik; nie bloot dromers en idealiste nie. Hulle is per definisie doeners – aktiviste met 'n visie én 'n weldeurdragte strategiese plan, anders as hulle voorgangers. Hulle werk nie op 'n "evolusionêre" wyse nie. Hulle werk met afgrensing, diskontinuiteite, af- én deurbrake. Die radikales onder hulle het nóg simpatie nóg respek vir gemaksones of die argument "ons het dit altyd

sus of so gedoen". Daarom is die radikale tipes se emosionele intelligensie nie hulle beste bate nie. Hulle volg die konsekwensies van hulle logika, soos tydens die oplossing van 'n wiskundige probleem.

Alle omvormers leef met 'n risiko-filosofie. 'n Voorbeeld hiervan is Beyers Naude, Suid-Afrika se grootste morele omvormer binne Afrikanerkringe. Hy was groter as NP van Wyk Louw, wat slegs 'n intellektuele hervormer was.

Omvormers is oor die algemeen dus anders as hervormers. Hervormers, wat baie gestaltes en vorme kan aanneem, soos die "stuksgewyse" tipes, dink basies evolusionêr: "Rome is nie in een dag gebou nie"; "ons moet ons mense saam met ons op die pad van vernuwende verandering neem"; "lojale verset"; "dit sal tyd neem"; "ons moet die olifant stukkie vir stukkie opeet"; "vernuwing moenie vervreemding by ons mense veroorsaak nie".

Omvormers, veral die meedoënlose en radikale tipes, dink konstruktief radikaal. Om dit in Bybelse beeldspraak uit te druk: Die mure van Jerigo moet tuimel! Hulle bevorder 'n goed bestuurde revolusie waarin die struktuur, organisasiekultuur, waardestelsel en selfs die personeel van 'n instelling radikaal verander word. In Afrikanersakekringe is daar 'n paar voorbeelde van onlangse suksesverhale in hierdie verband. Daar is ook Bybelse voorbeelde daarvan. Die radikale tipe probeer nie tyd koop nie. Hulle beoefen meer dan eens "brinkmanship".

Was Chris Brink 'n omvormer?

Inderdaad – maar van die haastige en by tye radikale tipe. Selfs in sy besluit om ná een termyn sy goed te vat en nóg 'n groot uitdaging te aanvaar, en dit nadat hy met 'n groot meerderheid deur beide die Senaat en die Raad vir 'n tweede termyn as Rektor aangewys is. Omvormers is nie mense wat aan 'n posisie vashou deur te sê dat daar nog sake is wat hulle wil afhandel nie. Goeie omvormers loop wanneer hulle glo hulle tyd is verby, byvoorbeeld wanneer dit tyd geword het vir konsolidasie en heling binne 'n omvormende konteks en nuwe gespreksveld.

Hy het nietemin binne vyf jaar die organisasiekultuur, konteks én gespreksagenda van die US radikaal verander. Hiervan sal min, indien enigiets, teruggedraai kan word.

Omvormers is nie populiste nie. Hulle soek ook nie gewildheid nie, veral nie by diegene van die ou orde (die handhawers) nie. Trouens, hulle probeer, soos Beyers Naude ook gedoen het, nie om ten alle koste ou vriende te behou nie. Hulle kry nuwe vriende by. "Ou vriende" juig hulle wel baie jare later toe, soos in Beyers Naude se geval. Bygesê, Brink was nie 'n Beyers Naude ('n teoloog) nie, maar 'n wiskundige. Té logies!

Brink se omvormingsprojek vir die US was waarskynlik té omvattend, té radikaal en té kompleks, dit wil sê vir iemand soos ek wat (tevergeefs) probeer het om hervormings- en omvormingsmodelle met mekaar te kombineer.

Brink se projek het onder andere die volgende ingesluit:

- Diversiteit in terme van dosente, administratiewe personeel, studente, alliansies, taal en idees – volgens sy begrip van meriete.
- Inklusiewe (rasse-) toegang tot die US.
- Omvorming van die koshuiskultuur.

- Inklusiewe, nasionale gemeenskapsdiens.
- Bemagtiging van voorheen benadeeldes en uitgeworpenes.
- Erkenning, aanvaarding en funksionering van die US as 'n nasionale én internasionale bate.
- Integrasie van die US in 'n gedemokratiseerde Suid-Afrika.
- Internasionale mededingendheid en uitmuntendheid.
- Die US as Suid-Afrika se top-navorsingsuniversiteit.
- Die US nie as 'n Afrikaanse kultuurinstelling nie, maar as 'n meertalige universiteit wat ook Afrikaans se belange koester.

Hy het wel die impasse waarin die US met sy wonderlike hervormingsinisiatiewe verval het, gebreek. Ek wil wel sê: Mike de Vries en Andreas van Wyk was wegbereiders, al kon of wou ons nie die omvormingspad konsekwent loop nie. Hervormings is soms die vonk vir omvormings. Brink het ongelukkig baie hervormers vervreem – om nie van die handhawers te praat nie!

Omvormers, selfs die radikale tipes, skep gewoonlik – selfs onbedoeld – ruimte vir wat ek die innoveerders wil noem, die skeppers van nuwe maatskaplike kapitaal in 'n omvormende omgewing. Dis waar die US nou is. En dis waarom die Universiteit nóóit weer dieselfde sal wees nie.

Hoe die US-omvormingsprojek, wat nog nie afgehandel is nie, vorentoe geneem en gekonsolideer moet word op 'n wyse wat die Universiteit as 'n volhoubare, nasionale, kontinentale en internasionale bate sal vestig, is die strategiese kwessie wat Brink se omvormingsprogram boaan die agenda geplaas het. Soos alle goeie omvormers behoort hy hom egter nie hieroor te kwel nie. Dis nie meer sy probleem nie!

'N LEIER VAN FORMAAT

EDWIN HERTZOG, *Voorsitter: US Raad*

Die versoek wat aan my gerig is, was om my indruk van Chris Brink "se bestuurstyl as akademiese sowel as uitvoerende hoof van die Universiteit weer te gee". Ter agtergrond moet in gedagte gehou word dat ek in die eerste twee jaar van sy Rektorstermyn as Ondervoorsitter van die US Raad gedien het en in die laaste drie jaar as Voorsitter.

'n Mens se eerste reaksie op só 'n versoek is om bloot algemene, hartverwarmende dinge oor die betrokke persoon neer te skryf. In Chris se geval is dit maklik en ek het gevolglik reeds net nadat hy die rektorskantoor verlaat het, so 'n boodskap per e-pos aan hom oorgedra. Daarin het ek dit breedweg gestel dat in my verwysingsraamwerk van 'n aanvanklike loopbaan in die geneeskunde en daarna 'n baie langer een in die sakewêreld, ek hom as een van die heel doeltreffendste, intelligentste en aangenaamste leiers/bestuurders beskou waarmee ek ooit te doen gekry het. Daarmee sou seker volstaan kon word.

Bestuurstyl is egter 'n onderwerp wat my interesseer en wat deel uitmaak van my daaglikse werksomgewing. Dit is dus nie vir my moeilik om bostaande verder te motiveer en daarop uit te brei nie. As daar van die vertrekpunt uitgegaan word dat daar gewoonlik sowat ses verskillende bestuurstyl in vakartikels beskryf word, kan ek die volgende oor Chris en sy termyn as Rektor van die US oordra.

In die eerste plek het hy besonder helder gedink. Hy het bekend geraak vir sy eenvoudige benadering van "waar is ons, waar wil ons wees en hoe kom ons daar?". In sy termyn moes daar op vele terreine voortbeweeg word. Die Universiteit se strategiese beplanningsdokument, '*n Strategiese raamwerk vir die eeuwisseling en daarná*', het onder leiding van prof Bernard Lategan kort voor Chris se aanstelling beslag gekry. Daarin is verskeie beleidstandpunte vervat wat onder sy leiding groter beslag in die praktyk moes kry. Van die belangrikste hiervan was groter diversiteit, meer klem op nagraadse studie en navorsing, finansiële volhoubaarheid en 'n verstandige, uitvoerbare taalbeleid.

Laasgenoemde is natuurlik die onderwerp waarmee sy termyn op hierdie stadium die sterkste geassosieer word. Vir my is dit 'n jammerte. Hy het die US oor 'n wye spektrum besonder bekwaam gedien, 'n feit wat hopelik ook deur hierdie boek duideliker na vore gebring sal word. Die taalbeleid en -plan wat tydens sy termyn deur die Universiteitsgemeenskap aanvaar en op skrif gestel is, verteenwoordig bloot 'n realistiese en pragmatiese benadering. Myns insiens (soos ook sterk ondersteun deur die Senaat van die Universiteit) was en bly dit die regte benadering, omdat dit die beste belang van die US in sy gegewe situasie dien. Baie Afrikaanse taalstryders is egter van mening dat die Universiteit die belang van Afrikaans bo hierdie belang behoort te stel, of dat hulle gelyktydig gedien kan word. Hulle het dan in Chris Brink die verpersoonliking van hulle gemeenskaplike vyand gesien – 'n persepsie wat volgens my verkeerd en tot nadeel van die US is. Tyd sal egter mettertyd wel duideliker hieroor uitspraak lewer.

Met sy helder denke kon Chris goed planne maak. Hy kon sy denke ook vinnig deur middel van sy skootrekenaar verwoord of met 'n skets op 'n witbord of oorhoofse skyfie projekteer. As akademiese en uitvoerende leier het hy mense dan by wyse van gesaghebbende oordeeding probeer saamneem op die pad wat na die bereiking van sy visie of doelwit sou lei. Hy was verantwoordelik daarvoor dat die US se vyfpuntvisiestelling in Visie 2012 so duidelik uiteengesit is en op alle vlakke van besluitneming binne die Universiteit aanvaar is. 'n Besonder vernuftig saamgestelde dokument waarvoor hy ook primêr verantwoordelik was, is die *Geweegde inkomste en gekontekstualiseerde fakulteitsaanwysers*, waarvolgens fakulteite toekennings uit die Universiteit se begroting ontvang. In die geheel is die US se finansiële bestuur onder sy en die uitvoerende direkteur (finansies) se leiding op 'n besonder gesonde en volhoubare grondslag bedryf, veral wanneer dit met heelwat ander Suid-Afrikaanse universiteite vergelyk word.

Chris het met sy kundige en geloofwaardige bestuurstyl baie ander lofwaardige doelwitte in sy termyn bereik. Hier kan onder andere verwys word na die groot vordering wat die Universiteit op navorsingsgebied gemaak het (wat kwaliteit sowel as kwantiteit betref), die noue samewerking met die Stellenbosse plaaslike owerhede, die sportplan wat beslag gekry het, die groter klem op innovasie, asook verskeie beleide wat geïmplementeer is, byvoorbeeld dié vir diensbillikheid, MIV, seksuele teistering en gemeenskapsinteraksie. Daarby het die eerstejaarsakademie ook tot stand gekom om die uitvalsyfer van voorgraadse studente te verminder.

In terme van bestuurstyl behoort daar ook genoem te word dat Chris maklik na gelang van omstandighede tussen verskillende style kon rondbeweeg. So het hy op 'n stadium vinnig en baie ferm standpunt ingeneem oor kwessies in die Fakulteit Krygskunde. Van nature is hy egter ook 'n "pasaangeër": Die standarde wat hy vir homself stel, is aansienlik hoër as wat die meerderheid mense kan handhaaf. Dit kan natuurlik per geleentheid spanning skep. By 'n universiteit van die gehalte van die Universiteit Stellenbosch en met die uitmuntende menslike kapitaal wat daar aangetref word, glo ek egter nie dat dit ooit wesentlike probleme geskep het nie.

Vir my was dit 'n voorreg en plesier om vir vyf jaar so nou met hom te kon saamwerk. Ek hoop dat sy veelvuldige talente nog talle ander persone en instellings in die hoëronderwysomgewing sal verryk.

STEWIGE FONDAMENTE GELÊ MET DIE OOG OP DIE TOEKOMS

GERHARD VAN NIEKERK, *Voorsitter van die Ouditkomitee, US Raad*

Die jare 2001-2006 sal in die toekoms onthou word as 'n tydperk van ratverwisseling aan die US. Na 'n paar jaar se besinning oor die aard van die instelling, sy waardestelsel en die rigting waarin hy in die 21ste eeu wil beweeg, het die belangrike dokument, 'n *Strategiese raamwerk vir die eeuwisseling en daarná*, die lig gesien. Met sy aanstelling in 2001 het dit op Chris Brink se skouers geval om praktiese inhoud hieraan te gee.

Chris Brink was 'n transformasiefiguur. Eerstens was hy "van buite" – fisies, as iemand wat nie in die Stellenbosse tradisie getooi was nie, en psigies, as iemand wat sonder die bagasie van 'n lang US-loopbaan nie gekroom het om die boom gereeld 'n lekker skud te gee nie.

Hy het sy vernuwende en strategiese denke op vele terreine laat geld. Hier kan ek kortliks aan die volgende dink:

■ STRATEGIESE BESTUUR

Op hierdie vlak is betekenisvolle vordering gemaak. Die heel belangrikste was waarskynlik die enorme hoeveelheid energie wat aan die ontwikkeling van die driejaar- rollende Sakeplan bestee is. Die rigtinggewende en kragtige Visie 2012 as deel hiervan het die instrument geword waarteen die US sy strategiese besluitneming kon opweeg. Die wisselwerkende vyfpuntagenda het die aspirasies sowel as die onvermydelike onderlinge spanning wat verskillende maar gelyklopende doelwitte meebring, duidelik na vore gebring en die instrument geskep om daarmee om te gaan.

Die baanbrekende Strategiese Matriks wat ontwikkel is om tot op departementele vlak die finansiële en strategiese bydrae van elke departement te kan beoordeel, is 'n bestuursinstrument wat na my wete enig in sy soort is.

Met bogenoemde as instrumente kon die Universiteit die begroting op betekenisvolle wyse agter sy strategiese doelwitte begin inswaai. Die eerste treë is gegee om op doelgerigte wyse meer hulpbronne aan die akademiese besigheid van die US toe te wys, en die Universiteit het terselfdertyd groter beheer oor sy eie finansiële toekoms gekry deur diskresionêre strategiese fondse in die begroting in te bou wat vir strategiese projekte aangewend kan word, of die instelling teen onverwagse skokke kan beskerm.

■ TRANSFORMASIE

Met Brink se aankoms op Stellenbosch was daar 'n teoretiese aanvaarding van die noodsaak van transformasie op vele terreine. Voorbeelde hiervan is die diversiteit van die studentekorps en die diversifisering van die akademiese personeel ten opsigte van herkoms, geslag, ondervinding,

ensomeer. Dit was gou duidelik dat die praktiese implementering van hierdie doelwitte nie altyd dieselfde steun geniet het toe sommige van die implikasies en gevolge aan eie lyf begin voel is nie.

In hierdie opsig was Chris nie 'n persoon wat slegs op die vloerplan van die huis wat hy betrek het, voortgebou het nie. Om vir die nuwe Matiegesin plek in te ruim, het hy 'n paar mure laat afbreek om meer ruimte te skep en ook 'n nuwe kamer of twee laat aanbou. Soos enige huisverbouing is dit soms 'n ontwrigtende affêre. 'n Duidelike visie van die argitek skep egter die vertroue dat die eindproduk aan die nuwe gesin se vereistes sal voldoen.

Dit strek Brink tot eer dat hy ten spyte van vele terugslae en teleurstellings nooit sy ywer laat vaar het ten opsigte van dit wat hy geglo het gedoen moes word nie.

■ TAAL

Die debat wat die afgelope vyf jaar oor die US se taalbeleid gewoed het, het die openbare mening aangaande die Universiteit in 'n groot mate oorheers. Kundiger mense as ek sal meer hieroor te sê hê. Brink se deurlopende en volgehoue vertrekpunt was dat die US homself as 'n breëbasis-, navorsingsgedrewe instelling gedefinieer het. Hiervolgens is taal 'n akademiese aangeleentheid wat in die belang van die akademie bestuur moet word. Dit beteken dat die Universiteit 'n taalbeleid benodig het wat sy akademiese belange sou dien. Hierby ingesluit was natuurlik die vereiste dat voornemende studente en akademici taal nie as 'n uitsluitingsmeganisme moet ervaar nie. Dit het gebots met 'n sterk siening dat die US hom moet aanpas by 'n taalbeleid wat van buite die Universiteit voorgeskryf word. In hierdie verband sal die profeet wel eendag in sy eie land die nodige erkenning kry.

■ BESTUURSTYL

Elke bestuurder het 'n eiesoortige styl wat in sy/haar opleiding en vorige ondervinding gewortel is. Die een aspek wat Brink se styl vir my tipeer, is sy onverbiddele logika, wat soms aanleiding gegee het tot groot frustrasie by diegene wat nie oor dieselfde vaardigheid beskik nie.

Sy voorleggings het dikwels die volgende vorm aangeneem:

Waar kom ons vandaan?

Waar is ons nou?

Waarheen gaan ons?

Binne sodanige raamwerk kon hy die breekpunte en diskontinuiteite identifiseer en aanspreek. Sy metode was dikwels om 'n taakspan aan te stel om 'n saak te ondersoek, en daarna 'n konsepbeleid te formuleer. Wat my altyd beïndruk het, was Chris se onvermoeide ywer om so wyd moontlik oorleg te pleeg. Die ure wat hy in gesprekke met dekane en andere deurgebring het, het vrugte afgewerp. Die feit dat die akademiese personeel hom keer op keer in kritieke besluite gesteun het, getuig daarvan.

As Voorsitter van die Ouditkomitee was die vestiging van 'n risikobestuurstelsel aan die Universiteit vir my 'n uiters belangrike ontwikkeling. Hier het Brink persoonlik leiding geneem, met die gevolg dat die US vandag kan terugkyk op 'n hele aantal gevalle waar tydigse beplanning negatiewe gevolge vir die Universiteit verhoed het.

Ek glo dat mense geweet het waar hulle met hom staan. Sy ondergeskiktes het formeel gekontrakteer vir die take waarvoor hulle verantwoordelik was, en daar was gereelde oop gesprekke met die nie-uitvoerende raadslede op die Menslikehulpbronnekomitee oor Brink se prestasies. Hier was hy ontvanklik vir konstruktiewe kritiek en het hy geredelik daarop gereageer.

OPSOMMEND

Chris Brink kan met trots terugkyk na sy termyn as Rektor aan die US. As hoof uitvoerende beampte het hy getoon dat hy bereid was om die "eensaamheid op die kruin" te aanvaar en te verduur. Op akademiese gebied is daar voortdurend vordering gemaak, sodat die Universiteit vandag sy kop hoog kan hou onder sy eweknieë in Suid-Afrika. Op bestuurs- en finansiële gebied is die US vandag in 'n benydenswaardige posisie. Die Universiteit is nou beter daartoe in staat om sy eie toekoms te bepaal, en Brink en sy Bestuurspan moet die krediet daarvoor kry.

Die verbouing aan die Matiehuis waarmee Chris begin het, is deeglik deurdink. Heelwat afronding lê egter nog voor. Sy opvolgers sal sekerlik hulle eie kleure kies om die mure te verf en hopelik nog 'n paar kamers van hulle eie ontwerp laat byvoeg.

TE VROEG, TE LAAT, BETYDS?

MVULA YOYO, *Lid van die US Raad*

Wanneer 'n sleutelaanstelling beplan en uitgevoer word, is die vraag maar altyd hoe die nuwe persoonlikheid die inrigting of maatskappy se kultuur gaan affekteer. Binne 'n transformerende opset is dergelike aanstelling van kardinale belang vir die suksesvolle implementering van die instelling se transformasie-agenda.

Daar was in Chris Brink se geval natuurlik groot verwagtinge – vanuit verskillende oorde – met betrekking tot die soort bydrae wat hy sou lewer as “die man in beheer”. Wat ons almal egter heel gerieflik vergeet, is die feit dat niemand 'n pos in 'n lugleegte beklee nie, en in Chris se geval is dit veral die Strategiese Raamwerk wat noemenswaardig is – 'n vooruitskouende dokument wat in 2000 opgestel is, twee jaar voordat Chris as Rektor en Visekanselier aangestel is. Die vertrekpunt vir enige beweging in watter rigting ook al was, en is, hierdie dokument wat sommige beskou as die “bybel” wat die US se toekoms behoort te bepaal, en ons na 'n aardse Kanaän sal lei. 'n Ander belangrike feit wat enige nuwe hoof uitvoerende beampste by die US in die gesig sou staar, is die persepsie (feit?) dat hierdie inrigting onaangeraak gebly het wat transformasie-aangeleenthede betref, vergeleke met ander universiteite in die land. As een van die drie top-universiteite in die land, spesifiek op akademiese vlak, sal die US altyd almal se teiken wees – om watter redes ook al. Binne die Suid-Afrikaanse konteks van post-1994 is dit veral ook die Afrikaanse verbintenis waarop daar uit verskillende hoeke gefokus (sal) word.

Sommer met die intrapslag, naamlik tydens sy inhuldiging, het Chris dit baie duidelik gemaak dat daar met 'n nuwe bril na transformasie-aangeleenthede gekyk sal moet word. In 'n land wat oor honderde jare blootgestel is aan 'n “óf-óf”-benadering, was Chris se voorstel van 'n “en-en”-benadering vir my 'n belangrike uitspraak vir 'n nuwe hoof uitvoerende beampste.

Met betrekking tot die eerste scenario wat deur die titel van hierdie stuk voorgestel word, sou ek reken dat dit geld vir diegene wat voel dat Chris tydens sy termyn te vinnig beweeg het met transformasie-inisiatiewe. Die feit van die saak is egter dat hy moes besluit om óf 'n slakkepas te handhaaf, óf die bul by die horings te pak. Dit is vir my ook duidelik dat Chris in 'n groot mate probeer het om die “en-en”-benadering toe te pas. Wat beide die taalkwessie en transformasie binne personeelgeledere betref, sou 'n mens kon sê dat hy miskien “te vroeg” was vir sommige groeperings op Stellenbosch. Nadat Chris se intensies met genoemde kwessies duidelik begin word het, was daar nie slegs hewige debatte op verskillende vlakke nie, maar was dit veral die wyse waarop debatvoering geloods is wat die aandag getrek het. Benewens persoonlike aanvalle op Chris as mens, was daar ook meer belangstelling in die nominasies (en nominasieproses) van persone wat op die Raad moes dien.

'n Ander geskilpunt wat ook met moed aangespreek is, het rondom kampus en koshuiskultuur gesentreer. In hierdie verband was Chris weereens bereid om die saak direk aan te spreek, en het tipies nie geskroom om sy standpunt duidelik te maak nie. Hierdie aangeleentheid was vir my persoonlik 'n

baie uitdagende een, aangesien ek deel was van 'n taakspan wat hom hieroor moes adviseer. Hoewel hy baie duidelik nie honderd persent saamgestem het met ons voorstelle nie, was daar 'n baie opmerklike verbetering in sy verhoudinge met die studentekorps, en veral met studenteilers. Sy hantering van hierdie kwessie het dit baie duidelik gemaak dat hy nie absoluut onbuigsaam is nie, maar dat hy bereid is om 'n goed beredeneerde standpunt te aanvaar. En dit is miskien waar die grootste probleem lê wat Chris betref: Hy praat en redeneer soms bo die gemiddelde persoon se begripvlak, en is altyd bereid om sy standpunt te stel, hoe ongewild ook al!

Ek glo nie enigiemand kan argumenteer dat Chris (lees hier: sy transformasiefokus) "te laat" is vir die US nie. Wat vir my nogal uitstaan, is sy houding jeens wat ander as 'n krisis sou kon beskou. 'n Noemenswaardige geval is die optog wat in 2006 deur sekere studenteorganisasies gelei is uit protes teen onder andere die US se rekord met betrekking tot transformasie-aangeleenthede. Hoewel heelwat mense ontsteld was oor die moontlikheid van 'n optog op die kampus – veral aangesien dit in samewerking met die Jeugliga van die ANC gereël is – het Chris dit nie slegs toegelaat nie, maar dit verwelkom. Hy het dit gesien as 'n duidelike simbool van die mondigwording van die US as een van die hoëronderwysinstellings in Suid-Afrika – wat hier sou plaasvind, is al jare gelede op alle ander kampusse ervaar.

Tussen die twee uiterstes wat vlugtig hierbo aangespreek is, is 'n scenario wat sou voorstel dat die US gereed was vir Chris Brink. Daar is talle voorstanders van die gedagte dat die US wel voorbereid was op en ook baat gevind het by sy betrokkenheid by die US. Die transformasieproses wat Chris gelei het, is baie beslis nie honderd persent deur hom gekonsipieer nie – ek het vroeër verwys na die Strategiese Raamwerk wat al in 2000 'n werkbare dokument geword het. Waar Chris wel 'n beduidende rol gehad het, was in die implementering van die idees en rigting wat in daardie dokument uitgespel of gesuggereer is. Om so 'n dokument op te stel, is natuurlik nie 'n eenvoudige taak nie, en verg heelwat onderhandelinge, nugtere (en soms ook nie so "nugtere" nie!) denke en kanne vol wysheid. Nadat dié groot taak afgehandel is, begin die eintlike werk, naamlik die "ontbondelingsproses" – om betekenis te gee aan die mooi, politiek korrek geskrewe teks.

Binne 'n konteks waar dit nie slegs diegene op voetsoolvlak is wat 'n belang het in die transformasie van 'n inrigting nie, kan die implementeringsfase nogal taamlik uitdagend wees. Die US was (en is) definitief nie 'n uitsondering in hierdie verband nie. Chris se bewegings is deur menige groeperings en belanghebbendes met arendsoë dopgehou. Hierdie belangstelling kan in kriketterme vergelyk word met Australiese veldwerkers wat 'n Suid-Afrikaanse kolwer omsingel terwyl Shane Warne op hom afstorm in die doodsnikke van 'n taai eendaagse wedstryd in Sydney, Australië. Hoewel Chris die meeste aflewings met omsigtigheid behandel het, het hy dikwels laat blyk dat hy hom nie deur 'n Shane Warne- of Glen McGrath-aflewering sal laat afskrik nie! Dit is veral tydens debatte oor taal- en transformasie-aangeleenthede dat dit soms geklink het asof hy met venyn onder die bousers inklim – daar is in ons Raad ook "Vinnige Fannies".

Chris Brink is definitief op die regte tyd aangestel en het, soos Madiba, tydig plek gemaak vir nuwe leierskap!

GRENSE VERSKUIF, STELLENBOSCH WORD INKLUSIEF

DAVID PIEDT, *Lid van die US Raad*

Ek het maar laat by die US betrokke geraak. My aanvanklike benoeming as Raadslid van die US is deur die destydse NNP-premier van die Wes-Kaap gemaak. Na die verstryking van my eerste termyn het die ANC-premier dit goedgevind om my vir 'n tweede termyn aan te stel. Vir my was die US 'n eksklusiewe plek vir wit Afrikaanse mense. Hier het hulle, buiten om akademiese uitnemendheid te beoefen, ook ruim tyd spandeer aan die ontwerp, bestudering en implementering van die apartheidsideologie.

Reeds vanaf Chris se aanstelling as Rektor van die US het hy stelselmatig en doelgerig begin werk om die Universiteit aan die groter Suid-Afrikaanse gemeenskap bekend te stel. Hy het verseg dat die Universiteit deel bly van ons geskiedenis van verdeling, waar etniese groeperinge as "good guys" en "bad guys" gekategoriseer is. Hy het sy fokus na die algemene feite van die verlede verskuif, ons aandag op nuwe perspektiewe en kontekste gevestig en voortdurend betoog vir gesindheidsveranderinge en 'n meer tasbare en progressiewe interaksie met die onderskeie gemeenskappe.

Die grondliggende politieke veranderinge in Suid-Afrika het hom die geleentheid gebied om vasberade en hardnekkig te werk aan die bekendstelling van die eens eksklusiewe plek aan 'n groter, meer ontvanklike en versoenende Suid-Afrika.

Saam met sy Bestuurspan en ander rolspelers het hy die US goed bestuur ten opsigte van die portefeuljes van onderrig, navorsing en bedryf, met innovasie en kommersialisering hierby ingesluit. Dit is altyd moeilik om die akademiese prioriteite met die finansiële realiteite en ander omgewingsfaktore te versoen, maar onder sy leiding het hierdie inisiatiewe al hoe meer sukses getoon.

Om die US in 'n groter akademiese konteks te plaas, moes Afrikaans as onderrig- en wetenskapstaal in die gedrang kom. Die nuwe akademiese eise en die herposisionering van die Universiteit het daartoe gelei dat daar weer aandag gegee moes word aan hierdie sensitiewe kwessie. Ek dink nie Chris staan onverskillig teenoor Afrikaans nie, want dit sou strydig wees met Visie 2012. Volgens my oordeel was die idee dat almal wat in die toekoms van Afrikaans as onderrigmedium aan die US belang stel, op 'n professionele en akademiese wyse hieroor sou herbesin.

Sy uitgangspunt was dat die toepassing van ons verbintenis met die taal aan vandag se realiteite gemeet moet word. Ek sou dink dat dit deel van die rektor of hoof uitvoerende beampte se pligte is om vas te stel watter bedreigings en/of voordele dit vir die Universiteit inhou en om dienooreenkomstig aanbevelings te maak by diegene wat oor die bevoegdheid beskik om die gepaste besluite daaromtrent te neem. Die Universiteit se doelstellings, soos vervat in Visie 2012 en die *Strategiese raamwerk vir die eeuwisseling en daarná*, getuig van sy visie. Hierdie radikale inisiatiewe het Chris tot 'n persona non grata by 'n bepaalde sektor van die wit gemeenskap verklaar.

Aan die ander kant het hy vriende gemaak op plekke waarvan hy nie die vaagste benul het nie. Daar is in hierdie geleedere groot bewondering en waardering vir die moed en dapperheid wat hy tydens sy termyn as Rektor van die US aan die dag gelê het. Hy het 'n ongelooflike verwagting van die US se toekoms gehad en passievol daarin geglo. Hy was 'n verkennende en ontdekkende persoonlikheid wat sy oog altyd op die uitgestrekte oseaan gehou het sonder om te vergeet dat hy op die strand staan.

Chris het my by geleentheid daaraan herinner dat jy nie alle wit mense kategorieë vir apartheid kan veroordeel nie. Almal het nie daarmee akkoord gegaan nie: Sommige het hulle afkeur daarvan duidelik getoon; andere het hulle selfs fisies daarteen verset. Chris se integriteit, onafhanklike denke, waardeselsel en sin vir geregtigheid het hom in staat gestel om hom los te maak van 'n eksklusiewe, meerderwaardige en altyd betersweterige groep.

Hierdie eienskappe het hom kwesbaar gemaak en hom in 'n groot mate alleen gelaat. Volgens my beskeie mening word sy vertrek deur baie van sy volksgenote gesien as 'n oorwinning teen sy progressiwiteit en pogings om die *status quo* te verander. Die US het egter iemand van Chris se kaliber nodig gehad wat moeisam en teen baie weerstand kon werk om die US binne sy nuwe konteks te vestig, en wat nie sou terugdeins vir die uitdagings nie. Vir die US was rigtingverandering onafwendbaar, en hy was die regte man op die regte tyd.

Die reis van verandering en vernuwing is nog lank nie afgehandel nie, omdat 'n groep baie stadiger beweeg as 'n individu. Ek sal Chris altyd onthou vir die ondubbelsinnige leiding wat hy keer op keer in die onverkwiklikste tye gegee het, en ook vir sy vermoë om situasies aan die hand van werklikhede te ontled en nie deur sintetiese argumente wat op tradisionele, historiese en emosionele behoud gebaseer is nie.

Hy het sy visie selfs verder as wat hy kon sien, gestel, en hoewel hy nie alles kon doen wat hy in die vooruitsig gestel het nie, het hy beslis iets gedoen waarvoor ons hom nog vir 'n baie lang tyd sal onthou: Onder sy leierskap het daar 'n uitgebreide, verteenwoordigende netwerk op al die vlakke en sferes van die Universiteitsgemeenskap ontstaan. Hierdie netwerk het kommunikasie en konsultasie maklik gemaak. Chris het by my die indruk gelaat dat hy nooit die US op die spel sou plaas om sy bepaalde doelwitte te bereik nie. Hy wou graag die Universiteit as een van die effektiwste hoërsonderwysinstellings in Afrika sien en wou ons ook internasionaal kompetend maak. Mense het met hom verskil ten opsigte van sy benadering in hierdie verband, maar niemand kon hom daarvan beskuldig dat hy dislojaal was teenoor die US nie.

My gebed is dat die Here hom ruim sal sien in sy nuwe werksaak en dat daar groot vrug op sy arbeid sal wees, en dat hulle as gesin gou sal aanpas en voorspoedig sal wees.

CHRIS – OF JANUS?

LIESBETH BOTHA, *Uitvoerende Direkteur:*

Innovasie en Kommersialisering, US, en lid van die Rektor se Bestuurspan

My reis saam met Chris deur die veelfasettige Stellenbosiaanse landskap het in 2002 begin. Dit was toe ek hom gevra het om as referent vir my op te tree in 'n voorgenome aansoek om die pos van Dekaan van die Ingenieursfakulteit by die Universiteit van Pretoria. Hy sou dit "met graagte" doen, maar het gevra of ek nie liever by die US wil aansoek doen nie, met die idee dat ons dan sou kon saamwerk aan sy ideale vir die Universiteit. Die reis na my huidige posisie as Uitvoerende Direkteur: Innovasie en Kommersialisering (toe nié via 'n dekaanskap nie) was op sigself vir ons albei 'n steil leerkurwe. Hy het gou geleer dat dit nie eenvoudig is nie, en soms onmoontlik, om binne die US-geledere die inkoop te kry in wat vir hom voor die hand liggende transformasie-ideale was. 'n Vrouedekaan wat op meriete aangestel word in die bestuursgeledere van slegs mans, is tog eersteklas – of is dit?

Ek onthou hoe idealisties hy vyf jaar gelede was, en ek ook, oor die tempo waarteen hy transformasie wou lei. Hy was vroeg in sy termyn baie eksplisiet oor wat transformasie in die universiteitskonteks beteken, met ander woorde watter veranderinge nodig is sodat die US die sogenaamde Visie 2012 kan bereik – hoe ons, deur hierdie vyf visiepunte na te streef, 'n nóg meer uitstekende universiteit kan word wat betref ons navorsing, onderrig en leer, en gemeenskapsinteraksie. Chris het dit wyd en syd bekend gemaak en ons, sy bestuurskollegas, het entoesiasies meegedoen, omdat dit ook ons visie was (en is). Chris het deur die vyf jaar voet by stuk by Toekomvisie 2012 gehou, en hierdie visie het hom en ons gelei om ons strategieë te ontwerp en ons besluite te neem.

In die ontwerp en beplanning van strategie is Chris 'n meester – sy benadering het altyd vir my sin gemaak, gespieël teen die beeld van ons visie. Hy kon al sy planne so netjies en logies uiteensit – 'n mens kon hom net bewonder vir sy helderheid van denke. Ek het dr. Mamphela Ramphele (Rektor van die Universiteit van Kaapstad toe Chris in die negentigerjare daar Departementshoof van Wiskunde was) by 'n eregradeplegtigheid ontmoet, en ons het oor Chris gepraat. Mamphela se woorde was: "Ah, my friend Chris, yes, the man with the tidy mind." Dit som 'n groot deel van Chris *netjies* op!

Die transformasieprojekte wat ek saam met hom aangepak het, sluit in die hersiening van die koshuisplasingsbeleid as 'n instrument om die koshuiskultuur te transformeer en die koshuise meer toeganklik te maak, die ontwikkeling van 'n sakeplan by die Fakulteit Gesondheidswetenskappe om meer fondse vir strategiese projekte te ontsluit en akademië se tyd te verbruik, en die sekwenste herontwerp en regskeping van die ondersteuningsafdelings om meer gepas en koste-effektief te funksioneer. Die strategieë wat ontwerp is, was meesterlik. Dit het altyd vir my gelyk of dit feitlik moeiteloos vir hom kom.

Vir my was die moeiliker deel daarvan om as deel (en soms leier) van die veranderingspan, -agenda en projekte die implementering te doen. Alle veranderinge is moeilik, veral omdat mense se reaksie

daarop en tempo van aanvaarding daarvan radikaal verskil. Dit het noodwendig felle kritiek teen die verandering en dan ook teen die agente van verandering tot gevolg. Selfs nie deeglike raadpleging, wye oorlegpleging en sorgvuldige veranderingsbestuur was ooit genoeg om die versugting na meer daarvan in die geleedere van die mense op wie die veranderinge 'n impak het, te bevredig nie. Die kommunikasie oor die motivering vir verandering en die doelwitte daarvan blyk nooit voldoende te wees in 'n omgewing met sulke uiteenlopende belangegroepes en 'n kollegiale kultuur soos die Universiteit Stellenbosch nie.

Wat met Chris se beeld in die media (spesifiek *Die Burger* en *Rapport*), by sommige akademici en in die Konvokasie gebeur het, bly vir my in 'n groot mate 'n raaisel, maar word dan ook 'n les in die bestuur van transformasie. Dis asof hy 'n Janusfiguur geword het.¹ Nog nooit het ek so 'n duidelike manifestasie van die siniese opmerking "no good deed goes unpunished" gesien nie. Jy kan jou as't ware uit 'n plek uitbestuur deur nie die populêre ding te doen nie, maar die "regte" ding. Die mense wat Chris goed ken, sal nooit aan sy goeie intensies en toewyding aan die ideaal van 'n uitstekende Universiteit Stellenbosch twyfel nie. Ten spyte van alles wat hy daarvoor gedoen en opgeoffer het, en ongeag die mens van integriteit en intelligensie wat hy waarlik is, het die media (veral die briewekolomme in *Die Burger*, maar ook beriggewing) hom geprojektee as 'n kil, berekende anti-Afrikaanse rebel, vyandig teenoor die Universiteit en ondeurdag en ondeursigtig in besluitneming, asof hy net sy eie belang nastreef sonder om andere te konsulteer.

Die doel van Visie 2012 is om duidelik te artikuleer waarheen die Bestuur die US probeer lei. Taal, as een van die vyf punte van Visie 2012, moes dus bestuur word, en Chris het in 2002 op sy logiese manier begin deur 'n ondersoek te laat doen na die stand van sake met betrekking tot taal. Gaandeweg het die media, sekere groeperings binne en buite die US en sekere individue die resultaat van die bepaling van die status quo voor Chris se deur gelê, asof hy die argitek was van 'n verengelsing van die US wat hy aan die begin van sy termyn as Rektor hier aangetref het. Daarna kon niks weer sy beeld in hierdie verband herstel nie. Teen die einde van 2006 was dit so absurd dat een van die lede van die US Raad in 'n amptelike dokument van die Konvokasie na die "verengelsingsagenda" van die Bestuur onder Chris se leiding verwys asof dit 'n welbekende feit is. Die teendeel is waar. Soos met al die ander punte van Visie 2012 is dit die strewe van die Bestuur (en hopelik die oorgrote meerderheid van die personeel, studente en belanghebbendes) om Afrikaans as onderrig- en wetenskapstaal in 'n meertalige konteks by die US te bevorder. Maar die ander punte van die visiestelling, het Chris altyd beklemtoon, staan nie ondergeskik aan die punt oor Afrikaans nie, en wat meer is, taal behoort altyd die akademie as wese van die Universteit te dien, en nie andersom nie. Hierdie boodskap is al op soveel maniere wetend en onwetend verkeerd verstaan en geïnterpreteer dat die kwessie tot absurditeit gedryf is.

Onder Chris se leiding het baie van ons geleer wat leierskap in transformasie beteken. Hy kon daardie leiding neem, omdat hy diep in sy hart in transformasie glo. Dis telkens deur bruin of swart kollegas en vriende van Chris genoem, en dikwels deur ons kollega en vriendin, dr Edna van Harte (eers Chris se uitvoerende assistent, later Studentedekaan en tans Dekaan van die Fakulteit Krygskunde). Met haar struggle-verlede sal sy 'n kameraad in transformasie herken as sy hom sien.

Maar dis nie net die inkomelinge soos Edna en ek wat Chris na waarde geskat het nie; dis ook die "ware" (ouer) Stellenbossers. By die laaste vergadering van die Senaat en ook van die Uitvoerende Komitee van

die Senaat (UK(S)) is dit die gebruik dat die langsdienende kollega die rektor 'n goeie Feesgety toewens. By een so 'n geleentheid van die UK(S) het prof. Tom Park, op daardie tydstip Dekaan van die Fakulteit Opvoedkunde, Chris met die volgende stuk (met apologie aan Salomo²) op sy weg gewuif:

'n Knap rektor is baie werd, baie meer as dekane.

Sy Senaat steun op hom en pluk die vrugte van sy werk.

Hy bring vir die Universiteit net voordeel, nie nadeel nie, sy hele lewe lank.

Hy maak onderriginsette en -uitsette bymekaar en geniet dit om die finansiële dryfvere te bepaal.

Hy is soos die handelskepe: Hy bring fondse van ver af in.

Hy staan op as dit nog nag is en bereken toedelings vir sy fakulteite; ook sy steundienste kry hulle deel.

Hy pak regskaal met krag aan; sy hande staan vir niks verkeerd nie.

Hy stel vas of die kort- en langtermynbedryfstekens billik is; sy lig bly heelnag aan.

Hy werk met die rekenaar; sy hande bly besig met 'n driejaar- rollende sakeplan.

Hy het 'n oop hand vir dosente, asook vir ander behoeftiges.

Hy maak self vir hom sakeplanne en dra net klere van Gucci en Armani.

Hy is welbekend by HOSA,³ waar hy saam met die HO-leiers⁴ beraadslaag.

Alles aan hom spreek van 'n sterk en edel persoonlikheid; hy ken geen kommer oor die toekoms nie.

As hy praat, is dit met wysheid; as hy leiding gee, is dit met liefde.

Hy hou goeie toesig oor sy taalbeleid; lui is hy nie.

Sy Konvokasie prys hom; die HOGK⁵ bewonder hom:

"Daar is baie knap rektore, maar jy, Chris, oortref hulle almal!"

In dié humoristiese stuk lê die respek en selfs bewondering wat Chris se gesiene en gesetelde akademiese kollegas vir hom het oop en bloot.

Chris het die Universiteit Stellenbosch 'n beter plek agtergelaat as wat hy dit aangetref het, en die persoonlike prys daarvoor was tydelik waarskynlik hoog. Ek glo dat wanneer die venyn, die skinderstories, *Die Burger* en die Konvokasie in sy en sy vrou, Tobe, se gedagtes begin vervaag, hulle sy suksesse in die transformasie van die Universiteit, die waardering van sy kollegas, die interessante akademiese debatte wat daar wel was en die mooi omgewing sal onthou, en daaraan sal terugdink as 'n noodwendige en uiteindelik triomfantelike tydperk in hulle en die Universiteit se geskiedenis.

ENDNOTAS

- ¹ In die Romeinse mitologie is die god Janus meestal met twee koppe uitgebeeld, met een wat vorentoe kyk en een na agter. Hy is gebruik om verandering te simboliseer, asook oorgange soos die progressie van die verlede na die toekoms, van een toestand na 'n volgende, van een visie na 'n ander, die bereiking van volwassenheid van jongmense en die oorgang van een heelal na 'n ander (bron: Wikipedia). In die Afrikaanse spreektaal het die tweekoppigheid van Janus egter die karakter van 'n tweegesig gekry (bron: Verklarende Afrikaanse Woordeboek, 8ste hersiene en uitgebreide uitgawe, Labuschagne en Eksteen).
- ² Spreuke 31:10-31
- ³ HOSA = Hoër Onderwys Suid-Afrika (groep van alle rektore en visekanseliers van Suid-Afrikaanse universiteite)
- ⁴ HO = hoër onderwys
- ⁵ HOGK = Hoëronderwysgehaltekomitee van die Raad op Hoër Onderwys, verantwoordelik vir institusionele oudits.

UNIEK IN BENADERING EN STYL

LEOPOLDT VAN HUYSSTEEN, *Dekaan: Fakulteit Agriwetenskappe, US*

Chris Brink is volgens my Chris Brink omdat hy dinge met 'n unieke benadering en styl aanpak. Ek meen hy was 'n situasionele leier wat met sterk direkteiewe oortuig het. Een van sy sterk punte was sy vermoë om met idees en konsepte te werk. So het hy duidelik rigting gegee deur die nodige direkteiewe en logika daar te stel, altyd met die visiestelling vooropgestel.

Wat ek van sy leierskap waardeer het, is dat ek altyd geweet het wat hy wou doen en veral ook die hoekom verstaan het, deurdat hy stelle doelwitte daargestel het of die ruimte geskep het dat eie doelwitstelling kon plaasvind, afgestem op die afgeleides uit Visie 2012. Een van sy besondere leierskapseienskappe wat ek ervaar het, was sy vermoë om te luister as hy meegedeel is dat ons êrens met iets ernstigs vasval. Daar was dan vir my voldoende ruimte om soos en wanneer nodig van hom te verskil en die ander kant van die saak te stel. Hy was sensitief vir wanneer "rooi ligte aangaan" en was dan bereid om daarop te reageer en op te tree om die situasie te bestuur. 'n Mens se feite en planne moes natuurlik korrek en agtermekaar wees indien jy so 'n kwessie by hom aanhangig wou maak en wou hê dat daar 'n verandering in benadering of styl moes wees, of bloot 'n verskuiwing van die tydslyne.

Chris het baie moed gehad en was nie bang om standpunt in te neem as hy in iets geglo het nie. Met hierdie eienskappe het hy die pendulum by 'n paar geleenthede heeltemal laat wegswaai van die punt van ewewig om die pot die nodige roer te gee. Soms het ek gedink dit was onnodig en te ver, maar dan kon 'n mens met goeie argumente en voorstelle 'n nuwe en beter balans vind.

Hy is 'n goeie navorser. Sy aanvoeling vir en verbintenis tot navorsing was 'n besondere bate in tye toe moeilike besluite geneem moes word, byvoorbeeld toe die SET¹-fakulteite die gevaar geloop het om groot skade te ly as gevolg van die drastiese implikasies van 'n begrotingsbesluit. Hy kon die situasie van navorsingsomgewings insien en dit goed verwoord, byvoorbeeld met die verduideliking van die "pynfaktor" toe daadwerklike ingryping nodig was om ons uitgawes te besnoei en ons aktiwiteite só te belyn dat ons begroting kon klop en die langtermyn-finansiële gesondheid van die US verseker kon word. Ten tyde van akademië se ongemak oor waarom departemente moes saamsmelt, het hy die "sloerfaktor" as een van die belangrikste redes aangevoer. Na my oordeel is sy navorsingsdirektiewe goed nagevolg deur die onderskeie omgewings. Dit het uitdrukking gevind in die stelsel van sakeplanne om "weg te beweeg van die besigheid-soos-gewoonlik-denkwyse na 'n meer gedifferensieerde benadering tot ons kernbesigheid, die akademië".

Een van die belangrike innoverende direkteiewe wat onder sy leiding daargestel is, was die instelling van 'n gefokusde afdeling vir Innovasie en Kommersialisering om die wonderlike potensiaal van die US se navorsingsuitsette as kommersiële geleenthede te ontsluit en só te rig dat volhoubare geldstrome daardeur gegenereer word. Hierdeur, maar ook deur ander integreerende direkteiewe, is 'n klimaat geskep om ons navorsing so koste-effektief moontlik en soos 'n besigheid te bedryf.

ENDNOTA

¹ SET Science, Engineering and Technology

UITDAGEND EN INSPIREREND

TOM PARK, *Gewese Dekaan: Fakulteit Opvoedkunde, US*

Om in enkele paragrawe reg te laat geskied aan die saakmakende leiersrol wat prof Chris Brink as Rektor en Visekanselier van die Universiteit Stellenbosch gespeel het, is 'n moeilike taak, veral omdat die impak van sekere koersaanpassings wat hy geïnisieer het, moontlik eers veel later tot wasdom sal kom.

Die beoordeling van 'n leier sonder inagneming van die konteks waarin hy of sy gefunksioneer het, is dikwels waardeloos. Dit maak die vergelyking van leiers, polities of akademies, ook baie moeilik, aangesien elke leier onder 'n ander stel omgewingsveranderlikes, wat eiesoortige eise gestel het, moes funksioneer. Chris Brink se termyn as Rektor en Visekanselier van die Universiteit Stellenbosch is gekenmerk as 'n tyd waarin die noodsaaklike transformasie van die Suid-Afrikaanse hoëronderrysstelsel nie net momentum gekry het nie, maar ook as 'n deurslaggewende faktor op die voorgrond getree het.

Die Raad op Hoër Onderwys se Hoëronderrysgehaltekomitee (HOGK), wat sowel die akkreditasie van programme as die institusionele oudits van hoëronderrysinrigtings in Suid-Afrika bestuur, het in Brink se tyd 'n beduidende rol begin speel in die vestiging van meer formele gehalteversekeringsmeganismes by universiteite. Die HOGK se raamwerke en kriteria vir die assessering van die gehalte van programme en inrigtings is ingebed in die Regering se beleid vir die transformasie van hoër onderwys, wat onder meer ten doel het om toegang tot hoër onderwys te verbreed, in die besonder vir voorheen uitgeslote groepe, en om die deurvloeiakoers van studente te verhoog. Teen hierdie agtergrond van oënskynlike spanning tussen die strewe na groter inklusiwiteit en die versekering van kwaliteit, het Brink die Stellenbosse skip op 'n baie bekwame en verantwoordelike wyse deur die spreekwoordelike Scylla en Charybdis gestuur.

Met Chris Brink se aanstelling by die Universiteit het hy die mandaat van die US Raad ontvang om as die akademiese leier uitvoering te gee aan die Universiteit se strategiese plan, wat saamgevat was in 'n dokument getiteld *'n Strategiese raamwerk vir die eeuwisseling en daarná*. Een van sy grootste bydraes as onderwysleier/-bestuurder in hierdie verband was om by wyse van deelnemende bestuur 'n vyfpuntvisiestelling, bekend as Visie 2012, te ontwikkel. Hierdie visiestelling was rigtinggewend in die vestiging van die Universiteit as 'n uitnemende akademiese instelling en gerespekteerde kennisvenoot wat nie net aan die wetenskaplike, tegnologiese en intellektuele kapasiteit van Afrika bou nie, maar ook 'n aktiewe rolspeler in die ontwikkeling van die Suid-Afrikaanse samelewing is. Terselfdertyd het Visie 2012 dit onomwonde bevestig dat die Universiteit 'n kampuskultuur wil vestig wat 'n diversiteit van mense en idees verwelkom en Afrikaans as onderrig- en wetenskapstaal in 'n meertalige konteks wil bevorder.

As leier en bestuurder het hy dus heel vroeg in sy termyn die Universiteit se pad vorentoe deur middel van 'n eenvoudige visie aan die Raad, akademici, steundienspersoneel en studente uitgespel. Dit

het dan ook daartoe gelei dat die Universiteit se Sakeplan in hierdie visie geanker is en poog om die finansiële en menslike hulpbronne van die Universiteit só te bestuur dat dit tot die realisering van Visie 2012 bydra. Chris Brink se breë kennis van die universiteitswese het hom telkens in staat gestel om die Universiteit se visie met eietydse onderwysrealiteite in verband te bring. So het hy meermale uitdagings in geleentheid vir die Universiteit omskep.

Uit die wyse waarop Chris Brink die fakulteite en steundiensomgewings bestuur het, was dit altyd duidelik dat hy hoë prioriteit aan die rol van die Universiteit as navorsingsinstansie en innovasieagent gegee het. Tesame hiermee was hy as A-gegradeerde wetenskaplike 'n sterk rolmodel vir jong en gevestigde navorsers. Die resultaat hiervan was dat die navorsingsuitsette van die Universiteit in die Brink-era verder toegeneem het, in ooreenstemming met die strewe om 'n uitnemende akademiese instelling en gerespekteerde kennisvenoot te wees. Die Universiteit is tans, gemeet aan 'n verskeidenheid navorsingsuitsetmaatstawwe, een van die topnavorsingsuniversiteite in Suider-Afrika.

Teen die agtergrond van Visie 2012 was Chris Brink se vertrouwe in die Universiteit se vermoë om nie net 'n verskil in studente se lewens te maak nie, maar ook 'n deurslaggewende impak op Suider-Afrika te maak, aansteeklik en het hy as leier ander geïnspireer om hierdie doelwit te bewerkstellig. Sy strategieë en werksywes om die strewes wat in Visie 2012 vervat word, waar te maak, was dikwels kontroversieel en ongewild, wat hom ernstige kritiek van sommige van die Universiteit se werknemers, maar veral ook van alumni, op die hals gehaal het. Hoewel hy nie onverskillig gestaan het teenoor hierdie kritiek nie, het hy onwrikbaar geglo in die pad waarop hy die Universiteit gelei het. Ten spyte van hierdie soms onbehaaglike kritiek het hy deurgaans koel en kalm gebly en, in teenstelling met sommige van sy felste kritici, nooit die man gespeel nie, maar altyd sy oog op die spreekwoordelike bal gehou. Die professionele wyse waarop hy hierdie soms neerhalende en dikwels erg persoonlike aanmerkings van sy opponente hanteer het, het hom as akademiese leier laat uitstyg.

Getrou aan Visie 2012, wat die Universiteit ook as 'n aktiewe rolspeler in die ontwikkeling van die Suid-Afrikaanse samelewing sien, het Chris Brink hom nie net vir die welstand van die Universiteit beywer nie, maar ook as gemeenskapsleier baie van sy tyd en energie aangewend om, in samewerking met die plaaslike owerhede, van Stellenbosch 'n voorkeur-studentedorp te maak. Hy het baie moeite gedoen om die verdeeldheid onder die verskillende gemeenskappe in Stellenbosch wat as gevolg van die politieke ongeregtighede van die verlede ontstaan het, te heel.

Ek glo dat baie van die Universiteit se inisiatiewe en aktiwiteite in die toekoms steeds gebaseer sal wees op die waardes wat onder Chris Brink se leiding gevestig is. Hoewel daar koersaanpassings sal wees om steeds relevant te kan bly, sal die basiese waardes wat hy gevestig het, in baie opsigte steeds vir die Universiteit Stellenbosch rigtinggewend wees.

Hoewel ons baie bewus is daarvan dat ons ná sy vertrek armer sal wees aan wysheid en leierskap, wil ek graag vir Chris en Tobeia Brink voorspoed en sterkte vir hierdie nuwe fase in hulle lewens toewens.

SKIPPER VAN HOOP

ELNA MOUTON, *Dekaan: Fakulteit Teologie, US*

'n Mens tussen mense

Kort nadat prof Chris Brink in 2002 die benoeming as Rektor en Visekanselier van die Stellenbosch Universiteit aanvaar het, het hy 'n verkennende besoek aan Matieland gebring. "Gekamofleer" in ontspanne somersdrag het hy lustig op die kampus rondgestap en soos 'n ou bekende met dese en gene gesprekke aangeknoop. So kom hy ook by die Fakulteit Teologie aan en stel homself as "Chris Brink" voor aan studente wat rondluier. Van hulle het eers later – ietwat verbysterd – gesnap wie dié vreemdeling was wat so half ongeërg, maar met intense fokus, in hulle belang gestel het...

Chris Brink is 'n gemaklike mens-mens wat die Stellenbosch-gemeenskap bevriend het met sy kenmerkende vermoë om by mense aan te sluit waar hulle is, en dan 'n pad met hulle te stap. So werk dit met metafore én met leiers wat kan besiel en horisonne kan help oopskuif. Hulle neem jou van die bekende na 'n nuwe wêreld... Wat sou Chris Brink se geheim wees? Hoe het hy dit reggekry om die (té swaargelaaide) Matieskip deur die rotse en branders van diepgaande en soms pynlike transformasie- en regskaalingsprosesse in 'n nuwe, hoopvolle koers te navigeer? Hoe was dit moontlik om die skip op see te herbou en van oortollige vraag – ook ideologiese bagasie – ontslae te raak?

Miskien is eenvoud in die rykste sin van die woord Brink se sterkste eienskap. 'n Soort eenvoud te midde van kompleksiteit, waarmee baie kon identifiseer en wat dit moontlik sou maak om vorentoe te beweeg. Dit was byvoorbeeld vir hom belangrik dat die Universiteit se Visie 2012 nie meer as vyf punte moet hê nie, want "dis nie verniet dat 'n mens vyf vingers aan een hand het nie". Ná ingewikkelde debatte by die Senaat en Institusionele Beplanningsforum kon hy met klinkklare insig en wysheid die kern van 'n saak opsom, dikwels met behulp van enkele kernwoorde wat hy op 'n kaartjie uit sy binnesak sou skryf. Dit was ook die soort atmosfeer wat hy tydens gesprekke om die ronde tafel in sy kantoor geskep het – ondenkbaar sonder die geliefde potjie tee waarmee hy almal tuis laat voel het.

Regskaling by die US

Onder leiding van die Senior Direkteur Finansies, prof Estian Calitz, is daar vroeg in die derde millennium vasgestel dat die Universiteit Stellenbosch se uitgawes geleidelik besig was om die inkomste in te haal, en dat dit die Universiteit se finansies op risiko geplaas het. By nabaat onthou ek met verwondering hoe prof Brink as rektor die uitgebreide regskaalingsproses wat hierop gevolg het, met 'n buitengewone luistervermoë, professionele diepgang en billike dog ferm doelgerigtheid bestuur het.

Vir 'n klein fakulteit soos Teologie was die uitslag van hierdie proses nie vanselfsprekend nie – die doel van regskaalings is immers "om te snoei om te groei". Maar toe gebeur die wonder. Iewers langs die pad het die Rektor in sy fyn waarneming besef dat die simboliese waarde van die Fakulteit Teologie

groter is as sy studentegetalle. Daarom het hy die proses op 'n bepaalde punt rondom *tien* fakulteite toegebind – Teologie inklus! Dit was 'n moedige tree in 'n hiperkomplekse proses en 'n standpunt wat hy as Rektor dikwels op publieke forums verreken het. Daar kan dus met sekerheid gesê word dat die Fakulteit Teologie haar bestaan in die jaar 2007, aan die einde van Chris Brink se termyn, aan sý onderskeiding te danke het.

Maar getrou aan die aard van 'n regsstalingsproses, moes die onderhandelinge onmiddellik begin oor hoe 'n klein fakulteit soos Teologie volhoubaar bedryf kon word. In kontinuïteit met ander fakulteite wat departemente moes konsolideer, het prof Brink Teologie versoek om die tradisionele drie departemente deur middel van "'n platter struktuur" akademies en ekonomies volhoubaar te bestuur, met duidelike doelwitte vir die toekoms. Vir die wyse waarop die Rektor hierdie (onvermydelike) uitdaging aan Teologie gestel het, met die gepaardgaande steundienste wat vir die uitvoering daarvan in plek gestel is, verdien hy ons opregte dank en respek.

Bevordering van diversiteit

Saam met sy klem op eenvoud en helder kommunikasie, en 'n ferm, billike en konsekwente bestuurstyl, is Chris Brink se leierskap gekenmerk deur 'n soort onverskrokke, onbedreigde, radikale bevordering van verskeidenheid op die Matiekampus. Met sy vry gees en wêreldwye werkservaring was dit vir hom ononderhandelbaar dat die universum van dissiplines, standpunte, kulture, tale en opvoedkundige behoeftes van alle gemeenskappe gerespekteer en op die beste manier gedien moes word. In die proses het ons hom leer ken as iemand wat kan nuanseer, wat die groter prentjie kan raaksien, wat 'n mosaïek van kontekste en tendense kan lees en nie vir die uitdagings daarvan terugdeins nie – maar ook as 'n groot gees wat besluite kan respekteer waarmee hy nie noodwendig saamstem nie.

Dit is binne so 'n denkraamwerk dat hy die waagmoed en integriteit aan die dag gelê het om Afrikaans as wetenskapstaal binne 'n meertalige konteks (een van die US se visiestellings vir 2012) te bevorder. Vir die wyse waarop hy hom hiervoor in die sogenaamde taaldebat moes verantwoord, verdien hy die land se agting. En om boonop as Rektor tyd te kon maak om 'n boek oor die taaldebat op Stellenbosch te skryf, is eenvoudig merkwaardig! Trouens, 'n mens sou kon sê dat Chris Brink hom onderskei het as iemand wat taal gebruik het om 'n huis te skep waarin álmal kan woon. In hierdie sin was elke toespraak en ope brief van hom aan personeel en studente 'n kunswerk in eie reg.

'n Klassieke voorbeeld vir Teologie is dat hy inisiatief geneem het om nie alleen die Fakulteit aan te moedig om die eerste vroulike dekaan op Stellenbosch te benoem nie, maar ook die tot dusver "deelydse" driejaartermyn-dekaanspos met ander fakulteite te belyn deur dit by die US Raad aan te beveel as 'n "vyfjaartermyn-dekaanspos met beperkte akademiese opdrag". Dit mag na 'n bloot tegniese skuif klink, maar uiteindelik het hierdie soort taalvernuwing bygedra tot die skep van 'n omgewing waar fakulteite en individue as gelykwaardige vennote kan saamwerk. Dit is duidelik dat hy nie alleen die skip se koers help verander het nie, maar dat hy 'n nuwe skip help bou het wat met groter soepelheid en spoed sal kan vaar, en wat hopelik Suider-Afrika se groeiende geleenthede en uitdagings met groter doeltreffendheid sal kan dien.

Ons eer Chris Brink se bydrae as skipper van hoop in 'n waterskeidingsuur van die Universiteit Stellenbosch se geskiedenis, en wens hom praktiese wysheid en vervulling toe in sy nuwe werksomgewing by die Universiteit van Newcastle, Engeland.

OM STELLENBOSCH NIE NET TE INTERPRETEER NIE, MAAR TE VERANDER

ANTON VAN NIEKERK, *Professor in Filosofie,*
Senaatsverteenwoordiger in die US Raad en Voorsitter van die Taalkomitee

Chris Brink se termyn (2002-2007) was na my beste wete die kortste ooit van alle US-rektore. Dit was waarskynlik ook die mees omstrede. Tog het ek weinig twyfel daaroor dat dit aangeteken sal staan as een van die belangrikste tydperke in die onlangse geskiedenis van die Universiteit Stellenbosch. Brink het naamlik die leiding geneem in die noodsaaklike proses om die Universiteit te begin transformeer – 'n proses wat te lank op Stellenbosch uitgestel is. Hierdie transformasie was en is noodsaaklik om van Stellenbosch 'n universiteit te maak wat nie net 'n nasionale bate in diens van die hele Suid-Afrikaanse gemeenskap is nie, maar voluit deel is van die wêreldwye gemeenskap van universiteite wat die wetenskap toenemend in internasionale wisselwerking beoefen. Daar is baie mense wat baie omgee vir die US, en nie van Brink hou nie. Ek twyfel egter nie daaroor nie dat ons hom op die langer duur opreg dankbaar sal wees vir die wyse waarop hy die ys gebreek het sodat die akademiese vaarwaters van die US in die toekoms veel meer begaanbaar sal wees.

Dit is algemeen bekend dat toe Brink vir die pos van rektor oorweeg is, ek 'n ander kandidaat gesteun het – nie omdat ek iets teen Brink gehad het nie, maar omdat die idee om iemand van buite as rektor van die US aan te stel, in daardie stadium selfs vir my ietwat vergesog voorgekom het. Stellenbosch is nie 'n groot plek nie, maar dis 'n komplekse plek. Die oorloë wat in Brink se termyn hier uitgebreek het, het boonop aangetoon dat dit ook maar 'n "bedompige dorpie" kan wees, soos 'n vriend van my eenkeer opgemerk het. Vir iemand om van buite te kom, sy geloofwaardigheid onder alle faksies gevestig te kry en boonop te doen wat alle verstandige Stellenbossers voor hulle siel geweet het die nuwe rektor moes doen, stel meer eise as wat redelikerwys van vlees en bloed gevra kan word.

Die beeld van die "outsider" is dan na my mening ook een wat Chris nooit heeltemal afgeskud het nie. Ek wil graag twee kritiese opmerkings in hierdie verband maak. Eerstens meen ek dat dit Chris te lank geneem het om van die US as "ons" te begin praat. Dit mag ook wees dat sommige van die antagonisme wat Chris op Stellenbosch teëgekomp het, minder heftig of selfs afwesig sou wees as hy vroeër die indruk geskep het dat hy optree in bona fide-solidariteit met die US.

My tweede kritiese opmerking spruit uit die voorreg wat ek gehad het om dikwels deur hom gevra te word om die eerste weergawes van sy geskryfte en toesprake krities te lees. Die een punt waar ek meermale van hom verskil het, was die feit dat hy na my mening geneig was om te ongenueanseerd oor die US se geskiedenis te praat. Die Universiteit het 'n verlede wat vanweë die assosiasie van talle Stellenbossers met die apartheidsbedeling nie altyd alte verkwiklik was nie. Maar terselfdertyd was daar 'n ander, tweede lyn in Stellenbosch se verlede: die lyn van die Bennie Keets, Johannes Degenaaars, SP Cilliers's, Willie

Jonkers en Willie Esterhuyses van hierdie wêreld; mense wat sedert die vyftiger- en sestigerjare op die voorpunt van Afrikanerselfkritiek gestaan het en vanuit Stellenbosch 'n hervormende invloed op die res van die Afrikaners en wyer in Suid-Afrika uitgeoefen het. Chris sou minder wrewel gewek het as hy meer erkenning aan hierdie "tweede lyn" gegee het.

Tog besef ek by nabetraging ook dat dit eintlik 'n genade was dat Chris hom nie te veel daarvoor bekommer het om wrewel te ontlok nie. Hy was 'n radikale hervormer. Hy was uitgesproke daarvoor dat hy nie die kompromie wou aangaan om voortdurend te argumenteer "Ja, ons moet verander, maar..." nie. Hy het doelbewus gekies om nie 'n "ja, maar"-hervormer te wees nie. Sekere dinge op hierdie kampus – die diversiteit van studente en personeel, die beeld van die Universiteit internasionaal en onder die meerderheid Suid-Afrikaners, en die posisie van vroue – was by sy aankoms in 2002 doodeenvoudig onaanvaarbaar en moes dramaties begin verander.

Radikale hervormers, soos Lincoln en Gorbachev, het nie 'n lang rakkleefyd nie. Soos ons alte goed weet, word hulle gehaat deur sowel diegene wat meen hulle beweeg te vinnig as dié wat meen hulle beweeg te stadig. Hulle breek ys, en dit maak seer – nie slegs ten opsigte van ander mense met ander idees nie; dit maak hulleself ook seer. Dis die lot van die hervormer. Hyself sal die bevryding en vreugde van die nuwe moontlikhede wat hy geskep het, nie sien nie. Maar die wêreld is 'n beter en ruimer plek as gevolg van sy werk. Van Chris is die aangepaste woorde van Marx se elfde tesis oor Feuerbach by uitstek waar, naamlik dat hy Stellenbosch nie net wou interpreteer nie, maar dit inderdaad wou verander.

Ons sal Chris Brink nie ligtelik vergeet nie, omdat hy benewens motivering en doelgerigtheid gawes en talente na sy amp gebring het wat amper ongeëwenaard was. In dié oordeel is ek natuurlik bevooroordeel, want min dinge het my soveel plesier verskaf soos om 'n briljante filosoof met 'n onvergelykbaar dwingende logika sy argumente en posisies te sien ontwikkel nie. Chris het 'n vlymskerp, meesleurende en uiteindelik oorrampelende intellek. Hy koppel dit met 'n volgehoue flegmatiese disposisie en 'n rustige, onverstoorbare stemtoon. Hy voer jou eenvoudig mee in die meestal onkreukbare logika van sy argument. Die US was besonder gelukkig om in die middel van sy stryd om hervorming leiding te kon ontvang van iemand wat die saak waarom dit gegaan het, so helder en oortuigend kon stel.

Chris het merkwaardige prestasies in sy termyn behaal. Die US se diversiteitsprofiel het merkbaar verander, al is dit steeds hoegenaamd nie ideaal nie. Hy het 'n akademiesedrewe bestuurskorps, finansiële bedeling en begroting tot stand laat kom. Hy het leiding gegee met 'n duidelike, navolgbare, bestuursrigtende en haalbare visie- en missiestelling soos dit in Visie 2012 uitgedruk word. En hy het die kampus omgekeer deur vir die eerste keer 'n ernstige debat oor die voertaal te stimuleer – nie, soos baie skynbaar dink, om Afrikaans daardeur seer te maak of uit te faseer nie, maar om die debat op dreef te bring oor hoe Stellenbosch hom as 'n Suid-Afrikaanse universiteit wat internasionaal moet meeding, wil sien en posisioneer.

Hoe buitelanders ook al oor Chris se bydrae tot die taaldebate oordeel, het hy myns insiens daarin geslaag om die Stellenbosse akademiese gemeenskap bewus te maak van die gevaar van 'n onaanvaarbare verknoopteid van die Universiteit met 'n etnies georiënteerde kultuurgemeenskap. Hoe lofwaardig die stryd om die beskerming en behoud van Afrikaans ook al op sigself mag wees, 'n universiteit is nie die plek waar daardie stryd gevoer moet word nie. 'n Universiteit kan Afrikaans nie red nie; slegs die

Afrikaanssprekendes in die land kan dit doen. Soos Engels en isiXhosa, is Afrikaans meer as welkom op Stellenbosch, maar taal dien die akademie, nie andersom nie. As hierdie eenvoudige, nugtere en onontkenbare insig eers finaal sy beslag aan die US en in sy ondersteunerskorps gekry het, sal Chris Brink se nalatenskap volkome wees.

'N VARS KOERS VAN VERNUWING

JAN DU TOIT, *Direkteur: Afrika-sentrum vir MIV/vigsbestuur, US*

Pass nadat Chris Brink sy werksaamhede as US-rekter begin het, was ek en my kollega, Johan Augustyn, namens die Afrika-sentrum vir MIV/vigsbestuur as't ware in sy voorkamer. Hy het rustig vir ons 'n wyntjie geskink en 'n pakkie biltong ooggemaak – beslis 'n nuuttjie vir ons in 'n rektorskantoor!

Daardie besoek som eintlik my belewenis van Chris se benadering as Rektor op: vernuwend, belangstellend, betrokke. Dit was 'n uitvloeisel van 'n kampuswye uitnodiging van Chris nog voordat hy uit Australië in Suid-Afrika aangekom het. Hy het rolspeleers by die Universiteit aangemoedig om met hom kontak te maak sodat hy solank ingelig kon word oor hoe dinge inmekaarsteek en wat die fokuspunte en prioriteite was.

Van die Afrika-sentrum se kant het ons ons nie twee keer laat nooi nie. Ons het verslae oor ons geslaagde jaarlikse somerskole aangestuur en hom ingelig oor wat ons in die MIV/vigsveld doen. Die Sentrum was destyds nog 'n onderdeel van die Departement Bedryfsielkunde en besig om op dreef te kom, maar was grootliks nog in kinderskoene. Die uittredende Rektor, Andreas van Wyk, was ons goedgesind en dit was vir ons belangrik dat daar op daardie stewige grondslag voortgebou moes word. Chris het ons inderdaad onvoorwaardelik gesteun en noodsaaklike oorbruggingsfondse beskikbaar gestel.

Die Afrika-sentrum het veral demografies nie juis by die tradisionele beeld van Matieland ingepas nie. In 2006/2007 is die studente afkomstig uit 21 lande (15 daarvan in Afrika). Hulle verteenwoordig 84 beroepe en praat 56 tale. Hul gemiddelde ouderdom is 43. 99% van die studente is swart en 82% is vroue. Die werkplekke waaruit hierdie studente kom, verteenwoordig sowat ses miljoen mense, wat opwindende moontlikhede skep vir die impak wat die kursus buite die akademiese wêreld kan en moet hê.

Dis die soort vernuwing en voetsool-impak wat Chris verstaan het. Hy het besef dat die skip in 'n ander rigting moes gestuur word en het nie gehuiwer om stappe in daardie rigting te doen nie. Hy het mense laat dink en hulle as't ware uit hul gemaksone gelig. Talle mense, waaronder invloedrykes, het dit as positief ervaar. Ander het gemeen hy krap waar dit nie jeuk nie. Hoe ook al, Chris het geglo tersiêre instellings moet die ongelykhede van die verlede help regstel, en eers voor hul eie deur vee deur byvoorbeeld by ander universiteite in Suid-Afrika en die res van Afrika betrokke te raak.

In pas hiermee gaan die Afrika-sentrum se PDM- en MPhil-kursus van September vanjaar gekombineer as 'n magisterkursus wat oor twee jaar strek aan die Universiteit van Legon in Ghana gedupliseer word. Die hele kursus sal op die Universiteit Stellenbosch se Web CT-stelsel gehuisves word. Die teikengehoor is die Engelssprekende lande in Wes-Afrika, onder meer Sierra Leone, Nigerië en Liberië.

Intern was daar natuurlik die omstrede taaldebat, wat nie altyd binne konteks en met al die praktiese implikasies beskou is nie. Ons sentrum is 'n puik voorbeeld van diversiteit – as alle Maties Afrikaans magtig moes wees, sou ons ons deure moes sluit. En buiten dat ons globaal 'n unieke kursus en verwante dienste aanbied, het ons ongetwyfeld 'n impak op die realiteit van die wêreld van werk. Ons kan maar net kyk na ons oudstudee en die verskil wat hulle maak met praktiese ingrepe soos die skryf van MIV/vigsbeleide vir hul organisasies, bewusmaking en die implementering van bestuursvaardighede.

Die Afrika-sentrum vir MIV/vigsbestuur het in 2003 tot stand gekom met 'n nagraadse diploma in die bestuur van MIV/vigs in die werkplek as primêre fokus. Hierdie jaar lange en hoofsaaklik webgebaseerde kursus is intussen uitgebrei tot 'n magisterkomponent. Die akademiese program het reeds 1732 studente laat afstudeer, waaronder 64 magisterstudente. Die sentrum is ook aktief betrokke by navorsingsaktiwiteite en gemeenskapsmobilisering, onder meer deur opvoedkundige teater.

Chris het ook hierdie twee aspekte van ons sentrum se grondwet goed begryp; dit was immers twee van sy fokuspunte as Rektor. Hy het deurgaans die belangrikheid van navorsing beklemtoon, sowel as akademiese instellings se betrokkenheid by die gemeenskap.

Hy is 'n perfeksionis, saaklik en op die punt af. Aan die begin het ek dikwels aan hom probeer verduidelik hoe belangrik die werk is wat ons doen. Hy het my dan sonder uitsondering onderbreek en ietwat ongeduldig gesê: "Gaan aan, jy hoef my nie te oortuig dat wat julle doen, belangrik is nie." Hy het die Afrika-sentrum trouens dikwels as voorbeeld van uitnemendheid in die Universiteit se Raad en Senaat gebruik.

Chris het gehou van 'n nuwe uitdaging, om onbekende waters in te vaar. Die Afrika-sentrum kon daarmee identifiseer, want ons moes ook dikwels nuwe reëls "maak" en soms reëls verbreek om te bly voortbestaan. Dit het ons wat prosesse en prosedures betref soms op die rooi tapyt laat beland, maar Chris het dikwels die situasie vir ons gered. Omdat hy vernuwing verstaan het, het hy begrip gehad daarvoor dat nuwe inisiatiewe dikwels wrywing met die bestaande stelsel veroorsaak.

Ek en my kollegas moes dikwels met Chris gesprek voer. Ons het probleme met ons eertydse vennoot gehad, het aanvanklik gesukkel met ons pogings om ons werk verder in Afrika te vestig en was dikwels vasgevang in 'n situasie waar die burokratiese reëls van die Universiteit nie vir ons omstandighede voorsiening gemaak het nie. Ongeag die probleem, het ons altyd aan die begin van die vergadering vir hom gesê dat ons goeie nuus met hom wil deel, waarna ons hom ingelig het oor 'n verdere suksesstorie van die Afrika-sentrum. Hierdie benadering het dikwels die wind uit Chris se seile geneem en ons het dan gekry wat ons kom vra het. Nie onverdiend nie, bygesê. Chris was immers nie iemand wat sommer vir mooipraatjies geval het nie.

Daar was beslis ook kere dat hy nie gehou het van wat die Afrika-sentrum gedoen het nie. Hy het ons amptelike opening – 'n groot makietie in die HB Thom-teater en eintlik ongehoord vir 'n enkele departement of sentrum – maar katvoet benader. Die destydse Adjunkpresident, mnr Jacob Zuma, was die geleentheidspreker en Chris moes as gasheer optree. Toe Jimmie Earl Perry, die Sentrum se Direkteur van Opvoedkundige teater en skeppende kuns, die aand onskuldig opmerk dat dit darem hoog tyd is dat die teater 'n bietjie opgekikker moet word, het Chris in sy baard gebrom, maar nogtans deurgedruk. Met die Sentrum se eerste Wêreldvigsdagkonsert aan die einde van 2005 het hy daarna verwys as "'n

risiko vir die Universiteit, maar 'n risiko wat bestuur moet word". Vir verlede jaar se opvolgkonsert het hy lede van sy topbestuur afgevaardig om dit by te woon.

Chris Brink se deur het altyd vir ons oopgestaan. Hy was meer toeganklik as enige van sy voorgangers. Ek sou hom soms in die supermark raakloop en dan sou hy sommer gewoonweg aan die gesels raak en dikwels 'n bietjie oor ons bedrywighede uitvra. As ek dan terugkom op kantoor, sou daar dikwels 'n e-pos wag waarin hy verdere besonderhede versoek. Hy het 'n punt daarvan gemaak om werklik goed ingelig te wees en het deurgaans 'n sterk en daadwerklike belangstelling getoon. Dis eienskappe wat vir ons van onskatbare waarde was, en ons wil hom van die Afrika-sentrum se kant net sterkte en sukses toewens.

OOR GRENSE HEEN

EDNA VAN HARTE, *Dekaan: Fakulteit Krygskunde, US*

Ek is in Julie 2002 as prof Chris Brink, Rektor en Visekanselier van die Universiteit Stellenbosch, se uitvoerende assistent aangestel en het hom met transformasie-inisiatiewe bygestaan as deel van my werk. In die proses was ek bevoorreg om op 'n private sowel as 'n openbare vlak insig te verkry in sommige van sy gedagtes oor transformasie. Ons Woensdagvergaderings met 'n verskeidenheid individue waartydens daar oor transformasie of die gebrek daaraan by die Universiteit gereflekteer en gedagtes gewissel is, het verder tot hierdie ervaring bygedra.

Wanneer 'n mens aan Chris Brink se nalatenskap aan die Universiteit dink, moet jy dalk begin deur oor hom self te reflekteer – 'n man wat geglo het dat 'n mens moet begin deur te weet waarvandaan jy kom, waar jy nou is en waarheen jy op pad is. Lede van die Universiteitsgemeenskap het algemeen erken, hoewel soms teensinnig, dat hy 'n sterk leier is met 'n duidelike visie wat binne die konteks van transformasie geformuleer is. Hy is 'n bemaamde akademikus, deur sy kollegas erken as 'n uitstekende strateeg, en het ondervinding in tersiêre instellings plaaslik en in die buiteland. Verder blyk hy 'n emosionele verbintenis met transformasie te hê wat veel meer is as bloot 'n intellektuele begrip daarvan.

Chris Brink het die leierskap van die Universiteit aanvaar op 'n tydperk toe Regerings- en ander rolspelers in die hoëronderwyssektor groot belangstelling getoon het om Stellenbosch se vermoë om te transformeer vanaf 'n instelling in lyn met die apartheidsregering en beskou as die intellektuele en kulturele tuiste van die Afrikaners na 'n beduidend inklusiewer instelling wat die land se demografiese profiel weerspieël, op 'n informele wyse te monitor. Op hierdie manier was Stellenbosch 'n betekenisvolle simbool in die nuwe demokrasie om die gewilligheid van die wit mense om in nasiebou-aktiwiteite betrokke te raak en die nuwe Regering te aanvaar, te demonstreer.

Aan die ander kant is Brink gekonfronteer deur 'n tradisionele belangegroep van die Universiteit wat van hom verwag het om die instelling te beskerm teen nasionale bepalings wat die inherente aard en kultuur daarvan sou verander. Sy onvermoë om hierdie groep veilig te laat voel, het dikwels bitter en soms gemene aanvalle op hom tot gevolg gehad deur middel van Afrikaanse koerante, byvoorbeeld *Die Burger* en *Rapport*. Wat my egter getref het, was dat hoewel hy lojaal gevoel het teenoor die Universiteit, hy sterk genoeg was om waagmoedige stappe te doen wat soms oënskynlik nie daardie loyaliteit weerspieël het nie. Ek glo dat dit as gevolg van 'n vertroue in die instelling en die land was dat hy die grondslag vir verandering gelê het.

Dit is teen hierdie agtergrond dat ek graag transformasie-aktiwiteite wat Brink in die tydperk 2002-2006 geïnisieer het, kortliks wil bespreek: kwessies soos die posisie van vroue, die studente- en personeelprofiel, die institusionele kultuur, die hantering van diversiteit, sy interaksie met die gemeenskap, en die taalkwessie.

Ek glo dat Brink die stand van vroue aan die Universiteit verbeter het. Hy het 'n situasie waar vroue nie in aanmerking geneem is as kandidate vir aanstelling op seniorbestuursvlak nie, reggestel en korrektiewe aksie met betrekking tot vroue wat beduidend minder as hulle manlike eweknieë betaal is en op hernubare kontrakte gewerk het, op alle vlakke ingestel. Teen die tyd dat hy bedank het, was daar meer vroue in die Senaat en op seniorbestuursvlak, hoewel die Rektor se Bestuurspan steeds nie voldoende genderverteenwoordiging gehad het nie. Genderverteenwoordiging is destyds verhoog deur aanvanklik vir my en later nog 'n vrou in ondersteunende rolle in die span aan te stel.

Dit is onder sy leierskap dat ek as eerste vroulike studentedekaan aangestel is, en die eerste twee vroue, ek en prof E Mouton, in betreklik nie-tradisionele rolle as akademiese Dekane in onderskeidelik die Fakulteit Militêre Wetenskap en die Fakulteit Teologie aangestel is. Met my aanstelling en dié van die Diversiteitskoördineerder is twee vroue van kleur in senior posisies aangestel aan 'n universiteit waar hierdie praktyk nie gebruiklik was nie. Ek dink nie hy het die druk waaronder ons gewerk het, ten volle verstaan nie, maar hy het ons soveel moontlik ondersteun. Hy was sensitief vir die behoeftes van werkende moeders en het die Vroueforum se inisiatief om 'n dagsorgsentrum vir kinders by die Universiteit tot stand te bring, ondersteun.

Chris Brink het verder gegaan as om diversiteit bloot in terme van die daarstelling van sosiale identiteite, byvoorbeeld ras, religie, seksuele voorkeur en sosiale klas, te beskou: Hy was 'n sterk voorstander van die idee van intellektuele diversiteit en het geglo dat die diversiteit van idees 'n invloedryke medium is waardeur veranderinge in mense se sienswyses bewerkstellig kan word. Hy het ook besef dat nasionale bepalinge meebring dat die demografie van personeel en studente aan die Universiteit moes verander.

Dit is dalk een van die tekortkominge

van sy termyn dat hy nie daarin geslaag het om die Universiteit se demografie beduidend te verander nie, veral op personeelvlak. Myns insiens sou hy groter vordering gemaak het as hy by sy oorspronklike leuse, "Die begroting dryf die verandering", gehou het. Ek glo dat die pogings om die Universiteit koste-effektiewer te maak, die pas van transformasie vertraag het, veral met betrekking tot die instelling se onvermoë om voorsiening te maak vir meer beurse aan studente van kleur en 'n versigtigheid om meer kompeterende pakkette aan personeel van kleur wat in groot aanvraag was, te bied.

Myns insiens het sy formulering van diversiteit binne die konteks van Afrikaans ook die Universiteit se vermoë belemmer om studente en personeel wie se moedertaal nie Afrikaans is nie, te lok. 'n Mens kan hom dit wel ter ere nagee dat hy die belangrikheid besef het van die kontrak met die Departement van Verdediging wat tot die Fakulteit Militêre Wetenskap by die Militêre Akademie op Saldanha gelei het, die vermeerdering in die getal nagraadse studente van die aangewese groepe, en spesiale programme, byvoorbeeld MIV/vigs in die Werkplek, as kragtige meganismes om die profiel van ander groepe aan die Universiteit te bevorder. Hy was baie ondersteunend ten opsigte van sodanige inisiatiewe. Die Mellon Scholarship for Talented Black Students is 'n voorbeeld van so 'n inisiatief waardeur hy probeer het om veral swart nagraadse studente na Stellenbosch te lok en hulle te behou.

Gegewe dat die institusionele kultuur van die Universiteit Stellenbosch oorwegend manlik is en op die kulturele waardes van die Afrikaner steun, het Brink begryp dat dit nie 'n inklusiewe werks- en leeromgewing aan ander kulturele groepe bied nie. Hy het vas geglo in die hernuwing van die

studentekultuur, veral wat koshuistradisies en praktyke betref, en het 'n waardegedrewe eerder as 'n reëlgedrewe benadering tot leierskapsontwikkeling op studentevlak voorgestaan. Ek vind dit egter betreurenswaardig dat sommige van die drywers van hierdie prosesse self nog opgesluit was in die kultuur wat hulle juis moes transformeer, en dit is dalk 'n tekortkoming dat Brink nie meer gedoen het om hierdie situasie reg te stel nie.

Hy het my egter ten volle ondersteun in my poging om personeeldiversiteit in die koshuise te verhoog. Hy het die nuwe koshuis as 'n geleentheid gebruik om 'n alternatiewe model van koshuislewe op Stellenbosch te skep in 'n poging om die institusionele kultuur te beïnvloed. Brink het innoverende projekte geïnisieer en ondersteun, byvoorbeeld die Transformation Student Leaders Tour na die Verenigde State van Amerika om agente van verandering onder studente te kweek, die Rektor se Uitsyngtoekenning en die Visekanselier se Uitsonderlike Toekennings vir Talentvolle Swart Studente om rolmodelle daar te stel en die mite te vernietig dat diversiteit tot 'n verlaging van standarde lei. Al die bogenoemde was inisiatiewe wat daarop gemik was om die institusionele kultuur te verander. Brink het sterk geglo dat studente 'n reg het om beswaar te maak en het ondersteuning gebied wanneer dit in hierdie verband nodig was. As deel van die verandering aan die institusionele kultuur het hy die idee bevorder dat debattering binne 'n universiteit gesond is en dinamiek daartoe voeg.

Daar was nie voldoende fasiliteite om personeelinteraksie te bevorder nie, en dit strek Brink tot eer dat hy sy eie onthaalfasiliteit (die Bloukamer) opgeoffer het om meer ruimte te skep waar personeel kon vergader. Dit het meer geleentede vir personeellede van verskillende kulture geskep om interaksie met mekaar te hê. Ek dink ook dat Brink daarin geslaag het om 'n kultuur daar te stel waarin die gemarginaliseerde belangegroepes gaandeweg veiliger gevoel het om hulle stemme te laat hoor, en om die Universiteit in 'n plek te verander waar debatvoering en die uitspraak van protes aangemoedig is. Hy het nie gehuiwer om sy ondersteuning ten opsigte van verskillende religieuse groepe se behoeftes openlik te wys nie, byvoorbeeld met betrekking tot Moslemstudente, of ten opsigte van die bevordering van die regte van persone met verskillende seksuele oriëntasies.

Een van die mees bewonderenswaardige aspekte van Chris Brink was vir my sy erkenning van die seer in die onderskeie swart gemeenskappe van Stellenbosch wat uitgesit is uit hulle oorspronklike tuistes op eiendom waar indrukwekkende Universiteitsgeboue later opgerig is, en belangriker nog, die seer aangaande die verlies van Hoërskool Lückhoff vir die bruin gemeenskap van Cloetesville en Idasvallei. Wat my getref het, was sy geduld om hierdie gemeenskappe toe te laat om met hulle eie oplossing vorendag te kom ten opsigte van die wyse waarop daardie seer erken kon word. Die bekendstelling van die boek *In ons bloed*, wat die dokumentering van die mondelinge geskiedenis in die omgangstaal van die mense self is, was een van die waardigste en mees emosionele oomblikke wat ek aan die Universiteit Stellenbosch ervaar het, en het Brink se verbintenis tot hierdie mense, ongeag hulle sosiale status, geïllustreer. Hierdeur het hy ook die breër verhouding tussen die Universiteit en die gemeenskap gedemonstreer. Dit was een van die stappe wat hy gedoen het om die konsep van Stellenbosch as 'n universiteitsdorp daar te stel en die dinamiek in die dorp self te verander. Ek is nie verbaas dat dit veral die swart gemeenskappe was wat hulle teleurstelling oor Brink se bedanking uitgespreek het nie.

Die taalkwessie was nie 'n debat wat Chris Brink sou wen nie. Dit het baie ingemeng in sy pogings om die Universiteit vorentoe te laat beweeg. Hy was egter sterk genoeg om drukgroepes teen te staan

wat die instelling wou forseer om die verantwoordelikheid te aanvaar om Afrikaans om ideologiese redes te beskerm. In plaas daarvan het hy geglo dat die Universiteit eerder 'n rol het om die taal vir wetenskaplike doeleindes te ontwikkel. Hy was deeglik bewus van die wyse waarop die taalbeleid die sukseskoers van nie-Afrikaanssprekende studente benadeel het, en hoe dit die Universiteit se vermoë om top-akademië plaaslik en internasionaal te werf as gevolg van die taalvereiste verminder het. Dit het die Universiteit ook verhoed om groter getalle internasionale studente op voorgraadse vlak in te skryf. Myns insiens het dit 'n negatiewe invloed gehad op die doelwit om groter diversiteit van idees te bevorder.

Die finale oorwinning vir Chris Brink was die geskiedkundige aanstelling van die eerste bruin rektor en visekanselier aan die Universiteit Stellenbosch, asook die aanstelling van twee bruin akademiese dekane in dieselfde tyd. Deur te glo dat transformasie nie net oor veranderlikes soos ras en gender gaan nie, maar ook om die sistemiese verandering van prosesse en strukture, het sodanige oorwinnings moontlik geword. Daar lê nog 'n lang pad vir transformasie aan die Universiteit voor. Ek glo egter dat die saadjies wat Brink geplant het, sal bly groei. Ek wens hy het 'n groter rol op nasionale vlak gespeel, maar huldig hom vir sy bydrae en die kragtige wyse waarop hy my lewe en dié van tallose ander gemarginaliseerde mense op Stellenbosch beïnvloed het. Ek huldig ook die wit, bruin en swart lede van die Universiteitsgemeenskap wat besluit het om saam met Chris Brink agente van verandering te wees. Die geskiedenis sal julle bydrae erken om die Universiteit te help beweeg op sy pad om waarlik inklusief te word.

(Bydrae vertaal uit Engels)

ONVERSKROKKE VISIONÊRE STRATEEG

TOBIE DE CONING, *Senior Direkteur: Strategiese Inisiatiewe, US*

Strategiese bestuur is in essensie daarop afgestem om besluite te neem en aksies van stapel te stuur wat ten doel het om die toekomstige sukses van die organisasie te verseker. Dit geskied in 'n eietydse turbulente en snel veranderende omgewing – 'n omgewing waar die enigste gegewe is dat dit waarskynlik deur diskontinue verandering gekenmerk sal word – met inagneming en aanvaarding van beduidende risiko's.

Die aard en intensiteit van hierdie omgewingsrealiteite stel uitsonderlike eise aan die suksesvolle strateeg. Dit sluit in die vermoë om:

- 'n Duidelike visie vir die organisasie te kan artikuleer en te kommunikeer.
- Die omgewingskragte (of dryfkragte) van die omgewing waarbinne die volgehoue sukses van die organisasie verseker moet word, te kan identifiseer, en die impak daarvan op die organisasie te kan interpreteer en te verdiskonteer.
- 'n Geldige en diepgaande sistemiese insig in die betrokke organisasie op te bou en 'n deeglike begrip van die dinamiese wisselwerking tussen al die onderskeie substelsels daarvan te hê.
- 'n Goeie balans te kan handhaaf tussen die noodsaak vir genoegsame analise en beslissende, tydige strategiese besluitneming.
- Die durf te openbaar om strategiese besluite te neem wat nie noodwendig die voorkeurbesluit van alle sleutelbelanghebbendes is nie.
- Standvastig te bly fokus op die strategiese koers wat ingeslaan is wanneer van die elemente van substelsels poog om ongewilde strategiese besluite ongedaan te maak.
- Waar nodig, op onverskrokke wyse diepgewortelde paradigmas wat moontlik in die betrokke organisasie as onaantasbaar beskou word, direk te bevraagteken en geykte suksesresepte nietig te verklaar.
- Die organisasie te alle tye strategies as 'n stelsel te hanteer en nie te fokus op die behandeling van simptome nie, maar eerder op die geskikte hantering van kernoorstake van beide strategiese geleenthede en gevare.

'n Terugskouende ontleding van Chris Brink as hoofstrateeg van die Universiteit toon baie duidelik dat hy as 'n goeie voorbeeld van 'n effektiewe strategiese bestuurder beskou kan word. Sy koms na die Universiteit Stellenbosch was in baie opsigte vir die organisasie die einde van optrede binne die strategiese paradigma wat toe gegeld het.

Die enigste interne basis wat hy as strategiese vertrekpunt gebruik het, was die Universiteit se toe reeds gevestigde *Strategiese raamwerk vir die eeuwisseling en daarná*, waarmee hy, soos dit gou geblyk het, baie deeglik vertrou was. Die feit dat hy telkens met die Strategiese Raamwerk as vertrekpunt met die verskillende belanghebbendes gekommunikeer het, was dan ook 'n doelbewuste vorm van

strategiese kommunikasie wat aan die betrokkenes 'n standvastige platform verskaf het om met die "nuwe" Rektor in strategiese gesprekke te kon tree, en wat hy kon gebruik om sy eie sienings aan hulle te kommunikeer.

Die eerste paar maande van sy termyn was in hoofsaak daarop gerig om 'n baie deeglike sistemiese insig te bekom in die Universiteit as stelsel – 'n noodsaaklike voorvereiste vir enige strateeg wat sy sout werd is, omdat dit daarsonder nie moontlik is om 'n strategiese "greep" op die organisasie te kry nie. Brink het dus behoorlik werk daarvan gemaak om die sistemiese realiteite van die komplekse organisasie waarvoor hy strategiese, rigtinggewende leierskap sou moes verskaf, te verstaan. Hierdie deeglike begrip en insig het dan ook later duidelike strategiese dividende gelewer toe koersveranderende strategiese ingrepe in die Universiteit moes plaasvind.

Strategiese bestuur in toestande van onsekerheid vereis ook, soos in goeie bestuur geld, dat resultate verkry moet word deur die bemagtiging van leiers op verskillende vlakke in die organisasie. Dit is dan ook 'n verdere kenmerk van sy strategiese bestuursvermoë: die sorg waarmee hy sy uitvoerende Bestuurspan saamgestel het en die deurlopende aandag wat daaraan gegee is om strategiese leierskap op verskillende vlakke en in verskillende dimensies van die Universiteit te vestig. Die prosesse en uitkomste hiervan is nie noodwendig in alle omgewings met dieselfde mate van entoesiasme begroet nie, waarskynlik omdat dit 'n meer direkte opweeg tussen korporatiewe bestuursbeginsels enersyds en bestuur volgens die wil van die universele kollegium andersyds genoodsaak het.

Brink het bogenoemde – die vestiging van strategiese leierskap – dan ook as een van die voorvereistes beskou om die Universiteit na 'n volgende vlak van strategiese bestuur te bring. Die feit dat hy doelgerig hiermee voortgegaan het en in die proses ook 'n uitgebreide (en uiteraard in sekere gevalle onwelkome) herstruktureringproses van stapel gestuur en deurgevoer het, dui op sy strategiese aanvoeling vir en begrip van noodsaaklike instaatstellers wat bevredig moes word ten einde die Universiteit "fiks" te maak vir die strategiese uitdagings wat hanteer moes word.

Onverskrokke strateeg? Beslis. Bereid om ongewilde strategiese besluite te neem omdat hy dit ná deeglike oorweging in die beste belang van die Universiteit beskou? Definitief. Die nodige durf om die Universiteit se diepgewortelde paradigmas uit te daag en nie weg te deins van gevoelige en omstrede kwessies nie? Sonder enige twyfel. Vir sommige miskien selfs met oordadigheid!

Kritiek teen Brink as strateeg was en is daar wel. Hierdie kritiek was in die meeste gevalle in die trant van "ek stem saam met wat hy doen, maar nie noodwendig met hóé hy dit doen nie". Die kritiek teen hom is dus nie noodwendig in die eerste plek gemik teen sy begrip van die Universiteit se komplekse strategiese konteks of die strategiese besluite wat geneem is nie. Dit is ook nie primêr gerig op die inhoud van die strategiese prosesse wat gevolg is (en steeds aan die gang is) nie. Dit fokus in hoofsaak op die mate waarin daar, na die kritici se mening, genoegsaam met al die onderskeie belanghebbendes gekommunikeer is ten tyde van die oorweging van moontlike strategiese besluite en tydens die implementeringsfase van die aksies wat daarop gevolg het. Dit gaan dus in hoofsaak oor die mate waarin veral personeel werklik mede-eienaarskap van die strategiese verandering geneem het.

Of dit as geldige kritiek beskou kan word, is natuurlik 'n ope vraag. Die realiteit is dat Brink in 'n omgewing soos dié van die Universiteit, met veelvuldige ingeboude besluitnemingslusse, deurentyd

daarin geslaag het om genoegsame formele ondersteuning vir die strategiese besluite en aksies wat van stapel gestuur is, te bekom en om 'n standhoudende veranderingskultuur by 'n beduidende deel van die Universiteitsgemeenskap te internaliseer.

Die vraag is dus of dit nie beskou moet word as kenmerkend van 'n suksesvolle strateeg in 'n uiters komplekse omgewing nie.

Waarskynlik wel.

CHRIS BRINK EN STELLENBOSCH SE AFRIKAANSHEID

LEON DE STADLER, *Direkteur: US Taalsentrum*

Die herinnering wat ek vir die res van my lewe van Chris Brink sal behou, is opgesluit in die volgende aangrypende verhaal: Tydens een van die gradeplegtighede in Desember 2006 het Russel Botman, in daardie stadium die aangewese Rektor, as hooffiguur by die toekenning van die grade en diplomas opgetree. Op 'n gegewe oomblik moes hy die verhoog verlaat om 'n graad toe te ken aan 'n wit (hierdie feit is hier wel baie belangrik) verlamde student wat onder in die saal in 'n rystoel op hom gewag het. Russel, in sy pragtige amptelike gewaad, het ewe plegtig en rustig saam met ons Registrateur, Johann Aspeling, die trappe afgestap, en toe hulle onder kom, staan 'n swart vrou (die moeder van 'n meisie wat later 'n nagraadse kwalifikasie sou ontvang) op en hef uit volle bors 'n pryssang en -dans vir die blanke student aan – sy was natuurlik, soos ons almal, aangegryp deur die sukses van iemand wat onder moeilike omstandighede moes studeer.

Stel jou die prentjie voor: Die eerste *bruin* rektor van die Universiteit Stellenbosch oorhandig 'n graad aan 'n *wit* verlamde student in 'n rystoel terwyl 'n *swart* ma die student ten aanskoue van almal deur haar sang en dans prys. Nodeloos om te sê, my gemoed kon dit beswaarlik hou!

Ek was so jammer dat Chris nie daar was om dit te sien nie, want hierdie oënskynlik onbeduidende gebeurtenis was simbolies van dit wat hy met die Universiteit Stellenbosch wou regkry: 'n Universiteit waar ons in ons Afrikaansheid 'n ruimte skep waar kulture en tale mekaar op selfs die mees verrassende wyses kan ontmoet. Hierdie verhaaltjie is naamlik 'n sterk simbool van die besondere rigting waarin hy die Universiteit gestuur het, 'n rigting wat van Stellenbosch 'n oper en vriendeliker plek gemaak het. En hiervoor sal ek hom graag bly eer.

Natuurlik was Chris Brink ook sinoniem met die taalbeleidsontwikkeling op Stellenbosch. Dit was my voorreg om in albei rondtes van taalbeleidshersiening – die een van 2001/2002 en die huidige een – die sameroeper van die Taaltaakgroep te wees. As sodanig het ek nou met hom saamgewerk en die geleentheid gekry om sy siening van die taalsituasie aan die Universiteit goed te leer ken. En soos ons almal weet, was hy geen onkontroversiële figuur in hierdie verhaal nie, veral omdat hy 'n heel spesifieke siening van die Afrikaansheid van die Universiteit gehad het, 'n siening wat ek en vele ander met hom gedeel het, maar wat tog vir sommige minder gemaklik aan die lyf gesit het.

Om hierdie siening op te som, is eintlik nie so moeilik nie. Die vraag was nooit of die Universiteit Stellenbosch ook 'n ruimte vir Afrikaanssprekendes moes wees nie. Daaroor was sy standpunt van dag een af duidelik: In die US se visiestelling staan daar dat die Universiteit "Afrikaans as onderrig- en wetenskapstaal in 'n meertalige konteks [bevoordeel]". Hieraan het hy nooit getorring nie en sy standpunt was van die begin af dat daar by die Universiteit Stellenbosch altyd 'n plek vir Afrikaans moes wees en dat die Universiteit 'n voorkeurbestemming vir Afrikaanse studente moes bly.

Die vraag wat ons natuurlik moes beantwoord, was watter soort universiteit ons wou wees. Daar was 'n paar aspekte van die taalbeleid wat onder die Brinkbestuur gou duidelik geword het. Allereers bestaan die Universiteit ter wille van die wetenskap, met taal as een van sy talle instrumente; dit bestaan nié in die eerste

plek ter wille van 'n taal – in hierdie geval Afrikaans – nie. 'n Universiteit kan nie as 'n taalbevorderingsinstansie funksioneer nie. Verder kan die Universiteit nie 'n *eksklusief* Afrikaanse beleid bekostig nie; ons strewende na 'n gesonde diversiteit van mense en idees sou dit net nie toelaat nie. En ons wil dit ook nie hê nie. En ten slotte was daar by die meeste van ons 'n sterk standpunt dat Afrikaans net binne 'n meertalige konteks kan oorleef, en dat die ideale profiel van 'n Stellenbosse student moet insluit dat hy/sy meer as een taal moet kan gebruik in 'n meertalige Suid-Afrika.

Uiteindelik het ons onder Chris Brink se leiding vorendag gekom met 'n beleid wat presies hierdie posisie en rol aan Afrikaans wou gee – 'n beleid wat 'n ruimte geskep het vir die sistematiese aanwending van Afrikaans as die verstektaal in 'n meerderheid programme (veral voorgraads), maar ook vir die aanwending van Engels as belangrike wêreldtaal in 'n konteks waar ons so verstandig moontlik gebruik moes maak van konseptuele instrumente soos tweetaligheid, meertaligheid en parallelmediumderrig. Natuurlik het alles nie altyd ewe maklik gewerk soos ons gehoop het nie, maar onder Chris se leiding het ons minstens gesien dat ons as Universiteit so verantwoordelik moontlik moes bly nadink oor een van die ingewikkeldste sake wat daar is, naamlik die hantering van 'n meertalige opvoedkundige omgewing.

En natuurlik het Chris soms sake op kontroversiële wyses hanteer, wyses waarmee ek nie altyd saamgestem het nie. Een van die grootste verskille tussen ons was miskien juis die manier waarop hy geskilpunte tussen verskillende partye probeer besleg het. Deur in opposisies te dink ("Jy kan noord en oos stap, of noord en wes. Maar jy kan nie noord en suid stap nie.") het hy standpunte teenoor mekaar opgestel en mense dan laat kies, terwyl ek juis geglo het dat dit soms iets meer subtiel en genuanseerd is. Een van die meer kontroversiële stappe, en een waarteen ek geadviseer het, was die stemming in die Senaat oor die Konvokasie se standpunte (onder andere die sterk verpligting op studente en dosente om Afrikaans aan te leer). Hoewel die Senaat oorweldigend teen bepaalde standpunte van die Konvokasie gestem het, het dié stap tog groot ongelukkigheid veroorsaak, veral in die geledere van alumni en die breër Afrikaanse gemeenskap. Dit was myns insiens uiteindelik ook een van die Brinkhandelinge wat die hitte van die heersende taaldebate skerp sou opjaag, nie noodwendig tot voordeel van die taalgesprek nie.

Maar uiteindelik is dit juis dit wat ek sal onthou, en hoe teenstrydig dit ook al mag oorkom, was dit miskien ook 'n voordeel van sy werkswyse dat hy bereid was om oor bepaalde sake te debatteer, dat hy standpunte dan op sy byna pynlik logiese manier teen mekaar kon opweeg, en daarna vreesloos sy besluite kon neem en deurvoer as hy geglo het dat dit in die beste belang van die Universiteit was. En natuurlik het hy ons ander dan ook gehelp om ons gedagtes helder te kry, al was dit soms om juis van hom te kan verskil.

Dat Chris Afrikaans op sy eie besondere manier wou dien – daaraan twyfel ek vir geen oomblik nie. Daar is in elk geval genoeg openbare uitsprake van hom hieroor op rekord. Dat hy daarmee saam van die Universiteit 'n oper, vriendeliker plek wou maak wat 'n toekoms van uitnemendheid, diversiteit en rolspeeling met moed tegemoet kan gaan, staan ook vas en seker.

Uiteindelik bly daardie een prentjie onuitwisbaar in my kop: die swart moeder wat 'n pryssang en –dans aanhef vir 'n suksesvolle wit, verlamde student. Dit is uiteindelik wie Chris Brink vir my is en sal bly, en hoe ek hom sal onthou.

DIE BEREIKING VAN 'N BALANSEERHANDELING

Afrikaans in 'n meertalige konteks aan die Universiteit Stellenbosch

MARIANNA VISSER, *Vise-dekaan: Fakulteit Lettere en Wysbegeerte, US*

Die vinnig veranderende landskap van hoër onderwys in Suid-Afrika is deeglik verreken in die Universiteit Stellenbosch se *Strategiese raamwerk vir die eeuwisseling en daarná* (Maart 2000). Hierdie dokument bevat die Universiteit se verbintenis tot 'n visie waarin uitnemende onderrig en navorsing vooropgestel word. Terselfdertyd het die Universiteit ook 'n eksplisiete verbintenis in hierdie dokument gemaak tot die beskikbaarstelling van sy kapasiteit, kundigheid en hulpbronne aan die breë Suid-Afrikaanse gemeenskap.

Hierdie besondere verbintenis het die strategiese doelstelling van diversiteitsverbreding van die Universiteit se studente en personeel as 'n prioriteit na vore gebring. Die verbintenis tot die bevordering van diversiteit het ook reeds sedert die verskyning van die Strategiese Raamwerk 'n dinamiese debat laat ontstaan oor die versoenbaarheid daarvan met 'n ander eksplisiete verbintenis in hierdie dokument, naamlik dat die Universiteit "taalvriendelik" is, met Afrikaans as vertrekpunt. Die debat wat ontstaan het, het die vraag geopper oor die inherente versoenbaarheid van die US se diversiteit, toeganklikheid en taalgebruik (wat vaagweg as "taalvriendelik" beskryf is) met toeganklikheid vir die algemene Suid-Afrikaanse bevolking.

Prof Brink het dit dikwels in toesprake aan die Universiteitspersoneel, studente, alumni en die algemene publiek gestel dat hy in sy bestuursfunksies bloot uitvoering gee aan die Universiteit se Strategiese Raamwerk soos wat dit reeds voor sy aanstelling opgestel is. Wat betref die debat oor taalgebruik in onderrig, spesifiek met betrekking tot Afrikaans en Engels, en hoe dit verband hou met die bevordering van diversiteit ten opsigte van die rassesaamstelling van studente en personeel, het prof Brink in 2001 'n Taaltaakspan saamgestel wat verteenwoordigend was van die akademiese personeel uit al die fakulteite, asook personeel van die Sentrum vir Onderrig en Leer en die Taalsentrum. Hierdie Taaltaakspan het vir die eerste keer 'n taalbeleid vir die Universiteit opgestel wat in fyn besonderhede gespesifiseer het op watter manier Afrikaans en/of Engels in onderrigmodules gebruik kan word.

Vier taalopsies is ontwerp en in detail omskryf wat betref klasnotas, studente se skriftelike opdragte en eksamens, asook dosente se mondelinge taalgebruik tydens lesings. Die nuwe taalbeleid wat in 2004 aanvaar is, het die gebruik van Afrikaans en Engels in onderrig dus met groot noukeurigheid beskryf, in teenstelling met die enkelvoudige konsep van "taalvriendelikheid", wat voorheen weens die vaagheid daarvan toenemend tot onsekerheid gelei het. Vier "opsies" van taalgebruik is onderskei, naamlik die A(frikaanse)-opsie, waar Afrikaans die oorwegende kommunikasietaal van die dosent is, die E(ngelse)-opsie (hoofsaaklik vir nagraadse studie), waar Engels die oorwegende taal is in die kommunikasie van die dosent, die A(frikaanse)- en- E(ngelse)-opsie, waar afsonderlike klasse in parallelle bane

volledig in Afrikaans en Engels aangebied word, en die T(weetalige)-opsie, waar die dosent in sy/haar kommunikasie in 'n lesing en/of module ongeveer gelyke persentasies Afrikaans en Engels gebruik.

Die T-opsie het 'n aansienlike verandering in die organisasie van die onderrigtaal verteenwoordig, en het die verbreding van die Universiteit se toeganklikheid vir veral studente van kleur met Engels as dominante akademiese taal en 'n laer vaardigheidsvlak in Afrikaans as sentrale motivering gehad. Die Taalkomitee se invoer van die T-opsie in die Universiteit se taalbeleid is gedoen volgens die wetenskaplike uitgangspunt van die volgehoue bevordering en beveiliging van Afrikaans as akademiese taal en die voortgesette, volhoubare, lewenskragtige gebruik daarvan deur dosente en studente.

Die invoer van die T-opsie was enersyds daarop gemik om onderrig in die betrokke fakulteit meer toeganklik te maak vir studente van kleur wat 'n ander huistaal as Afrikaans het, in die gees van die Universiteit se toelatingsbeleid-uitgangspunt "Toegang met sukses". Andersyds is die T-opsie gegrond op die wetenskaplike basis dat hierdie studente se taalontwikkeling in Afrikaans ten beste plaasvind deur 'n beduidende mate van blootstelling aan die Afrikaanse vaktaal. Insgelyks was die onderliggende siening dat studente met Afrikaans as eerste taal se blootstelling aan die Engelse vaktaal in modules waar die T-opsie gebruik word, bevorderlik sal wees vir hulle bemeestering en beheersing van die Engelse vaktaal. Dit sal dus help om Afrikaanse studente te ondersteun, aangesien voorgeskrewe handboeke en vakliteratuur grootliks in Engels is.

Die T-opsie se onderliggende balanseerhandeling ten opsigte van die gebruik van Afrikaans en Engels in onderrigmodules is veral deur die Fakulteit Lettere en Sosiale Wetenskappe beklemtoon, en hierdie opsie is in 2004 ook op tweede- en derdejaarsvlak van BA-studie ingevoer. Hierdie uitbreiding van die T-opsie is deur individue en groepe in die alumni en die breër publiek bevraagteken, en het die mediakollig opnuut op die Universiteit laat val ten opsigte van die hoogs aktuele saak van die beskerming van Afrikaans as akademiese taal.

Die bevraagtekening van die impak van die T-opsie ten opsigte van die waarborg vir die bevordering en beskerming van Afrikaans as volhoubare akademiese taal is grootliks gekoppel aan die persoon van prof Brink as Rektor van die Universiteit. Die taaldebate het in 2005-2006 aanleiding gegee tot openlike wantroue en vyandigheid deur bepaalde individue en groepe alumni teenoor prof Brink, veral in die wye mediadekking wat die debat oor die T-opsie meegebring het, met ander woorde met betrekking tot die omvang van die gebruik van Engels naas Afrikaans in dosente se kommunikasie in die klaskamer.

Prof Brink het in sy boek *No Lesser Place: The taaldebate at Stellenbosch* (AFRICAN SUN MeDIA-uitgewers), wat in 2006 verskyn het, 'n analitiese beskouing gegee van die siening van die ondersteuners en teenstanders van die T-opsie soos wat dit ten opsigte van die gebruik van Afrikaans in 'n meertalige konteks aan die Universiteit geformuleer is. In hierdie boek het prof Brink sy visie oor die volhoubare gebruik en bevordering van Afrikaans as akademiese taal aan die Universiteit duidelik uiteengesit, tesame met sy visie oor die belangrikheid van die bevordering van diversiteit in die studente- en personeelkorps en die toeganklikheid van die Universiteit vir die algemene Suid-Afrikaanse bevolking. Hierdie visie van prof Brink gee duidelik uitdrukking aan die balanseerhandeling wat hy wil bereik in terme van die beveiliging van Afrikaans as akademiese taal en die prioriteit van suksesvolle toegang vir studente wat die algemene Suid-Afrikaanse bevolking verteenwoordig.

Fakulteite wat die T-opsie in onderrigmodules aanwend, het bewys gelever van hierdie opsie se bydrae tot suksesvolle studie deur studente met Afrikaans as eerste taal sowel as studente met Engels as dominante akademiese taal, in die besonder nie-Afrikaanssprekende studente van kleur. Die balanseerhandeling wat in hierdie fakulteite bewerkstellig word, sal voortgesit word ten opsigte van die doelgerigte beplanning van die toenemend suksesvolle implementering van tweetalige onderrig, waarbinne die posisie van Afrikaans as akademiese taal beveilig word.

Prof Brink se visie en oortuiging ten opsigte van die daarstelling en volgehoue en suksesvolle implementering van die balanseerhandeling vir die beveiliging van Afrikaans as akademiese taal enersyds, en toeganklikheid en diversiteitsbevordering andersyds, is een sentrale aspek van sy blywende bydrae tot die Universiteit.

VOORSTANDER VAN KRITIESE, INDIVIDUELE DENKE

MARIKE GROENEWALD, SR-Ondervoorsitter 2003-2004, US

Inleiding

My eerste kennismaking met prof Chris Brink was kort nadat ek in Augustus 2003 as Ondervoorsitter van die US Studenteraad verkies is. Binne die leierstrukture van die Universiteit is daar egter ongelukkig min tyd om mekaar behoorlik as individue te leer ken voor die bagasie van posisies, motiewe en politieke agendas op die verhouding gewerp word. Gevolglik was dit dan ook uit die staanspoor 'n interessante verhouding binne die konteks van die twee samewerkende leierstrukture. Hoewel dinge op die oppervlak rustig en vriendelik voorgekom het tussen prof Brink as leier van die Bestuurspan en Michael Cass as Voorsitter van die Studenteraad, was die interaksie tussen hierdie twee individue en groepe heelwat meer kompleks.

Die eerste opmerklike eienskap van die verhouding was die oënskynlike gebrek aan vertroue in mekaar. My indruk was dat daar individue in beide groepe was wat uit beginsel die motiewe en vermoëns van die ander in twyfel getrek het. Prof Brink het hierdie situasie goed hanteer. Dit was amper asof dit hom heimlik geamuseer het. Hy was altyd berekend, en sy argumente logies en weldeurag. Dit was duidelik dat hy met 'n plan gewerk het en verkies het om emosies met wiskundige noukeurigheid te benader.

Die studentedekaan op die Bestuur

Een duidelike verskil in opinie was oor die SR se behoefte om die studentedekaan op die US-bestuur te kry. Prof Brink se mening was dat die viserektor Onderrig reeds studentebelange daar verteenwoordig en dat dit dus onnodig was om die studentedekaan as bykomende verteenwoordiger binne die lynfunksie daar te hê. Hierdie meningsverskil het 'n groot impak gehad en geëindig in 'n "kommunikasiestaking" tussen die Bestuur en die SR.

In retrospeksie dink ek dat die Bestuur waarskynlik ook die doelwit van groter verteenwoordiging van studente nagestreef het, en dat indien daar van die begin af meer moeite gedoen is met die bou van 'n persoonlike verhouding van vertroue en begrip, die hele kwessie anders hanteer kon word. Die uiteinde was een waarmee beide partye gemaklik was, maar die pad daarheen was immers nie noodwendig ideaal nie, en die ongelukkigheid en onaangenaamheid kon vermy word.

Die Slabbert-kommissie en die Botman-werkgroep

Prof Brink het na aanleiding van die Slabbert-verslag 'n werkgroep daargestel om die proses van kultuurverandering op die kampus te dryf. Hierdie groep het onder leiding van prof Botman, viserektor onderrig, gestaan.

Binne die konteks van hierdie werkgroep, die gesprekke wat plaasgevind het en die lang en moeilike proses wat daarmee gepaard gegaan het, het die behoefte aan 'n nuwe Matie-identiteit duidelik geblyk. Dit het nie net vanuit leierskapsoorde gekom nie, maar ook by monde van die algemene student.

Matieweek

Na aanleiding van hierdie kritiese besinning en die behoefte wat ontstaan het om 'n breër identiteit en kultuur te vind, het ek tydens my termyn 'n nuwe kampusprojek geloods: 'n projek wat gepoog het om 'n nuwe Matie-identiteit daar te stel – 'n identiteit waarbinne alle studente gemaklik en tuis voel, waarbinne individualisme en kritiese denke, gesprek en debattering aangemoedig word. Dit was die begin van die Matieweek, 'n week lange viering van 'n nuwe identiteit.

In hierdie week het die SR in samewerking met ander kampusorganisasies 'n reeks projekte en geleenthede vir alle Maties aangebied wat bogenoemde doel nagestreef het. Maties is veral aangemoedig om buite die konteks van hulle onmiddellike omgewing (koshuis, PSO-wyk, organisasie en/of vereniging) te dink en aan die projekte deel te neem.

Gedagtes oor prof Brink se leierskap

Prof Brink se leierskapstyl het nie noodwendig die opbou van verhoudings op 'n gevorderde vlak aangemoedig nie, maar dit het wel studenteleiers geleer om op 'n gestruktureerde, logiese wyse te argumenteer en om tred te hou met waar daardie argumente en behoeftes in die groter skema van besluitneming inpas.

Hy was die toonbeeld van 'n leier wat nie ag geslaan het op gewildheid nie, maar eerder hard gewerk het om die breër doelwitte van die Universiteit na te streef. Dit was 'n werkswyse wat almal nie altyd verstaan het nie, maar wat nodig was.

Binne die konteks van sy leierskap het daar 'n baie belangrike denkwyse begin posvat: dié van individuele, kritiese denke. Ek dink nie prof Brink het hom ooit vir die agteruitgang van die gemeenskaplike Matiekultuur beywer nie – hy wou eerder studente aanmoedig om krities te dink oor hulle omgewing en hulle help om 'n grootheidsbegrip te ontwikkel. En dit is so belangrik dat studente hierdie vaardigheid ontwikkel. Dit is juis die vermoë om perspektief te kan behou, om objektief na dinge te kan kyk en om krities oor sake te kan debatteer wat hy by alle Maties wou vestig.

Ten slotte

Hier in die hartjie van die Wynland volg ons dalk juis die voorbeeld van die wynmaakproses wanneer ons die paaie van nuwe denke en verandering begin loop. Dit is 'n baanbrekersproses van uittrap en deurtrap – 'n parsproses.

Miskien is dit juis *nodig* om gedagtes, idees, gevoelens, verhoudings, emosies, tradisies en identiteit saam deur te trap. Dalk is dit onmoontlik om daarsonder 'n punt van gemak, geborgenheid en samehorigheid te bereik.

Van een ding kan ek getuig: Prof Brink was altyd daar. Ná selfs die moeilikste dag kon ons terugkom, bymekaarkom en weer probeer. Hy het nooit opgehou met dink nie, nooit opgehou om oplossings te soek nie. Hy was altyd daar. En as gevolg daarvan is die pad na Stellenbosch vandag goed geteer, goed deurgetrap, en kan en gaan daar in die toekoms nog baie Maties in hulle volle diverse glorie juis hierdie Stellenbosch-pad kies om te stap.

SAMEWERKING EN VENNOOTSKAP BEMAGTIG STUDENTE

KOBUS EHLERS, SR-Voorsitter 2007, US

An die einde van 'n rektor se termyn is die kernvraag sekerlik watter vordering gemaak is onder die betrokke persoon se leierskap. Tog is dit moeilik om presies raak te vat watter enorme impak 'n rektor op 'n instelling so oud en gevestig soos ons universiteit het.

Wat egter duidelik is, is dat daar inderdaad vordering gemaak is tydens prof Brink se ampstermyn. Die US het uiteindelik 'n baie duidelike profiel ontwikkel van presies watter tipe universiteit ons wil wees. Deur 'n aantal "shape and size"-oefeninge het dit duidelik geword dat hierdie instelling die etiket "mediumgrootte, breëbasis-, navorsingsintensiewe universiteit" moet kies.

Tydens prof Brink se ampstermyn het ons 'n ryke ontwikkeling van ons wetenskaplike institusionele aanwysers gesien, en ongekende toegang tot bestuursinligting is behaal. Min universiteite kan dit waag om hulle met ons te vergelyk. Daar is ook 'n premie gestel op die ontwikkeling van ons rol as 'n toonaangewende wetenskaplike instelling en die kweek van 'n eerste klas akademiese atmosfeer en ingesteldheid.

Onder sy leiding het ons 'n hele ent gevorder om die Strategiese Raamwerk te operasionaliseer tot 'n verteerbare vyfpuntvisiestelling. Daar is gestreef om hierdie visie tesame met 'n aantal kernwaardes in al die Universiteit se verskeie aktiwiteite te weerspieël. Boonop is hierdie visiestelling deur 'n proses van konsensus en instemming bereik.

Tog was prof Brink se grootste uitdaging sekerlik die verandering (*transformasie* as dit moet) wat die Universiteit Stellenbosch moes inisieer om 'n volwaardige lid van die Suid-Afrikaanse onderwyslandskap te word. Hoewel hierdie taak nog glad nie afgehandel is nie, moet 'n mens hierdie Rektor se bydrae tot 'n verreikende skuif nader aan 'n multikulturele universiteit met lof erken. In sy eie woorde moes hy die "skip draai". En as ons praat van 'n kolos soos hierdie universiteit, is dit beslis geen maklike taak nie.

Prof Chris Brink se transformasie-inisiatiewe het natuurlik nie by blote demografiese regskaling gestop nie, maar ook tot die institusionele kultuur en waardes van die Universiteit gespreek. Hierdie programme het ook op studentevlak 'n dramatiese effek gehad.

Veranderinge, veral op die gebied van studente- en koshuiskultuur, is nie altyd so vriendelik ontvang nie en talle studente het (veral aanvanklik) hewig protes aangeteken teen prof Brink se inisiatiewe en styl. Beduidende vordering is egter ook op hierdie gebiede gemaak en die studentelandskap in 2007 is skaars vergelykbaar met die stand van sake by sy aankoms.

Studente het 'n belangrike en deurslaggewende rol in sy leierskapstyl gespeel. Onder sy leierskap het studente toegang gekry tot verskeie nuwe vlakke van besluitneming en kon ons inspraak hê in 'n aantal belangrike punte. Voorstelle van studente is egter soos enige ander hanteer, en is ernstig opgeneem mits dit weldeurdag, logies en sistematies uiteengesit is.

Natuurlik het die verhouding tussen die Studenteraad en die Rektor van termyn tot termyn gewissel. Daar was jare waar interaksie gespanne en moeiliker was. Soos die tyd verloop het, het studente (en die Studenteraad) egter begin om die eise wat hierdie Rektor aan ons gestel het, te verstaan. Verder glo ek ook dat die Rektor 'n fyner aanvoeling ontwikkel het vir die kultuur en instellings by die Universiteit. Sy fokus was deurentyd op wat in die beste belang van die instelling as geheel was, terwyl studente soms 'n meer lokale fokus het. Hierdie uitgangspunte was soms konflikterend, maar dit was altyd gerusstellend om te weet dat almal die beste belange van die Universiteit op die hart probeer dra, ongeag hulle uiteenlopende visies oor hoe om hierdie belange te dien.

Die laaste deel van sy termyn, waartydens ek by die Studenteraad betrokke was, is ongetwyfeld gekenmerk deur 'n gees van samewerking en vennootskap. Hierdie ingesteldheid is 'n noodsaaklike element om deelnemende bestuur en billike verteenwoordiging van studente 'n werklikheid te maak.

Die Universiteit Stellenbosch kan haar gelukkig ag om juis in hierdie tyd onder die leiding van prof Chris Brink te kon staan. In 'n tyd van groot onsekerheid en ingrypende verandering was hy in staat om uitvoering te gee aan die onbenydenswaardige taak van transformasie aan hierdie universiteit. Vir sy visie, toewyding en durf dank ons hom.

ONTVANKLIK, INKLUSIEF – 'N MAN MET 'N HART

PHUMZILE MALAMBILE,

Voormalige Primarius van Goldfields, voormalige Voorsitter van die Black Students Association en huidige Assistenthoof van die koshuis Metanoia

My aankoms by die Universiteit Stellenbosch in 2000 het gepaard gegaan met tipiese persepsies en onsekerhede wat verag kon word by die instap in 'n vreemde omgewing. Daar was baie wat nog nie verander het nie en veral swart studente op die kampus het heelwat bekommernisse gehad en verskeie uitdagings in die gesig gestaar. Daar was nie veel gesprek oor transformasie nie, en waar dit in 'n geringe mate plaasgevind het, het die gesaghebbers dit, sowel as enige idees wat daarmee te doen gehad het, met groot apatie en weerstand begroet.

Onder hierdie omstandighede was die koms van prof Chris Brink as die nuwe Rektor soos 'n vars briesie, en verwagtinge van 'n meer ontvanklike en inklusiewe bestuursbenadering het veral by swart studente ontwikkel.

In teenstelling met voorafgaande regimes het prof Brink se ampstermyn uit die oogpunt van 'n swart studenteleierskorps, waarvan ek deel was, 'n kultuur van betrokkenheid en openlike gespreksvoering ingelui. As leiers van die Black Students Association (BSA) was ons in die posisie waar ons ons belange met die Rektor kon bespreek, en hoewel ons nie altyd oor alles kon saamstem nie, kon ons ons steeds te goeder trou openlik uitspreek en kwessies aanroer.

Hy was baie helder in sy oordra van menings en idees, maar ook versigtig ten opsigte van sy woordkeuse, en dit was by tye duidelik dat hy nie antwoorde of oplossings op sekere vrae wou gee nie, maar verkies het dat daardie antwoorde van dieselfde bron as die vrae moes kom. 'n Mens kon hierdie benadering óf as wysheid interpreteer, aangesien dit mense aangemoedig het om te besef dat die oplossings vir alle probleme by ons lê, óf as 'n manier om verantwoordelikheid te ontduik. Hoe ook al, sy skerp verstand en onderhandelingsvaardighede was nooit te betwyfel nie.

Hy is baie intelligent en opmerkzaam, 'n goeie luisteraar en openbare spreker, en het talle openbare forums gelei waar hy na die menings en bekommernisse van verskeie belanghebbendes van die Universiteit geluister het. Dit was veral indrukwekkend omdat dit byna nooit in die verlede gebeur het nie – nie op die skaal waarop prof Brink dit gedoen het nie, en beslis nie met die integriteit wat vir ons as studente duidelik was nie.

Met die erkenning van al bogenoemde eienskappe gee ek nie te kenne dat alles in orde was met sy leierskapstyl en sy hantering van sommige situasies nie. Die kontroerse rondom die taalbeleid, onder meer, het baie mense verdeeld gelaat oor wat volgens hulle sy werklike posisie oor die kwessie was. Baie het beweer dat sy leiding met betrekking tot die taalbeleid nie duidelik was nie, terwyl ander gevoel het dat hy die Universiteit in die verkeerde rigting gelei het.

Onafhanklik van enige van hierdie gevoelens, en iets wat byval gevind het by die lede van die BSA, is sy verklaring dat die Universiteit se primêre doel die insameling van kennis tot voordeel van die samelewing is. Ons het ook saamgestem dat dit nie deur die onderdrukking van Afrikaans of trouens enige ander taal hoef plaas te vind nie, maar deur Afrikaans binne 'n meertalige konteks. Dalk was dit die definisie en/of interpretasie van die "meertalige konteks" wat soveel kontroverse en angstigheid veroorsaak het.

Op 'n ligter en dalk aanvaarbaarder noot vir sommige, getuig sy omarming van diversiteit en transformasie, sowel as sy erkenning van die seëviering van die menslike gees deur verskeie toekennings en beurse wat hy ingestel het, van sy mees uitsonderlike eienskap, naamlik sy mensliewendheid.

Sy toewyding as gesinsman, en veral as vader, was duidelik waarneembaar in sy erkenning van die nodigheid om mense vir moeite en harde werk te beloon. Hy het elke student se behoefte om welkom en versorg te voel in al die aspekte van die universiteitslewe op die voorgrond gebring, byna op dieselfde manier as wat hy dit waarskynlik vir sy eie kinders sou doen.

Ons, as studenteiers en studente tydens prof Brink se termyn as Rektor van die Universiteit Stellenbosch, waardeur sy pogings om die Universiteit in 'n rigting te lei wat onder ander omstandighede en met minder opoffering langer sou neem om te realiseer.

Ons is nie onbewus daarvan dat daar steeds meer bereik kon word nie, maar ons neem ook kennis van die uitdagings waarvoor hy te staan gekom het tydens die proses van die inisiëring van verandering, hoe minimaal dit ook al was. Ons hoop dat sy wysheid die pad tot in ons kennisreservoirs gevind het, en dat dit wat as foute ervaar is, in die toekoms 'n bron van positiewe leer sal wees, eerder as van ondergang.

Ons wens hom alles van die beste toe op sy nuwe pad, en bedank hom vir die tyd wat hy saam met ons deurgebring het.

(Bydrae uit Engels vertaal)

IEMAND WAT DEURE OOPMAAK VIR ANDER

ELIZE JULIUS,

Teologiese student en ontvanger van die eerste Rektor Uitstygtoekenning

Soos ek glo, gebeur niks per toeval nie – ook nie die feit dat ek juis vandag, Woensdag 11 April 2007, 'n paar woorde oor prof Chris Brink op papier moet sit nie. Dit terwyl vandag onder andere ook die dag is waarop sy opvolger, prof Russel Botman, as die nuwe Rektor en Visekanselier van die Universiteit Stellenbosch ingehuldig word.

"Dinamies" en "diversiteit". Dit is die twee woorde wat by my opkom as ek aan prof Chris Brink dink. Ek glimlag spontaan as ek dink aan die vele berigte in *Die Matie* en *Die Burger* – en sekerlik ook in elke ander koerant in die land en selfs oorsee – wat oor prof Brink en diversiteit berig het. Jy kon kwalik aan die een dink sonder om ook aan die ander te dink. Die vasberadenheid waarmee prof Brink diversiteit by die US wou implementeer, was sodanig dat diversiteit 'n vloekwoord op kampus geword het. Om te sê dat hy tóé nie baie gewild was nie, is lig gestel. Vandag is almal op kampus en op Stellenbosch eksperts op die gebied van diversiteit.

Daar is ook beelde wat by my opkom as ek aan prof Brink dink. Dié keer dink ek aan my gunsteling – *Die Matie*-spotprent – eenvoudig en glad nie waffers nie, maar dit het my juis beïndruk omdat rentmeesterskap vir my 'n kernonderwerp is – met die woorde "Die gras is altyd groener aan dié kant van Merrimanstraat.". Hoe dit ook al sy, ek onthou hoe die transformasie op kampus dan ook die fisiese voorkoms van ons universiteit ingesluit het. Ek onthou spesifiek die veranderinge in en om die Lettere en Sosiale Wetenskappe-gebou op die hoek van die einste Merriman- en Ryneveldstraat. Die nuwe heining, die groot potplanthouers met bome en die nuwe rekenaars en mat in Humarga. Die veranderinge was opsigtelik, radikaal. 'n Mens kon dit nie miskyk nie. Ek kon nie help om trots te voel as ek daaraan dink dat ék ook 'n Matie is nie.

Prof Brink is pas aangestel toe ek 'n bietjie meer as vyf jaar gelede as student by die Universiteit ingeskryf het. Ek het die Rektor vir die eerste keer in my tweede jaar op kampus ontmoet. Die uitnodiging was per telefoon. Ek dink ek was opgewonde – moes wees – want wat 'n voorreg vir 'n tweedejaarstudent om die rektor van die Universiteit te ontmoet. Ek onthou hoe hy sy hand uitgesteek het om my te groet. Ek onthou die hartlikheid waarmee ek ontvang is; die effense glimlag om sy mond wat my dadelik op my gemak laat voel het. Ek onthou hoe hy 'n stoel by die ronde tafel in sy kantoor vir my uitgewys het en ons daar by die tafel gaan sit het. Dit is nie gebare wat ek as vanselfsprekend aanvaar het nie, want dit was nie. Dit was sonderling – soos die mens wat ek daardie dag ontmoet het.

Van die gesprek self onthou ek nie veel nie, maar wat ek wel onthou, is prof Brink se uitnodiging om my storie met hom te deel. Sy opregte belangstelling het 'n blywende indruk op my gemaak. Ek was so opgewonde soos 'n kind en toe ek noem dat ek my familiefoto's by my het, het hy spontaan genooi: "Nou maar haal uit dat ek kan sien." Ek onthou hoe geduldig hy geluister het en hoe hy aan die einde

van al die stories sy hand weer uitgesteek het om my geluk te wens met die beurs. Ek was uit die veld geslaan en het by myself gedink: Hy kon net sowel aan die begin van die ontmoeting die formaliteite afgehandel het. Tog het die Rektor gekies om my te ontmoet en eers self my storie te hoor. Ek was nie te klein om by hom in sy kantoor te sit nie en hy was nie te belangrik om tyd te maak om na my storie te luister nie. Dit is hoe ek prof Brink leer ken het: iemand vir wie sy medemens as *mens* saak maak; iemand wat nie sodanig omgee waarvandaan jy kom nie, maar vir wie dit uiters belangrik is waarheen jy op pad is; iemand wat die middele wat hy tot sy beskikking het, onbeskaamd aanwend om deure oop te maak vir ander – veral vir dié wat andersins dalk nooit die geleentheid sou kry nie.

Ek dink ek was maksimum dertig minute by prof Brink in die kantoor, maar daarna was my lewe in baie opsigte nie weer dieselfde nie. My ontmoeting met hom het in baie opsigte my geloof versterk, in die eerste plek omdat my daar-in-die-kantoor-wees die Here se plan met my hier-op-kampus-wees opnuut bevestig het. Dat my paaië juis met iemand soos prof Brink s'n moes kruis, dien in die tweede plek as 'n uitdaging vir my daaglikse lewe sowel as my toekomstblik – om dieselfde genade teenoor ander te probeer leef as wat ek in Christus in en deur sy lewe kon beleef. Ek sien in die lewe en diens van prof Brink die spore van die leuse en strewes van een van ons wêreld se grootste leiers, Mohandas Gandhi, naamlik dat ek as mens die verandering word wat ek om my wil sien.

Myns insiens was die veranderingsproses wat prof Brink op Stellenbosch begin het, nie bloot 'n politieke korrekte "nuwe Suid-Afrika"-foefie soos baie al beweer het nie. My ervaring is veel eerder van die hart en die visie van iemand wat ideale van beter omstandighede en lewensgehalte vir ander mense koester en werk maak daarvan om sodanige veranderinge te vestig. Prof Brink is 'n sprekende bewys van die hoop waarmee ons in ons land mag leef: iemand wat die tweede myl vir ander aflê; iemand wat ander mense raaksien; wat die hand uitsteek om veral die swakkeres te help, sodat hulle, maar ook ander, opnuut kan besef dat hulle nog al die tyd deel was hiervan en juis daarom 'n waardevolle bydrae het om tot die holisme van die een universele gemeenskap te lewer.

Aan prof Brink weereens my dank en waardering. Aan u wat lees, rig ek die uitdaging om self só te lewe dat ander ook kan lewe. *Soli Deo Gloria*.

HY LEI VAN VOOR EN SKEP GELEENTHEDE

WYNOMA MICHAELS,

Gewese SR-Voorsitter, gewese lid van die Uitvoerende Komitee van die Konvokasie, Inwonende Hoof: Huis ten Bosch, en Adjunk-direkteur: IWWOUS

In die vroeë negentigerjare het baie hoëronderwysinstellings Breë Transformasie-forums (BTF) tot stand gebring as 'n manier om die uitdagings van hoër onderwys in postapartheid Suid-Afrika aan te spreek. Die Universiteit Stellenbosch se reaksie op die veranderinge in hoër onderwys was egter om "soos gewoonlik" voort te gaan. Hierdie besluit het verreikende gevolge vir die US gehad: 'n Kultuur van indaba is nie binne die Universiteitsgemeenskap gekweek nie en die Universiteit het ongetransformeer gebly, met kwalik enige bewyse van diversifisering wat personeel- en studentesamestelling betref. Dit was teen hierdie agtergrond dat Chris Brink by die Universiteit aangekom het.

'n Gefluister in departements- en fakulteitsgeboue het Brink se koms voorafgegaan. Daar was baie bespiegeling daaroor of hierdie "randfiguur" die *status quo* sou handhaaf of die transformasie wat die Universiteit so dringend nodig gehad het, teweeg sou bring. Brink se lot is reeds voor sy aankoms op Stellenbosch feitlik beseël: Sou hy 'n "verlosser" of 'n "verraaier" wees?

Na sy indienstreding het hy 'n diversiteitskoördineerder aangestel wie se mandaat dit was om kwessies aangaande diversiteit by die Universiteit te hanteer. Dit het 'n duidelike boodskap uitgestuur dat verandering onderweg was. Die korttermynresultate wat met hierdie inisiatief bereik is, sluit meer aanstellings van persone uit aangewese groepe aan die Universiteit in, sowel as die aanstelling van sodanige persone in senior posisies.

Brink het ook 'n taakspan geïnisieer om die koshuiskultuur te ondersoek met die doel om ontgroeningspraktyke wat in koshuise plaasgevind het, aan te spreek. Die Kantoor van Universiteitsverblyf, wie se fokus dit is om 'n hernuwing van die koshuiskultuur te bewerkstellig, was 'n uitvloeisel van hierdie taakspan se aanbevelings. Hierdie inisiatief blyk suksesvol te wees. Nuwe paradigmas is onder studenteiers teweeggebring, veral met betrekking tot die verwelkoming van eerstejaarstudente aan die Universiteit in teenstelling met die ontgroeningspraktyke van die verlede.

Hierdie inisiatiewe het die US se transformasie-agenda na vore begin bring. Dit het terselfdertyd uiting gegee aan die stemme van jong alumni van oor 'n wye spektrum agtergronde wat hoop verloor het dat die Universiteit sal transformeer. Die Brink-era het ongetwyfeld bygedra tot jong alumni, wat te lank magtelos gevoel het, se toenemende betrokkenheid in die debat oor die toekoms van die Universiteit.

Brink se gewilligheid om in die kontensieuse taaldebate betrokke te raak, is 'n weerspieëling van sy leierskapstyl – die feit dat hy vanaf die voorpunt lei. Sy deelname aan die debat spruit uit sy geloof dat die US nie kan begin om transformasiekwessies aan te spreek sonder om ernstig oor die rol en plek van Afrikaans binne die Universiteit te besin nie. Hoewel die taalkwessie voortduur, het Brink bereik

wat min gedoen het: Hy het ons daaraan herinner dat universiteite instellings van leer is, eerder as taalsentra.

Sy soms "ongewilde" standpunte oor kwessies het noodwendig beteken dat sy ampstermyn nie sonder omstredenheid en hindernisse verloop het nie. Die uiteindelijke maatstaf waarvolgens 'n persoon beoordeel word, is egter nie sy standpunte tydens oomblikke van gemak en gerief nie, maar dié tydens oomblikke van uitdagings en omstredenheid.¹ Brink se leierskap het getoon dat hy nie bang is om tot voordeel van 'n groter saak met die "heilige koeie" van die US handgemeen te raak nie, en terselfdertyd die Universiteit uit te daag om weg te beweeg van sy neiging om soms laer te wil trek.

In terme van transformasie het Brink inderdaad meer vir die Universiteit gedoen as enige van sy voorgangers. Een van die groot tragedies van die lewe is dat mense selde die kloof tussen die praktyk en die professie, tussen doen en sê, oorbrug.¹ Dit kan egter nie van Brink gesê word nie. Baie mense sal hom oor sy standpunt met betrekking tot die taaldebat onthou, maar ek sal hom onthou oor sy idealistiese leierskap, sy teensinnigheid om moeilike kwessies te vermy en sy vasberadenheid om 'n stem vir die stemlose te wees – maar belangriker nog, dat hy hom as 'n leier ten opsigte van doen én sê onderskei het.

(Bydrae uit Engels vertaal)

ENDNOTA

¹ Martin Luther King jr 1963, *Power of Love*, Fortress Press, Philadelphia, 157 bladsye.

PROFETIESE STEM IN ONS MIDDE

NICO SMITH,

Gewese NG Kerk in Afrika-leraar en voorheen verbonde aan die Teologiese Fakulteit, US

Die aanstelling van Chris Brink as Rektor van die Universiteit Stellenbosch was vir my 'n eerste klas verrassing, omdat dit in die verlede eintlik altyd so voorspelbaar was wie die volgende rektor sou wees. Die Afrikaner-establishment het dit gewoonlik vooraf in hulle eie "binnekringe" bepaal – daar moes seker gemaak word dat dit iemand sou wees wat die tradisies van die Universiteit in stand sou hou.

In my 16 jaar as dosent aan die Universiteit Stellenbosch het ek die konformerende mag van die Afrikaner-establishment aan die Universiteit nader leer ken. Hoe goed 'n mens se bedoelings ook al was om nuwe weë te probeer betree, is dit telkens in die kiem gesmoor. Stellenbosch het 'n tradisie as Afrikaneruniversiteit gehad, en hierdie tradisie moes ten alle koste gehandhaaf word. Jy konformeer dus daarmee, of jy vertrek. As transformasie moet geskied, moet die veranderinge in lyn bly met die Universiteit se tradisie, want dit staan voorop.

Veral die Afrikaner Broederbond van destyds het 'n leidende rol hierin gespeel. En omdat ek bewus was van hierdie organisasie se invloed op Universiteitsbesluite – ek was immers tien jaar lank self lid daarvan – het ek gewonder hoe dit met hierdie "vreemdeling" in Afrikanergeledere sou gaan. Of Brink voorheen wél 'n lid van die Broederbond was, weet ek nie.¹ Indien wel, het hy gevolg in die spore van 'n jare lange tradisie dat die rektor van die Universiteit Stellenbosch ook lid van die Broederbond sou wees. Die rektore van die afgelope dekades het immers sonder uitsondering daartoe behoort. Indien Brink nié tot die Broederbond behoort het nie, was sy aanstelling as Rektor inderdaad 'n buitengewone gebeurtenis. Sou dit 'n aanduiding wees dat die Afrikaner-establishment soos dit destyds in die Broederbond gemanifesteer het, sy greep op die universiteite verloor het?

Dit het nie lank geduur nie voordat ek minder gunstige kommentaar oor Brink se Rektorskap uit Afrikanergeledere begin ontvang het. Dit het dadelik die wete by my tuisgebring dat Brink nié gekonformeer het nie. As Afrikaners "beswaard" voel oor iemand, kan dit net om één rede wees, naamlik dat die betrokke persoon nie die gebruiklike taal en optrede van 'n tradisionele Afrikaner volg nie. Wie immers nie die Afrikaners en hulle taal vooropstel nie, kan nie as hulle vriend beskou word nie; intendeel, hy/sy is 'n bedreiging vir die tradisies wat die Afrikaners met uiterste offers daargestel het. Daarom moet daar met groot waaksaamheid opgetree word teen iemand in 'n leidende posisie wat nie sensitiwiteit vir Afrikanertradisies toon nie.

Brink het sy stryd in hierdie verband op 'n uitnemende wyse uitgespel in sy boek *No Lesser Place: The taaldebate at Stellenbosch*. Hoewel hy volgens sommige mense met hierdie boek geen noemenswaardige bydrae tot die Universiteit Stellenbosch se voortbestaan as 'n Afrikaanse of

Afrikaneruniversiteit gelewer het nie, het sy boek beslis 'n bydrae gelewer tot die debat rondom die voortbestaan van die Afrikaners en hulle taal in die land as geheel. In die inleiding tot die boek skryf Brink 'n gedeelte wat na my mening die kern weergee van dit waarvoor hy hom beywer het en waaroor 'n intense stryd teen hom gevoer is. Hy skryf naamlik:

I believe that if Stellenbosch does not become part of the mainstream of our new South Africanness, the Afrikaners – and perhaps the Afrikaans speakers – will not become part of the mainstream, which would impair the whole grand experiment of building a non-racial society in our country.

Daarmee het Brink die Universiteit Stellenbosch, asook die hele Afrikanerdom, voor die keuse gestel om óf hulle eie belange (tradisies, taal en kultuur) voorop te stel óf 'n bydrae te lewer tot die opbou van 'n inklusiewe, nierassige Suid-Afrikaanse samelewing waarin almal 'n nuwe toekoms kan vind.

Dit is van besondere betekenis dat daar 50 jaar voor Brink se oproep tot Suid-Afrikanisme ook 'n dergelike stem uit die geleedere van die Stellenbosse akademiese samelewing opgeklink het. Prof BB Keet, destyds dosent aan die Kweekskool op Stellenbosch, het naamlik in 1955 sy *Suid-Afrika waarheen?* gepubliseer. Dit was slegs sewe jaar nadat die Nasionale Party die land se regering oorgeneem het en apartheid as politieke beleid begin implementeer het. Keet het op 'n onweerlegbare wyse daarop gewys dat apartheid 'n doodloopstraat was, en by Afrikaners gepleit om nie hulle eie belange voorop te stel nie, maar hulle te beywer om saam met die res van die land se inwoners die hoogste heil vir almal te help bewerk.

Dis om dié rede dat ek dit betreur dat die Universiteit 50 jaar later wéér gekies het om nie na die stem van 'n "profeet" in hulle midde te luister nie. Daardeur sal nie slegs Stellenbosch nie, maar ook die Suid-Afrikaanse samelewing as geheel, Brink se bydrae ontbeer. Dit is mense van sy kaliber wat hierdie land tans so bitter nodig het om die wa deur die drif te sleep. As die Afrikaners so stik sienig wil bly – en dan veral in akademiese kringe – om nie te kan of wil insien wat vir hulle vrede in hierdie land kan bring nie, dan verdien hulle die verlies van iemand soos Chris Brink se onskatbare bydrae tot voordeel van die land.

Ek het van die begin af besef dat Chris Brink se pad op Stellenbosch nie met rose besaai sou wees nie. Tog was die wyse waarop daar dorings op sy pad gestrooi is, die betrokke Afrikaner-akademië nie waardig nie. Dit het voorts 'n persepsie by nie-Afrikaners oor die Universiteit Stellenbosch bevestig, naamlik dat dit 'n "heilige holte" is waar sommige Afrikaners 'n stukkie tuisland vir hulleself in stand probeer hou.

Ek is werklik jammer, Chris, dat die Universiteit, maar veral Suid-Afrika, jou uitnemende akademiese insigte verbeur het. Ek het so gehoop dat jy, in die huidige volksdroom, die generaal De la Rey sou wees na wie die Afrikaners deesdae so luidkeels roep en wat hulle uit hulle gevangenskap van identiteit, taal en kultuur sou kon bevry. Jy sou inderdaad vir hulle 'n generaal De la Rey kon wees.

ENDNOTA

¹ Prof Brink was nooit lid van die Broederbond nie. AB.

CHRIS BRINK, DIE BRUGBOUER

PAT WILLIAMS, *Skoolhoof van die Hoërskool Luckhoff, Idasvallei*

Een van Chris Brink se noemenswaardigste eienskappe is sy logiese manier van dink. Alle rolspelers wat met hom omgegaan het, het presies verstaan wat hy sê, wat hy gedoen wil hê, hoe dit gedoen kan word en waarom dit nodig is.

Hy het daarin geslaag om baie rolspelers wat nie in die verlede by die Universiteit se doen en late betrek is nie, 'n oor te gee, en later ook 'n stem. Die boek *In ons bloed* is 'n baie goeie voorbeeld hiervan.

Sy grootste bydrae is egter myns insiens die feit dat die Universiteit Stellenbosch en die plaaslike gemeenskap goeie vennootskappe gesluit het. Dit was sy oortuiging dat die Stellenbosse gemeenskap een gemeenskap is waarin niemand gemarginaliseer hoef te word nie. Sy bywoning van aktiwiteite in die gemeenskap het die dorp se inwoners met ander oë na die amp van rektor op Stellenbosch laat kyk. Die Universiteit se gemeenskapsinteraksie, wat onder sy leiding 'n bepaalde vorm aangeneem het, het soos 'n vars briesie deur die hele dorp getrek.

Visie 2012, wat tydens sy termyn die lig gesien het, is 'n stewige fondament waarop sy opvolger kan bou. Sy toewyding aan hierdie visie is alombekend. Maar sekerlik die belangrikste aspek wat in sy termyn na vore gekom het, is die feit dat die hoof uitvoerende beampte van die Universiteit ook maar net 'n mens is – 'n mens vir alle mense.

Ek wens hom sterkte toe in sy nuwe betrekking.

WAT AS...?

SIMON ADAMS, *Leraar van die Volkskerk van Afrika, Stellenbosch*

Met die bekendstelling van *No Lesser Place: The taaldebat at Stellenbosch...* het Chris Brink so 'n "wat as...?"-vraag die ruimte ingestuur. Nou ja, as 'n bobaas-teoretikus die Waarskynlikheidsrekening (*Theory of Probability*) met 'n wat as-byvoeging wil verryk, wie is ek om dit te bevraagteken? Dus, ek klim met genoë op die *bandwagon*.

Een van die "wat as...?"-vrae wat waarskynlik nooit beantwoord sal word nie, is die een oor wat sou gebeur het – of wat sou vermag kon word – indien die voormalige Rektor en Visekanselier van die Universiteit Stellenbosch sy tweede ampstermyn tot ná 2011 voltooi het.

As gemeenskapsaktivis kon ek nie anders as om Chris Brink heelhartig in sy strewes te ondersteun nie, want sy passie vir die transformasie van ons verdeelde verlede was so intens, en sy betrokkenheid so onverskrokke en heelhartig. Ek en andere uit die gemeenskap het hom as sielsmaat herken... en erken.

Sy energie en dryfkrag is verstommend. Behalwe dat hy 'n transformasie-agenda by die Universiteit teen 'n frisse galop begin implementeer het, het hy ook nog energie gehad om wyd aan gemeenskapsaktiwiteite deel te neem. Sy betrokkenheid by inisiatiewe soos die Desmond Tutu MIV/vigs-kliniek te KayaMandi, die publikasie van die baanbreker-gemeenskapsgeskiedenisboek, *In ons bloed*, en die projek om die voormalige Luckhoff Hoërskool weer bereikbaar en toeganklik vir die gemeenskap te maak, is enkele van die monumente van sy *commitment*. Dit is dan juis sy erns en bemoeienis met gemeenskapsake, maar ook sy "plat-op-die-aarde eenvoud", wat sy CV en paspoort na oop deure in die gemeenskap sal bly.

Wie sou kon dink dat 'n Upingtonse klong van die vyftigerjare, 'n tweede luitenant in die destydse Suid-Afrikaanse Weermag, so 'n beroering hier op Stellenbosch, in Afrikaanse geleedere en selfs in die internasionale gemeenskap sou teweegbring?

Transformasie, sê Chris Brink, is nie vir sissies nie. Sy eie transformasie het inderdaad ook 'n wye pad deur die wêreld geloop. Niemand gradueer vanaf 'n plattelandse laerskool tot Cambridge Universiteit en dan terug na die Randse Afrikaanse Universiteit vir 'n tweede doktorsgraad sonder dat jy nie diversiteit oor 'n breë spektrum heen ervaar het nie. 'n Mens kan sê: Chris Brink het sy huiswerk deeglik gedoen deurdat hy die verskeidenheid van die wêreld toegelaat het om positief op sy denke en dae in te werk.

Een van die begunstigdes van hierdie ondervindinge, hierdie huiswerk, was en is Stellenbosch – ook daardie Stellenbosch wat bekendheid as die "kraamsaal van apartheid" verwerf het. Danksy Chris Brink is Reinventing Stellenbosch steeds op die dorp se toekomsagenda, en is daar genoeg entoesiaste wat sorg sal dra dat hierdie heruitvinding nie sommer net nog 'n wiel, en veral nie 'n pap wiel, sal wees nie.

'n Ander begunstigde sal eersdaags een van Engeland se *science cities* wees. Maar, wat as...? Wat as Newcastle te koud begin raak en die skim van lowergroen eike 'n hartewens word?

Intussen sê ek: Groetnis en *aluta continua*, Chris. Newcastle en Simonsberg is, in meer as een sin, tog maar net 'n telefoonoproep van mekaar.

LEIER IN HOËR ONDERWYS

NASIMA BADSHA,

Gewese Adjunk-direkteur-generaal vir Hoër Onderwys in die Nasionale Departement van Onderwys

Dit was 'n voorreg en plesier om as Adjunk-direkteur-generaal verantwoordelik vir Hoër Onderwys in die Departement van Onderwys saam met prof Chris Brink te kon werk tydens sy termyn as Visekanselier van die Universiteit Stellenbosch.

Prof Brink het die leierskap van die Universiteit aanvaar op 'n tydstip toe die hoëronderrysstelsel op die punt was om op 'n aantal belangrike beleidsopdragte van die Regering te reageer, insluitende die uitdagings met betrekking tot institusionele herstrukturering.

Die transformasie-uitdagings aan die Universiteit het 'n leier benodig met die vermoë om vorentoe te kyk na die moontlikhede en geleenthede wat die uitbreiding van beide personeel- en studentetoegang tot die Universiteit sou inhou, en om daardeur diepgewortelde praktyke en beleide uit te daag. Dit moes ook iemand wees wat in dieselfde mate die nodigheid sou insien om die tradisies waarop die Universiteit se akademiese reputasie gebou is, te bevorder en te waardeer. Chris was gewillig om hierdie uitdagings te aanvaar. In die proses was hy ongetwyfeld die een wat die kritiek moes verdra van diegene wat gevoel het dat die pas van transformasie te stadig was, asook van dié wat gemeen het dat die Universiteit se tradisies afgebreek word. Chris het hierdie komplekse bestuursuitdagings ten opsigte van verandering met integriteit hanteer en altyd die belange van die akademiese projek, en spesifiek van die Universiteit Stellenbosch, in ag geneem.

Tydens Chris Brink se ampstermyn het die Universiteit en sy leiers ook in 'n groter mate betrokke geraak by die breër nasionale debatte oor die hoëronderrysbeleid. Chris se deeglike begrip en waardering vir die rol van hoër onderwys in die samelewing, en veral samelewings in 'n toestand van oorgang, het 'n belangrike rol gespeel in hierdie verbintenis.

Ek wil die geleentheid gebruik om hom alles van die beste toe te wens in sy pos as Visekanselier van die Universiteit van Newcastle. Ek is vol vertroue dat hy hom in sy nuwe hoedanigheid daarvoor sal beywer om vennootskappe met Suid-Afrikaanse universiteite tot stand te bring en te versterk.

(Bydrae uit Engels vertaal)

SÓ ONTHOU ONS HOM – IN GESPREK MET AMANDA BOTHA...

1. Oop gesprek – SANEL BARNARDO

(Fakulteitsbestuurder: Agriwetenskappe, US)

"Ek het die aanstelling van prof Chris Brink as Rektor en Visekanselier van naby beleef en was betrokke daarby. Ek het die Vereniging van Administratiewe Amptenare verteenwoordig op die Aanstellingskomitee en het sy kandidatuur aktief bevorder.

"In daardie tyd (2001) was daar baie politiek op die vloer, veral ook oor die taalkwessie. Hy was 'n vars bries van buite, het 'n visie vir die Universiteit gehad en uitstekend gevaar in die onderhoud wat met hom gevoer is.

"Die vyf jaar van sy termyn was een van omstredenheid, veral in die media en ook onder die personeel. Ek het van die begin af geweet dat hy nie lank sou bly nie, maar het ook geweet dat hy op daardie tydstip die regte aanstelling was.

"Hy is 'n filosoof, maklik om te benader en altyd bereid tot 'n oop gesprek. Hy kon kritiek hanteer en het toegelaat dat mense van hom verskil.

"Ek het ook in die Raad en Senaat saam met hom gedien. Wat my veral van prof Brink beïndruk het, was sy vermoë om intens te luister in 'n vergadering van 250 mense en dan agterna 'n presiese opsomming van die kernpunte onder bespreking te kon maak, sonder om bevooroordeel te wees. Hierdie gawe van hom sal my altyd bybly.

"As persoonlike assistent vir prof Walter Claassen was ek vir vyf jaar deel van die rektoraat en kon ek prof Brink ook op 'n persoonlike vlak leer ken. Hy was bewus van wat om hom aan die gang was en het 'n opregte belangstelling in ander gehad. Hy is iemand wat 'n persoonlike boodskap aan jou in 'n Kerskaartjie sou skryf. Ek het hom as 'n waarderende en erkentlike mens ervaar. Hy is iemand wat eerlik met sy oortuigings omgaan. Jy kan hom vertrou. Soms het hy koud voorgekom, maar hy was dit nie in werklikheid nie.

"Die indruk wat ek van hom het, is dat hy 'n harde werker is, sterk intellektueel ingestel is en uitmuntendheid as doelwit het. Wat my getref het, was dat sy deur altyd oop was vir gesprek en dat 'n mens die vrymoedigheid kon neem om met hom te gesels – én van hom te verskil.

"Dat hy by Stellenbosch aangestel is, was 'n positiewe besluit. Hy het die hokkie hier kom skud en veral 'n groot rol gespeel in die bewusmaking van diversiteit op die kampus. Ek het nooit die indruk gekry dat hy met 'n politieke agenda werk nie, maar wel met 'n sterk, gerigte akademiese agenda.

"He laid the foundation for change – for the better – and we will be able to build fruitfully on what he achieved. He promoted diversity everywhere on the campus, which can only have positive results."

"Hy het 'n fondament vir verandering gelê – ten goede, en ons sal met vrug daarop kan voortbou. Hy het diversiteit oral op die kampus bevorder, wat net 'n positiewe resultaat kan hê."

2. Individualisties – ADRI BECKER

(Institusionele Beplanningsbeampte en voorheen Persoonlike Assistent vir die Rektor)

"Dit was vir my 'n voorreg om eers vir tien jaar prof Andreas van Wyk se persoonlike assistent te wees en toe dieselfde pos te beklee vir die eerste helfte van prof Chris Brink se termyn. Na byna 14 jaar in dié pos het ek vir 'n verandering gevra.

"Vir prof Brink en sy organisatoriese vermoë, sterk dissipline, uitstekende beplanningsvermoë en toegewyde en volgehoue harde werk het ek groot bewondering en respek.

"Ek is 'n 'outydse' ma met kinders wat oud-Maties is en het nie altyd sy denke en transformasie-idees verstaan nie, maar ek het menigmaal saam in 'n gesprek om 'n tafel gesit, na hom geluister en dan beter perspektief kon kry. 'n Mens kon met hom oor verskille praat.

"Soms kon hy moeilik en puntenerig wees, want hy het baie hoë standaarde aan homself en andere gestel. As hy kwaad geword het, was hy goed kwaad; darem nooit sonder rede nie. Dan waai dit oor, want hy is nie iemand wat persoonlike griewe teen mense koester nie.

"Hy is nie rigied nie en mense kon hom van 'n ander standpunt oortuig. Hy is ook nie iemand wat oor jou skouer loer of vir jou voorskryf nie. Hy gun jou jou vryheid, maar verwag dat jy verantwoordelik en pligsgetrou sal optree. Hy behandel mense deurgaans dieselfde. Ek het hom leer ken as iemand wat ook 'n mens-mens kan wees. Daar is egter 'n afsydigheid by hom en derhalwe word hy nie altyd as 'n warm mens ervaar nie.

"Ek sal hom onthou as 'n ambisieuse mens wat met 'n plan vir sy lewe werk. Hy streef doelwitte na en is sterk individualisties. Maar hy is ook plat op die aarde.

"In sy verhouding met sy gesin het ek hom as 'n gesinsmens ervaar. Veral in sy omgang met sy oudste dogter, Carmen, het ek 'n spesiale sy van hom leer ken, en dit het 'n blywende indruk op my gemaak. Sy is 'n Downsindroomkind en ek glo dat dit juis haar omstandighede is wat hom 'n spesiale deernis vir die benadeeldes in die samelewing gegee het. Dit is dan ook waarvoor prof Brink geveg het – om aan almal binne elkeen se vermoë 'n redelike kans te bied. Hy kyk verby gestremdheid en glo dat almal drome kan koester. Hy sal nooit die geesdrif van 'n droom, selfs al is dit onrealisties, demp nie."

3. Soliede fondament – EDDIE CUPIDO (*Opsigter by die DF Malan-gebou, US*)

"Ek is 'n kind van Die Vlakte en ek is al 26 jaar by die Universiteit. Dinge het baie verander, veral oor die afgelope drie jaar of so. Die veranderinge het by prof Brink begin. Hy het veranderinge gebring om dinge oop te maak en om almal 'n kans te gee om 'n bydrae te maak. Hy het die werksomstandighede verander en samewerking tussen kollegas aangemoedig. Hy het gekommunikeer en erkenning gegee vir goeie werk.

"Hy laat jou 'n warm gevoel kry as jy hom sien. Hy kom groet jou met sy hand uitgesteek en vra hoe dit gaan. Hy onthou jou naam en stel belang in jou as mens. Dis sy persoonlikheid wat seëvier. Hy sien nie kleur nie; hy sien net die mens, en almal behandel hy dieselfde. As ons van hom praat, sê ons hy is ons manna uit die hemel.

"Om nou reguit te sê: Hy het apartheid hier verwoes. Hy het mense kom raaksien wat jare hier is, maar nooit gesien is nie. Sy visie was om vorentoe saam te staan en saam te werk vir goeie dinge.

"Hy het hier 'n soliede fondament kom bou. Hy het ons op 'n rots kom sit. Ons kan met vertroue vorentoe gaan.

"Sy persoonlikheid is een van nederigheid. Hy is konsekwent; jy weet waar jy met hom staan. Hy is 'n opregte man met 'n goeie hart. Wat spesiaal is van hom, is dat hy die *gap* skep om vir mense geleenthede te gee. Hy gee jou die kans en dit hang van jou af of jy dit wil vat. As jy wil, is hy heeltyd agter jou.

"Hy dink oor die toekoms en oor hoe hy mense se lewens beter kan maak. Kyk net wat hy alles ingebring het. Rekenaarkursusse vir ons gewone mense. Hy staan sterk by geletterdheidsklasse vir die personeel. Hy inspireer 'n mens om vorentoe te beweeg. Om dit kort te sê: Hy het gekom om ons lewens te verryk. Hy het wysheid gebring. Hy het self gesê dat daar geleenthede vir almal is, maar dat dit nie help as hy jou 'n lepel vol kos gee en jy dit nie eet nie.

"Hy was 'n aanwinst vir die Universiteit. Die man wat die onmoontlike moontlik gemaak het. Hy het van voor gelei. Hy maak 'n mens *proud* om deel te wees van die Universiteit.

"Hy is elke dag dieselfde man – vriendelik, nederig. Hy sal altyd 'n tydjie afknyp vir 'n geselsie. Ons was nooit in die man se skoene om te oordeel hoe moeilik dit soms vir hom was nie, maar hy het nooit sy probleme ander mense s'n gemaak nie.

"Hy is die soort mens wat tyd gee en weet om belangrike momente vir ander te erken. By gradeplegtighede het hy rondbeweeg en ouers en studente geluggewens. As studente hom geroep het vir 'n foto saam met hulle, was hy gewillig. Hy was een van die mense, 'n opregte man wat niks voorgegee het nie."

4. Medemenslik – YVONNE CYSTER (*Sekretaresse by die Afdeling Navorsingsontwikkeling, US*)

"Ek is nou agt jaar by die Universiteit nadat ek al die jare by UWK gewerk het. Ek het elke dag deur Stellenbosch na Bellville gery en nooit eens gedink dat ek eendag hier sou kon werk nie.

"Vandat prof Brink hier begin werk het, was hy 'n steunpilaar. In 2002 is ek met kanker gediagnoseer en moes ek 'n beenmurgoorplanting ondergaan. Ek was 'n jaar op siekteverlof. Dis waar prof Brink vir my inkom. Toe hy hoor van my siekte en dat ek 'n jaar medies ongeskik sou wees, het ek die mens wat omgee, leer ken. Nooit het ek gedink dat hy as die Rektor eens betrokke sou wou wees nie.

"Dinge was moeilik vir ons, ook finansiële. Eendag het Johanna van Niekerk, sy sekretaresse, na ons huis in Kylemore gekom. Sy het 'n bos blomme van die Rektor af gebring, en saam met die blomme 'n kovert met 'n persoonlike tjek van prof Brink. Hy het geskryf dat hy begrip het dat dit vir ons 'n moeilike tyd is en dat dit net 'n gebaar is om ons te ondersteun.

"Só 'n gebaar van medemenslikheid het ek nog nooit ooit beleef nie. Dis nie oor die tjek nie, maar oor die intense en opregte omgee, die eerlike empatie met jou situasie, die meeleving omdat hy vir jou as mens omgee. Ek weet nie of hy iets daarvan sou sê nie, maar ek wil dit vir almal vertel.

"Twee jaar later het die kanker versprei. Ek moes 'n heupvervangingsoperasie ondergaan. Hy het uit sy pad gegaan om te verneem hoe dit gaan.

"Vir my is hy 'n kollega, 'n medemens wat almal op gelyke vlak hanteer. Ek het 'n groot aansien vir hom. As ek dink wat hy alles gedoen het en wat sy manier was van dinge doen, het ek 'n groot bewondering vir hom as mens.

"Hy was iemand wat jou respek verdien en het vir ons 'n nuwe beeld van die wit man gegee. Hy het 'n ander dimensie van menswees na Stellenbosch gebring. Sy koms hiernatoe was 'n seën. Ons almal sal hom onthou vir sy menslikheid, deernis en empatie met ander. In baie van ons se oë is hy 'n held."

5. Duidelike doelwitte – FRANCOIS DE KOKER (*Rekenaarondersteuningspan, US*)

"As Rektor het prof. Brink hoë eise gestel en baie van die IT-personeel verwag om sy toerusting maksimaal te kan benut. Hy het dit uit hoofde van sy pos gedoen, nie noodwendig in sy persoonlike hoedanigheid nie.

"Prof Brink het my selfs op 'n Kersdag geskakel om 'n rekenaarverwante probleem op te los. Ek het baie graag aan hom bystand gelewer, enige tyd wanneer hy my nodig gehad het en na die beste van my vermoë. My hoogste prioriteit was om hom in sy tegnologiese behoeftes te ondersteun. Hy het ook altyd tyd gehad om erkenning te gee vir diens wat aan hom gelewer is. Prof Brink het 'n mens laat voel dat hy jou raaksien.

"Ek het die voorreg gehad om sy vergaderings, voorleggings en institusionele byeenkomste, byvoorbeeld van die Senaat, Raad en Konvokasie, by te woon om rekenaarondersteuning te verskaf as dit verlang sou word.

"Ek sou sê hy het baie vermag aan die Universiteit. Diversiteit en transformasie was prosesse wat hy moes deurvoer. Hy was die middelman om die Universiteit in 'n ander institusionele kultuur te plaas. Ek het 'n groot bewondering vir hom gehad.

"Prof Brink het die Universiteit in 'n rigting gestuur wat op meer as een gebied in belang van sy voortbestaan is, en die resultate hiervan is reeds daar. Kyk gerus maar na die finansiële, akademiese en navorsingsuksesse wat in sy termyn as Rektor teweeggebring is.

"Prof Brink het 'n belangrike bydrae gelewer en die Universiteit in 'n nuwe denkrigting gestuur. Ek het hom deurgaans as uiters professioneel beleef. Ek het hom gesien as 'n man met doelwitte en 'n duidelike visie. Prof Brink het jou altyd laat verstaan dat sy rigting dié van uitnemendheid en voortreflikheid vir almal is. Ek is baie trots daarop om met die Universiteit Stellenbosch geassosieer te word."

6. Regte man, regte plek – LOURENS DU PLESSIS

(Studenteleier en gewese Voorsitter van die US Studenteraad, 2004)

"Ek en die Rektor was by wyse van spreke saam eerstejaars. Baie dinge het in die daaropvolgende paar jaar op die kampus oorgekook. Daar was dinge soos die ANC Jeugliga en die SASCO-optog teen Afrikaans, die naloop van die Slabbert-kommissie se aanbeveling ten opsigte van 'n studentedekaan en veranderinge wat prof Brink in sy Bestuursplan aangebring het.

"Prof Brink het wel soms met sy optrede spanning binne die studentegemeenskap veroorsaak deur byvoorbeeld in sy eerste openingsrede (2002) aan te kondig dat die koshuisklubs, wat onwettig drank in koshuise verkoop het, gesluit word. 'n Klein dingetjie wat nie reg gekommunikeer is nie, het onnodige spanning meegebring omdat dit verkeerd verstaan is. Daar was ook spanning rondom die posisie van die studentedekaan as verteenwoordiger van studentebelange op die Bestuur. Studente het gemeen dat hy hulle inspraak op hierdie belangrike besluitnemingsvlak wou uitsluit.

"Onder studente is daar die aanname dat daar 'n vyandige houding jeens die Bestuur moet wees, anders doen jy as studenteleier nie jou werk behoorlik nie. Met prof Brink kan jy egter juis om 'n tafel gaan sit en openhartig oor dinge praat. Hy sal saam na oplossings soek om tot 'n vergelyk te kom.

"Ek het nog nooit daaraan getwyfel dat prof Brink die regte persoon op die regte tyd op Stellenbosch was nie. Hy het baie geleenthede geskep vir mense wat voorheen misken is. Hy het prosesse georden en meer vaartbelyn gemaak. Hy het die finansiële posisie van die Universiteit dramaties reggeruk, en akademies is groot vordering gemaak.

"Hy het skerp teenstand ondervind van mense wat enige vorm van verandering as inmenging teengestaan het. 'n Groot deel van hierdie teenstand het met vrees vir verandering te make, en hy moes dit hanteer. Hy het in prof Mamphela Ramphele se woorde 'n 'tidy mind' wat by uitstek in staat is om te orden, patrone te soek en te kategoriseer. Daarom kon hy vernuwing bring en die Universiteit as't ware soos 'n fris bries binnewaai.

"Prof Brink het die Universiteit ingespan om 'n leidende rol te speel – nie net binne Suid-Afrika nie, maar ook in die res van Afrika. Die taalkwessie het egter te veel tyd in beslag geneem. *Die Burger* se briewekolom het byvoorbeeld 'n nadelige invloed gehad deur persepsies te skep wat nie teen die werklikhede opgeweeg het nie.

"Transformasie was erg agterweë toe prof Brink hier begin het. Hy kon dit van voor af lei as iemand van buite sonder enige belangegroep of gevestigde belange. Dit het hom egter ook sonder werklike netwerke gelaat. Hy kon nie werklik anders nie; daar was te veel wat te vinnig gedoen moes word, maar uiteindelik was daar te veel spanning.

"By die Konvokasie het hy met erfeniskwessies te doen gekry. Mense wat verandering sterk teengestaan het. Hier word uit die oog verloor dat die US 'n nasionale instelling van hoër onderwys is. Te dikwels is gevoel dat die jaarlikse Konvokasievergadering die opruk van 'n groep ouer Afrikaners na 'n ou NP-vergadering is waar daar geluister word as die baas praat. Dit het veral in die media persepsies geskep wat vir almal nadelig is."

7. Meelewend – BERNARD HEESSEN (*Rekenaarondersteuningspan, US*)

"Dit was aan die begin my taak en voorreg om rekenaarondersteuning aan prof Brink te lewer. Hy is self goed onderleg in tegnologie, maar het soms ondersteuning benodig. Hy was baie gesteld daarop dat sy tyd produktief aangewend moes word en wou gewoonlik weet presies hoeveel tyd dit in beslag sou neem om 'n probleem op te los.

"Prof Brink het my versoek om ook rekenaarbystand te verskaf wanneer hy PowerPoint-voorleggings moes doen tydens Raads- en Senaatsvergaderings, asook by verskeie ander geleenthede. Hy was gesteld daarop dat die tegnologie perfek moes funksioneer en nie die fokus van sy toespraak of aanbieding moes wegneem nie. My taak was om die toerusting vooraf deeglik na te gaan, sy voorlegging op die rekenaar gereed te kry en om ook beskikbaar te wees indien hy bystand sou benodig tydens sulke geleenthede. Hy was altyd erkentlik en het dankbaarheid betoon vir my diens.

"Wat my getref het, is dat hy ook meelewing getoon het met gebeure in my lewe. Toe my moeder sterf, het ek 'n persoonlike briefie van hom ontvang en met Kersfees het hy altyd vir my 'n kaartjie gestuur.

"Sy termyn is gekenmerk deur onstuimige gebeure, maar na my mening het dit hom nie van stryk gebring nie.

"Transformasie moes kom en hy het dit ingevoer. Ek beleef dit heel positief en voel nie bedreig nie. Sy bydrae het Stellenbosch by 'n draaipunt gebring."

8. Hy vat jou hand – GEORGE JOHNSTONE (*Skoonmaker, US*)

"Ek is 'n boorling van Stellenbosch en werk al 33 jaar by die Universiteit. Ek het prof Brink in 1979 ontmoet toe hy by Wiskunde was. Hy was toe al 'n man met 'n geestelikheid. Hy is 'n baie, baie goeie mens wat altyd belang stel in jou. Ek het kom werk toe ek in standerd agt uit die skool is. Een middag het hy met my kom gesels en gevra of ek nie verder wil leer nie, of ek nie aandskool toe wil gaan en matriek wil maak nie.

"Ek het nooit daaraan gedink nie. Maar hy het my moed ingeprepraat en my aangemoedig. Ek is aandskool toe en kon matriek maak. Ek het daardie aanmoediging persoonlik van hom gekry. Ek is trots daarop.

"Van hier af is hy weg na UCT, en eendag het hy teruggekom en sy gesig kom wys. Hy het kom vra of alles goed gaan.

"Wat spesiaal is van hom, is dat hy almal met dieselfde kam kam. Hy maak nie onderskeid nie. As hy jou groet en met jou praat, kom dit uit sy binneste. Hy vergeet jou nie weer nie.

"Toe hy in 2002 weer terugkom, het hy weer kom groet. Hy het gesê: 'Nou werk ons as kollegas saam.' Die kontak wat hy behou, is soos tussen vriende – ware vriende. Op sigself is hy 'n baie goeie mens, opreg in hoe hy dinge doen. Ek is baie bly my pad het met syne gekruis. Hy is die soort wat jou hand vat en jou aanmoedig en vorentoe vat.

"Sy invloed hier was baie goed. Dinge het so verander. Die reëls het hy anders gemaak. Ons kon vantevore nie sommer in hierdie gebou (die rektorat) inkom nie. Nou is alles oop; almal is welkom.

"Ek kom al aan van prof Wilcocks se tyd, maar hier is so 'n groot verandering met prof Brink."

9. Almal dieselfde – SHIRLEY LOVE (*Kantoorassistent, US*)

"Ek werk al 31 jaar by die Universiteit, en die laaste agt jaar hier by die B-blok. Hier is ons amper soos 'n familie. Dis die atmosfeer wat prof Brink gebring het. Soggens as hy inkom, groet hy eers en vra hoe dit gaan. Hy vra na die kinders en hy onthou wat jy gesê het, want hy sal weer later daarna vra. Hy is 'n baie goeie mens – vriendelik, plat op die aarde. Hy het 'n menslike benadering. Jy voel jy tel by hom. Sy belangstelling is opreg. Hy luister enduit na jou storie, want hy stel regtig belang.

"Hy is 'n anderste mens – 'n mens-mens, soos ons sal sê. Hy sien jou raak en behandel almal dieselfde. Hy weet nie van onderskeid nie. Dis wat my altyd van hom tref. Hy is 'n baie vriendelike man; daar is altyd 'n glimlag op sy gesig.

"Ek sal hom altyd spesiaal onthou. Hy staan vir my uit. Hy het veranderinge gebring wat ook ons werksomstandighede verbeter het. Hy trek saam in die span en laat jou voel jy is 'n belangrike deel van sy span.

"Die mense in die gemeenskap waardeer hom. Hy het inbeweeg in die gemeenskap en self die omstandighede leer ken. Professor is 'n lieflike mens met 'n goeie hart. Hy laat jou belangrik voel, want vir hom is almal eenders."

10. Innoverend en kreatief – BARBARA POOL (*Bestuurder: Projekte, US*)

"My funksie is om orde en strukture binne die bestuurskonteks te skep en ek het in hierdie hoedanigheid nou met prof Brink saamgewerk.

"Vir prof Brink is effektiewe beplanning belangrik. Hy het 'n visie gehad en produktief daarvoor gewerk. Daarom het hy spesifieke doelwitte gestel wat bereik moes word. Hy is eerlik ten opsigte van wat hy verwag en skep ook geleenthede om intellektueel daaroor te redeneer. Jy kon van hom verskil, maar as hy sterk oor sy standpunt gevoel het, het hy daarby gehou.

"Prof Brink het mense uitgedaag om te dink en na oplossings vir probleme te soek. Self beskik hy oor die vermoë om 'n komplekse probleem tot in die kern te identifiseer. As besluite geneem moes word, het hy nooit vir die verantwoordelikheid daarvan weggeskram nie.

"Prof Brink is innoverend en daag jou uit om te dink en om die potensiaal van jou eie menswees te ontwikkel. Hy is kreatief eerder as voorskryftelik, en laat ruimte vir groei. Die veranderinge wat hy oor die afgelope vyf jaar gebring het, het baie energie opgewek en onvermydelik reaksie uitgelok. In die proses is nuwe groeipunte en die potensiaal vir verdere vernuwing geskep. Hierin lê 'n bepaalde momentum.

"As mens was dit maklik om met hom saam te werk. Hy het almal as kollega en op gelyke vlak behandel. Dieselfde geld vir die vroue op die personeel, wat op meriete daar was, en omdat hy in hulle potensiaal geglo het.

"Ek het hom as meelewend ervaar, met groot empatie vir jou as mens. Jy kon openhartig met hom gesels. Hy het geluister en ondersteunend opgetree. Hy het dieselfde hoë eise aan homself gestel as aan die mense saam met wie hy gewerk het.

"Sy nalatenskap lê in die vernuwing wat hy gebring het. Sy koms na die Universiteit was verruimend – ook op 'n persoonlike vlak vir diegene wat saam met hom gewerk het."

11. Hy luister fyn – LENIE SIEBRITZ (*Skoonmaker, US*)

"Ek het al deur drie rektore gehardloop – proff. De Vries, Van Wyk en Brink. Ek het oor die jare hulle spanning leer ken en ek hou daarvan om vir hulle tot hulp te kom. Hulle moenie nog vir my in die rondte soek nie. Ek moet hier wees vir hulle. Ons is 'n lekker span hier bo by die rektoraat. Dit maak dit vir my 'n plesier om werk toe te kom. Ons prof Chris Brink is 'n groot vreugde. Dalk het ander mense 'n ander beeld van hom. Maar wat my betref, is hy 'n man wat belang stel. Hy kom met 'n glimlag werk toe en maak tyd om te vra hoe dit gaan. Ek ken geen ander kant van hom nie.

"Hy het 'n oor om te luister, en hy luister fyn. Ek sê eendag toe hy vra hoe dit gaan: 'Dit gaan goed onder omstandighede.' Hy kom vra toe: 'Lenie, onder watter omstandighede?' Ek sê my man, Martin, is siek. Hy vra toe of ek hulp nodig het en of hy kan help. Dis wat my hart geraak het. Ek besef hy is 'n mens-mens. Hy stel intens belang. Dis die deel van hom wat ek ken: die een wat luister en belang stel en iets sal doen om te help.

"Professor was oorsee toe Martin afsterwe. Van daar reël hy dat 'n krans en blomme by my huis afgelewer word – wat my baie getref het. Elke aand het hy kos by my huis laat aflewer. Dit het vir my so baie gesê van dié man, want hy het nie nodig gehad om dit te doen nie. Hy sien dinge raak; hy onthou en hy doen dinge.

"Hy is 'n goeie mens met 'n hart. Hy praat met jou soos sy gelyke. Hy is 'n belangrike man met 'n nederigheid aan hom. Hy kyk nie neer nie. Vra maar hier rond; almal sal sê hy behandel almal dieselfde. As jy verjaar, kry jy 'n persoonlike briefie van hom. As daar partytjies of spesiale tees is hier bo, dan sluit hy ons almal in. Jy is deel van die geselskap. Hy laat jou nie uit voel nie.

"Ek is bly om so iemand te ken – iemand wat waardeer wat jy doen en jou as mens raaksien. Hy is altyd erkentlik. Hy sê dankie. Hy het 'n goeie hart wat opreg is. Ek sal altyd aan Professor dink vir die mens wat hy hier was."

12. Om 'n verskil te maak – Martie van der Linde

(Hoofskakelbeampte: Afdeling Bemaking en Kommunikasie, US)

"My eerste kennismaking met prof Chris Brink was op die Kaapstadse Lughawe toe hy Stellenbosch kort na sy aanstelling as Rektor en Visekanselier besoek het.

"Hy het my genooi vir 'n koppie tee en daarop aangedring dat ek hom op sy voornaam moes aanspreek. Ek het weggekram, aangesien dit by die Universiteit Stellenbosch protokol was dat die rektor in sy amptelike hoedanigheid as "Professor" aangespreek behoort te word. Sy antwoord was egter: "Maak jy nou die verskil. My naam is Chris – noem my so." Hy het dus met die intrapslag skanse begin afbreek. Almal was vir hom mense op gelyke voet, en deur almal op hulle voorname aan te spreek, het hy 'n gesindheid van medemenslikheid geskep.

"Chris het vanaf die eerste dag met nuwe oë na die Universiteit Stellenbosch gekyk, en dinge raakgesien wat ons misgekyk het. Hy het sterk gevoel daarvoor dat die studente 'n groter bewustheid van dienslewering en verantwoordelikheid ten opsigte van die samelewing moet hê.

"Ek het nou met hom saamgewerk wat funksies, geleenthede en besoeke betref. Goeie agtergrondinligting oor geleenthede wat hy moes bywoon, was baie belangrik om te verseker dat hy feitelik ingelig was. Ek het by hom geleer dat iets óf reg óf verkeerd is; daar bestaan nie 'n middeweg nie.

"Ek glo dat Chris Brink die regte man op die regte tyd in die geskiedenis van die Universiteit Stellenbosch was. Hy het die pad voorberei vir die veranderinge wat moes plaasvind, en het geglo dat wat hy doen, die beste is vir die Universiteit. Persoonlik sal ek Chris onthou as iemand wat ons tot nuwe insigte gelei het, en mense hulle menswaardigheid gegun het."

13. Prioriteitsgerig – JOHANNA VAN NIEKERK (*Persoonlike Assistent vir die Rektor*)

"Ek het aanvanklik teenstand gebied om vir prof Brink te kom werk. Ek het hom deur ander mense se oë geken wat sterk gekant was teen wat hy op Stellenbosch kom doen het, maar binne 'n kort tydjie het ek besef dat daardie beeld skeef is en dat 'n mens lekker en gemaklik saam met hom kon werk.

"Wat my dadelik getref het, was hoe goed hy georganiseerd is. Hy werk en beplan vooruit. Hy handel sake af en is prioriteitsgerig. Sy lessenaar is altyd netjies en sy dagboek altyd goed en prakties beplan. Wat ek van hom waardeer het, is die manier waarop hy sy dag ingedeel het en daarby gehou het. Elke oggend is 'n uur opsy gesit waarin ons deur inkomende pos en ander sake kon werk. Ek het toegang tot sy kantoor en stelsel gehad. Hy hou niks weg nie en vertrou jou.

"Hy is sistematies. Hy berei voor vir elke vergadering en afspraak. Hy het my toegelaat om saam met hom sy dagboek te beplan. Omdat hy self georganiseerd werk, kon ons elke dag alles in gewone kantoorure afhandel. Ek kan werklik op my een hand die paar geleenthede tel waar ons tot laat in die aand moes werk, maar dan was dit omdat daar 'n krisissituasie was.

"Ek is altyd getref deur sy meelewing met almal. Hy maak tyd vir jou en luister na jou. Hy is informeel van aard en was net Chris vir ons hier. Dit het die atmosfeer baie informeler gemaak, maar tog was daar altyd dissipline en respek.

"Hy het groot empatie met mense en ek onthou hoe ontsteld hy was as hy byvoorbeeld gehoor het van studente wat gesterf het. Hy sou dadelik 'n briefie van simpatie aan die ouers stuur.

"Die negatiewe kritiek wat hy gekry het, het hy op 'n manier verwerk. Hy het nie toegelaat dat dit hom van stryk bring nie. Hy het gefokus gebly op sy doelwitte.

"Ondanks my aanvanklike teenstand was dit 'n maklike aanpassing om met hom te werk. Sy houding is positief en sy gesindheid teenoor mense opreg. Jy kan nie anders as om hom te waardeer nie.

"Wat my van hom getref het, is dat hy baie tyd gemaak het vir kantlynmense. Elkeen was vir hom belangrik. Hy kon heel gemaklik met almal omgaan en het byvoorbeeld verby enige gestremdheid gekyk. Vir hom is almal gelykes. Ek beskou dit as 'n voorreg om vir hom te kon werk."

14. Bring mense bymekaar – MOOS VAN NIEKERK (*Parkeerbeampte, US*)

"Ek het al 32 jaar kontak met die Universiteit en werk nou vier jaar by Beskermingsdienste hier by die B-blok. Ek het elke dag kontak gehad met prof Brink. Hy is nou soos jy sal sê 'n liewe mens wat elke dag dieselfde is. 'n Mens-mens. Elke dag is daar 'n glimlag op sy gesig. Hy het altyd in jou persoonlik belang gestel. Hy maak tyd om te luister en as hy kan help, maak hy so.

"Hy waai uit sy motor. Hy is 'n erkentlike man, iemand wat nie onderskeid maak tussen mense nie. Hy behandel ons almal dieselfde; ons almal is vir hom belangrik. Só laat hy jou voel.

"Hy het in jou 'n vrymoedigheid losgemaak om met hom te gesels, ook oor persoonlike goed. Hy het met sy gemaklike houding mense na mekaar toe gebring; mense het nader aan mekaar geleef. Mense wat nooit met mekaar gepraat het nie, het ook saam begin praat. Hier is meer menslikheid vandat hy gekom het.

"Dinge het baie verander – ten goede, sou ek sê. By prof Brink gaan dit oor die mens, nie oor kleur of ander goed wat skeiding bring nie. Hy het die voorbeeld gestel. Hy was elke dag dieselfde en het almal dieselfde behandel.

"Hy het bruin en swart mense nader aan mekaar gebring, en hulle ook nader aan wit mense gebring. Hy het die idee gebring dat dit ons almal se universiteit is en dat ons almal saamstaan. So, ek sal sê hy het ook gewys dat as ons só maak, kan ons saam 'n nasie bou. Hy het dit goed gedoen, want hy is 'n opregte man. Dis wat hy hier nalaat: die trots om deel van die span te wees.

"Vir my is sy weggaan 'n hartseer storie. Dis 'n groot verlies vir ons. Maar ek weet lank nadat hy hier weg sal wees, sal ons hom nog onthou vir die spesiale man wat hy was. Hy is 'n medemens wat omgee vir sy naaste. Jy kan hom vertrou, want hy is 'n eerbare man.

"Hy was die groot man by die Universiteit, maar ek het hom as 'n vriend gesien – 'n groot, groot vriend."

15. Hiervan hou ek – RIKA VOLLGRAAFF (*Student, US*)

"Ek het prof Chris Brink in 2004 ontmoet as Nuusredakteur van *Die Matie*. As Hoofredakteur in 2005 en as 'n monitor by die Verwelkomingsweek in 2006 het ek later gereeld met hom kontak gehad.

"Vir my was Chris Brink allesbehalwe 'n allemansvriend. Hy het nooit weggeskram van kontroversie of kritiek nie; intendeel. Hoewel ek sterk twyfel of dit noodwendig sy bedoeling was, het hy soms die indruk geskep dat hy uit beginsel stroomop is. Ek het egter waardering gehad daarvoor dat hy hom nooit deur die Stellenbosse elite laat intimideer het nie. Hy het hom nie in die snoesige sosiale kringe van Mostertsdrif gevestig nie. Hy het nie veel agting getoon vir "hoe dit nog altyd op Stellenbosch gedoen is nie", en ek het hom in daardie opsig bewonder. Hy het nie net werktuiglik ingeval by die *status quo* nie.

"Stellenbosch het iemand nodig gehad wat nie wegskram van radikale veranderinge nie. Sekere dinge moes vinnig en effektief gebeur. Daar moes hard en duidelik gepraat word oor transformasie en diversiteit – en veral mense se gesindheid ten opsigte daarvan. In hierdie opsig was Brink die regte persoon op die regte tyd. As ek byvoorbeeld die reuseverandering sien wat reeds aan die US se verwelkomingsprogram aangebring is, moet ek Brink krediet gee vir sy visie en vasberadenheid. Hy het ook foute gemaak, maar uiteindelik het hy baie vermag."

DEEL IV

*Stellenbosch inklusief
Reinventing Stellenbosch*

NOUER SKAKELING TUSSEN US EN DORP NODIG

Eikestadnuus Hoofartikel, 8 Februarie 2002

Die US, in sy strewe om 'n top-universiteit te wees, kan nie los staan van die gemeenskap nie. **ELSABÉ RETIEF**

In Stellenbosch heers die persepsie dat die "town" en die "gown" nie alte na aan mekaar beweeg nie; dat die Universiteit sy gang in 'n groot mate onafhanklik van die dorp gaan.

Hy's maar 'n maand in die tuig, en hy vind nog sy pad deur die dorp, maar *Eikestadnuus* het tog verlede week gaan hoor hoe die nuwe Rektor en Visekanselier van die US, prof Chris Brink, die rol van die US binne die dorp, asook die samewerking tussen die Universiteit en die dorp, sien.

"Die dorp en die Universiteit het elk 'n eiesoortige karakter. Maar ons moet wegbeweeg van 'ons' en 'hulle'," meen hy.

"My waarneming is egter dat goed wat natuurlikerwys behoort te gebeur, hier nie natuurlikerwys gebeur nie."

'n Universiteit behoort volgens prof Brink deurlopend kontak met rolspelers soos die hoëronderryssektor, die regeringsektor op nasionale, provinsiale en plaaslike vlak, en besighede en industrieë te hê.

"Dis die sogenaamde 'virtuous cycle' waar samewerking tussen die sektore op 'n natuurlike manier geskied, gewoon uit selfbelang. Hier is dit blykbaar nie so nie."

Volgens prof Brink is daar op Stellenbosch ook 'n vierde rolspeler: die nie-regeringsorgansiasies en die gemeenskap.

"Die Universiteit moet homself as rolspeler sien in 'n deurlopende gesprek tussen alle rolspelers," sê prof Brink. "As daar nie reeds so 'n aktiewe proses is nie, moet ons dit aan die gang kry. En dis nie om altruïstiese redes nie – dis in die US se eie belang om die prosesse aan die gang te kry."

Hy beklemtoon dat die US in sy strewe om 'n top-universiteit te wees, nie los kan staan van die gemeenskap nie. Die US se slagspreuk, "Jou kennisvennoot", simboliseer tog die koppeling van kennis en vennootskappe.

Hoewel verskeie fakulteite reeds talle gemeenskapsprojekte bestuur, noem prof Brink ook sekere projekte soos die fondsinsameling van die US Karnaval en die Matiegemeenskapsdiens wat oor die hele Universiteit heen strek.

Vir hom is dit belangrik dat die US 'n "engine of growth" moet wees. In Australië, waar hy Viserektor van die Universiteit van Wollongong was, word universiteite as metropolitaanse, buitestedelike en landelike universiteite geklassifiseer. "Stellenbosch kan as so 'n buitestedelike universiteit beskou word. Dit is belangrik dat só 'n universiteit 'n "engine of growth" moet wees vir die struktuur waarin hy

gevestig is; dat hy 'n integrale deel van die gemeenskap vorm. Veral in 'n wêreld waar ekonomiese groei deur kennis gedryf word."

Nog 'n rol wat die US in die gemeenskap kan speel, is in 'n betrokkenheid by die toerismebedryf, een van die grootste werkverskaffers in die dorp.

"Die Universiteit ontvang talle internasionale besoekers," sê prof Brink. "Daar kan gekyk word na hoe hierdie besoeke met die toerismebedryf ooreenstem en hoe ons dit kan gebruik om die US bekend te stel."

Hy is ook te vinde vir gesamentlike bemaking met die bestaande strukture as dit by die dorp en die wynbedryf kom.

Op 'n vraag oor hoe die US nouer betrokke kan wees by die bestuur van die dorp, verwys hy na die ander buitelandse universiteite waar deurlopende skakeling tussen die universiteitspersoneel en hulle eweknieë in die plaaslike bestuursrade geskied. Hulle kom gereeld byeen om oor gemeenskaplike sake te besin.

Hy meen ook dat skakeling tussen die US se Afdeling Bemaking en Kommunikasie en dié van die munisipaliteit belangrik is.

Prof Brink beklemtoon voorts die belangrikheid van 'n oop gesprek en wedersydse terugvoering. "Dit moet nie net intern geskied nie, maar ook met die dorp en die plaaslike Regering."

'n Teer puntjie – vir beide die US en die dorp – is die studente se drankgebruik en naglewe, veral in die middedorp. Wat prof Brink in dié verband besonder interesseer, is die onderliggende redes vir die nagkultuur en die drankgebruik onder studente. Hy meen dat daar genoeg reëls bestaan en ook dat die toepassing van reëls voldoende is, maar dat die oorsake van hierdie fenomeen nog meer indringend ondersoek moet word.

"Drank was nog altyd beskikbaar. Die meer geld kan wel 'n bydraende faktor word. As dit die geval is dat die US net uit ryk middelklasstudente bestaan, moet daar dalk iets daaraan gedoen word sodat die Universiteit nie net eksklusief uit ryk, wit middelklasstudente bestaan nie.

"En as dit so is dat hulle ontvlugting in drank soek, moet maniere gevind word om kommunikasie met mekaar in 'n meer diverse omgewing aan te moedig."

IN ONS BLOED – 'N INTERAKTIEWE BENADERING TOT GESKIEDSKRYWING

AMANDA BOTHA

Die ervarings van 'n randgemeenskap wat eens sentraal aan Stellenbosch was

Hoewel die eerste kontak met bestuurslede en die bruin gemeenskap van Stellenbosch in Julie 2000 gemaak is, het die kontak momentum verkry tydens prof Chris Brink se Rektorskap. Vele inisiatiewe is van stapel gestuur as 'n doelbewuste poging om die Universiteit en die dorp nader aan mekaar te bring en deel van mekaar te maak.

Die navorsingsprojek oor en publikasie van die geskiedenis van Die Vlakte wat in 2006 verskyn het, het veel gedoen om verhoudinge tussen die Universiteit en die bruin gemeenskap van Stellenbosch te bou.

In *In ons bloed* is stemme wat lank versweë was en nou klokhelder gehoor kan word. "Hierdie diepliggende ondervindings word nou uiteindelik losgemaak van sy eie ingehokte verlede, om opnuut die helende bloed wat ons bind, te laat vloei."

Volgens die Uitvoerende Burgemeester, raadslid Laretta Maree, word "die uniekheid van Stellenbosch in hierdie boek verskerp". Teen die sestigerjare het 'n gemeenskap van 3 500 in Die Vlakte gebly. Dit was die blok rofweg omgrens deur Victoriastraat, Birdstraat, Banhoekweg en Joubertstraat. Die mense in hierdie buurt moes in die laat sestigerjare volgens die Groepsgebiedewet na Cloeteville en ander gebiede op die rand van die dorp skuif.

Voor die gemeenskap geskei is, was Stellenbosch 'n plek waar verskillende groepe in harmonie gewoon het. Verskillende gemeenskappe, geloofsgroepe en mense met verskillende maatskaplike agtergronde het Stellenbosch-dorp gedeel en gebou.

'n Vorige Burgemeester, mnr WF (Willie) Ortell, wat ten nouste by die inisiatief betrokke was en self 'n seun van Die Vlakte is, sê dat *In ons bloed* "uiteindelik die lange stilte" van die mense van Die Vlakte verbreek. Die stemme herroep die "herinneringe van 'n verseurde gemeenskap". Sô word "'n stuk onmisbare dorpsgeskiedenis in ere herstel".

Ds Simon Adams, leraar van die Volkskerk, erken die "onberekenbare" bydrae van die Universiteit Stellenbosch. "Ja, die Universiteit Stellenbosch, voormalige kraaminrigting van apartheid, het help geboorte skenk aan 'n geskiedenis deur die mense, vir die mense. Dit is inderdaad 'n volksgeskiedenis (*a people's history*) waarna so lank gesmag is; waarin die strewe na die erkenning van die 'nie-mense' se menswaardigheid beslag vind."

Prof Julian Smith (Viserektor, Universiteit Stellenbosch) sê dat *In ons bloed* sprekend is van die groterwordende wedersydse begrip en gedeelde visie. Die Universiteit het gemeenskapsinteraksie met verwysing na die rolspelingsfokus van Visie 2012 as strategiese prioriteit gedefinieer. Die goedgekeurde

gemeenskapsaksieplan behoort te verseker dat sinvolle en wedersyds voordelige vennootskappe op volhoubare wyse gesluit kan word. Dit is een van die elemente van transformasie dat historiese wanvoorstellings reggestel of ten minste gekontekstualiseer word. Die geskiedskrywingsprojek artikuleer in hierdie opsig 'n dimensie wat verswyg en stilgemaak is.

Prof Albert Grundlingh (Voorsitter: Departement Geskiedenis, Universiteit Stellenbosch) wat nou betrokke was by die projek, meen dat *In ons bloed* 'n korrektyf is op die glanspublikasies van die geskiedenis van Stellenbosch (Feesbundel oor Stellenbosch [1929] ter viering van die 250-jarige bestaan van die dorp en die feesuitgawe *Drie eeue* [1979]). Die boeke bied "'n gehalveerde siening van die dorp" aangesien dit merendeels oor blankes handel "en die bruinmense bykans onwetend as 'niegeskiedeniswaardig' agterweë gelaat is".

Prof Brink skryf só in een van sewe voorwoorde tot *In ons bloed*:

"Stellenbosch is tot vandag toe nog 'n verdeelde dorp. Daar is die wit Stellenbosch van Mostertsdrift en die Boord. Daar is die bruin Stellenbosch van Cloeteville en Die Vlei. En daar is die swart Stellenbosch van Kayamandi en Die Brug.

"Maar voor dit alles, op 'n tyd, was daar Die Vlakte. Daar was 'n tyd, en 'n plek, waar mense uit verskillende agtergronde en gelowe ongedwonge deurmekaar was hier op Stellenbosch. Inne twee straatblokke van waar die Universiteit vandag setel, was daar 'n gemeenskap waar rassessekieslyne minder strak was en wat in embriovorm reeds die tipe gemeenskap verteenwoordig het waarna ons vandag streef in hierdie land.

"En daar was 'n tyd waarin Die Vlakte se mense doelbewus en brutaal uitmekaar gehaal is, om te pas by aparte kompartemente wat toe gereken is die oplossing van 'n "probleem" te wees. Daar was 'n tyd toe studente van die Universiteit Stellenbosch bruinmense aangeval het in Andringastraat. Daar was die ingewikkelde en onverkwiklike geval van 'n skoolgebou wat onder die Universiteit se beheer gekom het, terwyl dit eens die hoop van 'n gemeenskap versinnebeeld het.

"Niemand kan die verlede ongedaan maak nie. Maar dis ons almal se verantwoordelikheid om te besef, en te onthou, en te leer. Ek hoop dat hierdie publikasie, waarin ek vanaf die eerste dag 'n besondere belangstelling gehad het, ons daartoe sal help."

PROF CHRIS BRINK SE BYDRAE TOT “REINVENTING STELLENBOSCH”

LAURETTA MAREE, *Burgemeester van Stellenbosch*

Ek het eers by die Rektor/Burgemeestersforum betrokke geraak ná my verkiesing as Uitvoerende Burgemeester in Maart 2006. Teen daardie tyd was die maandelikse gesprekke tussen “Town” en “Gown” reeds sedert 2004 aan die gang onder leiding van my voorganger, raadsheer Willie Ortell. In die gange van die Munisipaliteit was die idee van “reinventing Stellenbosch” saam met Chris Brink en sy span van die Universiteit reeds sterk gevestig.

Sy uiteensetting van volhoubaarheid as sleutelbegrip in die toekomstige beplanning van Stellenbosch spreek van 'n maatskaplike gewete en leierskap wat ek in my kontak met hom toenemend bewonder het:

Volhoubaarheid, byvoorbeeld, is 'n sleutelkonsep in meer as een sin. Stedelike volhoubaarheid is nodig om te verseker dat die dorpsentrum gesond, skoon en lewendig bly, en dat sake nie heeltemal na die periferie skuif nie. Ekologiese volhoubaarheid is nodig om te verseker dat groen areas bestaan en behoorlik gemoniteer word, dat water met sorg bestuur word, dat die natuurlike habitat herstel en bewaar word, en dat herwinning eerder as storting 'n lewenswyse word. En sosiale volhoubaarheid is noodsaaklik om 'n enkele gemeenskap te word. Maniere moet gevind word om mense as individue byeen te bring, nie as afsonderlike gemeenskappe nie.

Na my beste wete is hierdie Rektor/Burgemeestersforum 'n Brink-inisiatief. Daarmee probeer ek nie te kenne gee dat daar in die verlede geen hoëvlakgesprekke tussen die Universiteit en die Munisipaliteit van Stellenbosch plaasgevind het nie; intendeel. Wat hierdie aksie egter onderskei, is Brink se strewende om 'n volhoubare verhouding en gesprek daar te stel.

Ten tyde van sy bedanking by die Universiteit Stellenbosch was ons juis besig met die afronding van 'n Memorandum van Verstandhouding tussen ons twee instansies. Soos hy dit gestel het: Lank nadat ons weg is, moet hierdie interaksie voortgaan. Die kernsaak is dat twee van die vernaamste rolspelers op die dorp gesamentlik dink, beplan en doelgerig daaraan werk om 'n beter Stellenbosch tot stand te bring – weg van die politiek van die dag en sonder inagneming van wie aan weerskante aan die roer van sake is. Die beste belang van ons dorp en die welsyn van ons mense (studente inklusief) is die enigste oorwegings.

Uit ons gesamentlike denke van die afgelope twee jaar het 'n vyftal werkgroepe beslag gekry wat uiteenlopende sake van dorps- en universiteitsbelang aanspreek: plaaslike ekonomiese ontwikkeling, sport en kultuur, ruimtelike beplanning en ontwikkeling, volhoubare en herwinbare hulpbronontwikkeling en -besteding, asook ontwikkeling op elektroniese gebied (internettoegang, breëband, ensomeer). In elkeen van hierdie gesamentlike werkgroepe het 'n groot klomp Chris Brinkdenke neerslag gevind.

As nuwe Visekanselier van die Universiteit van Newcastle in Engeland gaan hy onder meer gemoed wees met daardie universiteit se groter betrokkenheid by ekonomiese en streeksontwikkeling. Ons het sy passie vir gemeenskapsopheffing en ontwikkeling in die breedste sin eerstehands in die Rektor/Burgemeestersforum ervaar en twyfel nie aan sy toekomstige sukses op hierdie terrein nie.

TOWN AND GOWN STREEF NA WÊRELDGEHALTE

MARK SWILLING

Begin Desember 2006 het 'n geskiedkundige vergadering tussen 'n groep senior amptenare en politici van die Munisipaliteit Stellenbosch, gelei deur die Burgemeester, en 'n groep senior bestuurders en akademici van die Universiteit Stellenbosch, gelei deur die Rektor, prof Chris Brink, by die Volhoubaarheidsinstituut plaasgevind. Die doel van hierdie werksessie was om tot 'n vergelyk te kom oor 'n implementeringstrategie vir wat as die Reinventing Stellenbosch-inisiatief bekend staan. Na afloop van die werksessie was daar konsensus oor heelwat kwessies en prioriteite, en almal was daarmee eens dat 'n akte van verstandhouding opgestel en deur albei instellings aanvaar moes word. Dit is gedoen, en die ondertekening daarvan het in April 2007 plaasgevind. Die uiteindelijke mikpunt van hierdie nuwe gesamentlike onderneming van Stellenbosch Munisipaliteit en die Universiteit is "Stellenbosch as 'n volhoubare universiteitsdorp".

Die Reinventing Stellenbosch-inisiatief het sy oorsprong laat in 2004 toe prof Brink begin het om twee gedagtegange met mekaar te verbind. Hy was eerstens op soek na wyses om die Universiteit Stellenbosch as 'n kennisleier binne die globale politieke ekonomie te posisioneer, en tweedens wou hy 'n stewiger band tussen die Universiteit en sy plaaslike konteks, naamlik die dorp Stellenbosch, vestig. In Januarie 2005 skryf hy in 'n kort dokument wat 'n sleutelstap in die Reinventing Stellenbosch-inisiatief was:

There is a new debate about excellence in Higher Education.¹ The egalitarianism of a few decades ago, and the fears of being branded as "elitist", are fading against the demands of competitiveness and globalisation. There are signs that the pendulum is swinging, once again, towards a tiered system with a small number of "world-class universities" at the top of the pyramid.

Is Stellenbosch a world-class university? Students, staff and alumni would certainly like to think so – but in it must be said that the benchmarks employed in the past to reach such a conclusion were not of wide applicability, being so closely related to Afrikaner structures and culture. There have been some international surveys of late – "league tables" if you like – identifying the top universities in the world, and Stellenbosch does not feature on any of these lists.²

Hierdie teks lê 'n tema bloot wat hy tydens sy termyn as Rektor vasbeslote nagestreef het, naamlik om die Universiteit Stellenbosch se beeld te verander van 'n middelmatige "Afrikaneruniversiteit" na 'n wêreldklasuniversiteit binne die konteks van ekonomiese globalisasie, wat stelselmatig besig was om die klassieke universiteit wat in die era van die welvaartekonomie ontstaan het, te vervang. In teenstelling met wat sommige akademici beweer, en ondanks voorbeelde soos die Universiteit van Leuven, het hy nie geglo dat hierdie twee aspekte binne die kompleksiteit van die Suid-Afrikaanse konteks versoen kon word nie. Dit was egter onwaarskynlik dat 'n openbare universiteit soos Stellenbosch ooit in

staat sou wees om toegang te hê tot die enorme staat- en privaatsektorhulpbronne wat nodig is om met die wêreld se leidende universiteite mee te ding. 'n Unieke invalshoek moes gevind word. Hierin lê die oorsprong van die idee van 'n "universiteitsdorp" en voorts die waagmoedige siening van 'n internasionale "liga" van universiteitsdorpe met die Universiteit Stellenbosch in 'n leidende posisie binne so 'n "liga". Prof Brink het dus besef dat die Universiteit se unieke ruimtelike en biofisiese omgewing 'n strategiese, kontekstuele voordeel verskaf wat terselfdertyd 'n globale platform skep en die bedreiging van middelmatigheid kon besweer.

Die probleem was dat die Universiteit bykans geen verhouding met die nuwe, geïntegreerde, nierassige dorp Stellenbosch, en spesifiek die Munisipaliteit, gehad het nie. Akademici en sekere departemente het gewis verskeie strategiese vennootskappe en werkverhoudings ontwikkel wat betref sport, plaaslike skole, kulturele netwerke, ontwikkelingsagentskappe en die omgewing. Soos prof Brink egter dikwels effens ontsteld gesê het: "Hoe kan jy 'n universiteitsdorp hê as die burgemeester en rektor nooit byeenkom nie?" Die strategiese bedoeling van hierdie vraag was duidelik: Niemand het daaraan getwyfel dat die Universiteit en die dorp Stellenbosch by mekaar hoort nie, maar die resultaat hiervan was dat die dorp nou nierassig was (hoewel sommige dit nie opgemerk het nie). Die eerste vergadering met die Burgemeester en sy senior kollegas het in Februarie 2005 plaasgevind en daar is ooreengekom dat 'n soortgelyke vergadering maandeliks gehou sou word.

In Julie 2005 het die Rektor 'n dokument genaamd *Reinventing Stellenbosch: A strategic framework* by die maandelikse Rektor/Burgemeesterforum ter tafel gelê. Die opsommende paragraaf aan die begin van hierdie dokument gee die essensie van die betrokke benadering weer:

The essence of the Reinventing Stellenbosch idea is the desire to chart a new history for a town and a university which share a colonial and apartheid past. Neither can do without the other. Both share a commitment to greater social equity and well-being, increased levels of economic development, and a deeper commitment to ecological sustainability. Whereas the past was about "all for some for now", the future should be about "some for all forever". In a globalised knowledge-based economy and a rapidly changing South Africa, the University provides the key to the future, namely knowledge. The Municipality is the institution that expresses the will of the citizens of Stellenbosch to build a new town that leads the way by showing that the problems of the past provide the challenges for creative innovation and change. Inspired by the inclusive vision that Stellenbosch could become a "sustainable home for all", a key role of the University is to become a partner in the realisation of this vision.

Hierdie verklaring lê die visie van 'n gedeelde lotsbestemming vir die "Town" en "Gown" vas wat by die maandelikse vergadering van die Burgemeester en Rektor herbevestig is. Die vergaderings vind om die beurt op verskillende plekke plaas, met die gasheer wat as voorsitter optree. Selfs die oorskakeling vanaf 'n Raad onder leiding van die ANC na een onder leiding van die DA het nie die kontinuiteit versteur nie, met die DA-Raad wat dit in dieselfde mate as sy voorganger tot 'n spesiale vennootskap met die Universiteit verbind het.

Teen Maart 2007 het die nuwe DA-Raad 'n nuwe, ervare en sterk topbestuur aangestel wat dit daartoe verbind het om die "Town"-en-"Gown"-vennootskap wat in 2004 deur prof Brink geïnisieer

is, in stand te hou. Dit is nie verbasend nie, aangesien Stellenbosch geweldig groot uitdagings wat betref die volhoubare gebruik van hulpbronne in die gesig staar, insluitende onvoldoende ruimte vir grondopvulling, oorvol rioolwatersuiweringswerke, watertekorte, behuisingstekorte, druk ten opsigte van energiebesparing, en die kulturele erfenis van 'n sosiaal verdeelde dorp. Daar is egter geen twyfel nie dat dit gou 'n wêreldleier in volhoubare stedelike ontwikkeling kan word indien die Munisipaliteit se leierskapsvermoëns werklik gekombineer word met die kennishulpbronne waaroor die Universiteit beskik. Dit sou 'n realisering van die visie van Stellenbosch as 'n volhoubare universiteitsdorp wees.

(Uit Engels vertaal)

ENDNOTAS

- ¹ Sien byvoorbeeld "How Harvard got ahead" van G Bowley, *Financial Times Weekend*, 16/10/2004.
- ² Geen universiteit in Suid-Afrika of Afrika kom op die top-200-lys van die *Times Higher Education Supplement* voor nie (hoewel 'n aantal Australiese universiteite wel daarop voorkom). Op die top-500-lys wat deur die Instituut vir Hoër Onderwys van die Shanghai Jiao Tong Universiteit saamgestel is, word vier Suid-Afrikaanse universiteite genoem – maar nie Stellenbosch nie. Geen ander universiteite in Afrika word genoem nie.

DEEL V

Vyf jaar op Stellenbosch

EERSTE ONDERHOUD: BRINK, DIE BOUER, IS HIER

Insig, Junie 2001

'n Buiteperd, Chris Brink, is aangestel as die nuwe Rektor van die Universiteit van Stellenbosch – een van die instellings wie se Afrikaanse karakter in die gedrang is. LIZETTE RABE van die Departement Joernalistiek aan die US het per e-pos met hom in Wollongong, Australië, 'n onderhoud gevoer waar hy Senior Viserektor (Navorsing) is.

As hy hier kan bou soos wat sy pa op Upington huise gebou het, is ons in goeie hande," sê 'n kollega op die trappe voor die konservatorium op die kampus. Die aangewese Rektor het pas (op sy aandrang) 'n impromptu-ontmoeting met studente en personeel in "die Conserve" agter die rug, ingedruk in die uur of wat voor hy terugvlieg Australië toe.

Vertel die kollega hy het in sy onderwysdae op Upington 'n blyplek gehuur wat Bouer Brink se handewerk was. Wat hy pas gesien het – en die herinnering aan daardie soliede huis – is klaarblyklik 'n gerusstelling.

Vraag is, gaan Brink (jr.) die US, stewig soos sy fondament is, kan herbou tot 'n instelling wat gaan voldoen aan die eise van sy tyd?

Universiteite is in die drukgang van verandering. Soos Suid-Afrika. Soos Afrikaans. Van hoër onderwys word meer verwag. Met minder geld.

'n Nuwe werklikheid wag: "'n Krimpende wêreld waarin 'n versnellende tegnologiegolf interaksie oor internasionale grense verhoog." 'n Brink-stelling.

Chris Brink (50), Upington-boorling, naasoudste van vyf kinders, hoofseun van sy skool, briljante nagraadse student, A-kategorie-navorsing wat hom deel van 'n eksklusiewe groep Suid-Afrikaanse akademië maak, was aanvanklik buiteperd vir die rektorskop. Hy het doktorsgrade in die wiskunde en die filosofie, wat hom albei as logikus kwalifiseer, en is in *Die Burger* beskryf as iemand met "fenomenale kennis van die universiteitswese nasionaal en internasionaal". Hy het ook onder meer help skryf aan die Universiteit van Kaapstad se missie toe hy daar hoof van die Departement Wiskunde en Toegepaste Wiskunde was.

'n CV dra swaar aan kwalifikasies, aanstellings, onderskeidings en toekennings, ervaring in bestuur en beplanning, akademiese leierskap en navorsing, referate en konferensies, gepubliseerde artikels en boeke. Tog beskryf hy sy aanstelling as "dapper".

Hoekom dapper?

"Om in die middel van 'n veranderingsproses die leiers oor te gee aan iemand wat met nuwe perspektiewe van buite kom, wys 'n bereidwilligheid om aktief aan die proses deel te neem. Dit stuur 'n simboliese boodskap uit," sê hy.

Sy toekomsvisie is dat die US die "opbou en uitbou van 'n kennisekonomie" sal lei.

Wat bedoel jy met kennisekonomie?

Kennisekonomie is 'n ekonomiese bestel met intellektuele kapitaal as grondslag. Dis die kennis, vaardighede en insigte uit intellektuele arbeid, en die koppeling daarvan aan die openbare belang. Die opbou van die intellektuele kapitaal is die bevordering van dié soort ondernemende gees en innoverende krag wat nuwe idees voortbring. Die kennisekonomie is soms ook bekend as die gewiglose ekonomie; dis nie iets wat jy in jou hande kan hou nie, nie wat jy uit die grond kan delf, of kweek, of vervaardig nie. Dis wat in mense se koppe aangaan.

Maar hoe gaan die dink en die doen by mekaar uitkom?

Wat ons doen, hang af van wat ons dink. En wat ons dink, volg op ervaring – van wat ons doen, en dit wat die lewe aan ons doen. Die twee konsepte van dink en doen is aan mekaar verbind. Vir my om by die doen uit te kom, moet ek eers my denke gaan toets teen die werklikheid van die US en Suid-Afrika.

Brei uit op jou stelling van "plaaslike lojaliteit, maar nie globale perspektief".

Beskou dit maar as nog 'n voorbeeld (van baie) van twee konsepte wat gesien word as oënskynlik teenstrydig, terwyl hulle in werklikheid in wisselwerking met mekaar is. Ons plaaslike probleme, ons plekgebondenheid, word, so glo ek, beter opgelos binne 'n konteks van begrip en ervaring van globale gebeure.

Hoe kan 'n universiteit intellektuele kapitaal in reële kapitaal omskep?

Die grondliggende vraag van die nuwe eeu, nie waar nie? Die tekens is reeds daar dat ekonomiese groei juis spruit uit die vermoë om intellektuele kapitaal in reële kapitaal om te sit. Daarvan is Kalifornië en Singapoer getuies. Maar dit is nie resepmatig nie; almal probeer maar metodes vind wat vir hulleself werk.

Wollongong is Australië se Universiteit van die Jaar. Wat bring jy terug wat jy nie vroeër gehad het nie?

Toe ek destyds die Kaap verlaat het, was dit juis vir meer ervaring van die skaling tussen navorsing aan die een kant, en die sakewêreld aan die ander. Wollongong is bekend vir sy sukses hierin. Ek hoop dat ek daarvan kan terugbring.

Wollongong het sowat 20% internasionale studente. Hoe sien jy die US se uitreik na veral Afrika?

Ek sou graag wou sien dat die US 'n gerekende internasionale profiel het, in onderrig sowel as navorsing, met albei 'n sterk Afrika-profiel. Stellenbosch se Instituut vir Gevorderde Navorsing, byvoorbeeld, het onder meer interaksie met Afrika oor die probleme van Afrika ten doel. Aan die onderrigkant is dit verrykend vir studente uit verskillende agtergronde om saam te studeer. Ek sou dit wou aanmoedig.

Hoe sien jy die rol van tersiêre onderwys in Suid-Afrika?

Outonoom en deelnemend – paradoksaal soos wat dit mag klink. 'n Gesonde en aktiewe universiteitsektor is noodsaaklik vir die voortuitgang van Suid-Afrika.

Hoe kan die US "die eerste keuse vir Afrikaans-eerstetaalsprekers, maar ook die eerste keuse vir Afrikaans- tweede- en -derdetaalsprekers" in die praktyk wees – letterlik in een klas?

Ek sien die praktiese situasie in die klas binne 'n raamwerk van gedragskodes, eerder as reëls en reglemente. Afrikaans is die vertrekpunt in die voorgraadse onderrig, en ons wil só optree. Die demografiese profiel moet verbreed met studente wat nie Afrikaans as eerste taal gebruik nie. Ons sou ons daarvoor wil beywer om studente te werf wat wel 'n gemaklike omgang met Afrikaans het, hoewel miskien nie genoeg om al die nuanses van elke verduideliking in die klas te volg nie. Met so 'n werwingsbeleid word sekere verwagtinge en verantwoordelikhede uitgestippel. Prakties: In 'n klas waar party studente nie 'n Afrikaanse verduideliking kan volg nie en vra dat dit in Engels herhaal word, het die dosent 'n verantwoordelikheid om die student tegemoet te kom. Ek sien nie 'n beginselprobleem hiermee nie: Om weer te verduidelik, is 'n baie algemene situasie in die klas. Om die tweede verduideliking in 'n ander taal te gee, is dalk 'n goeie ding vir almal. Die balans kom daarby dat die totale studentetal ook 'n redelike verwagting het dat al die werk doeltreffend gedek word.

Ek wil 'n kultuur aanmoedig waarin die taak van kennisverspreiding, in watter taal of tale ook al, nie net op die skouers van die dosent rus nie, maar ook op 'n onderlinge interaksie. Daar is plekke waar soortgelyke situasies oorkom word – gewoon as 'n saak van alledaagse meeleving, nie as 'n saak van bedreiging of argwaan nie. Ek hoop ons kan dieselfde doen.

Hoe om 'n potensiële tameletjie – soos Afrikaans in parallelmedium-onderrig ondergeskik aan Engels; die Minister van Onderwys wat die uittredende Rektor 'n Don Quichot genoem het; die Nasionale Plan vir Hoër Onderwys – 'n wen-wen vir alle partye te maak?

Ek het 'n baie eenvoudige idee, en dit is dat ons nie begin vanuit 'n hoek waar dit 'n groot konfliktsituasie is nie. Ek sou graag eers 'n deelnemer aan die gesprek wou word, en my gedagtes onderwerp aan die toets van ervaring. As vertrekpunt sou ek die interaksie tussen die Staat en die Universiteit – ingesluit die gebruik van Afrikaans – sien as 'n situasie wat deurlopend bestuur word, eerder as 'n probleem wat jy eenmalig probeer oplos.

Suid-Afrika is in 'n transformasie. Afrikaans is transformasie. Die US is transformasie. Hoe kan Afrikaanssprekendes bydra tot transformasie?

Praat met mense. Stel belang. Neem deel. Werk vir die dinge waarvoor jy hoop, eerder as teen dit wat jy vrees.

Oor "huishoudelike sake": Jy't ontgroening beskryf as "strukturele geweld"?

Die ooglopende antwoord – verbied dit – is nie noodwendig die regte een nie. 'n Verbod is ook 'n vorm van mag, en 'n mens moet pasop dat jy nie iets wat jy afkeur juis beveg met die middele wat jy afkeur nie. Dis 'n proses van kultuurverandering. Nuwelinge moet bemaagtig word met die wete

dat die Universiteit 'n weersin het in praktyke waarin enigiemand verneder word. Andersom moet ingesetenes aangemoedig word om nuweling met gasvryheid te verwelkom. Gasvryheid beteken dat die ingesetenes hulself beskikbaar en diensbaar stel vir nuweling.

Wat dit nie beteken nie, en waarteen ek gekant is, is enige vorm van magsuitoefening waarin die rol van 'n ingesetene misbruik word om konformiteit by nuweling af te dwing.

Die feit dat 'n groot persentasie veral voorgraadse Maties hulle vergryp aan Bacchus op dié Bolandse kampus?

'n Mens moet kyk na moontlike oorsake. Drankmisbruik, en meer algemeen middelemisbruik, sou mens ten beste kon afmaak as die soort eksperimentering wat deel is van volwasse word. Maar dis miskien meer 'n vorm van ontsnapping, 'n gebrek aan selfvertroue en sekuriteit. Dan is dit deel van die Universiteit se opvoedingstaak om sulke studente vir die lewe voor te berei sodat hulle dit nie meer nodig vind nie.

Jy sê die Eikestad is 'n "tuiskoms". Hoe so?

Stellenbosch is waar ek my eerste healtydse akademiese pos aanvaar het, waar ek my eerste huis gekoop het, waar ek en my vrou mekaar ontmoet het en getroud is, en waar ons eerste kind gebore is. Om na sestien jaar terug te kom, is soos 'n tuiskoms.

Getroud met Tobe, onder meer medeskrywer van die Afrikaanse skoolhandboeke *Ruimland* en wat verder studeer met 'n spesifieke belangstelling in Jung se sielkunde; pa van 'n "spesiale" tiener en twee kleuters – hoe lyk die Brinks by die huis?

Ek en Tobe is verskillende soorte mense. Ek is beredeneerd, sy intuïtief. Ek doen een ding en dan die volgende; sy kan drie tegelyk doen. Ek druk die tandepastabuisie aan sy punt, sy druk hom in die middel. Van haar leer ek steeds om nie net ander standpunte te waardeer nie, maar ook 'n ander manier van dink.

Carmen, ons oudste, is 'n Downsindroomkind. Van haar het ek geleer om minder *uptight* te wees, en meer waardering te hê vir die oomblik.

Van die jongste twee het ek nou weer geleer hoe om op die rekenaar te werk of oor die telefoon te praat terwyl jy tegelykertyd 'n bottel maak, 'n doek omruil of trane afvee. Carmen, wat einde Junie sewentien word, het hopelik haar gr. 10-sertifikaat in Desember by die plaaslike tegnologie-hoërskool verwerf waar sy in 'n "support class" saam met sewe ander is. Sy is 'n kenner van popsterre en die internet. Hestia is amper drie. Sy praat Engels en Afrikaans met 'n Australiese aksent. Peter, vir Petrus Johannes, is pas een. Hy stap die wêreld vol en dreig om te begin praat.

Wat is jou lewensfilosofie?

'n Groot deel van wat ek glo, hang saam met die idee dat 'n mens plesier daaruit kry om iets reg en ordentlik te doen, en ook dat jou selfbelang bevorder word deur 'n bietjie breër te dink oor die belange van ander.

Wat is jou raad spesifiek aan jong Afrikaanse wit mense wat voel regstellende aksie verhinder hulle om 'n bydrae tot Suid-Afrika te maak?

Daar is dikwels 'n verskil tussen hoe 'n mens dink die wêreld behoort te wees en hoe die wêreld werklik is. Ek glo dat ons altyd daarna moet streef om die wêreld te vorm soos wat ons dink dit behoort te wees, maar intussen moet ons leef en werk in die wêreld soos wat hy is. En dus vra of daar nie dalk ander maniere is om 'n bydrae te maak as net die maniere wat hulle dink hulle ontnem is nie.

(Met vergunning van Media24)

STELLENBOSCH, *ALL BUT WRECKED*

Die eerste media-onderhoud met Rektor Chris Brink was destyds in die tydskrif *Insig*, mid-2001. Fout. Want toe loop alles blykbaar skeef. Hier is nog 'n poging deur **LIZETTE RABE** om te probeer rapporteer oor die afgelope halwe dekade se soms fantastiese, soms fanatiese, soms selfs fantasmagoriese kosmiese kragte wat gewoed het rondom die fenomene Brink, Stellenbosch, Afrikaans, progressie, regressie – dalk, wie weet, selfs ook transformasie. En die media, wat nie alleen 'n spieël was nie, maar ook 'n rolspeler. Had dit nie al die kenmerke van 'n tragedie nie, kon dit ons eie komedie onder die eike gewees het. Volg die drama van Stellenbosch, in 'n paar eenvoudige bedrywe:

Dramatis Personæ: Brink, Stellenbosch, ander bekende en onbekende kragte, ook "die media"

Toneel: Stellenbosch, Stellenbosch, Stellenbosch

Proloog

The great advances in civilisations are processes which all but wreck the societies in which they occur.

Dit is 'n insig van 'n Britse wiskundige en filosoof, Alfred North Whitehead, geleef van 1861 tot 1947.

Met die skryf van die *Insig*-artikel in 2001 het dié aanhaling al sy hoekie op die notabord bokant my rekenaar gehad. Maar dit het geensins 'n rol gespeel in daardie stuk nie. En ek sou nooit kon dink dat ek in die volgende meer as vyf jaar gereeld daarna sou kyk nie. Sou probeer verstaan wat die kragte op en veral ónder die oppervlak van die geopolitiese begrip *Stellenbosch* was.

Mid-2001 was Stellenbosch 'n opwindende plek – jy kan maar sê op die *brink* van noodsaaklike transformasie. Die blote gedagte dat jy deel kon wees van 'n plek en 'n tyd, potensieel die simbool van 'n nuwe begrip van wat Suid-Afrika kon wees, was suiwer inspirasie. Die kampus het gebruik met die ideaal van 'n energiegewende inklusiwiteit, pleks van 'n versmorende eksklusiwiteit.

En toe, ontnugterend, raak Stellenbosch die *killing fields* van verskeie Afrikaner-/Afrikaanse psigosos.

Was dit omdat "Stellenbosch" 'n simbool was? Die laaste loopgraaf wat bo alles verdedig moes word? Die laaste kosbare skat van 'n volk gevorm uit die diaspora van hardgebakte Europese setlaars? Die geografiese, politieke, maar sekerlik veral ook psigologiese ontheemding van die Anglo-Boereoorlog geëts in hulle siel? Wat doelgerig en desperaat 'n eie Herrenvolk wou bou en behou met die opkoms van Afrikanernasionalisme in die eerste helfte van die vorige eeu, gevolg deur die byna vyftig "gloriejare"?

Waarop alles toe verbrokkel. Afgesluit van die grootste deel van die moderne wêreld, gemanipuleer deur Leiers met 'n hoofletter "L", geïndoktrineer tot tropdenke – die wêreld se muishond.

Te midde van al dié trauma, hoe kon Stellenbosch óók nog prysgegee word?

Dus, ten alle koste, die *last stand*.

En daarom, in 'n paar bedrywe, die drama wat hom die afgelope handvol jare op Stellenbosch afgespeel het.

I. Ter agtergrond, die Whitehead-aanhaling

Dis by 'n paar geleenthede gehoor van oud-*Burger*-redakteur en stigter-professor van Stellenbosch se joernalistiekskool, Piet Cillié. Met kenmerkende eie wyskede en/of anekdotes as bonus vir die luisteraar toegevoeg. Ná die eerste mededeling is entoesiasties uitgebrei oor die begrip "all but wrecked".

Dit was die sleutelfrase, en die een wat Cillié opgewonde had. Dat dit dalk mag lyk of alles in die proses vernietig word – *all but* – maar dat vooruitgang wel uiteindelik seëvier. Dat daar nie ge-*wreck* word in die proses nie.

As Nasperser het ek soms vir Cillié, toe emeritus, in sy aftreekantoor op die 21e verdieping in die Naspers-Sentrum gaan kuier. Regs van hom, Tafelberg. Links die Olympia. Ook in die tyd van die woordverwerker.

Saam met die verpligte koppie tee is die besoeker voorts mildelik geseën met Piet-wyskede. Of ander s'n uit sy indrukwekkende versameling anekdotes, wel altyd met 'n eie *twist in the tale*.

Dié een van Whitehead het blykbaar so indruk gemaak dat dit ná 'n besoek neergeskryf is, saam met Cillié se Afrikaanse vertaling. Dit was vroeg in die negentigs, en dit was iets wat seker sin gemaak het in die opwindende metamorfose waarin Suid-Afrika haar toe bevind het. Soveel so dat dit op die notabord bokant my lessenaar op die sesde Naspersverdieping, toe my werkplek, gesteek is. Dit het saamgetrek Stellenbosch toe – waar die aanpassing tussen praktyk en akademie iets was wat ongeveer tot 'n persoonlike *all but wreck* gelei het toe ek in die Cillié-stoel beland het. Stellenbosch se *heilige Hallen* is 'n ander land, in baie opsigte.

Maar dit was later veral om ander redes dat ek dikwels na die geskribbelde en nou al gehawende stukkie papier gekyk het. Probeer verstaan het wat eintlik op Stellenbosch afspeel.

Die woorde van die Engelse wiskundige/filosoof, aangegee deur 'n wiskundige/filosoof (hoewel papiere vir slegs die eerste), was 'n sleutel om die dinamika te probeer verstaan van 'n wiskundige/filosoof wat Stellenbosch en die eise van die tyd probeer versoen het. En hom in 'n muur vasgeloop het.

Gesien die media se rol in die latere Stellenbosse saga, was dit seker nie vreemd nie dat 'n joernalistiekprofessor, lid van 'n "Stellenbosch-familie", die aangeër was. En om dié fase van hierdie verhaal af te sluit, dalk ook hierdie trivialeit: Cillié se pa is as Rektor "uitgeskuiwe" in die duistere Afrikaner-politieke onderstroming van sy tyd – hy was ondersteuner van die "liberalistiese" teoloog Du Plessis. Die Opvoedkondegebou is darem later na hom vernoem.

II. Liewe Leser, daarom nou "Stellenbosch"

Toe 'n mede-oudstudent en kollega 'n paar jaar gelede moes besin of hy hom wel by die begrip "Stellenbosch" wou aansluit, het hierdie skrywer hom aangemoedig. Dit móét een van die opwindendste take in die ganse Suid-Afrika wees om deel te wees van 'n wel soms pynlike, maar bruisende metamorfose van 'n plek wat sinoniem was met die argitektuur van die apartheidsideologie, maar wat nou nie net wil nie, maar móét deel wees van 'n nuwe entiteit.

Die Stellenbosch waar 'n jongeling, wel blykbaar met die hulp van die vrug van die wingerd, homself uitdagend as Afrikaner verklaar.

Die Stellenbosch wat die wieg van ons vryheid van spraak is, met 'n Adam Tas wat uiteindelik 'n korrupte goewerneur suksesvol uit sy gemakstoel lig.

Die Stellenbosch wat 'n tuiste van 'n liberale Afrikaner-elite geword het, maar, teenstrydig, eers die sentiment en toe die ideologie van Afrikanernasionalisme verfyn het.

Die Stellenbosch wat die onheilige drie-enigheid van die ou Nasionale Pers, die oorle' Nasionale Party en die (ou?) Universiteit gebaar het.

Die Stellenbosch waar die *town* en *gown* vir interessante intellektuele stratosfere sorg, waar die "ou families" gelyk is aan 'n sekere *entitlement*, waar die "inkommers" hulle plek moet ken.

Die Stellenbosch wat 'n jongmensparadys is, min of meer volgens die prioriteite van sport, suip, seks en swot. Waar jy in alle opsigte oefen vir jou toekoms, man.

Die Stellenbosch waar Duits en Nederlands in die toerismeseisoen in die middedorp oorheers, met busvragte bleek Europeërs in hulle gesokkiede sandale wat onder wit gewels en skaduryke eike onkrities 'n koloniale verlede soek.

Die Stellenbosch waar die begrippe "uitsluiting" en "insluiting" grafies geïllustreer word. Dáár Kayamandi. Hiér ons lelieblanke buurte. *And never the twain shall meet.*

Die Stellenbosch wat, ongelooflik, onafhanklike denkers opgelewer het.

Die Stellenbosch wat post-94 in 'n tydksule vasgevang was. 'n Instelling wat vir eers in die rus van eeue gesus kon voortdud. En toe dit haar beurt is dat die daad by die woord gevoeg moes word, toe sy moes *transformeer*, was die skok te groot vir diegene wat blykbaar "hulle" Eersterivier, "hulle" jeug, "hulle" kultuur, "hulle" idille, eksklusief wou hou. Dis asof die DNA van hulle identiteit op die spel was.

Want toe kom Brink.

III. Brink en Stellenbosch

En was dit amper *te min te laat*. Nog 'n frase wat Cillie dikwels aangehaal het. Hom ter ere, ook oor die politieke veranderinge in Suid-Afrika.

Brink se taak was eenvoudig. Maar kompleks.

Die aanvanklike protagonis, die *toast of the town*, die briljante akademikus, die uitnemende logikus, iemand met "fenomenale kennis van die universiteitswese, nasionaal en internasionaal", soos per *Die Burger*, het om watter redes Brink, die antagonis, geword.

Voor Chris of ná Chris, is dalk min of meer hoe 'n mens na Stellenbosch kyk, afhangend van waar jy jou bevind.

Maar, jy hoef nie daardie eerste onderhoud met hom te analiseer, of elke enkele toespraak se subteks te dissekteer, om te sien daar is nie 'n v.C. of 'n n.C. nie.

Dis dieselfde Chris Brink. Wat hy in die eerste onderhoud gesê het sy mikpunte sou wees, waartoe hy hom in sy toesprake verbind het, het dieselfde gebly. Daar was die bevordering van die kenniseconomie, saam met die akademiese profiel en aansien wat verhoog moes word, die taalvisie

("n Afrikaanse universiteit"/'n universiteit wat ook Afrikaans is), die band tussen einste *town* en *gown*, internasionalisering en veral 'n Afrika-fokus, 'n verandering van die institusionele kultuur, insluitende dinge soos die berugte dooppraktyke – "strukturele geweld", soos hy dit beskryf het.

Rasionele drome, as jy wil, van 'n wiskundige filosoof.

'n Sleutelterm vir wat Brink wou doen, soos ook in die *Insig*-onderhoud genoem is, is "plaaslike lojaliteit, maar 'n globale perspektief". Ook die taalkwessie moes – en kon – binne dié konsep opgelos word. Iets wat, soos hy self in 2001 gesê het, oënskynlik teenstrydig kan wees.

Amper soos *great advances* wat *all but wreck*.

Wat anders was, is dat sommige dalk gesien het transformasie gaan nie lippediens bly nie. En toe met alle mag die adder wat die oorsaak van die moeilikheid was, uit hulle paradys wou gooi.

Om die metafore te meng: Hy was immers 'n baie gerieflike sondebok waarmee die sondes van die vaad're die woestyn ingejaag kon word.

In die openbare én private sfeer is stelling ingeneem. In 'n komplekse saak wat veel meer subtiliteit en nuansering vereis het, en waar dit nooit om 'n enkele persoon moes gaan nie, is die man pleks van die bal gespeel. Is jy gereduseer tot "vir" of "teen", afhangende van wat jou vertrekpunt was.

Hoekom?

Waar en hoe het die deeglik besinde roete vir Stellenbosch in die 21e eeu, reeds v.C. geformuleer as die Strategiese Raamwerk, maar wel n.C. geïstitutionaliseer as Toekomsvisie 2012, ontspoor?

Vyf jaar gelede was dit toekoms, nou is dit verlede.

Hoe het Whitehead se *great advances* Stellenbosch se "beskawing" geaffekteer? Was die rasonale drome van die inkommer- wiskundige filosoof van so 'n aard dat die voormalige "eienaars" bang was dat dit die Universiteit sou *wreck*?

IV. Enter die media

Nakennis sou waarskynlik vereis dat om Stellenbosch te transformeer, jy saam met die 2012-visie ook 'n deeglik besinde mediastrategie moes hê. Dalk selfs jou eie beeldpoetser.

Want watter meester het waar die toutjies getrek, en wie sit nou en lag in sy hoekie oor Chris Brink te vroeg van Stellenbosch vertrek het?

Die tekens was dalk al met daardie heel eerste *Insig*-artikel daar. Die voorgestelde opskrif van 'n besinnende vraag, Die US se Verligting?, het gewaai. Dit was na aanleiding van die Verligting, 'n gunsteling-Brinkonderwerp, in Engels die *Age of Reason*, in Duits *Aufklärung*. Want dalk, miskien, uiteindelik, het Matieland se eie tyd van Verligting aangebreek. In die plek daarvan was die opskrif 'n amper bruuske *Brink, die bouer*.

As die media *history in a hurry* pleeg, hoe sal Stellenbosch se geskiedenis lyk indien die media as 'n betroubare barometer beskou sou word?

En watter soort selektiewe geskiedenis sou dit wees, as "Stellenbosch" soms dae lank pynlik op die een oggendkoerant se voorblad verskyn het, en nie eens op 'n diep-binneblad van 'n ander een nie?

In die feëverhaalformule van opeenvolgende berigte het die held die anti-held geword. Die nuwe helde was die ridders op hulle wit perde in verskeie vorme, sommige selfs met hulle nou beroemde grys skoene. Die skurk was die wolf, die heks, die draak, die Raka, wat dit wat kosbaar was – TAAL!!! KULTUUR!!! – wou vernietig.

Eenvoudig.

Het die Afrikaanse media hulleself weer verloën? 'n Mens móét vra: Wat het geword van die lesse van die verlede, toe die aangebode feite nie bevraagteken is nie, maar eenvoudig aanvaar is as Afrikaner-evangelie? Gedenk die storie van die ou oom wat glo in sy *Burger* en sy Bybel.

Natuurlik is die saak veel meer kompleks as dit. Daar's nuuswaardes. Vir die een koerant, gestig in 'n huis wat later die naam van 'n Matiekoshuis sou word, is Stellenbosch 'n nuuswaarde op sigself.

Maar dit gaan verder as dít. Binne die teorieë van *agenda setting*, *gatekeeping* en *framing* moet 'n mens vra presies wie die agendastellers, die hekwagters, die ramers was?

Of is dit 'n geval van slim manipulasie van sekere rolspelers om Afrikanervrese vir eie agendas uit te buit? En die media, wat alte maklik verleibaar was vir nog 'n sexy Stellenbosse storie?

Nog 'n kwessie oor die mediadekking wat besinning vra: Wat het eerste gekom? Die briewekolom waar die Slag van Stellenbosch geveg is, of die nuuskolomme wat as opvolg of reaksie gedien het? Daar was 'n "symbiotiese" verhouding tussen die briewe- en die nuuskolomme, het een studie oor die representasie van Stellenbosch in *Die Burger* getoon. Volgens getuienis vanuit die koerant self was dit hoofsaaklik afgetredenes wat die kolomme laat dreun het. En was hulle dus nie op demo- of psigografiese vlak verteenwoordigend van die koerant se lesers nie. Waarom dan vir hulle proporsioneel soveel ruimte gee?

Nog 'n vraag: Was die media 'n aktiewe deelnemer? Of is die media inderdaad misbruik? Was daar genoeg wie en teenwie – vir elke negatiewe mening ook 'n positiewe; vir elke negatiewe kommentator ook 'n positiewe?

Dit lyk of die openbare domein – die media – hoofsaaklik gebruik is deur diegene wat negatief gereageer het. Die positiewes het blykbaar nie daarin belang gestel om aan die openbare debat deel te neem nie. Buitendien, hulle het werk gehad om te doen. Hoewel hulle Brink volgens inligting in verskillende vorme ondersteun het, het hulle dit in die private sfeer van 'n kantoor of 'n e-posbus gedoen.

Nog iets: Bruin Afrikaanssprekendes – die meerderheid lesers van *Die Burger* – is, jy kan maar sê, koud gelaat deur die hele *sordid* sage.

Het die media dus die geskiedenis reg gereflekteer? Kan daar byvoorbeeld na 'n "taaldebat" verwys word as dit hoofsaaklik eensydig gevoer is? Het die media daardie skewe persepsies geperpetueer? Die histerie tot 'n volgende vlak opgepomp in 'n feëverhaal met 'n eenvoudige storielyn: helde met towerformules as oplossing om Stellenbosch, *damsel in distress*, uit die kloue van die skurk te red?

Brink die bouer se mediabeeld het verander in Brink die breker.

V. Stellenbosch, o Stellenbosch

Boweal: Wat is dit aan Stellenbosch dat mense so krampagtig veg om die laaste denkbeeldige "lyn in die sand"?

Wat is dit hoegenaamd dat konsepte soos *lyn in die sand* en *taalstryd* so uitdagend rondgeslinger is?

Magersfontein, o Magersfontein, hier kom ons.

Kan sekere van ons net saamstaan as Die Identiteit deur 'n werklike of denkbeeldige Totale Aanslag bedreig word?

Toe daar nie verder ge-Groot Trek kon word nie, moes die trek deur die sinapse van die siel gevoer word. Die Roomse Gevaar het plek gemaak vir die Swart Gevaar het plek gemaak vir die Rooi Gevaar het plek gemaak ... vir die Brinkgevaar?

Tydens die hoogty van die emosionele taaldebakel was daar Die Konvokasievergadering, toe daar sprake was van oud-Maties wat ongeveer in bataljonne van die strandhuisgordel sou opruk, moerig van misnoë oor "hulle" plek wat vir die nuwe Suid-Afrika geoffer moes word.

Wat kan in nabetragting oor daardie Novemberraand van 2005 gerapporteer word?

Ontnugterend en beskamend sê nie genoeg nie.

Vir sommige Konvokasielede was daar die ontdekking dat die prehistoriese spesie *Africanus Stellenbossiensis* nog *alive and well* is – die versene skoppend vir die vale hel teen die prikkels van verandering.

Die gedrag van 'n sekere *Matie-mob* het selfs diegene wat anti-Chris was, laat weggaan met 'n oortuiging dat hulle nie deel dáárvan wil wees nie.

Die meerderheid daardie aand was: sekere oueres, maar ook jongeres – selfs penkoppe, wat pleks van hulle jeug gebruik om te rebelleer, hondmak in die seniors se spore volg – met daarby ingeklits: 'n goeie skoot "ou manne", kamerade van 'n vervloë era, goed opgewarm in Tollies. Met die gepaardgaande bravade: Hulle sal die donnerse kommissie regsien wat hulle plek wil afvat.

En jy vra jousef: Hier word besin oor 'n universiteit en sy onmiddellike en ook langtermyn-problematiek?

Wat was dit wat so 'n massahisterie ontketen het? En waarom was Chris Brink die teiken?

Dit was asof die klein paradys tussen die blou Bolandse berge sy kleed van lieflikheid afgegooi het en gewys het watter monster onder die illusie van 'n beskaafde universiteitsdorp wegkruip.

Maar dan, as laaste *last stand*, in die oorlogsidoom van hier bo: Miskien is dit tyd dat alle partye daardie wit vlag hys.

Stellenbosch verdien dit.

En behoort dit nie die erflating te wees van 'n wiskundige filosoof se rasonale drome nie?

Epiloog

Gelukkig dat die gordyn nie sommer sal sak op die drama wat Stellenbosch is nie.

Op hierdie plek met die naam Stellenbosch moet die onblusbare gees van daardie eerste Afrikaner voortleef; van 'n Adam Tas – die een van destyds, nie die misleide jongelinge van vandag nie; van vryheid en gelykheid. Laat staan maar, asseblief, die broederskap.

Dis die Universiteit se verlies dat Brink te vroeg vertrek het.

Maar dis ook 'n geval van die koning is dood; lank lewe die koning. Dis Stellenbosch se wins dat Russel Botman die rol oorneem.

Stellenbosch, hét, ongelooflik, ondanks al die verspeelde geleenthede, gesorg dat die regte mens op die regte tyd op die regte plek is om die Universiteit in sy volgende fase in te lei.

Die kostuum pas perfek. Die verhoog is gebou, die rekwisiete in plek. Die gehoor... klaarblyklik in afwagting.

Daarom, bedryf I, toneel I: *Roll on*, Russel.

Botman in die Boland moet 'n konstruktiewe ontknoping hê.

Dis immers Stellenbosch. *All but wrecked*.

LAASTE ONDERHOUD: BRINK, VIR DIE REKORD

LIZETTE RABE het mid-2001 die eerste artikel oor Chris Brink geskryf ná sy aanstelling bekend geword het. Hier voer sy 'n "afsluitingsonderhoud" in dieselfde vraag-en-antwoord-styl, insgelyks per e-pos, oor die onderwerpe Toekomstvisie 2012, taal, die media, die begrip Stellenbosch – en leuens, gerugte en skinderstories. Hier dan Brink – in sy eie woorde.

Destyds was dit "toekoms" wat jy uitgespel het; nou is dit verlede, maar as 'n mens kyk na Toekomstvisie 2012 wat so deeglik uit die bestaande Strategiese Raamwerk gedistilleer is, is dit duidelik dat Chris Brink se mikpunte vir Stellenbosch konstant gebly het. Waar en wanneer dink jy het mense/die media jou verkeerd geïnterpreteer?

Party reg van die begin af. Dit was reeds in 2001 by die onderhoude vir die rektorspos vir my duidelik dat dit wat ek sê en skryf, op verskillende maniere gehoor en verstaan word. Daar was definitief mense wat my mikpunte vir die Universiteit op geen ander manier kon hoor as om dit vanuit hul eie paradigma te interpreteer nie.

Wat dink jy was die rede daarvoor?

Dit het baie te make met die mites van Stellenbosch, waaroor ek elders in hierdie bundel skryf. As jy gevange is binne die mites en kultuurfenomene wat so lank lewendig was op Stellenbosch, sal jy maar sukkel om enigiets wat van buite daardie raamwerk oor die Universiteit geformuleer word, te begryp.

Met watter mikpunte is jy tevrede dat dit bereik is?

Die visiestelling wat ek in 2001 vir die Raad aangebied het, was kort en kragtig: dat Stellenbosch die opbou en uitbou van die kennisekonomie in Suid-Afrika sou lei. Daarin dink ek het ons baie goeie vordering gemaak.

En dan die onderwerp Taal. Jou reaksie op die stelling "Chris Brink en die taaldebat/debakel (afhangend van hoe jy dit sien) en die media: Die man is gespeel, nie die bal nie".

In my bydrae "Transformasie as demitologisering" onderskei ek twee fases van beskuldiging in die openbare debatte rondom Stellenbosch. In die eerste fase word jy beskuldig van lafhartigheid – dat jy "buig voor die Regering", "polities korrek probeer wees", ensomeer. In die tweede fase, nadat dit geblyk het dat jy jou eie kop volg, word jy beskuldig van onnoselheid – dat jy nie jou feite reg het nie, nie die gevolge van jou besluite besef nie, en so aan. Daar is egter ook 'n derde fase, wat intree as dit blyk dat jy darem wel weet wat gaan vir wat. Dit is wanneer jy beskuldig word van kwaadwilligheid. Dan is die jag oop. Dan is geen leuen te flagrant om te verkondig nie, geen skinderstorie te banaal om te herhaal nie, en geen persoonlike belediging so grof dat dit nie as "satire" goedgepraat kan word nie.

Hoeveel skade dink jy is aan Afrikaans gedoen in dié "laaste loopgraaf"?

Ek dink die grootste enkele terugslag wat Afrikaans in die afgelope vyf jaar gely het, is toe *Rapport* besluit het om sy lot in te werp by die agenda van identiteitspolitiek soos bedryf deur die FAK,

Solidariteit en die Afrikanerbond. Daarmee is die legitimiteit wat Afrikaans net mooi in die breë Suid-Afrikaanse samelewing begin verkry het, 'n knou toegedien.

Wat sê dit van Afrikaners aan die begin van die 21e eeu?

Dat die grootste enkele bewussynsfaktor van die Afrikaners nog steeds die vrees vir verlies van groepsidentiteit is.

En dan, onvermydelik, die rol van die media. Sou jy jou weer in 'n soortgelyke posisie bevind, met die nakennis wat jy het, wat sou jou mediastrategie wees?

Vir die Universiteit sou ek waarskynlik vroeër en meer doelgerig 'n media- en bemarkingstrategie ontwerp. Wat myself betref, is ek bevrees dit sou nie deug om enigiets anders te doen as wat ek gedoen het nie, want ek sou nie gemaklik gewees het met enige optrede anders as my natuurlike manier van doen nie.

Wat is jou mening oor die Afrikaanse media, hul "eienaarskap" van Stellenbosch, en hoe hulle kontensieuse kwessies hanteer?

Die Afrikaanse media se rol in die taaldebat is anders as hul rol in enige ander debat van openbare belang, soos misdaad of aardverwarming of kerkeenheid. Wanneer dit by Afrikaans kom, is die Afrikaanse media self protagoniste, nie net kommentators nie. Daar is dus 'n groot element van eiebelang in hul hantering van die taaldebat. Daarmee het ek nie 'n probleem nie. Die probleem was die onkritiese inkoop van baie joernaliste in die paradigma van identiteitsgedrewenheid, en dat die "ingeligte bronne" wat so dikwels aangehaal is, 'n beperkte klein sirkel van informante was wat nie 'n diversiteit van idees kon weerspieël nie. Ek is dikwels getref deur die kombinasie van onkunde en venyn waarmee stories oor Stellenbosch aangebied is.

Dink jy die media was 'n struikelblok in Stellenbosch se transformasieproses?

Nie "die media" as sulks nie, nee. Selfs nie "die Afrikaanse media" as sulks nie. Maar dit is onteenseglik so dat die bewussynsverandering op kampus ver voor die bewussynsverandering daarbuite was, en ek dink 'n mens kan met rede sê dat die Afrikaanse media traag was om hierdie sein op te tel.

En dan, Chris Brink as Rektor: Hoe lyk die Stellenbosch wat jy in 2007 verlaat teenoor die Stellenbosch wat jy in 2002 gevind het?

Die Stellenbosch wat ek aangetref het, was drie dorpe: die wit dorp van Mostertsdrif en Die Boord, die bruin dorp van Cloeteville en Die Vlei, en die swart dorp van Kayamandi en Die Brug. Met die hulp van die Rektor/Burgemeesterforum en die Reinventing Stellenbosch-inisiatief dink ek ons het hierdie drie-dorpe-fenomeen begin aanspreek, hoewel ons dit nog nie ongedaan gemaak het nie. Wat die Universiteit betref: Ek dink die kopskuif is gemaak, en die kampusgemeenskap besef nou dat daar 'n groter en opwindende wêreld is waarin hulle 'n beduidende rol kan speel eerder as om agter die pragtige berge verskuil te bly. Ons het twee dinge tegelyk reggekry: Die diversiteitsyfers is oor die algemeen met meer as 50% verbeter, en die Universiteit se akademiese profiel is tot so 'n mate verhoog dat ons nou op feitlik enigeen van die standaardaanwysers van akademiese gehalte onder die top drie universiteite in die land tel – en op 'n aantal daarvan is ons eerste.

Seker onvermydelik: Wat was 'n allerhoogtepunt – as daar een was?

Nadat ek my vertrek aangekondig het, ry ek laat een middag met my fiets uit die dorp uit. By die kruising waar jy ingaan na Cloeteville hou 'n redelik gehawende kar vol mense langs my stil by die verkeerslig – mense in blou oorpakke en winklassistentuniforms. Toe leun die bestuurder by die venster uit en praat met my. "Prof," sê hy, "ons wil net sê dankie vir die baanbrekerswerk."

Nog meer onvermydelik: die allerlaagtepunt?

Toe ek via die Voorsitter vir die Raad moes sê dat daar geen waarheid steek in enigeen van die skinderstories oor Chris Brink wat hulle om die braaivleisvure hoor nie. Soos ek dit toe gestel het:

Die dilemma van skinderstories is dat dit feitlik outomaties die respons uitlok dat "waar daar 'n rokie trek, daar 'n vuurtjie moet brand" – 'n respons waarvan diegene wat kwaadwillig so 'n gerug plant, natuurlik deeglik bewus is.

Of, by 'n ander geleentheid:

Ek kan rapporteer dat ek sedert Maandag herhaaldelik gevra is om "gerugte" te ontken of te bevestig dat ek 'n pos aangebied is by die nasionale Departement van Onderwys. Dit is 'n totale onwaarheid, maar die planting van so 'n onwaarheid as synde 'n "gerug" sou natuurlik maklik tot 'n berig kon lei wat sê: "Prof Brink het gerugte ontken dat ..." – met onvoorspelbare gevolge.

Dit was egter 'n deurlopende probleem. Wanneer Tobe en die kinders vir ses weke plaas toe gaan om weg te kom van die onsmaklikhede van die taaldebate, beteken dit nie "die man se vrou is besig om van hom te skei" nie. As ek van nature 'n rooi gesig het, beteken dit nie "die man het 'n drankprobleem" nie. En, net vir die rekord, nie ek, of ons Beskermingsdienste, of die Studenteraad, of die Primkomitee, of die Afdeling Bemaking en Kommunikasie, het ooit 'n plakker op die kampus gesien wat sê "Brink stink" nie – iets wat *Rapport* eenvoudig as 'n feit verkondig het.

En dan: As jy aan "Stellenbosch" as begrip dink, waaraan dink jy?

Onvervulde potensiaal.

Met jou vertrek is jy binnekort waarnemer van die geval Stellenbosch. Watter raad het jy vir die kollektief se benadering tot probleemoplossing?

Werk vir dit waarvoor jy hoop, eerder as teen dit wat jy vrees.

Die tydperk Stellenbosch is afgehandel – kruis jul paaie weer?

Ons hou ons huis op Stellenbosch, en sal wel van tyd tot tyd terug wees. Ek het nie alles bereik waarvoor ek gehoop het nie, maar meer as wat ek verwag het. Daarmee is ek tevrede dat hierdie fase van my lewe nou afgehandel is.

WAT HET MET CHRIS GEBEUR?

TOBEA BRINK

Aan die einde van die vyf jaar is dit steeds moeilik om te verstaan wat nou eintlik hier op Stellenbosch gebeur het – met Chris. Baie mense praat en skryf oor wat met Stellenbosch of die ou Afrikanerorde gebeur het, maar na my wete het niemand nog geskryf oor wat met Chris Brink gebeur het nie.

Gedurende die afgelope vyf jaar was dit soms onmoontlik om meer te doen as om oë toe te knyp, vas te klou en te hoop dit gaan net verby voordat 'n mens dit selfs nog kan begin verstaan. Soms was daar 'n oomblik wanneer 'n mens helder kon sien wat aangaan, net om van jou voete af geslaan te word deur die volgende skokgolf van woede en haat. Ek het nie gedink een mens kan soveel ongenaakbare hatigheid op hom gefokus hê, vir so 'n lang tyd as 'n spoegput of slaansak vir soveel mense dien, sonder om sy balans te verloor nie. Dikwels het ek ervaar hoe hy hom moes afsluit agter 'n persona van *business as usual* terwyl hy diep in homself gaan delf vir krag om nog 'n rondte te bly staan. Dié wat vorentoe gestorm het om hom teen te staan, het die voordeel gehad dat hulle mekaar kon aflos, elkeen elke keer vars vir die ontmoeting. Juis die feit dat hy nie voor hulle voete inmeekaargesak en uitmeekaargebreek het nie, het party mense skynbaar nog meer aangevuur om laer en laer onder die belt te begin slaan. Aanvanklik het ek 'n soort etniese deernis gehad vir mense wat só bedreigd gevoel het dat hulle só lelik moes raak. Namate hulle aanslag meer en meer brutaal en persoonlik geraak het, het ek my net vir hulle kruheid geskaam.

Maar dis nou verby. Dit maak nie meer saak nie. Chris is steeds Chris, met selfs meer integriteit en diepte, meer insig, meer fyn beplanning en intelligente sorg. Meer selfkennis, heelwat meer mensekennis, en steeds 'n beitelkerp sin vir humor. Dieselfde werkywer, dieselfde passie vir perfeksie wat enige mens teen die mure kan uitdryf. En dieselfde enkelingskap wat ander ongemaklik maak omdat hulle gou agterkom hy is nooit regtig "een van ons" of "een van hulle" nie, wie "ons" of "hulle" ook al is.

Ek het dikwels gewonder of dit nie juis hierdie aspek van Chris se persoonlikheid is wat mense die meeste verontrus en verontrief het nie – dat hy by geen groep, hoe klein of hoe groot ook al, hoe weerloos of hoe magtig, hoe intiem of hoe amptelik, ingesluit kon word nie. Ek het soms ervaar hoe mense hom aan die tand voel vir 'n gemeenskaplikheid, vir die vermoë om te kan sê: "Hy's okay, hy's tog een van ons," en telkens moes ek sien hoe die gesprek stoom verloor: Nog 'n verwagting beskaam. Veral as dit blyk dat dit nie vir hom belangrik is om deel van enige groep te wees nie, solank hy net sy werk kan doen.

Mense smee nie maklik bande slegs rondom waardes en idees nie, maar soek die kameraderie van gemeenskaplike gedrag en sosiale interaksie. By Chris Brink het hulle dit nie gevind nie. Hy behoort aan homself. Dis moeilik om met só iemand oor die weg te kom. Veel makliker om 'n sondebok van hom te maak, of 'n "vark", om skadelike leuens oor hom te versprei, of om die klaarblyklike leuens wat jy lees of hoor, te begin glo, want jy hoef geen verantwoordelikheid te neem vir die beskerming van die enkeling

as "een van ons" nie. As hierdie drumpel eers oorgesteek is, raak die gevoelens en waarhede van die gehate enkeling nie meer die groep nie. Dan staan hy alleen, want selfs diegene wat hom sou wou ondersteun, deins terug voor die openbare druk van die groep waartoe hulle wel behoort.

Maar dis ook sy passie om 'n ding rég te doen wat hom uiteindelik soveel grimmigheid op die hals gehaal het. Ek herinner my nog hoe hy ná sy aanstelling as US-Rektor reeds in Australië begin voorberei het, deur pakke dokumente gewerk het, en met entoesiasme na die Strategiese Raamwerk as uitgangspunt verwys het. Sy taak, *come hell or high water*, sou wees om gestalte te gee aan dit wat in 2000 as die US se raamwerk vir die toekoms aanvaar is. Hel hét gekom, en *high water* ook. Ek het soms die idee gekry daar is in die eerste plek mense wat nog nooit van die rigtinggewende Strategiese Raamwerk gehoor het nie, of daarvan vergeet het, en in die tweede plek mense wat hulleself nou sou kon skop oor die potensiaal vir dramatiese verandering wat hulle daarin help opsluit het. Toe skop hulle maar die man wat dit kom oopsluit en begin doen wat hulle gesê het hulle wil doen. Dis ironies genoeg juis Chris se toewyding daaraan om 'n ding reg te doen as hy gesê het hy gaan dit doen, sy deeglikheid, sy presiesheid rondom doelwitte en *deadlines* en sy verstommende deursettingsvermoë wat hom op die ou end die teiken gemaak het van party mense se woede en weersin. Hy het hulle by die oorspronklike letter gehou van 'n onderneming waarmee vele in die gees nog skaars begin het.

Omdat Chris 'n visie gehad het van wat hy hier moes doen, kon hy die reaksionêre aanvalle op hom as enkeling verduur en verwerk, en kon hy daaruit leer en daardeur groei terwyl hy met toewyding voortgegaan het om sy werk te verrig, en uiteindelik kon hy aanstap. Daar lê egter 'n lang en komplekse taak voor vir die groep wat soveel destruktiewe projeksies op hom as persoon gemaak het, en nou daardie skerm kwyt is.

Die tyd sal leer.

OPE BRIEF AAN CHRIS

RUSSEL BOTMAN

Visekanselier en Rektor, Universiteit Stellenbosch

Beste Chris

Vyf jaar op enige ander plek sou 'n mens kon beskryf as 'n relatiewe kort tydperk, met die onderliggende gevoelswaarde van vervlietenheid. Dit is nouliks wat 'n mens kan sê oor jou termyn as Rektor en Visekanselier van hierdie universiteit wat by tye so 'n emosionele kruitvat kon wees.

Jou termyn was hoë-energiejare. Ek dink jy het in vyf jaar ingepas wat op 'n normale tydskaal elders die impak van 'n veel langer verblyf sou hê. Dit is vyf jaar wat ek nie anders kan beskryf nie as "it was the best of times; it was the worst of times". Dalk is die aanhaling al 'n bietjie geslyt, maar vir my is dit heel gepas vir wat ek "jou termyn van hoë intensiteit" wil noem. Vergun my asseblief heelwat poëtiese vryheid in my aanwending daarvan.

The best of times

Waar kom ons vandaan? Waar is ons nou? Waar wil ons wees? Hoe kom ons daar? Op jou skerpsinnige, helder manier het jy die uitdagings van die *Strategiese raamwerk vir die eeuwisseling en daarná* saamgevat en dit tot 'n vyfpuntvisiestelling vereenvoudig op 'n manier wat rigting kon gee aan 'n universiteitsgemeenskap wat vastrapplek gesoek het in 'n nuwe, veranderende sosiopolitieke klimaat.

Dit het praktiese fasette van selfvernuwing en transformasie uitgelig, waardeur jy ons met knap leierskap in dikwels vuurwarm emosionele gesprekke gelei het. En wanneer die emosie plek gemaak het vir rede, kon jy konstrueer, rekonstrueer, dekonstrueer en abstraher op 'n manier wat vir ons almal verrykend was. Logies en klokhelder.

Jou oortuigende tweedimensionele model vir die akademie en die passing met die Universiteit se strategiese doelwitte het eers die wenkbroue laat lig, maar die logika en sinvolle uiteensetting daarvan het die akademici oorgehaal. Dit het groter inhoud en rigting gegee aan die US se oorhoofse sakeplanne, en die visiestelling op 'n manier verlewendig in al ons kernbedrywighede en inisiatiewe. Jy het nuwe lig geplaas op die besigheid van die Universiteit en die Universiteit as besigheid.

Sake soos die Eerstejaarsakademie (waarmee jy my hand gesterk het) en jou rigtinggewende denke oor die posisionering van die US as navorsingsgedrewe instansie het die akademiese adrenalien laat bruis. As Viserektor (Onderrig) het ek jou studentgesentreerde benadering soos manna ervaar. Opwindende tye – só het kollegas in die US-bestuur en die fakulteite by herhaling gesê.

Maar dit was die binneprentjie. Die onopsigtelike een. Die wêreld van e pos-aanmoediging, ondersteuning vir bepaalde idees en inisiatiewe, jou begrip en leiding oor moeilike sake en besluite, jou akademiese leiding en wêreldgehalte waardetoevoeging aan prosesse en strukture om die akademiese saak van die US te dien. Akademies, die spreekwoordelike "best of times".

The worst of times

Ek het in my kort dankbetuiging verlede jaar by die Bestuur se jaareindfunksie gesê jy is die een mens wat so totaal verkeerd verstaan word. Ek is vandag nog meer oortuig daarvan. Die totale ommeswaai in die openbare mening sedert jou koms hierheen van "Brink die bouer" na "Brink die breker" is vir my tiperend daarvan.

Dit spreek van hoë verwagtinge wat nie heeltemal rekening gehou het met die werklike uitdagings van die taak wat jy moes verrig nie. Die pad van verandering is nooit maklik nie. Die meeste mense het 'n spontane teenkanting teen vernuwing en alles wat die ou manier van doen bevreemte. Daarby bring dit onsekerhede mee wat mense moeilik verwerk – veral as 'n seker omgewing skielik nie meer die geborgenheid en sekuriteit van die verlede inhou nie.

Jy moes moeilike sake hanteer. Baie daarvan is nog steeds met ons en sal nog vir jare met ons wees. Die taaldebate en diversiteit is die twee bekendstes. Dit is sake wat nie oornag met 'n penstreep reggestel kan word nie. Jy het die dapper pad geloop en ter wille van die breër landsbelang soms "ongewilde" besluite geneem. In jou soeke na die mees praktiese hantering van taal aan die US het die Bestuur 'n taalmodel aanvaar wat groeiruimte vir Afrikaans naas die wêreldtaal, Engels, gelaat het.

Jou verbete erns met diversiteit en jou pogings om die US toeganklik te maak vir mense wat voorheen nie hier kon studeer nie, het jou opponente geïnterpreteer as die doodsklok vir Afrikaans. Hiervoor is jy verguis en aangeval. Die media was meedoënloos in sy stryd en fel in sy kritiek teenoor jou. Maar deur dit alles het jy jou waardigheid behou, selfs in die binnegesprekke wanneer die stryd om jou op sy hewigste gewoed het. Dit het by ons wat elke dag in noue kontak met jou was, net bewondering afgedwing.

Dit was vir die US "the worst of times". Maar ten spyte daarvan laat jy 'n universiteit agter wat vandag op talle terreine soveel beter daaraan toe is: akademies, finansiële, op navorsingsgebied en in terme van die US se diensbaarheid aan die groter gemeenskap. Jy het regstelling en gelykberegtiging in die breedste sin nagestreef en geleef. Die krag en energie wat jy bestee het om die gemeenskappe van Idasvallei, Cloetesville en Kayamandi deel te maak van die Universiteits- en dorpsgemeenskap, strek jou tot eer. Vir my was dit altyd hartverblydend om in gesprekke met leiers uit hierdie gemeenskappe die welwillendheid teenoor die US te ervaar wat jy gekweek het in die aangesig van agterdog en die nagelate pyn van apartheid. Die boekstaving van die versweë geskiedenis van die mense van Die Vlakte waaraan jy impetus verleen het, het baie harte vir hierdie Universiteit gewen. En dis maar 'n enkele voorbeeld.

Ek erf 'n universiteit wat in talle opsigte meer paraat is vir die eise van ons tyd, danksy jou leiding en inisiatiewe oor die afgelope vyf jaar. Die geskiedenis sal jou termyn hier nooit as vervlietend of in die vergetelheid kan tipeer nie. Soos die Engelse sê: "Your efforts were not in vain."

Baie dankie vir die kollegialiteit, die oomblikke van diep gesprek en besinning oor die US en sy rol in die groter wêreld, en vir groeigeleenthede wat oor my en ander se weg gekom het. Dit het my geestelik en intellektueel 'n ryker mens gelaat en my beter toegerus vir die taak wat die Universiteitsgemeenskap aan my as jou opvolger toevertrou het.

Alle sukses met die uitdagings wat in Newcastle op jou wag.

My beste wense vergesel jou, Tobe en die kinders.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Russel". The signature is fluid and cursive, with a large, stylized 'R' at the beginning.

Russel